T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ENGELLİ ÇALIŞMALARI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

0-3 YAŞ DÖNEMİNDEKİ İŞİTME YETERSİZLİĞİ OLAN BİR ÇOCUĞUN DİL BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE KÜÇÜK ADIMLAR ERKEN EĞİTİM PROGRAMI'NIN ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ

BAŞAK SEÇMEN DAŞCI

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. YEŞİM FAZLIOĞLU

EDİRNE
2024

Tezin Adı: 0-3 YAŞ DÖNEMİNDEKİ İŞİTME YETERSİZLİĞİ OLAN BİR ÇOCUĞUN DİL BECERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİNDE KÜÇÜK ADIMLAR ERKEN EĞİTİM PROGRAMI'NIN ETKİNLİĞİNİN İNCELENMESİ

Hazırlayan: Başak SEÇMEN DAŞCI

ÖZET

Bu eylem araştırmasının amacı, **Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı (KAEEP)** çerçevesinde işitme yetersizliği olan bir çocuğa sahip işiten bir ailenin ebeveyn-çocuk etkileşimini ve çocuğun söz öncesi iletişim becerilerini evde desteklemeye yönelik süreci incelemektir. Çalışmaya, 0-3 yaş arası işitme kayıplı bir çocuğa sahip bir aile, çocuk ve araştırmacı katılmıştır. Araştırmada veriler; aile bilgi formu, gözlem, günlük kayıtları, video ve ses kayıtları, kontrol listeleri, çeşitli dokümanlar ile güvenilirlik ve geçerlilik komitesi toplantılarından elde edilmiştir. Elde edilen bulgular, araştırma sürecinin işlevselliğini, karşılaşılan zorlukları, ebeveynlerin davranışlarını ve çocuğun gelişimini ortaya koymuştur. Aynı zamanda, araştırmacının kazandığı beceriler de analiz edilmiştir. Sistematik ve döngüsel bir analiz yaklaşımıyla yürütülen bu çalışma, aile eğitimlerinin ebeveynlerin etkileşim davranışları üzerinde olumlu etkiler yarattığını ve çocuğun iletişim becerilerinde ilerlemeler sağladığını göstermiştir. Süreç boyunca, ailenin sınırlı etkileşim davranışlarının azaldığı, çocuğun ise ortak dikkat geliştirme, karşılıklı etkileşim başlatma ve sürdürme gibi iletişim becerilerinde önemli ilerlemeler kaydettiği görülmüştür. Ayrıca, çocuğun söz öncesi iletişim becerileri ile alıcı ve ifade edici dil gelişiminde de önemli kazanımlar elde edilmiştir. Araştırmanın sonunda, ailelerin çocuk gelişimi ve ebeveyn rollerine ilişkin farkındalıklarının arttığı, doğru davranışları daha bilinçli şekilde sergileyebildikleri tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, literatürdeki benzer çalışmalarla paralellik göstermekte ve ebeveyn müdahalelerinin etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, ebeveyn katılımını teşvik eden uygulamalara yönelik ihtiyacı da gözler önüne sermektedir. Bu araştırmanın, anne-çocuk etkileşimi ve aile eğitimi alanında ulusal ve uluslararası literatüre katkı sağlayacağı, Türkiye'deki uygulayıcılar ve araştırmacılar için önemli bir rehber niteliği taşıyacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Aile eğitimi, Dil gelişimi, İşitme yetersizliği, Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı (KAEEP), Eylem araştırması

Name of the Thesis: AN INVESTIGATION OF THE EFFECTIVENESS OF THE SMALL STEPS EARLY EDUCATION PROGRAM IN THE DEVELOPMENT OF LANGUAGE SKILLS OF A CHILD WITH HEARING IMPAIRMENT IN THE 0-3 AGE PERIOD

Prepared by: Başak SEÇMEN DAŞCI

ABSTRACT

The purpose of this action research study was to examine the parent-child interaction of a hearing family with a hearing impaired child within the Small Steps Early Education Program (STEP) and the process of supporting the child's preverbal communication skills at home. A family with a hearing impaired child aged 0-3 years, the child and the researcher participated in the study. Data were obtained from the family information form, observations, diaries, video and audio recordings, checklists, various documents, and reliability and validity committee meetings. The results showed the functionality of the research process, the difficulties encountered, the parents' behavior and the child's development. At the same time, the skills acquired by the researcher were analyzed. This study, conducted with a systematic and cyclical approach to analysis, showed that family training had positive effects on parents' interactional behavior and improved the child's communication skills. In the process, it was observed that the family's limited interactional behaviors decreased while the child made significant gains in communication skills such as developing joint attention, initiating and maintaining reciprocal interaction. In addition, significant gains were made in the child's preverbal communication skills and receptive and expressive language development. At the end of the study, it was concluded that the families' awareness of child development and parental roles had increased and that they were more aware of appropriate behaviors.

Key Words: Family education, Hearing impairment, Language development, Small Steps Early Education Program (KAEEP), Action research

ÖNSÖZ

Kendimi yeniden keşfettiğim bir yolculuğu tamamlamanın gururuyla .

Danışmanım Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU'na yolculuğun her adımın da doğru ve nitelikli yönlendirmeleriyle, engin bilgi ve tecrübesiyle, sabır ve anlayışıyla yanımda olduğu için; bir kadın olarak da hayat deneyimi ve öğretileriyle verdiği destek için can-ı gönülden teşekkür ederim. Var olun, sağ olun hocam.

Değerli hocam Doç. Dr. Yakup BURAK'a yüksek lisansa başladığım ilk günden itibaren her ihtiyacımda her an yanımda olduğunu hissettirdiği, katkılarıyla her daim tezimi zenginleştirdiği için yürekten teşekkür ederim.

Savunmada jüri üyesi olarak nitelikli katkılarını sunan Doç. Dr. Oya ONAT KOCABIYIK'a binlerce teşekkür .

Araştırmamın uygulama aşamasında tüm sorularıma titizlikle cevap veren Prof. Dr. Sema BATU'ya ve her daim tüm samimiyetiyle motive eden ve destek olan kıymetli hocam Dr. Ertan GÖRGÜ'ye teşekkürler.

Araştırma yazım aşamasında kıymetli görüşlerini aldığım ve bu süreçte beni motive eden lisans hocam Prof. Dr. Hasan GÜRGÜR'e ve çalışkanlığımla beni överek her daim motive eden, beni özel eğitimin kraliçesi ilan eden (teveccühü) kıymetli hocam Prof. Dr. İ. Birkan GÜLDENOĞLU'na teşekkürlerimi sunarım.

Yolculuğumun zorlu bir dönemecinde her anlamda desteğini hissettiren, değerli insan mahlasını değerli hocalığının önünde taşıyan Ar. Gör. İrem AKÇAYIR'a gönülden teşekkürler.

Yüksek lisansa başladığım günden itibaren, tez sürecinde bana her türlü desteği sağlayan ve her zaman yanımda olan değerli arkadaşım İsmail Uysal'a içten teşekkürlerimi sunarım. Bu yolculukta yolumun kesiştiği kıymetli arkadaşlarım Bahar SEZER'E, Cemre CANDAN'A, Murat Emir KARTEL'E teşekkür ederim.

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında büyük bir emekle çalışan çok kıymetli öğrencilerime ve kıymetli ailelerine; bugüne kadar öğretmenlik deneyimimi yapılandıran tüm kıymetli öğrencilerime ve ailelerine sonsuz teşekkürler .

Akademik hayatımın dönüm noktası olan, elini hep omzumda hissettiğim ve her başarımda vefa borcumun katlanarak arttığı değerli hocam Hüseyin AKINCI' ya ; ışığınız hayatına ışık kattıklarınızla yaşayacak. Huzur içinde uyuyun.

Dünya hayatımın süsü canım kardeşime ,

Varlığımın kaynağı ve ilham kaynağım anneme ,

En büyük şansım onun kızı olmak olan ; bana doğruyu yanlıştan ayırmayı, güçlü olmayı ve hayatın zorluklarına karşı dimdik durmayı öğreten ; varlığı güven kaynağı ve sarsılmaz bir dayanak olan babama sevgi, saygı ve hürmetlerimi sunuyorum.

Başak SEÇMEN

2024

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **ii**
ÖNSÖZ ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **v**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **viii**
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... **xi**
GÖRSELLER LİSTESİ ..... **xii**
KISALTMALAR ..... **xii**
GİRİŞ **1**
BÖLÜM I **7**
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE **7**
1.1. Erken Çocukluk Dönemi 7
1.1.1. Erken Çocuklukta 0-3 Yaş Dönemi Dil Gelişimi 7
1.1.1.1. Erken Çocuklukta 0-3 Yaş Dönemi Dil Gelişimi: Dilin Bileşenleri ... 9
1.1.1.2. Erken Çocuklukta 0-3 Yaş Dönemi Dil Gelişimi: Dil Öncesi Dönem 10
1.2. İşitme Yetersizliği 12
1.2.1. Tanımı 12
1.2.2. İşitme Kaybının Sınıflandırması 14
1.2.2.1. İşitme Kaybının Derecesine Göre Sınıflandırma 14
1.2.2.2. İşitme Kaybının Oluş Zamanına Göre Sınıflandırma 15
1.2.2.3. Etiyolojisine Göre Sınıflandırma 15
1.2.2.4. İşitme Kaybının İki Kulağı Etkilemesine Göre Sınıflandırma..... 15
1.3. Tanısı 16
1.3.1. İşitme Yetersizliğinin Nedenleri 20
1.3.2. Erken Çocuklukta İşitme Yetersizliğinin Dil Gelişimi Üzerindeki Etkisi 21
1.3.3. Erken Çocukluğa Yönelik Yol: Aile Eğitimi ve İşitme Yetersizliği Olan Çocuklara Destek 23
1.4. Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı 27

1.4.1. Tanımı 29
1.4.2. Teorik Arka Planı 30
1.4.3. Araştırma Kapsamında İletişim Becerileri, Alıcı ve İfade Edici Dil Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Çalışılan Beceriler 32
1.4.3.1. Dinleme ve Dikkatini Yöneltme 32
1.4.3.2. Taklit 33
1.4.3.3. Sıra Alma 33
1.5. İlgili Çalışmalar 34
BÖLÜM II 43
2. YÖNTEM 43
2.1. Araştırma Modeli 43
2.1.1. Eylem Araştırmasının Avantajları 45
2.2. Araştırma Ortamı 50
2.3. Araştırma Süreci 58
2.3.1. Araştırmaya Hazırlık Süreci 58
2.3.2. Pilot Uygulama Süreci 59
2.3.3. Ana Uygulama Süreci 60
2.3.3.1. Dil Örneği Oturumları 60
2.3.3.2. KAEEP'nın Uygulama Süreci 61
2.3.3.3. KAEEP Aile Uygulama Öğretim Oturumları 62
2.4. Veri Toplama Teknikleri ve Analizi 67
BÖLÜM III 83
3. BULGULAR VE YORUMLAR 83
BÖLÜM IV 154
4. TARTIŞMA VE ÖNERİLER 154
4.1. Tartışma 154
4.2. Öneriler 165
4.2.1. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler 165
4.2.2. Uygulamaya Yönelik Öneriler 165
KAYNAKÇA 167
EKLER 178
EK-1. Aile Bilgi Formu 178

EK-2. KBB Kliniği Odyolojik Bulgular Formu 181
EK-3. KBB Kliniği Odyolojik Bulgular Yüksek Frekans Formu 182
EK-4. KBB Kliniği Odyolojik Bulgular Formu 183
EK-5. KBB Kliniği Odyolojik Bulgular Yüksek Frekans Formu 184
EK-6. Kararlar 185
EK-7. Kontrol Listesi 187
EK-8. Veli Onay Formu 190
EK-9. Araştırma Bilgilendirme Formu 191
EK-10. Oturum Planı 192
EK-12. Uygulama Güvenirliği Formu 205
EK-13. Aile Bilgi Formu 207
EK-14. Araştırma Bilgilendirme Formu 210
EK-15. Veli Onay Formu 211
EK-16. Aile Günlükleri 212
EK-17. Araştırmacının Uygulayıcı Sertifikaları 213

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Dil Gelişim Evreleri (Aşıcı, 2004; Kolb ve Fantie, 2009*)* 34
Tablo 2. Veri Toplama Tablosu 69
Tablo 3. Mustafa'nın müdahale öncesi ve sonrası GEÇDA gelişim düzeyi değerleri 86
Tablo 4. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Seçilen Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerilerini Kontrol Listesi 88
Tablo 5. Araştırma için KAEEP kapsamında hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kontrol Listesi.... 88
Tablo 6. Aile Eğitimleri Öğretim Oturumları Tarihleri, Süreleri ve İçerikleri 89
Tablo 7. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı100
Tablo 8. Birinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı 101
Tablo 9. Araştırma için KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanımı 104
Tablo 10. Öğretim Oturumu Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerileri 104
Tablo 11. İkinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı 109
Tablo 12. Araştırma için KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı109
Tablo 13. Üçüncü Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı 111
Tablo 14. Araştırma için KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Tablosu 112
Tablo 15. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Seçilen Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerilerini Kullanım Tablosu 112
Tablo 16. Dördüncü Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı..... 117
Tablo 17. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı118
Tablo 18. Beşinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı..... 120

Tablo 19. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı121
Tablo 20. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Seçilen Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerilerini Kullanım Sıklığı 121
Tablo 21. Altıncı Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı..... 126
Tablo 22. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı126
Tablo 23. Yedinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı 128
Tablo 24. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı129
Tablo 25. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Seçilen Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerilerini Kullanım Sıklığı 129
Tablo 26. Sekizinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı..... 134
Tablo 27. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı135
Tablo 28. Dokuzuncu Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı 137
Tablo 29. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı138
Tablo 30. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Seçilen Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerilerini Kullanım Sıklığı 138
Tablo 31. Onuncu Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı..... 141
Tablo 32. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı141
Tablo 33. On Birinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı..... 143
Tablo 34. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanımı 144
Tablo 35. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Seçilen Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerilerini Kullanım Sıklığı 144
Tablo 36. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Seçilen Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerilerini Kontrol Listesi Oturumlara İlişkin Bilgileri..... 153

Tablo 37. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanımına İlişkin Bilgileri 153

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. İşitme Kaybının Etkilediği Alanlar 13
Şekil 2. Tarama ABR protokolü akış şeması 19
Şekil 3. Eylem Araştırması Döngüsü 44
Şekil 4. Mustafa'ların Evinin Krokisi 52
Şekil 5. Mustafa'ların Oturma Odasının Krokisi 53
Şekil 6. Mustafa'ların Mutfak Krokisi 54

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. Mustafa'nın Ev Ortamındaki Oyuncakları ve Günlük Rutinleri 48
Görsel 2. Mustafa'ların Evinin Sokaktaki Konumu, Bahçe Kapısı ve Bina Girişi ... 51
Görsel 3. Mustafa'nın Yaşantılarından İlk Örnekler 54
Görsel 4. Mustafa'nın Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde İşitme ve Dil Eğitimi Aldığı Sınıf 55
Görsel 5. Mustafa'nın Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde İşitme Eğitiminde Kullanılan Materyaller 56
Görsel 6. Mustafa'nın Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Dil Eğitimi Aldığı Sınıf 56
Görsel 7. Mustafa'nın Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Dil Eğitiminde Kullanılan Materyaller 56
Görsel 8. Mustafa Mutfakta Bardakları Çekmeceden Çıkarıp Masanın Üzerine Diziyor 57
Görsel 9. Mustafa Koklear İmplant Ameliyatı Sonrası Kuzeniyle Yatağın Üzerinde Zıplıyor 57
Görsel 10. Mustafa Misafir Olarak Eve Gelen Kuzeniyle Koridorda Koşuyor 57
Görsel 11. Mustafa'nın Babası Gitar Çalıyor, Mustafa'nın Elinde Gitarı Var, Onunla Oynuyor 58
Görsel 12. 1. Öğretim Oturumu ve Materyalleri 102
Görsel 13. Öğretim Oturumu: 2. Öğretim Oturumu 103
Görsel 14. Öğretim Oturumu: 3. Öğretim Oturumu 109
Görsel 15. Oturumu: 4. Öğretim Oturumu 111
Görsel 16. Öğretim Oturumu: 5. Öğretim Oturumu 118
Görsel 17. Öğretim Oturumu: 6. Öğretim Oturumu 120
Görsel 18. Öğretim Oturumu: 7. Öğretim Oturumu 126
Görsel 19. Öğretim Oturumu: 8. Öğretim Oturumu 128
Görsel 20. Öğretim Oturumu: 9. Öğretim Oturumu 135
Görsel 21. Öğretim Oturumu: 10. Öğretim Oturumu 137
Görsel 22. Öğretim Oturumu: 11. Öğretim Oturumu 141
Görsel 23. Öğretim Oturumu: 12. Öğretim Oturumu 143

KISALTMALAR

EÇÖE : Erken Çocukluk Özel Eğitim

İÇEM : İşitme Kayıplı Çocuklar Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi

KAEEP: Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı

ÖERM : Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

GİRİŞ

İnsan yavrusunun doğumdan itibaren gelişimi, bütünsel, çok boyutlu ve birçok etkenin etkilediği bir süreçtir. Bu süreç içerisinde en önemli yeri şüphesiz aile tutar. Aile. Çocuğun ilk yaşam deneyimlerini edindiği yerdir. Erken çocukluk dönemi, farklı kaynaklarda genellikle 0-6 yaş arası olarak tanımlanırken, bazı kaynaklar bu dönemi 0-8 yaş aralığına kadar genişletmektedir. Örneğin, UNICEF'in 2001'de yayımladığı "Dünya Çocuklarının Durumu Raporu", erken çocukluk gelişiminin doğumdan sekiz yaşına kadar olan dönemi kapsadığını ve bu süre zarfında gerçekleştirilmesi gereken politika ve programları ele aldığını belirtmektedir. Türkiye'de ise, erken çocukluk dönemi genellikle okul öncesi eğitimle eşdeğer görülmekte ve 0-72 aylık çocukları kapsamaktadır (Gürkan, 2009: 3; Sabuncuoğlu-Er ve Diken, 2010). Bu yaş aralığındaki çocuklar için bu dönem son derece önemlidir ve gelişim hızı oldukça yüksektir. Bilimsel araştırmalar, erken yaşların çocuğun kişiliğinin oluşmasında, temel bilgi ve becerilerin yanı sıra alışkanlık ve tutumların edinilmesinde kritik bir rol oynadığını göstermektedir. Ayrıca, yaşamın ilk yıllarında beyin gelişimi en yoğun dönemi yaşarken, çocuğun diğer gelişim alanlarında da büyük ilerlemeler kaydedilmektedir (Batshaw, 2002; Bowe, 2007; Dunlap, 2009; Odom, Hanson, Blackman ve Kaul, 2003). Türkiye’de erken çocukluk eğitimine dair çalışmalar 1980’li yıllarda başlamıştır (Fazlıoğlu, 2009).

Gelişim ve öğrenmenin çok hızlı olduğu erken yıllarda verilen eğitimin sunulan yaşantıların, bireylerin bilişsel, sosyal-duygusal gelişiminde önemli bir rolü olduğu, bu dönemde kazanılan bilgi, beceri ve tutumların, bireylerin yaşamlarının temelini oluşturduğu savunulmaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı, [MEB], 2013). Farklı çalışmalarda da; çocukluk çağında eğitim için yapılan yatırımların uzun vadede olumlu sonuçlar doğurduğunu ortaya koymaktadır (Campbell, Ramey, Pungello, Sparling ve Miller-Johnson, 2002). Tipik gelişim gösteren bireylerin genel gelişim alanında bireyleri ve toplumu bu denli ciddi sonuçlar doğurmasına sebep olacak şekilde etkileyen erken eğitim atipik gelişim gösteren bireylerin yaşamında daha fazla önem arz etmektedir.

30/5/1997 tarihli 573 sayılı kanun hükmünde kararnamenin 4. Maddesinde b bandında "Özel eğitime erken başlamak esastır." özel eğitimin temel ilkeleri arasında yazılmıştır (MEB, 1997: m.4). Erken çocukluk dönemi eğitimi aynı kararnamenin ikinci kısım birinci bölümünde Madde 6'da "Erken çocukluk dönemindeki özel eğitim hizmetleri ailenin bilgilendirilmesi ve desteklenmesi temeline dayalı olarak evlerde ve kurumlarda sürdürülür." olarak tanımlanmıştır (MEB, 1997: m.6).

Türkiye'deki EÇÖE alanyazınında "erken özel eğitim hizmetleri (early special education services), okul öncesi özel eğitim (preschool special education), erken sağaltım (early recovery), erken eğitim (early education), erken müdahale (early intervention), erken çocukluk müdahalesi (early childhood intervention)" gibi çeşitli terimlerle yer bulurken; uluslararası literatürde erken çocukluk , "early childhood special education, early intervention, early childhood intervention, preschool special education" terimleriyle yer bulmuştur (Diken , 2012; Dunst ve Espe-Sherwindt, 2016; Er vd., 2010; Meisels ve Shonkoff, 2000; Odom ve Wolery, 2003). Yönetmelikte ise erken çocukluk dönemi eğitimi şu şekilde yer almaktadır:

Erken çocukluk dönemi eğitimi

MADDE 12 – (1) 0-36 aylık özel eğitim ihtiyacı olan çocuklar için erken çocukluk dönemi eğitim hizmetleri il veya ilçe özel eğitim hizmetleri kurul kararı ile özel eğitim okulları, okul öncesi eğitim kurumları, bünyesinde ana sınıfı bulunan eğitim kurumları ile çocuk ve ailenin ihtiyaçları doğrultusunda evlerde de yürütülür.

(2) Erken çocukluk dönemi eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınır:

- Bu hizmet, velinin yazılı talebi üzerine Özel Eğitim Değerlendirme Kurulu Raporu doğrultusunda il veya ilçe özel eğitim hizmetleri kurulunca planlanır.
- Bakanlıkça hazırlanan eğitim programı esas alınarak özel eğitim ihtiyacı olan çocuk için BEP hazırlanarak aile eğitimi yoluyla hizmet verilir.
- Erken çocukluk dönemi eğitim hizmetleri, ailelerin çocuklarının eğitimine katılım sağlayacakları şekilde kurumda veya evde yürütülür.

- Eğitim faaliyetleri her bir çocuk için haftada 2 gün, ikişer eğitim saati olacak şekilde, okulun ders saatleri içinde veya dışında ihtiyaç halinde hafta sonu da planlanabilir. Bir eğitim saati 40 dakikadır.
- Erken çocukluk döneminde sunulacak eğitim hizmetleri özel eğitim öğretmenleri, okul öncesi öğretmenleri, çocuk gelişimi ve eğitimi öğretmenleri tarafından yürütülür.

Erken çocukluk uygulamalarının başarıya ulaşması için ailenin eğitim sürecine bilfiil dahil edilmesi ve yapılacak çalışmalarda ailenin bir bütün olarak ele alınması gerekmektedir. Erken çocukluk döneminde ise aile eğitimi uygulamalarının yürütüldüğü çalışmalarda sadece anneyi hedefleyen, ailenin gelişmesini hedefleyen çalışmalar bulunsa da anne-babayı birarada aile eğitimine dahil etmeyi hedefleyen bir çalışma bulunmamaktadır.

Problem Durum

Erken çocukluk dönemi, bireylerin dil, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimlerinin temellerinin atıldığı, hayat boyu sürecek öğrenme ve becerilerin kazanıldığı kritik bir evredir. İşitme kaybı yaşayan çocuklar, bu dönemde dil ve iletişim becerilerinde yaşıtlarına göre gecikmeler yaşayabilir ve bu durum, onların sosyal, akademik ve duygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilir. İşitme kaybının dil gelişimi üzerindeki etkilerini en aza indirgemek ve bu çocukların topluma daha iyi adapte olmalarını sağlamak için erken müdahale programları büyük bir öneme sahiptir. Fakat Türkiye'de işitme kaybı olan çocuklara yönelik erken müdahale programlarının hem yaygınlık hem de etkinlik açısından sınırlı kaldığı görülmektedir. Özellikle, aile odaklı yaklaşımların yeterince benimsenmediği dikkat çekmektedir. Mevcut araştırmalar, erken müdahale süreçlerinde ebeveyn-çocuk etkileşiminin dil gelişimi üzerindeki etkilerini ele alan çalışmaların oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, işitme kaybı olan çocukların erken dil gelişimini desteklemeye yönelik sistematik programlara ve ebeveynlerin aktif katılımını teşvik eden yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu bağlamda, çalışmanın amacı 0-3 yaş arası işitme kaybı olan çocukların dil becerilerinin gelişiminde *Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı*'nın (KAEEP)

etkinliğini değerlendirmek ve aile eğitiminin ebeveyn-çocuk etkileşimlerine olan katkılarını analiz etmektir. Araştırma, işitme kayıplı çocukların dil gelişimini desteklemek üzere erken müdahale programlarının daha etkili hale getirilmesine katkı sağlayacak bilimsel bir temel oluşturmayı hedeflemektedir.

Amaç

Bu çalışmanın temel amacı, 0-3 yaş erken çocukluk döneminde işitme kaybı olan bir çocuğun dil gelişiminin desteklenmesinde "Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı" (KAEEP) çerçevesinde ev temelli desteklerin, ebeveyn-çocuk etkileşimleri ve çocuğun söz öncesi iletişim becerileri üzerindeki etkilerini incelemektir. Araştırma, aile eğitimi yoluyla ebeveyn-çocuk etkileşiminde meydana gelen değişimleri ve bu değişimlerin çocuğun genel gelişimi üzerindeki etkilerini analiz etmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, araştırma süreci hem çocuğun gelişimsel ilerlemelerinin hem de aile içi farkındalık ve davranış değişimlerinin sistematik bir şekilde değerlendirilmesini içermektedir. Çalışma, işitme kaybı yaşayan çocukların erken eğitim programlarına yönelik ulusal literatürdeki eksikliklerin giderilmesine katkı sağlamayı ve bu alandaki uygulamalara yol gösterecek nitelikte bulgular sunmayı amaçlamaktadır.

Araştırmanın amacı, işitme kayıplı çocuğu olan ailenin dil gelişim uygulamalarının incelenmesi ve araştırma sürecinde ailelerin yaşadıkları sorunları çözme gayretiyle uygulamaların iyileştirilmesidir. Bu bağlamda araştırmada şu sorular yanıtlanmıştır:

Bu araştırmanın amacı, işitme kaybı olan 0-3 yaş koklear implantlı bir çocuğun KAEEP kapsamında doğal dil yaşantıları yoluyla anne-babanın ve çocuğun gelişiminde kullandığı becerileri incelemektir. Araştırma sorularına yanıt ararken, bulgular bu sorular doğrultusunda ele alınmış ve detaylı bir şekilde tartışılmıştır. Araştırma soruları:

Bu araştırmanın amacı, işitme kaybı olan 0-3 yaş koklear implantlı bir çocuğun KAEEP kapsamında doğal dil yaşantıları yoluyla anne-babanın ve çocuğun gelişiminde kullandığı becerileri incelemektir. Araştırma sorularına yanıt ararken,

bulgular bu sorular doğrultusunda ele alınmış ve detaylı bir şekilde tartışılmıştır. Araştırma soruları:

- • Ev merkezli KAEEP programının çok ileri dereceli işitme kayıplı çocuğu olan bir anne, baba ve çocuğun etkileşim becerileri üzerinde nasıl bir etkisi olmuştur?
- • Ev Merkezli KAEEP programının çocuğun dil ve iletişim becerileri üzerine nasıl bir etkisi olmuştur?
- • Ev Merkezli KAEEP programı sosyal geçerlik verileri bağlamında nasıl bir değişim yaratmıştır?

Araştırmanın bulguları, bu sorular doğrultusunda oluşturulan başlıklar kapsamında şekillendirilmiştir.

Önem

İşitme kaybı olan çocuklar için aile eğitimi konusundaki uygulama ve araştırmaların ülke genelinde hâlâ çok sınırlı olduğu ve yaygınlaşmadığı görülmektedir (Turan, 2010). Bu kısıtlılık ve artan ihtiyaç dolayısıyla, işitme kaybı olan çocuklar için erken müdahale uygulamalarının daha detaylı araştırılması ve yaygınlaştırılması gerekmektedir (Kargın, 2004; Turan, 2010).

İlgili alanyazın incelendiğinde, Türkiye'de işitme kayıplı çocukların erken çocukluk destek eğitim programı ve KAEEP başlığında yapılmış bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Alanyazındaki boşlukla beraber, erken çocukluk dönemiyle ilgili sahada çalışan personel yetersizliği de göz önünde bulundurularak çalışmanın erken çocukluk döneminde çalışan herkese ışık tutacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın bulgularının, işitme yetersizliği bulunan çocukların erken çocukluk destek eğitim programında KAEEP'in Türkiye'de kullanılmasına ve yaygınlaştırılmasına önemli bir katkı sunacağı düşünülmüştür.

İşitme kaybı; işitme ile ilgili işlevlerin sınırlı olmasıyla birlikte yaşanan işitsel algıdaki azalma ya da bozulmaların günlük hayatı etkileyecek derecede olmasıdır. İşitme kayıplı çocuklar; gelişim süreçlerinde işiten akranları ile aynı süreçleri takip etseler de (Marschark, Lang ve Albertini, 2002; Mayer ve Trezek, 2015; Schirmer,

2005; Tüfekçioğlu, 2007; Uzuner, 1993) yetersizlikleri nedeniyle dinleme, sözlü dil, problem çözme ve akademik becerilerinin gelişiminde farklı düzeylerde gecikmeler yaşayabilmektedirler (Kretstchmer, Kretschmer ve Truax, 1978; Luckner ve McNeill, 1994). Son yıllarda erken tanı, erken cihazlandırma ve koklear implant kullanımlarının artmasıyla birlikte işitme kayıplı çocukların sözlü dil becerilerinin önceki yıllara göre daha iyi desteklenebildiği ve geliştiği ifade edilmektedir (Turan vd., 2012; Wie vd., 2007). Öte yandan tipik gelişim gösteren akranları ile aralarındaki farklılıkların yanı sıra; işitme kayıplı çocukların birbirleri arasındaki bireysel farklılıklar da vurgulanmaktadır. Bu farklılıkların nedenleri ise; işitme kaybının oluş zamanı, derecesi, türü, tanılanma ve cihaz yaşı, işitme cihazı ya da koklear implant kullanma süresi, çocuğun aldığı eğitimin ve dil yaşantılarının niteliğidir (Tüfekçioğlu, 2007).

Sınırlılıklar

- Bu çalışma 2023-2024 eğitim öğretim yılı ile sınırlıdır.
- Tekirdağ ilinde işitme yetersizliği olan bir çocuk ve ailesiyle uygulanmıştır.
- Uygulanan aile ile sınırlıdır.
- 12 haftalık bir uygulama süreci ile sınırlıdır.

BÖLÜM I

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Erken Çocukluk Dönemi

0-3 yaş arası dönem, insan hayatında oldukça önemli bir aşamadır. Bu süreçte beyin gelişimi oldukça hızlı bir şekilde gerçekleşir ve bireyin bilişsel, dilsel, sosyal ve duygusal temelleri oluşur. Yapılan araştırmalar, bu yaş grubunda yaşanan deneyimlerin, çocuğun hayat boyu gelişimi ve öğrenme kapasitesi üzerinde büyük etkisi olduğunu ortaya koymaktadır (Birkan, 2002; Turan, Koca ve Uzuner, 2019). Bu nedenle, çocukların gelişimini etkileyen faktörlerin araştırılması ve bu faktörlerin doğru bir şekilde yönlendirilmesi çok büyük bir önem taşımaktadır.

Erken çocukluk döneminde verilen özel eğitim, gelişimsel olarak risk altında bulunan veya yetersizlik yaşayan 0-8 yaş arası çocukların gelişimlerini desteklemeyi amaçlar. Bu eğitim hizmetleri, çocukların akranlarıyla olan gelişimsel farklılıklarını en aza indirmeyi ve bu dönemde ailelerin ihtiyaçlarına yanıt vermeyi hedefler (Birkan, 2002; Odom ve Wolery, 2003; Raver ve Childress, 2015; Sazak-Pınar, 2006; Tomris ve Çelik, 2021). Özel eğitim gereksinimi duyan çocukların bağımsız bireyler olarak yaşamlarını sürdürebilmeleri ve akranlarıyla aynı eğitim ortamlarına katılabilmeleri için, eğitimlerine olabildiğince erken başlanması büyük önem taşımaktadır (Bowe, 2007; Odom vd., 1988).

1.1.1. Erken Çocuklukta 0-3 Yaş Dönemi Dil Gelişimi

Dil gelişimi, erken çocukluk döneminde hızla ilerleyen bir süreçtir. Çocuklar, doğumdan itibaren çevrelerindeki sesleri algılamaya başlar ve bu süreç dilin temel yapı taşlarını oluşturur. Genellikle ilk yaşın sonunda çocuklar ilk kelimelerini söylemeye başlar ve ikinci yaşın sonuna doğru basit cümleler kurmaya başlarlar (Gürgür, Büyükköse ve Kol, 2016). Dil gelişimini destekleyen en önemli faktörlerden biri,

ebeveynlerin ve bakıcıların çocuklarla sürekli etkileşimde bulunmasıdır. Zengin ve çeşitli dil girdisi, çocukların kelime dağarcığını genişletir ve dil becerilerini hızla geliştirmelerine yardımcı olur (Turan vd., 2019).

Araştırmalar, erken çocukluk döneminde dil gelişimini destekleyen programların önemini vurgulamaktadır. Özellikle özel eğitim programlarının, dil gelişimi üzerinde olumlu etkileri olduğu görülmüştür. Bu tür programlar, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve eylem araştırmaları gibi yöntemlerle değerlendirilmiş ve dil gelişimine olan katkıları tespit edilmiştir (Uzuner, 2005; Yazçayır, Önal, Akkaya ve Semiz, 2022). Ayrıca, erken dönemde sunulan özel eğitim hizmetlerinin çeşitli modelleri ve uygulama şekilleri üzerine yapılan çalışmalar, farklı yaklaşımların dil gelişimine etkili olabileceğini ortaya koymaktadır (Birkan, 2001).

Ebeveynlerin ve bakıcıların çocuklarla etkileşiminin yanı sıra, erken çocukluk döneminde dil gelişimini destekleyen programlara erişim de oldukça önemlidir. Bu programlar, özellikle aile odaklı erken müdahale programları, çocukların dil gelişimini hızlandırabilir ve iletişim becerilerini güçlendirebilir (Küçüker, 2006; Sarıca, 2014). Ayrıca, dil gelişimi üzerine yapılan araştırmalar, erken müdahale programlarının aileler üzerindeki etkilerini de incelemiş ve bu programların ailelerin stres düzeylerini olumlu yönde etkileyebileceğini ortaya koymuştur (Küçüker, 2006). Bu nedenle, erken çocukluk döneminde dil gelişimini destekleyen programların, çocukların dil becerilerini geliştirmede önemli bir rol oynadığı ve aynı zamanda aileleri de desteklediği literatürde vurgulanmaktadır.

Dil, duygu, düşünce ve deneyimlerimizi paylaşmamızı sağlayan bir araçtır. İletişimin en etkili yoludur ve dilin gelişimi büyük ölçüde çevreye bağlıdır. Anne karnında, işitsel yolların merkezi bir merkez olarak oluşumu ve işlev görmesi süreci başlar (Espeso, Owens ve Williams, 2006). 0-3 yaş arası erken çocukluk dönemi, dil gelişimi açısından kritik bir aşamadır. Bu dönemde çocuklar hızlı bir şekilde dil becerilerini kazanırlar ve temel iletişim yetenekleri bu yaşlarda oluşur. 0-3 yaş arası işitme kaybı olan çocukların dil ve iletişim gelişimi incelendiğinde, iletişim becerilerinin kelimelerden çok daha önce geliştiği görülmektedir. Çocukların iletişim becerileri, dil öncesi dönemle birlikte gelişmeye başlar. Literatürden, çocukların yetişkinlerle ilk kelimelerini söylemeden önce sohbet edebilme kapasitesine sahip

olduklarını biliyoruz (Uzuner, 2003). Bu dönem, sosyal becerilerin gelişmesi ve iletişimin temellerinin atılması açısından büyük önem taşır. Bu süreçte çocuklar, dikkatlerini yönlendirme, ortak ilgi alanlarını paylaşma, sırayla hareket etme, taklit etme ve niyetle iletişim kurma becerilerini geliştirirler. Konuşma dilinin edinimi, bebeğin yetişkinlerle tekrarlama ve günlük deneyimleri aracılığıyla bu becerilerden elde edilir. Sonuç olarak, bebek yetişkinlerle kurduğu iletişim zinciri sayesinde iletişim becerilerini geliştirir (Kırcaali-İftar 2000; Kırcaali-İftar, Uzuner, Batu, Vuran, ve Ergenekon, 2001).

Dünya üzerindeki tüm bebeklerin öğrendikleri dillerde ortak bazı bileşenler bulunmaktadır. Bu bileşenler arasında anlam bilgisi, ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi ve kullanım bilgisi yer alır.

1.1.1.1. Erken Çocuklukta 0-3 Yaş Dönemi Dil Gelişimi: Dilin Bileşenleri

Dünya üzerindeki tüm bebeklerin öğrendikleri dillerde ortak bazı bileşenler bulunmaktadır. Bu bileşenler arasında anlam bilgisi, ses bilgisi, biçim bilgisi, söz dizimi ve kullanım bilgisi yer alır.

Anlambilim (Semantik): Dilin yeni sözcük dağarcıklarının oluşturulmasını içeren bu bileşeni; anlamın kazanılması ve sözcükler arasındaki ilişkiler olarak adlandırılır . Anlambilim çalışmalarına adanmış bir disiplin olarak; edinilen dilin söz varlığındaki kelimelerin ilişkili olduğu anlamlar ve cümleler de dikkate alınır. Anlamına uygun kelimeler kullanılır (Berk, 2013).

Kullanım Bilgisi (Pragmatik): Dilin amaç ve işlevine uygun olarak toplumsal durumlara pratik olarak uygulanmasıdır. Kullanım bilgisi dilin işlevsel doğasını, iletişim bağlamında neyin, nerede, ne zaman ve nasıl konuşulacağını içerir. Bu süreçte aynı konu hakkında konuşmak veya dinlemek (örneğin bir olayın anlatılması, bir durumun açıklanması sırasında), tartışmayı sürdürmek veya sonuçlandırmak için uygun jestler, yüz ifadeleri veya sözcüklerin kullanılmasını içerir. Vurguyu veya ses tonunu değiştirmek gibi sosyal iletişim sorunlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Ayrıca sosyal ve kültürel etkileşimin nasıl yürütüleceğine ilişkin

kurallar içerir; bu kurallar, yaş, kişinin diğerine göre konumu gibi farklı durumlara uygun olan spesifik konuşma tarzıyla ilgilidir. (Bee ve Boyd, 2013; Berk, 2013).

Ses Bilgisi (Fonoloji): Belirli bir dilde bilginin farklı ifade edilme biçimlerine ve farklı ses birimlerinin yapısını ve sırasını etkileyen sözcük kombinasyonlarına ilişkin kuralları kapsar. Örneğin konuşma seslerinin kullanımı sırasında sesin düşürülmesi, daralması, türetilmesi, yer değiştirmesi ve özümsenmesi gibi değişiklikler her dilde ortaktır (Bee ve Boyd, 2013; Berk, 2013; Demirci, 2013; Santrock, 2012).

Biçim Bilgisi (Morfoloji): Dilin kendine özgü bir anlamı olan en temel birimi morfemlerdir. Telaffuz, sözdizimi ve biçimbirimlerle ilgili kurallarla ilgilenen dil alanıdır; bu aynı zamanda yazım olarak da bilinir (Owens, 2016).

Sözdizimi (Sentaks): Sözdizimi, sözcük sırası ile sözcüklerin anlamı arasındaki ilişkiyi yöneten biçimsel kurallardır (McLaughlin, 2006). Sözdizimi, cümle kompozisyonuyla ilgili bir dizi kuraldır. Bunlar belirli bir dilde cümleler oluştururken takip edilen ilkelerdir (Owens, 2016). Birbiriyle ilişkili olan dilin bileşenleri konuşma dilinde ve okuryazarlıkta önemli bir rol oynamaktadır (Verhoef, 2021).

Bebekler, dünyaya gözlerini açtıkları andan itibaren mucizevi bir dil öğrenme yolculuğuna çıkarlar. Bu yolculuğun kritik noktası ise erken çocukluk dönemidir. Özellikle de beynin dil edinimine özel bölgelerinin en aktif olduğu ve dış dünyadan gelen dilsel ve iletişimsel uyaranlara en açık olduğu **kritik dönem**, bu becerilerin gelişmesi için büyük önem taşımaktadır (McLaughlin, 2006). Bu hassas dönemde bol bol uyaran alan bebekler, ilerleyen yıllarda dil becerilerini çok daha hızlı ve kolay bir şekilde geliştirirler.

1.1.1.2. Erken Çocuklukta 0-3 Yaş Dönemi Dil Gelişimi: Dil Öncesi Dönem

Araştırmamızın odağında ise bu kritik dönemin temellerini oluşturan **dil öncesi dönem** yer alıyor. Doğumdan 9. aya kadar uzanan bu dönem, 5 farklı alt evreye ayrılır ve her evre bebeğin dil gelişiminde önemli bir kilometre taşı görevi görür.

Yenidoğan dönemi (0-6 hafta): Bu dönemde ağlarken ses çıkaran bebek, ağlamanın kendisine isteklerini ve annesinin ilgisini kazandıracağını anlayacaktır. Sonuç olarak ağlayarak doğuştan gelen ilk yeteneklerini iletişim kurma becerisini kazanır. Bu süre zarfında bebekler yüz ifadeleriyle iletişim kurma becerisini de geliştirirler (Bleile, 2004, Topbaş, 2005). Bu sürecin ilk 3 haftası amaçsız ve zorunluluktan kaynaklanmayan sesler üretir, bu seslere farklılaşmamış sesler denir. (Aral ve Doğan Keskin, 2016). Üçüncü haftadan sonra bebekler "gevezelik" ile aynı temel yapıya sahip duyulabilir sesler çıkarmaya başlayacaktır. Bu süre zarfında oluşan titreşimler, dünyanın her yerinde meydana geldiğinden evrensel kabul edilir. Bu süre zarfında bebek genellikle kendi sesini dinleyecek ve hoşuna gittiğinde bu sesleri üretecektir. 3 haftadan sonra bebeğin ağlaması kendi ihtiyaçlarına göre gerçekleştiği için farklılaşma dönemi denir. Bu süre 3 ila 6 hafta arasındadır (Köksalan, 2011).

Gığıldama Dönemi (6 hafta - 3 ay): Bu süre zarfında bebeğin ağlama sıklığı azalır ancak çevreyle etkileşime girdiğinde gülümsemeye devam eder. Bebek huzurlu ve neşeli olduğunda ses çıkarmaya başlar. Ürettiği titreşimler, "o, a, u ve bazen" c, d, f ve g sözcüklerini içeren sesli harf çeşitliliğindedir (Hoff, 2005).

Mırıldanma dönemi (3-6 ay): Bu süre zarfında bebek hem sesli hem de ünsüz sesleri yaratır ve tekrarlar. Buna ses eğitimi denir. Konuşmaya benzer ses üretirler. Bebek “ma-ma”, “ba-ba” gibi 2 heceli sesler çıkarır. Sonuç olarak bebek artık iki heceli kelimeler üretebilmektedir. Bu aşamanın sonunda iki heceli seslerin frekansı artırılır. Dördüncü ayın sonunda belli bir düzende sesler üretebilir ve sesleri bölümlere ayırabilir.

Tekrar Mırıldanma dönemi (6-9 ay): Bebeğin ağız hareketlerinin en çok bu dönemde arttığı görülür. Başlangıçta genellikle labium ve diş eti tarafından üretilen sesler üretirler; bunlar arasında "p, b, d" kelimeleri de bulunur. İçinde "ba-ba", "ma-ma", "de-de" seslerini barındıran hecelerin tekrarlarının yanı sıra ünlü ve ünsüz harflerin tekrarlama sayısının da arttığı görülüyor. Olgunlaşma derecesine göre mırlama süresi not edilir. Aynı ailedeki tüm bebekler, toplumun kullandığı dil ne olursa olsun ses çıkarmaya başlar (Bleile, 2004).

Dil edinim süreci her çocuk için fizyolojik özelliklerine, çevre koşullarına, bireysel farklılıklara ve gelişim özelliklerine göre farklı olmasına rağmen (Hoff, 2004), tüm çocuklarda gevezelik (cıvıltı/gevezelik) süreciyle başlar ve daha sonra anlamlı bir kelime dağarcığına sahip olma, iki kelimeyi birleştirme ve karmaşık cümleler oluşturma sürecine doğru ilerler (Çiyiltepe ve Türkbay, 2004).

1.2. İşitme Yetersizliği

Bu bölümde zihinsel yetersizliğin tanımına, tanısı, işitme yetersizliğinin nedenleri ve erken çocuklukta işitme yetersizliğinin dil gelişimi üzerindeki etkisine yer verilmiştir.

1.2.1. Tanımı

İşitme kaybı, dünya çapında milyonlarca kişiyi etkileyen ve çocuklarda en sık görülen duyusal problemlerden biridir (Mathers, Smith ve Concha, 2000; Espeso vd., 2006). Küresel Hastalık Yükü, hastalıkların yaygınlığına ilişkin en kapsamlı küresel çalışmalardan biridir. 2019 yılı verilerine göre, dünya genelinde yaklaşık 1,57 milyar insanın (%20,3) işitme kaybı olduğu tahmin edilmektedir. Bu rakam, her beş kişiden birinin işitme kaybı yaşadığını göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) verilerine göre (TÜİK, 2021):

- Dünyada yaklaşık 466 milyon bireyde işitme kaybı bulunmaktadır.
- Bu rakamın 34 milyonu çocuktur.
- Her yıl 5 milyon kişiye işitme kaybı tanısı konulmaktadır.
- 2050 yılına kadar işitme kaybı olan kişi sayısının 900 milyona ulaşması beklenmektedir.
- Türkiye'de ise durum şu şekildedir:
- 2002 yılı itibariyle yaklaşık 253.000 işitme yetersizliği olan vatandaş olduğu tahmin edilmektedir.

- Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) 2021 yılı verilerine göre Türkiye'de 15 yaş ve üzeri işitme yetersizliği olanların oranı %1,4'tür. Bu oran erkeklerde %1,3, kadınlarda ise %1,5'tir.

Bu veriler, işitme kaybının küresel ve yerel ölçekte ne kadar yaygın olduğunu ve bu durumun toplumlar üzerindeki etkisini göstermektedir. İşitsel yolların herhangi bir basamağında yaşanan patolojiden kaynaklı sözlü dili edinmesinde sorun yaşanmasıdır. Dünya Sağlık Örgütü tarafından yayımlanan veriler, dünya genelinde toplam 278 milyon kişinin işitme yetersizliği olduğunu göstermektedir. Bu kişilerin 68 milyonunu çocuklar oluşturmaktadır. Türkiye'de ise 0-19 yaş aralığındaki işitme kaybı yaşayan çocuk sayısının 63.173 olduğu belirtilmektedir. Bu veriler, hem küresel hem de ulusal düzeyde işitme yetersizliği olan bireylerin sayısının yüksek olduğunu ve özellikle çocuklar arasında yaygın bir sorun teşkil ettiğini ortaya koymaktadır (WHO, 2021).

İşitme yetersizliği nedeniyle çocuk sözlü dili edinme ile birlikte akademik, sosyal, duygusal gelişimde sorunlar yaşar. Johnson (2012) işitme kaybının etkilediği alanları göstermiştir:

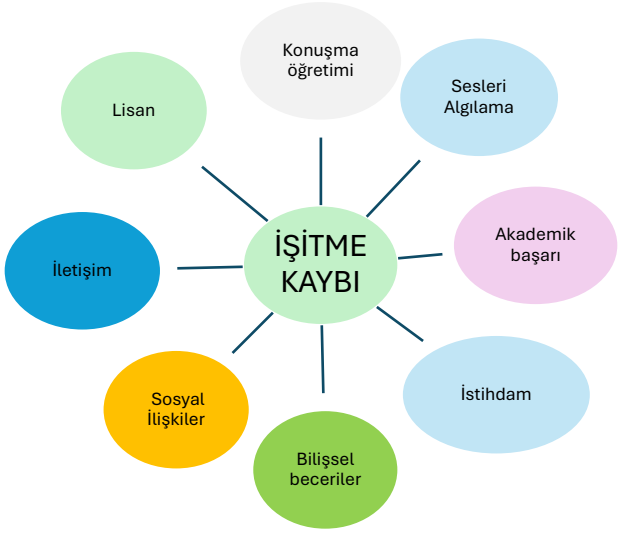

Şekil 1. İşitme kaybının etkilediği alanlar (Johnson, 2012)

İşitme kaybı, bireylerin yaşam kalitesini çeşitli boyutlarda olumsuz etkileyen bir durumdur. Dil öğrenimi ve gelişimi üzerinde önemli engeller oluşturan işitme

kaybı, iletişim becerilerinin yanı sıra sosyal ilişkileri de zayıflatır. Bilişsel becerilerin gelişimini sekteye uğratarak, akademik başarıyı düşürebilir ve iş bulma ile işteki performansı olumsuz yönde etkileyebilir. Ayrıca, çevresel sesleri algılama zorluğu, günlük yaşam aktivitelerinde ve güvenlikte sorunlara yol açabilir. Konuşma öğretimi, işitme kaybı olan bireyler için daha karmaşık ve zorlu bir süreçtir. Bu bulgular, işitme kaybı olan bireylerin desteklenmesi ve müdahale programlarının önemini vurgulamaktadır (Johnson, 2012).

Çoğunlukla normal zeka düzeyine sahip işitme yetersizliği olan çocuklar bilişsel gelişim alanında aynı aşamalardan geçmelerine rağmen normal işiten çocuklara göre daha yavaş gelişirler (Schirmer, 2001).

1.2.2. İşitme Kaybının Sınıflandırması

Çalışmanın bu bölümünde işitme kaybının derecesine göre sınıflandırmaya, işitme kaybının oluş zamanına göre sınıflandırmaya, etiyolojisine göre sınıflandırmaya ve işitme kaybının iki kulağı etkilemesine göre sınıflandırmasına yer verilmiştir.

1.2.2.1. İşitme Kaybının Derecesine Göre Sınıflandırma

Hafif İşitme Kaybı (16-25 dB): Hafif işitme kaybına sahip olan bireyler, genellikle konuşma seslerini duyabilmelerine rağmen, bazı düşük sesleri (örneğin, yaprakların hışırtısı, akan su sesi gibi) duymakta zorlanırlar (Clark, 1981).

Orta Derecede İşitme Kaybı (26-40 dB): Bu seviyede işitme kaybı yaşayan kişiler, günlük konuşmaları anlamakta zorluk çekerler. Konuşmaları daha iyi duyabilmek için işitme cihazlarına ihtiyaç duyabilirler (Katz, 2002).

Orta-İleri Derecede İşitme Kaybı (41-60 dB): Orta-ileri derecede işitme kaybı olan bireyler, işitme cihazı olmadan konuşmaları takip edemezler (Northern ve Downs, 2002).

İleri Derecede İşitme Kaybı (61-80 dB): İleri derecede işitme kaybı olan bireyler, konuşma seslerini duyamazlar ve sadece yüksek çevresel sesleri algılayabilirler (Gelfand, 2009).

Çok İleri Derecede İşitme Kaybı (81 dB ve üzeri): Bu seviyede işitme kaybı olan kişiler, işitme cihazı kullanarak bile konuşma seslerini anlamakta güçlük çekerler (Jerger, 1998).

1.2.2.2. İşitme Kaybının Oluş Zamanına Göre Sınıflandırma

Prelingual İşitme Kaybı: Prelingual işitme kaybı, doğumdan önce veya doğum sırasında meydana gelen ve dil gelişimi açısından kritik olan işitme kaybıdır (Moeller, 2000).

Postlingual İşitme Kaybı: Postlingual işitme kaybı, dil gelişimi tamamlandıktan sonra ortaya çıkan işitme kaybıdır (Eisenberg, 2007).

1.2.2.3. Etiyolojisine Göre Sınıflandırma

Konduktif İşitme Kaybı: Konduktif işitme kaybı, dış kulak, orta kulak veya iç kulağın kemikçiklerinde meydana gelen problemlerden kaynaklanır (Schuknecht, 1993).

Sensörinöral İşitme Kaybı: Sensörinöral işitme kaybı, iç kulaktaki sinir hücrelerinin veya işitme sinirinin zarar görmesinden kaynaklanır (Nadol, 1993).

Sentral İşitme Kaybı: Sentral işitme kaybı, beynin işitme işlemi yapan kısmındaki hasardan kaynaklanır (Musiek ve Chermak, 2007).

1.2.2.4. İşitme Kaybının İki Kulağı Etkilemesine Göre Sınıflandırma

Tek Taraflı İşitme Kaybı: Tek taraflı işitme kaybı, sadece bir kulakta işitme kaybı olması durumudur (Bess ve Tharpe, 1986).

Çift Taraflı İşitme Kaybı: Çift taraflı işitme kaybı, her iki kulakta da işitme kaybı olması durumudur (Ching, 2015).

1.3. Tanısı

İşitme yetersizliğinin tanılanması süreci, birkaç aşamadan oluşur ve erken teşhis, çocuğun dil ve konuşma gelişimi için kritik öneme sahiptir. İşitme kaybı tanısı, işitme taramaları ve kapsamlı değerlendirmeler ile başlar. Bu süreç hakkında yapılan çeşitli araştırmalar, erken tanının önemine dikkat çekmektedir.

İlk Tarama ve Gözlem: Yenidoğan işitme taramaları, doğumdan kısa bir süre sonra hastanede yapılır. Tarama sonuçları olumsuzsa, ileri değerlendirmeler yapılır. Erber (1982), işitme taramalarının işitme kaybının erken tespiti ve müdahale için kritik olduğunu vurgulamaktadır.

Otoakustik Emisyonlar (OAE) Testi: İç kulaktaki tüy hücrelerinin seslere verdiği yanıtları ölçer. Kemp (1978), bu testin işitme kaybının erken tespitinde yüksek doğruluk sağladığını belirtmektedir.

İşitsel Beyin Sapı Yanıtları (ABR) Testi: Beynin işitsel bölgesinin sese verdiği yanıtları ölçer. Stapells vd. (1995), ABR testinin işitme kaybının derecesini ve tipini belirlemek için etkili bir yöntem olduğunu göstermiştir.

Kapsamlı Odyolojik Değerlendirme: İşitme kaybının türünü ve derecesini belirlemek için detaylı odyolojik testler yapılır. Bu testler arasında saf ses odyometrisi, konuşma odyometrisi ve timpanometri bulunur. Northern ve Downs (2002), bu testlerin tanılama sürecinde önemli rol oynadığını vurgulamaktadır.

Multidisipliner Yaklaşım: İşitme kaybının nedenini belirlemek ve uygun tedavi yöntemlerini planlamak için birden fazla uzman (odyolog, KBB uzmanı, çocuk doktoru vb.) birlikte çalışır. Yoshinaga-Itano (2003), multidisipliner yaklaşımların işitme kaybı olan çocukların gelişimini desteklemede etkili olduğunu belirtmektedir.

Erken tanı, işitme kaybı olan çocukların dil ve konuşma gelişimini desteklemek, eğitimsel planlamaları yapmak ve gerekli işitme cihazlarını (işitme cihazları, koklear implantlar vb.) temin etmek açısından önemlidir. Moeller (2000),

erken müdahalenin çocukların iletişim becerileri üzerindeki olumlu etkilerini vurgulamaktadır.

Yenidoğan işitme taraması, yeni doğan bebeklerin işitme kaybı olup olmadığını belirlemek için yapılan bir testtir. Bu test, erken teşhis ve müdahalenin mümkün olması açısından çok önemlidir. İşitme kaybının erken teşhisi, dil ve konuşma gelişiminin desteklenmesi ve olası gecikmelerin önlenmesi için kritik bir rol oynamaktadır (Erber, 1982).

Yenidoğan işitme taraması genellikle iki ana yöntemle gerçekleştirilir: Otoakustik Emisyonlar (OAE) ve İşitsel Beyin Sapı Yanıtları (ABR). OAE testi, iç kulaktaki tüy hücrelerinin seslere verdiği yanıtları ölçerken, ABR testi beynin işitsel bölgesinin sese verdiği yanıtları değerlendirir (Kemp, 1978; Stapells vd., 1995).

Bu taramaların sonuçlarına göre, işitme kaybı şüphesi olan bebekler ileri değerlendirmeler için odyologlara yönlendirilir. Kapsamlı odyolojik değerlendirmeler, işitme kaybının türünü ve derecesini belirlemek için detaylı testler içerir. Northern ve Downs (2002), bu testlerin işitme kaybının doğru bir şekilde tanımlanmasında önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Multidisipliner bir yaklaşım benimsenerek, işitme kaybının nedenini belirlemek ve uygun tedavi yöntemlerini planlamak amacıyla odyologlar, KBB uzmanları ve çocuk doktorları birlikte çalışır. Yoshinaga-Itano (2003), bu tür yaklaşımların işitme kaybı olan çocukların gelişimini desteklemede etkili olduğunu belirtmektedir.

Erken tanı ve müdahale, işitme kaybı olan çocukların iletişim becerilerini geliştirmede büyük öneme sahiptir. Moeller (2000), erken müdahalenin çocukların dil gelişimi üzerindeki olumlu etkilerini vurgulamaktadır.

Yenidoğan işitme taraması, yenidoğan bebeklerin işitme kaybı olup olmadığını belirlemek için gerçekleştirilen bir testtir. Bu test, erken teşhis ve müdahalenin mümkün olması açısından büyük önem taşımaktadır. Literatürde, yenidoğan işitme taramasının etkinliği ve önemi üzerine çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Örneğin, *Joint Committee on Infant Hearing (JCIH) (2007)*, erken tanının dil ve iletişim becerilerinin gelişimi üzerindeki kritik rolünü vurgulamaktadır.

JCIH, işitme kaybının erken teşhisi ve müdahalesinin, işitme cihazları veya koklear implantlar gibi işitme destek cihazlarının kullanımını ve dil gelişimini olumlu yönde etkilediğini belirtmektedir. Yapılan araştırmalara göre, otoakustik emisyonlar (OAE) ve işitsel beyin sapı yanıtları (ABR) gibi objektif testler, yenidoğan işitme taramalarında yaygın olarak kullanılmaktadır (Kemp, 1978; Stapells vd., 1995). Bu testler, işitme kaybının erken dönemde tespit edilmesine olanak tanıyarak, gerekli müdahalelerin zamanında yapılmasını sağlar.

Erken işitme taramaları ve müdahaleler, çocukların bilişsel, sosyal ve akademik gelişimlerini olumlu yönde etkiler. Yoshinaga-Itano (2003), erken müdahale programlarının, işitme kaybı olan çocukların dil ve konuşma gelişimi üzerindeki olumlu etkilerini göstermektedir. Aynı şekilde, Moeller (2000), erken müdahalenin, çocukların iletişim becerileri ve genel gelişimleri üzerindeki yararlarını vurgulamaktadır. Yenidoğan işitme taraması, yeni doğan bebeklerin işitme kaybı olup olmadığını belirlemek için yapılan bir testtir. Bu test, erken teşhis ve müdahalenin mümkün olması açısından çok önemlidir.

Tarama testi iki yöntemle yapılabilir. Bunlar; Otoakustik emisyon (OAE) testi ve Beyin sapı elektrofonisi (ABR) testidir.

Otoakustik emisyon (OAE) testi: Bu test, iç kulağınızdaki tüy hücrelerinin seslere nasıl yanıt verdiğini değerlendirmek için kullanılır.

Beyin sapı elektrofonisi (ABR) testi: Bu test, beyin sapınızın ve işitme korteksinizin seslere nasıl yanıt verdiğini değerlendirmek için kullanılır.

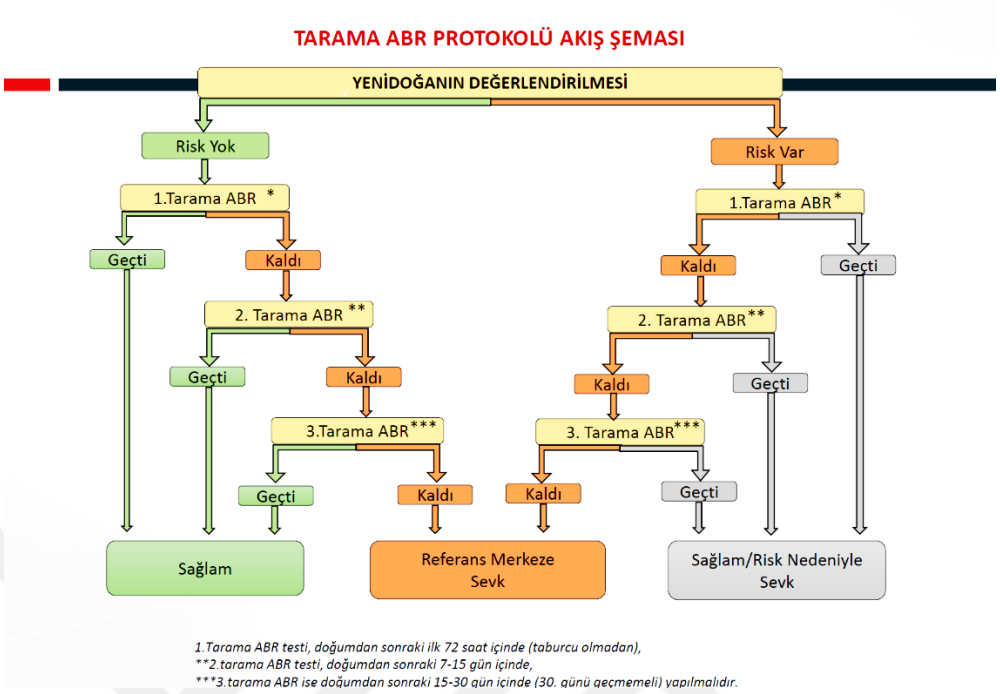

Şekil 2. Tarama ABR protokolü akış şeması

Yenidoğan işitme taraması, işitme kaybının erken teşhis edilmesi ve zamanında müdahale edilmesi açısından kritik bir öneme sahiptir. Şema, yenidoğanların işitme taraması sırasında izlenmesi gereken adımları ve bu süreçte ortaya çıkan olası sonuçları detaylandırmaktadır. Tarama süreci, yenidoğanın risk durumuna göre iki ana gruba ayrılmaktadır: "Risk Yok" ve "Risk Var". Risk taşımayan yenidoğanlarda ilk tarama ABR testi, doğumdan sonraki ilk 72 saat içinde yapılmaktadır. Bu testi geçen bebekler sağlam olarak değerlendirilirken, geçemeyenler için doğumdan sonraki 7-15 gün içinde ikinci bir tarama ABR testi uygulanmaktadır. İkinci testi geçen bebekler de sağlam kabul edilmekte, geçemeyenler ise doğumdan sonraki 15-30 gün içinde üçüncü bir taramaya tabi tutulmaktadır. Üçüncü taramayı da geçemeyen bebekler referans merkeze sevk edilmektedir. Risk grubunda yer alan yenidoğanlarda ise, ilk tarama ABR testi yine doğumdan sonraki ilk 72 saat içinde yapılmaktadır. İlk testi geçen bebekler sağlam veya risk nedeniyle sevk edilirken, geçemeyenler için ikinci ve üçüncü taramalar, risk taşımayan gruptaki gibi belirli aralıklarla yapılmaktadır. Her iki grupta da üçüncü taramayı geçemeyen bebekler referans merkeze sevk edilmektedir. Bu sistematik yaklaşım, işitme kaybının erken dönemde tespit edilmesine olanak tanıyarak, gerekli müdahalelerin zamanında

yapılmasını sağlar. Literatürde, erken teşhis ve müdahalenin, çocukların dil ve konuşma gelişimi üzerindeki olumlu etkileri geniş çapta vurgulanmaktadır (Joint Committee on Infant Hearing, 2007; Yoshinaga-Itano, 2003). Bu süreç, çocukların bilişsel, sosyal ve akademik gelişimlerini desteklemek açısından büyük önem taşımaktadır.

1.3.1. İşitme Yetersizliğinin Nedenleri

İşitme yetersizliği, çeşitli genetik, doğumsal, ve çevresel faktörlerin bir sonucu olarak ortaya çıkabilir. Bu yetersizliğin nedenlerini daha detaylı ele almak gerekirse:

Genetik Faktörler: İşitme yetersizliği genellikle kalıtsal olabilir. Genetik faktörler, işitme kaybının en yaygın nedenlerinden biridir. Özellikle otozomal resesif kalıtım yoluyla aktarılan genetik bozukluklar, doğuştan işitme kaybına neden olabilir (Smith, 2015).

Doğumsal Nedenler: Doğum öncesi veya doğum sırasında meydana gelen komplikasyonlar işitme kaybına yol açabilir. Örneğin, annenin gebelik sırasında kızamıkçık veya sitomegalovirüs gibi enfeksiyonlar geçirmesi, prematüre doğum veya düşük doğum ağırlığı gibi durumlar bu tür işitme kaybına neden olabilir (Brown ve Thomas, 2017).

Çevresel Faktörler: Çevresel maruziyetler de işitme kaybına sebep olabilir. Özellikle yüksek seslere uzun süre maruz kalmak, ototoksik ilaçlar kullanmak (örneğin, bazı antibiyotikler ve kemoterapi ilaçları), kafa travması geçirmek ve kronik kulak enfeksiyonları bu faktörler arasında yer alır (Garcia ve Lee, 2018).

Yaşlanma: İleri yaşlarda ortaya çıkan presbiakuzi, yaşa bağlı işitme kaybının en yaygın nedenidir. Bu durum, işitme hücrelerinin zamanla hasar görmesi ve işlevlerini kaybetmesi sonucu ortaya çıkar (Nelson ve Hinojosa, 2019).

Toksik Maddeler ve İlaçlar: Bazı kimyasal maddeler ve ilaçlar da işitme kaybına neden olabilir. Özellikle ototoksik olarak bilinen ilaçlar, iç kulaktaki hücrelere zarar vererek işitme kaybına yol açabilir (Ferguson, 2020).

1.3.2. Erken Çocuklukta İşitme Yetersizliğinin Dil Gelişimi Üzerindeki Etkisi

Dil gelişimi, erken çocukluk döneminde hızla ilerleyen bir süreçtir. Çocuklar, doğumdan itibaren çevrelerindeki sesleri algılamaya başlar ve bu süreç dilin temel yapı taşlarını oluşturur. Genellikle ilk yaşın sonunda çocuklar ilk kelimelerini söylemeye başlar ve ikinci yaşın sonuna doğru basit cümleler kurmaya başlarlar (Gürgür vd., 2016). Dil gelişimini destekleyen en önemli faktörlerden biri, ebeveynlerin ve bakıcıların çocuklarla sürekli etkileşimde bulunmasıdır. Zengin ve çeşitli dil girdisi, çocukların kelime dağarcığını genişletir ve dil becerilerini hızla geliştirmelerine yardımcı olur (Turan vd., 2019).

Araştırmalar, erken çocukluk döneminde dil gelişimini destekleyen programların önemini vurgulamaktadır. Özel eğitim programları, özellikle dil gelişimi üzerinde olumlu etkilere sahip olabilir. Bu tür programlar, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve eylem araştırmaları gibi yöntemlerle değerlendirilmiş ve dil gelişimine katkıları belirlenmiştir (Uzuner, 2005; Yazçayır vd., 2022). Ayrıca, erken özel eğitim hizmetlerinin çeşitli modelleri ve uygulama şekilleri üzerine yapılan çalışmalar, dil gelişimine farklı yaklaşımların etkili olabileceğini göstermektedir (Birkan, 2001).

Ebeveynlerin ve bakıcıların çocuklarla olan etkileşimlerinin yanı sıra, erken çocukluk döneminde dil gelişimini destekleyen programlara erişim de önemlidir. Bu tür programlar, özellikle ailelere odaklanan erken müdahale programları, dil gelişimini hızlandırabilir ve çocukların iletişim becerilerini güçlendirebilir (Sarıca, 2014; Küçüker, 2006). Ayrıca, dil gelişimi üzerine yapılan çalışmalar, erken müdahale programlarının aileler üzerindeki etkilerini de değerlendirmekte ve ailelerin stres düzeyleri üzerinde olumlu etkilere sahip olabileceğini göstermektedir (Küçüker, 2006).

Dolayısıyla, erken çocukluk döneminde dil gelişimini destekleyen programların çocukların dil becerilerini geliştirmede önemli bir rol oynadığı ve bu programların ailelerin de desteklenmesinde etkili olduğu literatürde belirtilmektedir.

Dilin kazanılması açısından en önemli dönem 0-6 yaş, en hızlı geliştiği ve kritik olduğu dönem ise 0-3 yaş arasıdır. Dil gelişiminde temel olan süreçler, alıcı ve ifade edici dil gelişimidir. Çocuklar 1 yaş civarında konuşulanları anlamaya, jestlerle sesleri birleştirmeye başlar. İfade edici dil becerilerinde çocuk sözcüklerle kendini ifade edebilmeye başlar (McCormick ve Archbold, 2003'ten aktaran Özkan ve Yücel, 2021).

Aslında burada tam olarak cevaplanması gereken soru şudur: İşitme yetersizliği olan bir bebek iletişim becerileri ve dil becerilerini işitme yetersizliği olmayan bir bebekten farklı mı öğrenir? İşitme yetersizliği olan bebekler iletişim ve dil becerilerini farklı öğrenmezler, onlar da işitme yetersizliği olmayan bir bebek gibi öğrenirler. Eğer erken tanı, erken müdahale ve erken cihazlandırmaya maruz kalmazlarsa tüm olumsuz yaşantıların sonucunda toplumda kabul edilmiş dil sistemini edinemezler. Erken dönemde tanılanması ve tedavisi edilmeyen işitme yetersizliği olan çocuklarda etkilenme ilk dil ve konuşma gelişiminde başlar (Schlumberger , 2004).

İşitme bozukluğunun dil gelişimi üzerindeki etkisi derin ve çok yönlüdür. İşitme yetersizliği olan çocuklar, normal gelişim gösteren akranlarına göre nörogelişimsel farklılıklar yaşarlar. Araştırmalar, işitme yetersizliği olan çocukların beyinlerindeki işitsel korteksin görsel veya dokunsal bilgileri işleyecek şekilde yeniden düzenlenebildiğini ve bu durumun dil işlemeyi etkilediğini göstermiştir (Conway, 2018). Bu nedenle, bu çocuklar genellikle gevezelik, ilk kelimeler ve cümle kurma gibi dil kilometre taşlarının ediniminde gecikmeler sergilerler (Yoshinaga-Itano, 2003). Ayrıca, konuşma seslerini ayırt etme ve karmaşık dil bilgisi kurallarını anlama güçlükleri gibi dil işlemeyle ilgili zorluklar, işitme yetersizliği olan çocukların dil gelişimini olumsuz etkileyebilir (Grieco-Calub, 2016).

İşitme bozukluğunun dil gelişimi üzerindeki etkisini azaltmak için çeşitli stratejiler geliştirilmiştir. İşitsel-sözlü terapi ve koklear implantasyon gibi erken müdahale programları, işitme yetersizliği olan çocuklara küçük yaşlardan itibaren yoğun dil uyarımı sağlamayı hedeflemektedir (Estabrooks, 2007). Ayrıca, işitme cihazları ve FM sistemleri gibi yardımcı teknolojiler bu çocukların dil edinimini ve iletişim becerilerini destekleyebilir (Ching, 2013). Konuşma-dil patologları, eğitimciler ve ebeveynler arasındaki işbirlikçi çabalar, işitme yetersizliği olan

çocuklarda dil gelişiminin desteklenmesinde de büyük öneme sahiptir. Bu profesyoneller, dilsel gelişimi ve iletişimi teşvik eden, dil açısından zengin bir ortam yaratmak için birlikte çalışmalıdır (Johnson ve Goswami, 2010).

İşitme bozukluğunun erken çocukluk döneminde dil gelişimi üzerindeki uzun vadeli etkileri, çocukluğun ötesine uzanır. Akademik performans ve eğitim sonuçları, erken çocukluk döneminde edinilen dil becerilerinden büyük ölçüde etkilenir. Araştırmalar, erken müdahale ve destek alan işitme yetersizliği olan çocukların, almayanlara kıyasla daha iyi akademik başarı ve dil becerileri sergilediklerini ortaya koymuştur (Tomblin vd., 2007). Ayrıca, erken çocukluk dönemindeki dil gelişimi, sosyal ve duygusal gelişimi de etkileyebilir; çünkü etkili iletişim becerileri, ilişkiler kurmak ve sosyal etkileşimleri yönlendirmek için gereklidir (Moeller, 2000). Sonuç olarak, işitme yetersizliği olan bireylerin yetişkinlikteki yaşam kalitesi ve bağımsızlığı, erken çocukluk döneminde geliştirilen dil yeteneklerinden büyük ölçüde etkilenmektedir (Mitchell ve Karchmer, 2004).

Sonuç olarak, işitme bozukluğunun erken çocukluk döneminde dil gelişimi üzerindeki etkisi anlamlı ve geniş kapsamlıdır. İşitme kayıplı çocuklar için erken müdahale, tipik gelişim gösteren akranlarıyla benzer dönemlerde benzer özellikler sergilemeleri açısından kritik öneme sahiptir (Clark, 2007). Nörogelişimsel farklılıkları anlamak, dil gelişimi için etkili stratejiler uygulamak ve işitme bozukluğu olan bireylerde dil becerilerinin uzun vadeli etkilerini tanımak, en uygun desteği sağlamak için hayati önem taşır. Bu alanda daha fazla araştırma yaparak, erken müdahaleyi ve işbirlikçi çabaları teşvik ederek, işitme yetersizliği olan çocukların dil gelişimi ve genel refahını artırmak mümkündür.

1.3.3. Erken Çocukluğa Yönelik Yol: Aile Eğitimi ve İşitme Yetersizliği Olan Çocuklara Destek

Erken çocukluk döneminde her çocuk ve aile, kendine özgü bir yaşam biçimine ve öğrenme tarzına sahiptir (Luterman, 1991). Bu nedenle aileler, karşılaştıkları yeni durumlarda destek almaya ve çocuklarının eğitimi için anlamlı bir şekilde yönlendirilmeye ihtiyaç duyarlar (Clark, 2007; Cole ve Flexer, 2007;

Estabrooks, 2006). Eğitimcilerin temel sorumluluğu, işitme yetersizliği olan çocukların eğitimi ve ailelerin bu süreçteki eğitimi olmalıdır. Eğitimciler, ailelere psikolojik destek sağlayacak uzmanlar olmadığının bilincinde olup, disiplinler arası işbirliğine açık olmalıdırlar (Clark, 2007).

Her ailenin ve çocuğun kendine özgü bir çocuk yetiştirme ekolojisi bulunmaktadır ve eğitimcilerin bu özgürlüğe saygı göstermesi gerekmektedir (Bruder, 2010; Dunst, 2002; Mahoney ve Wiggers, 2007). Eğitimcilerin bu sisteme ancak çocuğun dinleme ve dil becerilerini olumsuz etkileyen durumlarda müdahale etmeleri uygun görülmektedir (Brown ve Nott, 2005; Clark, 2007). Eğitimciler, ailelerin kendi sistematik yapıları içinde çocuklarına sunacakları doğal öğrenme fırsatlarını anlamalı ve bu doğrultuda aile eğitimi programlarını uyarlayarak sorumluluk almalıdır (Brown ve Nott, 2005; Childress, 2004; Des Jardin, 2006; Kaiser ve Hancock, 2003).

Eğitimcinin rolü, anne-baba-çocuk arasındaki etkileşimi izlemek, aileye rehberlik etmek, etkileşimi zenginleştirmelerine destek olmak ve aralarındaki bağı güçlendirmektir (Brown ve Nott, 2005; Dunst vd., 2001; Dunst, 2002). Eğitim başlangıcında eğitimci, aileye aile eğitiminin amaçlarını açıklamalı ve ailenin sorularını yanıtlamalıdır (Clark, 2007; Estabrooks, 2007; Kaiser ve Hancock, 2003). Çocuk için uygun hedefler belirlemek amacıyla eğitimci, çocuğun dinleme, davranış, dil ve işlevsel iletişim becerilerinin gelişimini izlemelidir. Küçük çocuklarda dil gelişimini doğrudan izlemek her zaman mümkün olmayabilir ve formal testler, küçük çocukların ilgi süresinin kısalığı nedeniyle uygulanamayabilir. Bu durumlarda, aile gözlemleri ve eğitimler sırasında yapılan informal değerlendirmeler eğitimci için en iyi bilgi kaynağıdır (Brown ve Nott, 2005; Mahoney ve Wiggers, 2007; Jackson vd., 2008).

Eğitimciler, çocuğun dil ve iletişim becerilerini değerlendirerek aileleri yönlendirmelidir. Eğitimci, anne baba ve çocuğun yaptığı etkinlikler üzerinden ortak ilgi oluşturma, sıra alma, çocuğun ilgisini izleme ve seslere dikkat çekme gibi özellikleri güçlendirmeleri için ailelere rehberlik eder (Clark, 2007; Turan, 2010). Eğitimci, aileye sürekli olarak geliştirilecek yönler üzerinde durmak yerine, çocukla kurdukları etkileşimin olumlu yönlerine dikkat çekerek aileyi pekiştirmelidir. Aile, çocukla etkileşim kurmakta zorlandığında eğitimcinin model olması ve kısa süreli

etkileşimler yoluyla eğitim akışını hızlandırması, ailenin öğrenmesini kolaylaştırabilir. Ancak, eğitimcinin temel rolünün tüm eğitim süreci boyunca çocuğa eğitim vermek olmadığını hatırlaması gerekmektedir (Brown ve Nott, 2005).

Eğitimci her seans sonunda çocuğun dosyasını yazarak eğitim kayıtlarını tutmalıdır. Bu kayıtlar, eğitimin planlanması ve çocuğun ve ailenin gelişiminin izlenmesi açısından önemlidir (Clark, 2007; Turan, 2010; Turan, 2014). Başarılı bir uygulamanın temel yapı taşlarından biri de eğitimcinin çocukla nitelikli biçimde çalışabilme becerisidir (Estabrooks, 2006; Kaiser ve Hancock, 2003; Macy, Squires ve Barton, 2009). Eğitimci-aile ilişkisi olumlu, saygılı ve destekleyici bir zemin üzerine oturtulmalıdır, çünkü bu ilişki eğitimin niteliği kadar önemlidir (Kummarer, 2012).

Erken çocukluk gelişimi alanında, aile eğitimi ve desteği, özellikle işitme yetersizliği olan çocukların gidişatını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. İşitme yetersizliği olan çocukların karşılaştığı benzersiz ihtiyaçları ve zorlukları anlayan aileler, büyüme ve gelişmeyi teşvik eden besleyici bir ortam sağlamada kritik bir rol oynar. Bu bağlamda yapılan araştırmalar, işitme yetersizliği olan çocukların bütünsel refahı ve başarısını sağlamada aile eğitiminin ve desteğinin önemini vurgulamaktadır.

Bir bebek ciddi bir yetersizlikle doğmuş olsa dahi, uygun yöntemlerle konuşmayı öğrenme potansiyeline sahiptir. Dili edinme sürecinde zorluk yaşadığında, jestler veya işaret sistemleri gibi alternatif iletişim yollarını kullanarak dili öğrenebilir. Özel gereksinimli çocukların iletişim ve dil becerilerini geliştirmelerine yardımcı olacak çeşitli yöntemler dünya genelinde kullanılmaktadır. Bu yöntemler arasında en etkili olanı belirlemek için zamanımız olsa da, kritik dönemi göz önünde bulundurarak erken bir seçim yapmak ve bu seçimi destekleyecek yaklaşımların temellerini oluşturmak büyük önem taşır. Çocuğun iletişim ve dil gelişimini destekleyen bu süreç, tutarlı, kararlı ve uygun bir yaklaşım benimsenerek en etkili dil ortamının sağlanmasını amaçlamaktadır.

Aile içindeki destek sistemleri, işitme yetersizliği olan çocukların büyümesine ve gelişmesine yardımcı olan besleyici bir ortamın yaratılmasında etkilidir. Aile içinde açık iletişimi teşvik etmek çocukta aidiyet ve kabul duygusunu

geliştirir, özgüvenini ve sosyal becerilerini geliştirir. Ayrıca evde arka plan gürültüsünün en aza indirilmesi ve işitme cihazı gibi yardımcı cihazların kullanılması gibi elverişli bir öğrenme ortamının yaratılması çocuğun bilişsel gelişimini kolaylaştırır. Kardeşleri ve geniş aile üyelerini çocuğun gelişimine dahil etmek yalnızca aile bağlarını güçlendirmekle kalmaz, aynı zamanda ek destek ve çocuğun benzersiz ihtiyaçlarının anlaşılmasını da sağlar. Örneğin, kardeşleri iletişim stratejilerinin uygulanmasına dahil etmek, onların işitme yetersizliği olan kardeşlerine karşı empati ve anlayışlarını geliştirebilir.

Aile eğitimi ve işitme yetersizliği olan çocuklara yönelik desteğin önemine rağmen, çeşitli zorluklar ve engeller bu girişimlerin etkili bir şekilde uygulanmasını engellemektedir. Odyologlar ve konuşma terapistleri gibi uzmanlaşmış kaynaklara ve profesyonellere sınırlı erişim, çocukları için zamanında müdahale isteyen aileler için önemli bir zorluk teşkil etmektedir. Ayrıca, bazı topluluklarda işitme bozukluğuna ilişkin damgalama ve yanlış anlamalar, ailelerin yardım aramasını veya çocuklarının durumunu tam olarak benimsemelerini engelleyebilir. Buna ek olarak, mali kısıtlamalar genellikle ailelerin gerekli destek hizmetlerine ve teknolojilere erişim yeteneğini sınırlayarak, işitme yetersizliği olan çocukların bakımındaki eşitsizlikleri daha da artırmaktadır. Bu zorlukların üstesinden gelmek, toplumsal farkındalığı, politika desteğini ve erken müdahale programları için artan finansmanı içeren çok yönlü bir yaklaşımı gerektirir.

Sonuç olarak, işitme yetersizliği olan çocukların erken çocukluğa giden yolu, aile eğitimi ve aldıkları destek düzeyiyle karmaşık bir şekilde bağlantılıdır. Aileleri bilgi, iletişim stratejileri ve destek hizmetlerine erişimle donatarak, onları, işitme yetersizliği olan çocuklarının bütünsel gelişimini destekleyen besleyici bir ortam sağlama konusunda güçlendirebiliriz. Zorlukların ve engellerin işbirlikçi çabalarla ele alınması, işitme yetersizliği olan çocukların gelişip tam potansiyellerine ulaşmaları için daha kapsayıcı ve destekleyici bir ortamın yolunu açabilir.

1.4. Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı

Erken çocukluk eğitimi, küçük çocukların gelişimini şekillendirmede, gelecekteki akademik başarılarına ve genel refahlarına zemin hazırlamada çok önemli bir rol oynar. Erken çocukluk eğitimine kapsamlı yaklaşımıyla tanınan programlardan biri de Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı'dır. Çocukların gelişim yıllarında ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanan bu program, temel becerilerin geliştirilmesine ve öğrenme sevgisinin beslenmesine odaklanmaktadır. Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı'nın önemini, bileşenlerini ve faydalarını keşfederek erken çocukluk eğitiminin önemi ve çocukların büyüme ve gelişimi üzerindeki etkisi konusunda değerli bilgiler edinebiliriz.

Erken çocukluk eğitimi, çocukların gelecekteki akademik başarılarını ve kişisel gelişimlerini üzerine inşa edecekleri temel görevi görür. Erken çocukluk eğitiminin önemli bir yönü, daha sonraki yaşamda başarı için hayati önem taşıyan temel becerilerin geliştirilmesine yapılan vurgudur. Küçük Adımlar Erken Eğitim gibi programlarla çocuklara sosyalleşme, iletişim ve problem çözme becerilerini geliştirme fırsatları sunuluyor. Örneğin, grup etkinliklerine ve etkileşimli öğrenme deneyimlerine katılmak, çocukların başkalarıyla nasıl işbirliği yapacaklarını öğrenmelerine, düşüncelerini etkili bir şekilde ifade etmelerine ve sorunları çözmek için eleştirel düşünmelerine yardımcı olabilir. Araştırmalar, yüksek kaliteli erken çocukluk eğitim programlarına katılan çocukların, bu tür fırsatlara sahip olmayanlara kıyasla daha iyi bilişsel gelişim ve akademik performans sergileme olasılıklarının daha yüksek olduğunu göstermiştir.

Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı, küçük çocukların bütünsel gelişimini desteklemek üzere tasarlanmış birçok bileşeni bünyesinde barındırıyor. Programın temel bileşenlerinden biri, uygulamalı etkinlikler yoluyla çocukların yaratıcılığını ve merakını teşvik etmeye odaklanan oyun temelli öğrenme yaklaşımıdır. Çocuklar oyun oynayarak ilgi alanlarını keşfedebilir, yeni fikirleri deneyebilir ve problem çözme becerilerini eğlenceli ve ilgi çekici bir şekilde geliştirebilirler. Ayrıca program, hikaye anlatımını, şarkıları ve tekerlemeleri günlük aktivitelere entegre ederek dil gelişimine güçlü bir vurgu yapmaktadır. Dil açısından zengin bu deneyimler, çocukların yalnızca

kelime dağarcığını ve iletişim becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda okuma ve öğrenme sevgisini de geliştirir. Ayrıca program, çocukları çevrelerini keşfetmeye ve keşfetmeyi teşvik etmek için duyusal oyunlara katılmaya teşvik eden duyusal deneyimler içerir.

Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı, sınıf ortamının ötesine geçerek çocukların genel gelişimine yönelik pek çok avantaj sunuyor. Programın önemli faydalarından biri çocukları örgün eğitime hazırlamaya, böylece onların okula hazır olma durumlarını iyileştirmeye ve ilkokula sorunsuz geçişlerini kolaylaştırmaya odaklanmasıdır. Program, çocukları erken yaşta temel beceri ve bilgilerle donatarak gelecekteki akademik başarı için güçlü bir temel oluşturulmasına yardımcı olur. Program ayrıca çocukların olumlu ilişkiler kurmasına, empati geliştirmesine, duygularını etkili bir şekilde düzenlemesine olanak sağlayarak sosyal ve duygusal gelişimlerine de katkıda bulunuyor. Küçük Adımlar Erken Eğitim ayrıca ebeveynlere çocuklarının gelişim ve öğrenme ihtiyaçlarını anlama konusunda destek oluyor, evde destekleyici bir öğrenme ortamı yaratmaya yönelik rehberlik ve stratejiler sunuyor. Program, ebeveynleri çocuklarının eğitimine dahil ederek ev ve okul arasındaki işbirliğini teşvik ederek çocuk gelişimine bütünsel bir yaklaşımı teşvik ediyor.

Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı, küçük çocukların büyüme ve gelişmesinde erken çocukluk eğitiminin önemini örneklendirmektedir. Temel becerilere, oyun temelli öğrenmeye, dil gelişimine ve duyusal deneyimlere odaklanan program, çocukların bütünsel gelişimini destekleyen erken eğitime kapsamlı bir yaklaşım sunuyor. Okula hazırlık, sosyal-duygusal gelişim ve ebeveynlerin katılımına vurgu yapan program, çocukları yalnızca akademik başarıya hazırlamakla kalmıyor, aynı zamanda onları hayatlarının her alanında başarılı olmaları için gereken bilgi ve becerilerle donatıyor. Erken çocukluk eğitiminin öneminin farkına varmaya devam ederken, Küçük Adımlar Erken Eğitim gibi programlar çocuklarımızın ve bir bütün olarak toplumun geleceğini şekillendirmede hayati bir rol oynamaktadır.

1.4.1. Tanımı

Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı, 0-6 yaş arası gelişimsel geriliği olan çocukların ailelerine yönelik bir erken eğitim programıdır. Macquarie Üniversitesi'nde geliştirilen bu program, 1995 yılında Zihinsel Engellilere Destek Derneği tarafından Türkiye'ye getirilmiştir. İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 2001 yılından beri çeşitli üniversitelerle işbirliği içinde uygulanmaktadır.

Program başlangıcında çocuklar ve aileleri uzmanlar tarafından ön değerlendirmeye tabi tutularak gruplara ayrılmaktadır. Her grup, başında bulunan psikologlar tarafından iki oturumluk bir kursa tabi tutulur ve ailelere eğitimle ilgili özet bilgiler sunulur. Uzman psikologlar tarafından verilen bu mini eğitimlerin ardından, 8 kitaptan oluşan eğitim setleri ailelere dağıtılarak, projeye destek veren üniversitelerin psikoloji ve özel eğitim bölümleri son sınıflarında okuyan ve Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı'nın eğitimini almış bir öğrenciyle tanıştırılırlar.

Öğrenciler ailelerle tanıştırılarak, 5 ay boyunca belli aralıklarla ailelerin evlerine ziyaretlerde bulunup çocukların eğitimleri hakkında aileleri bilgilendirirler. Eğitimleri düzenli olarak alan aileler, edindikleri bilgiler ışığında çocuklarının fiziksel ve zihinsel gelişim takiplerini kendileri yaparlar.

Üniversiteler tarafından uygulanan beş yıllık proje sonunda, KAEEP'nin hem çocuklar hem de aileler açısından etkili olduğu araştırılmıştır. Programın, gelişimsel geriliği olan çocukların gelişimleri üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca, programa katılan ebeveynlerin gereksinimleri, stres ve depresyon düzeyleri, çocuklarıyla etkileşimleri ve programa ilişkin doyumları incelenmiştir.

Programa katılan aile bireylerinin ve rehberlerinin görüşleri de araştırılmış ve programın etkili olduğu araştırmalarla ortaya konulmuştur. Günümüzde, KAEEP'nın farklı destek biçimlerini içeren alternatif uygulamaları, hala aile kursları ve KAEEP uygulayıcısı yetiştirmeye yönelik sertifika programları olarak devam etmektedir.

1.4.2. Teorik Arka Planı

Erken çocukluk döneminde sunulan özel eğitim hizmetleri, bireysel eğitim planlarıyla dikkat çeker ve bu yönüyle standart erken çocukluk eğitiminden ayrılır. Bu programlar, okul çağındaki çocuklar için planlanan özel eğitim programlarından farklı olarak, özellikle gelişimsel becerilere odaklanır ve aile katılımını ön plana çıkarır (Hornby, 1991; Odom ve Wolery, 2003). EM/EÇÖE programları, ebeveynlerin ebeveynlik becerilerini geliştirmesine, çocuklarının gelişimsel özellikleri hakkında bilgi sahibi olmasına ve çocuklarını akademik ve sosyal hayata hazırlamasına yardımcı olmak için tasarlanmıştır (Brookes, Berlin ve Flugni, 2000; Kardeş ve Akman, 2020; Kartal, 2008). Bu yaklaşımla, aileler çocuklarının tüm gelişim alanları hakkında bilgi ve beceri kazanırken, aynı zamanda kendi yaşam kalitelerini de artırma fırsatı bulurlar (Guralnick, 2011; Hornby, 1991).

Bu programlar, ailelerin çocuklarını en iyi şekilde desteklemeleri için gerekli bilgi ve becerileri edinmelerine olanak tanır. Ayrıca, çocukların gelişimini desteklerken ailelerin de kendilerini geliştirmeleri ve yaşam kalitelerini artırmaları hedeflenir. Sonuç olarak, EM/EÇÖE programları hem çocukların hem de ailelerin gelişimine katkıda bulunan, bütüncül ve katılımcı bir eğitim yaklaşımı sunar.

Yasa ve yönetmeliklerle zorunlu kılınan hizmetler, kalifiye personel eksikliği nedeniyle beklentileri karşılayamamaktadır (Gallagher, Malone, Cleghorne ve Helms, 1997; Malone, Straka ve Logan, 2000; Wischnowski, Yates ve McCollum, 1996). SEIP, ilk olarak Avustralya'da Pieterse ve Treolar tarafından geliştirilmiştir. Cairns, Uther ve Brar (1985) küçük çocukların ebeveynlerine rehberlik etmek amacıyla, çocuklarının gelişimini desteklemede gelişimsel gecikmeleri olan ilk yıllar için bir program geliştirmişlerdir. Program, değerlendirme de dahil olmak üzere beş gelişimsel alanda öğretim ve değerlendirme içeren sekiz kitaplık bir setten oluşmaktadır: iletişim, kaba motor, ince motor, alıcı dil ve kişisel/sosyal beceriler.

Bu program, tüm çocukların (yetersizliklerine rağmen) öğrenebileceği ve ebeveynlerin çocuklarının ilk ve en önemli öğretmenleri olduğu varsayımlarına dayanmaktadır. Kitaplar, ebeveynlere çocuklarının yukarıda belirtilen beş alandaki performansını değerlendirerek ev ortamında bir gelişimsel kontrol listesi kullanarak

nasıl yol göstereceklerini anlatmaktadır (Kitap 8). Bu kontrol listesi, normal gelişim gösteren bir çocuğun ilk dört yıl içinde kazanması beklenen becerileri içermektedir. Değerlendirmenin ardından ne öğretileceği, nasıl öğretileceği ve çocuğun gelişiminin nasıl değerlendirileceği planlanmaktadır.

KAEEP, Kırcaali-İftar vd. tarafından Türk toplumuna uyarlanmış ve 1995 yılında başlatılmıştır. Program, dört üniversitede sistematik olarak yürütülmeye başlanmış ve paraprofesyoneller için Küçük Adımlar Erken Müdahale Programı Kursu, 1996'dan beri ülke çapında uygulanmaktadır. Türkiye'de, SSEIP çeşitli eğitim ortamlarında işbirliği ile uygulanmakta olup, erken çocukluk dönemi özel eğitimcileri ve aileleri bu süreci yürütmektedir. Uzmanlar, ailelerle işbirliği içinde yapılan değerlendirmeleri takip etmek amacıyla ayda bir kez ziyaret gerçekleştirmektedir. Çocuk ve ebeveyn sonuçları üzerindeki etkinliği birçok çalışmada test edilmiş ve bu çalışmalardan elde edilen bulgular, KAEEP'nin tüm gelişim alanları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir (Sucuoğlu, Küçüker ve Kobal, 1997; Sucuoğlu vd., 1998; Sucuoğlu, Küçüker, Kobal ve Ceber, 2000; Sucuoğlu, Büyüköztürk ve Bakkaloğlu, 2004; Sucuoğlu vd., 2005) ve ihtiyaçların karşılanması gibi ebeveyn çıktıları (Sucuoğlu, 2001), genel memnuniyet (Sucuoğlu, 2001; Sucuoğlu ve Bakkaloğlu, 2001) ve ebeveyn-çocuk etkileşimi (Küçüker vd., 2001).

Bununla birlikte, araştırmalar katılımcıların çoğunun herhangi bir EM/EÇÖE programı kullanmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca, katılımcıların çoğunun erken müdahale programları hakkında bilgi sahibi olmadıkları için yararlanmayı planladıkları herhangi bir program bulunmamaktadır. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği (2018) uyarınca, EM/EÇÖE hizmetlerinde görev alacak kişilerin özel eğitim öğretmenleri, okul öncesi öğretmenleri ve çocuk gelişimi ve eğitimi öğretmenleri olması gerekmektedir. Ancak, bu araştırmada ve alanyazında da belirtildiği gibi, erken çocukluk alanında görev alan personelin meslek öncesinde bu alanda yeterli bilgi ve deneyim kazanmadıkları görülmektedir (Demiröz, 2021).

1.4.3. Araştırma Kapsamında İletişim Becerileri, Alıcı ve İfade Edici Dil Becerilerini Geliştirmeye Yönelik Çalışılan Beceriler

Çocuğun dil gelişimi, gelişimin tüm alanlarında olduğu gibi bir süreçtir. Doğumdan itibaren, bütünsel gelişimi ve çevresel faktörleri de içine alan bu sürecin en önemli temelleri; ilk sözcüklerden çok önce, diğer gelişim alanlarına bağımlı bir şekilde yaşamın ilk üç yılında beyin nöroplastisesinin gelişimi ve olgunlaşmasına paralel erken çocukluk döneminde atılır.

Dil edinimi süreci, insan yaşamında var olan doğal ortamlarda modellerle iletişim kurma, dinleme, taklit etme, paylaşma ve geri bildirimde bulunma yeteneği sayesinde nitel ve ardıl becerilerle ilerleme kaydeder.

Dil ve konuşma gelişiminde birbirleriyle yakın ilişkili 3 alandan söz edebiliriz. Bunlar: İletişim becerileri, alıcı dil becerisi ve ifade edici dil becerisidir.

İletişim Becerileri: İletişim becerisi, insanın günlük yaşam deneyimleri içerisinde hayati bir rol oynar. Arzularını ve ihtiyaçlarını etkili bir şekilde iletmek ve tartışmalara aktif olarak katılmak için iletişim becerisi kullanılmaktadır. Dil edinimi gerçekleşmemiş yeni doğan bir bebek açlık, uyku, rahatsızlık veya ilgi isteği gibi durumlarını içgüdüsel bir yol olan ağlama eylemiyle iletişimsel amacına ulaştıracağını keşfeder. Bu durum bebeğin iletişim becerisinin ilk adımlarını attığının göstergesidir. Alanyazında temel iletişim becerileri; dikkati yöneltme, taklit becerileri, iletişimsel amaçlar, sıra alma becerisi ve sohbet başlıkları altında incelenmektedir (Cole, 1992: 70-75; McLean ve Snyder-McLean, 1999: 35- 40; Pieterse, Treloar ve Cairns, 1996: 9-10).

Bu araştırmada araştırmacı dikkati yöneltme, taklit ve sıra alma becerilerini aile eğitimi bağlamında ayrıntılı olarak incelemiştir.

1.4.3.1. Dinleme ve Dikkatini Yöneltme

Etkileşim içerisine girebilmek, oyun oynayabilmek ve iletişim kurabilmek için çevredeki diğer kişilere, kişilerin neler yaptıklarına, varlıklara ve olaylara dikkat

yöneltmek gereklidir (Pieterse vd., 1996). Bilişsel gelişimle yakından ilişkili olan dikkati yöneltme becerileri; bakış yöneltme, göz göze gelme , ortak bir şeye bakma bakışlarını kaydırma gibi becerileri içerisinde barındırmaktadır (Pieterse vd., 1996).

1.4.3.2. Taklit

Bebekler, çocuklar ve yetişkinler, taklit becerisini kullanarak dil, davranış, sosyal beceriler ve yeni bilgiler ve beceriler öğrenirler. Taklidi iletişim becerileri bağlamında ele alan Pieterse vd. (1996) ise eylemleri taklit etmek, yüz hareketlerini taklit etmek ve sesleri taklit etmek olmak üzere üç kategori altında ele almışlardır.

1.4.3.3. Sıra Alma

Sıra alma becerisi de diğer iletişim becerileri gibi sözel dil kazanılmadan önce edinilmeye başlandığını ve sözel dille birlikte de gelişmeye devam ettiğini belirtmek gerekir (Pieterse vd., 1996: 24).

Araştırma kapsamında KAEEP çerçevesinde ailenin alıcı ve ifade edici dil becerilerini destekleyen davranışları takip edilmiştir.

Alıcı Dil Becerisi: Edinilen dilin bağlamında aktarılan mesajları doğru bir şekilde anladığını ve yorumladığını göstermektedir. Özetle bir çocuğun edindiği dilin kodunu anlaması ve doğru yorumlamasıdır. Alıcı dil becerilerinde bebeğin sahip olduğu ilk beceriler; bebeğin anne karnından sonra başlayan yaşam evresinde sesleri tanımaya başlaması, ses kaynağını arası, ebeveynin-annenin-birincil bakıcının sesini ayırt etmesi, başını sesin geldiği tarafa çevirmesi ilk alıcı dil becerileridir. Alıcı dil becerisi, bir çocuğun konuşulan dili anladığını gösterdiğinde ve aktarılan mesajları doğru bir şekilde yorumladığında gözlemlenebilir. Bu, bir çocuğun ismine uygun şekilde tepki vermesi veya belirli bir oyuncağa uzanmak gibi talimatları takip etmesi durumunda görülebilir. Bu durumlarda çocuğun dil kodunu anladığı açıktır.

İfade Edici Dil Becerisi: Dileklerin, duyguların veya fikirlerin dil aracılığıyla diğer insanlara aktarılması olarak tanımlanır. Konuşma ifade edici dil

becerilerinden biri olarak sınıflandırılır. Bir bebeğin annesini gördüğünde veya duyduğunda ses çıkarması, ifade edici bir dil becerisidir. Diğer ifade edici dil bileşenleri arasında konuşma, el yazısı, jestler, yazma ve göz teması yer alır.

Tablo 1. Dil Gelişim Evreleri (Aşıcı, 2004; Kolb ve Fantie, 2009*)*

1-2 Ay	İstek, problemi olduğunda ağlamaya başlar. Seslere tepki verir. Değişik sesleri ayırt etmeye başlar.
İlk Dört Ay	Farklı sesleri ayırt etme gözlenir.
4-8 Ay	Seslere karşı tepki verir. Başka insanların konuşmasına hırıltı ile tepki verir. Duyduğu sesleri taklit etmeye ve değişik tonlardaki sesleri ayırt etmeye başlar.
Dokuzuncu Aya Kadar	Ağlar, gülümser, ünlü *(vowel)* sesleri çıkarır. İşaret ile istediği oyuncağı, nesneyi gösterir. El uzatır.
9-12 Ay	Yetişkinlere benzer ses tonunu taklit etmeye başlar. Kelime haznesi duyduklarına paralel olarak gelişir.
12-24 Ay	Bir veya iki sözcüklü cümle kurar. Olumsuz fiil, anlam içeren cümleler ve soru cümleleri oluşturur.
24-36 Ay	Bu dönemde kelime haznesi hızla artar. Artık üç veya dört kelimelik cümle kurmaya başlar.
36-60 Ay	Çocuğa soru sorulduğunda gerekli cevabı verecek düzeyde kelime kapasitesi ve bilgisi vardır. Karşılıklı diyalog halinde konuyu değiştirebilir. Neden, niçin gibi soruları sorabilir. Fikri cümleye dönüştürebilir.
60-72 Ay	Dil kullanmada çok sorun kalmamıştır. Edilgen yapılı cümleler kurmada sorun yaşamamakla beraber "Çünkü, bu nedenle, sadece vb." gibi sözcüklerle duygularını ifade edebilir.

Çocuk alıcı dil becerilerini geliştirir, başkalarının kendisiyle kurduğu iletişimi anlamaya başlarken, diğer taraftan bu iletişime sözel veya sözel olmayan dil araçlarıyla yanıt vermeye başlar. Kendisini ifade etmeyi öğrenir. Alıcı ve ifade edici dil alanındaki gelişmeleri tetikleyen ise çocuğu iletişim kurmaya yönlendiren iletişimsel isteğidir. Normal ve sağlıklı bir dil ve konuşma gelişiminden söz edebilmek için çocuğun bu alanların üçünde de yaşının gerektirdiği temel becerileri göstermesi beklenir. Bu yüzden iletişim, dil ve konuşmayla ilgili tipik gelişim adımlarının bilinmesi önemlidir (Tablo 1).

1.5. İlgili Çalışmalar

Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı, gelişimsel geriliği olan çocuklar için tasarlanmış kapsamlı bir erken eğitim setidir. Program, özellikle 0-6 yaş aralığındaki çocukları hedef almakta ve çocukların dil, motor, sosyal ve kişisel becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Program, sekiz farklı kitaptan oluşmakta ve her bir kitap

çocukların gelişiminde farklı bir alanı ele almaktadır. Örneğin, iletişim becerileri, büyük ve küçük kas becerileri, alıcı dil becerileri, kişisel ve toplumsal beceriler gibi temel gelişim alanları bu kitaplarda işlenmektedir ayrıca kitaplarla birlikte çocukların gelişimini izlemek ve eğitim amaçlarını belirlemek için bir değerlendirme envanteri de sunulmaktadır (Pieterse ve Treloar, 1996).

Ulusal Çalışmalar

Akçamete ve Kargın (1996), işitme kayıplı çocukların annelerinin gereksinimlerini ve bu gereksinimlere etki eden faktörleri belirlemeyi amaçladıkları araştırma alanyazına önemli katkı sağlamaktadır. Bu araştırmaya, Ankara'daki özel eğitim kurumlarına devam eden işitme kayıplı çocuklara sahip 211 anne katılmıştır. Veriler, "Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı" kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, işitme kaybı olan çocukların ailelerinin genellikle bilgi, maddi destek ve sorunlarını çözmek için danışabilecekleri uzmanlara ihtiyaç duydukları tespit edilmiştir. Araştırma, işitme kayıplı çocuklara yönelik eğitim programlarının başarılı olabilmesi için ailelerin ihtiyaçlarının bilinmesinin ve aile katılımının önemine dikkat çekmektedir.

Bir diğer çalışmada, Akçamete ve Kargın (1997), işitme kayıplı çocukları olan annelere yönelik erken müdahale programlarının etkililiğini araştırmıştır. Bu çalışmada, 0-3 yaş aralığında işitme kaybı bulunan çocuklara sahip ve daha önce herhangi bir eğitim programına katılmamış 6 anne yer almıştır. Araştırmanın sonuçları, annelerin ihtiyaçlarına göre sunulan eğitim programlarının etkili olduğunu göstermiştir.

Küçüker (2001), tarafından gelişimsel geriliği olan çocuklara uygulanan KAEEP'nın ebeveynlerin stres ve depresyon düzeylerinin incelenmesi amacıyla yapılan çalışmada yapılması amaçlanmıştır. Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden yarı-deneysel deney grubu şeklinde dizayn edilmiştir. Bu amaç doğrultusunda 28 baba ve 29 anne toplam 57 ebeveyn araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya ortalama 18 aylık olan down sendromu, serebral palsy olan çocuk ebeveynleri katılmıştır. Ebeveynlerin stres düzeyi için aile stres değerlendirme ölçeği ve depresyonun belirlenmesi için Beck Depresyon Envanteri kullanılmıştır. Özel gereksinimli

çocuklara sunulan programın sonunda ebeveynlerin hem anne hem babaların depresyon düzeylerinin anlamlı olarak istatistiksel olarak azaldığı stres düzeylerinde herhangi bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda çocuklara sunulan programın ebeveynler açısından olumlu etkisinin olduğu vurgulanmıştır.

Kargın (2001), kırsal kesimde yaşayan 0-4 yaş aralığındaki işitme kayıplı çocuklar ve ebeveynleri için tasarlanan bireyselleştirilmiş aile eğitim programının etkililiğini incelemiştir. Araştırma, 12 aileyi 6 deney ve 6 kontrol grubu olarak ikiye ayırmış ve öntest-sontest kontrol gruplu deneysel bir model kullanarak yürütülmüştür. Deney grubuna 10 hafta boyunca bireyselleştirilmiş erken eğitim programı uygulanmıştır. Bu programın uygulanmasından önce ve sonra, her iki gruptaki çocuklar "Sözel İletişim Değerlendirme Gözlem Formu" ile, ebeveynleri ise "Aile Gereksinimleri Belirleme Aracı" kullanılarak değerlendirilmiştir. Deney grubunda yer alan ailelerin ihtiyaçlarına göre "Bireyselleştirilmiş Aile Eğitim Programı" hazırlanmıştır. Ebeveynlerin belirttiği ihtiyaçlara göre oluşturulan bireyselleştirilmiş programlar, kendi evlerinde yapılan eğitim uygulamaları ile gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamaların, çocukların sözel iletişim becerilerinin gelişiminde ve ebeveynlerin bilgi düzeylerinde olumlu etkileri olduğu belirlenmiştir. Bulgular, ailenin bireysel özellikleri dikkate alınarak yapılan eğitim uygulamalarının etkililiğini göstermektedir.

Turan (2010), işitme kaybı olan bir çocuğa sahip bir aileyi içeren bir aile eğitimi sürecini nitel araştırma yöntemlerinden biri olan vaka çalışması şeklinde gerçekleştirmiştir. Araştırmaya katılanlar, işitme kaybı bir yaşından önce teşhis edilen ve cihaz kullanmaya başlamış bir çocuk ile annesidir. Bu aile, Anadolu Üniversitesi İşitme Engelli Çocuklar Eğitim ve Araştırma Merkezi'nde (İÇEM) aile eğitimine devam etmektedir. Araştırmanın verileri, altı seans süresince gerçekleştirilen aile eğitimi oturumlarının video kayıtları, yansıtmalı araştırmacı günlüğü ve eğitim planları ile toplanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda eğitim içerikleri şu yedi tema etrafında incelenmiştir: işitme kayıplı çocuğun dil becerilerini geliştirmeye yönelik hedefler, eğitim seanslarının planda belirlenen hedeflerle tutarlılığı, eğitim sürecinin ortak özellikleri, eğitim seanslarında kullanılan oyun ve oyuncakların seçilme nedenleri, anne-çocuk etkileşiminin değerlendirilmesi, eğitimci-ebeveyn etkileşimi ve bunun anneye aktarılması. İncelenen vaka çalışmasının sonuçlarına göre, eğitim

oturumlarının işitsel-sözel eğitimin ilkelerine uygun olduğu, seçilen eğitim etkinliklerinin etkileşim ortamları yaratma fırsatı sağladığı ve annenin bu fırsatları günlük yaşamda kullanma yeteneğini geliştirdiği görülmüştür. Ayrıca, annenin oyun ve iletişim becerilerini geliştirdiği ve aile merkezli eğitim yaklaşımının gerekliliklerine uygun olarak eğitim bağlamının amaçlarına ulaştığı belirlenmiştir. Bu bağlamda, eğitimin anneyi ve çocuğunu mevcut potansiyellerinden daha ileriye taşıdığı ifade edilmektedir.

Özkan, Sucuoğlu (2011) tarafından yapılan on yıl önce programa katılmış annelerin görüşlerine dayanarak Küçük Adımlar Erken Müdahale Programı'nı değerlendirmektir. Katılımcılar, 2000-2003 yılları arasında Türkiye'de gerçekleştirilen erken müdahale programına katılan özel gereksinimli küçük çocuğa sahip 10 anneden oluşmaktadır. Bu araştırmada, annelerin Küçük Adımlar Erken Müdahale Programı hakkında ne düşündüklerini belirlemek amacıyla tanımlayıcı bir araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veriler, yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Ayrıntılı bulgulara ulaşmak için veriler tümevarımsal olarak analiz edilmiştir. Bu çalışma, özel gereksinimli çocuğa sahip annelerin Küçük Adımlar Erken Müdahale Programı ile ilgili görüşlerini anlamaya çalışmakta ve Türkiye'de 1996 yılından beri uygulanan bu programın etkinliği hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca, ülkemizde özel gereksinimli küçük çocuklar ve ebeveynlerinin ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlayan ilk yapılandırılmış erken müdahale programı olan KAEEP'in gelecekteki uygulanmasına yönelik yapılması gereken değişiklikler ve uyarlamalar hakkında değerli fikirler sağlamaktadır.

Meral , Özbey ve Sola (2013) , tarafından yapılan araştırmada Küçük Adımlar Gelişimsel Geriliği Olan Çocuklara Yönelik Erken Eğitim Programı'nın Sakarya uygulamasına katılan 10 aileden programa ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum araştırması ile desenlenmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Araştırmaya dahil edilen ebeveynlerin çocukların 3'ü cp, 3'ü down sendromu , 2 otizm , 2 gelişimsel gerilik tanısına sahip çocukların yaş aralığı 2,5-8 yaş aralığındadır. 4'ü kız, 7'si erkektir. Araştırmaya dahil edilen annelerin yaş

aralığının ise 24-40 olduğu 1'inin hemşire, 1'inin işçi , diğerlerinin ev hanımı olduğu belirtilmiştir. Araştırma bulgularına göre ebeveyn görüşlerine göre KAEEP'nı takip eden annelerin çocuklarının eğitiminde daha bilinçli hale geldiklerini ve kendi eksiklikleri gördüklerine yönelik ifadeleri programın ebeveyn yeterliklerini ortaya koyan ve artıran bir yapıda olduğunu göstermektedir. Çocuklar açısından program değerlendirildiğinde ise çocukların çeşitli becerileri daha kolay öğrendikleri gözlenmiştir.

Uluslararası Çalışmalar

Decker ve Vallotton (2016) yapılan araştırmada işitme kayıplı çocuklara uygulanan erken müdahale programında ailelere sunulan dil desteğinin etkililiği sınanmıştır. Araştırmaya 11 anne, 1 baba olmak üzere 12 ebeveyn katılmıştır. Çocukların 7'si kız 5'i erkektir. Çocukların ortalama yaş aralığı 21 aylıktır. Çalışmaya dahil edilen ebeveynlerin çocukların işitmeye karşı duyarlı olduğu , dil becerilerini kullanmaya yönelik aktif rol aldıkları ve en önemlisi ebeveynlerin bu süreçte en önemli faktör olduğu vurguladıkları tespit edilmiştir. Sonuç olarak kurum merkezli çocuklara sunulan, ebeveynlere verilen desteğin çocukların dil becerilerinde önemli bir etkiye sahip olduğu aile danışmanlığının çocukların gelişimine katkıda bulunduğu sonucuna varılmıştır.

Shojaei, Jafari ve Gholami (2016) , tarafından yapılan araştırmada 6-7 yaşlarında otuz erkek ve kız çocuğu katıldı, hepsinin her iki kulağında da şiddetli konjenital sensörinöral işitme kaybı vardı. Tüm çocuklar bilateral kulak arkası işitme cihazı kullanıyordu ve benzer ekonomik/sosyo-kültürel geçmişlere sahipti. Denekler, işitme kaybının tespit edildiği/müdahale edildiği yaşa (3-6 ve 12-15 aylık yaş) göre iki gruba ayrıldı. Tüm deneklerde dil gelişimini değerlendirmek için Farsça TOLD-P3 testi kullanıldı. Veri toplama gözlem, anketlerin tamamlanması ve konuşma kaydı yoluyla gerçekleştirilmiştir. Mevcut çalışma, şiddetli işitme kaybı olan Fars çocuklarında algısal/ifade edici dil değerlendirmesi için Farsça TOLD-P3 testinin yeterliliğini desteklemektedir. Dahası, erken veya geç tanımlama/müdahale ile şiddetli işitme kaybı olan Fars çocuklarında sentetik ve söz dizimi becerilerinde önemli bir fark vardı. Sentetik ve söz dizimi becerileri okulda akademik ilerlemenin temeli

olduğundan, işitme kaybı olan çocuklarda dil gelişiminin değerlendirilmesi, dil eksikliklerinin değerlendirilmesinde ve okula başlamadan önce yeterli işitsel/sözel rehabilitasyon hizmetinin planlanmasında yardımcı olacaktır. Bu nedenle, normal dil gelişimini ve uygun duygusal, akademik, sosyal ve duyusal büyümeyi teşvik etmek için işitme kaybının tanımlanması/müdahale yaşının 6 aya veya daha öncesine düşürülmesi gerekir.

Meinzen-Derr, Wiley & Choo (2011) tarafından yapılan araştırmada kalıcı işitme kaybı olan çocukların zaman içinde dil becerileri üzerinde EI programının etkisini belirlemek ve 6 aylık yaşa kadar EI kaydının erken dil becerisi gelişimi ile ilişkisini değerlendirmekti. Bu boylamsal çalışmaya EI programındaki küçük çocuklar dahil edildi. Araştırmaya 2 grup dahil edilmiştir, birinci grup 6 ay öncesinde gelen çocuklar, ikinci grup 6 aylık sonrası gelen çocuklardan oluşmaktadır. Birinci grupta 160, 2. Grupta 168 çocuk bulunmaktadır. Sonuçlar, 6 aylıktan önce kaydolan çocukların, 6 aylık veya sonrasında kaydolan çocuklara göre başlangıçta yaşa uygun dil becerilerine sahip olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu ve zaman içinde yaşa uygun becerilerini koruduklarını göstermektedir. 6 aylık veya sonrasında kaydolan çocuklar daha düşük temel becerilere sahipti ancak işitme kaybının şiddetinden bağımsız olarak önemli dil ilerlemesi gösterdikleri görülmüştür.

James, Wardnerkar-Kamble ve Lam Cassattari (2013) tarafından gerçekleştirilen vaka çalışmasında, işitme kayıplı küçük çocuğu olan üç aile ile yürütülen erken müdahale programının etkililiği incelenmiştir. Çalışmada, her üç aileye de yedi hafta boyunca video temelli bir erken müdahale programı (Video Intervention Guidance - Video Temelli Erken Müdahale Programı, VIG) uygulanmıştır. Annelerden, çocuklarıyla birlikte evde yaklaşık 25 dakika boyunca oynamaları istenmiş ve bu etkileşimler videoya kaydedilmiştir. Uzmanlar, bu kayıtları annelerle birlikte izleyerek anne-çocuk etkileşimini değerlendirmişlerdir. Ayrıca, anne-çocuk etkileşimi, çocuğun erken iletişim becerileri ve anne-çocuk arasındaki duygusal bağ üzerinden çeşitli ölçeklerle kodlamalar yaparak analizler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonucunda, ilk olarak, çocuğun erken iletişim becerilerini ve anne-çocuk arasındaki duygusal bağı değerlendiren ölçeklerin müdahale programının etkililiğini değerlendirmede yararlı olduğu belirtilmiştir. İkinci

olarak, müdahale programının ardından her ailede gelişim gözlemlenmiştir. Ailelerin müdahale sürecindeki hedeflerine ulaştıkları ifade edilmiştir.

Erbasi, Scarinci, , Hickson & Ching, (2016) , tarafından yapılan araştırmada , işitme kaybı olan çocukların müdahale sürecinde ebeveyn katılımının doğasını ebeveynlerin deneyimleri üzerinden keşfetmektir. İşitme kaybı olan çocukları olan ebeveynlerden oluşan bir örneklemle yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapmak için nitel tanımlayıcı bir metodoloji kullanılmıştır. 6-9 yaş aralığındaki 11 çocuğun 17 ebeveyni bu çalışmaya katılmıştır. Ebeveynlerin merkezi rol üstlenmesi genel teması tematik analizle belirlenmiştir. Bu genel tema, ebeveyn katılımının doğasını tanımlayan beş temayı birbirine bağlamaktadır: (1) Ebeveynler sahne arkasında çalışır, (2) Ebeveynler 'vaka yöneticisi' olarak hareket eder, (3) Ebeveynler her zaman çocuklarının dil gelişimini akıllarında tutar, (4) Ebeveynlerin rolü, işitme kaybı olan tüm çocuklar için savunuculuk yapmaya kadar uzanır ve (5) Ebeveynler birçok rol üstlenir, ancak günün sonunda onlar ebeveyndir. Bulgular, işitme kaybı olan çocukların müdahalesine ebeveyn katılımının çok yönlü olduğunu ve çeşitli davranış ve uygulamaları içerdiğini göstermektedir. Bu bulgular, aile merkezli uygulamaların sağlanması açısından önemli çıkarımlara sahiptir.

Nickbakht, Meyer, Scarinci ve Beswick, R. (2019) , tarafından yapılan bu çalışma işitme kaybı olan çocukların aileleri, tanı konmasından erken müdahale sürecine kadar birçok önemli karar vermek zorunda kalır ve bu süreçte kapsamlı bilgi ve desteğe ihtiyaçlarını araştırmayı ve işitme kaybının yanı sıra başka yetersizlikleri de bulunan çocukların ailelerinin ihtiyaçlarının nasıl farklılaştığını incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, işitme kaybı olan çocukların ailelerinin erken müdahale sürecinde karşılaştıkları çeşitli ihtiyaçları belirlemiştir. Analiz edilen veriler, ailelerin bilgiye erişim, destekleyici profesyonellere duyulan ihtiyaç, benzer durumdaki diğer ailelerle bağlantı kurma isteği ve ek yetersizlikleri bulunan çocuklar için farklılaşan profesyonel destek gereksinimleri gibi temel ihtiyaçlarını ortaya koymaktadır. Araştırmanın bulguları, aile merkezli hizmetlerin sunulmasında bireyselleştirilmiş yaklaşımların önemini vurgulamaktadır. Ailelerin benzersiz ihtiyaçlarının dikkate alınması, hizmetlerin etkinliğini artırabilir ve ailelerin bu zorlu geçiş döneminde daha iyi desteklenmelerini sağlayabilir. Özellikle ek yetersizlikleri olan çocukların

ailelerinin farklı destek ihtiyaçları olduğu gerçeği, profesyonellerin sundukları hizmetleri çeşitlendirmeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu, ailelerin yaşam kalitesini artırabilir ve çocukların gelişimini destekleyebilir. Sonuç olarak , işitme kaybı olan çocukların ailelerinin ihtiyaçlarını daha iyi anlamak ve onlara uygun destek sağlamak amacıyla daha kapsamlı ve bireyselleştirilmiş hizmetlerin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu bağlamda, ailelerin ve profesyonellerin iş birliği içinde çalışması, çocukların ve ailelerin potansiyellerini en üst düzeye çıkarmalarına yardımcı olabilir.

Mavrogianni ve Lampropoulou (2018), tarafından yapılan çalışmada babaların sağır çocuklarıyla olan ilişkilerini diğer yetersizliği olan çocukların babaları ve normal gelişim gösteren çocukların babaları ile karşılaştırmaktır. Çalışmaya, okul öncesi çağındaki çocukların babaları olan 172 kişi katılmıştır. Bu katılımcılardan 25'inin sağır çocuğu, 23'ünün zihinsel yetersizliği olan çocuğu, 30'unun otizm spektrum bozukluğu olan çocuğu ve 94'ünün yetersizliği olmayan çocuğu bulunmaktadır. Babalar, çocuk bakımı katılımı, ebeveyn rolüyle ilgili inançlar, ebeveyn stresi, evlilik doyumu ve sosyal desteği ölçen anketler doldurmuşlardır. Sonuçlar, sağır çocukların babaları ile diğer gruplardaki babalar arasında çocuk bakımı katılımı açısından genel düzeyde bir fark olmadığını ortaya koymuştur. Sağır çocukların babaları, otizm spektrum bozukluğu veya zihinsel yetersizliği olan çocukların babalarından daha az stres yaşarken, yetersizliği olmayan çocukların babalarına göre daha fazla stres yaşamaktadır. Ayrıca, evlilik doyumunun, babaların sağır çocuklarıyla olan ilişkilerini en çok etkileyen faktör olduğu belirlenmiştir.

Albash ve Turkestani (2023) , tarafından yapılan araştırmada okul öncesi dönemdeki işitme yetersizliği çeken çocuklarla ilgili olarak 2008-2019 yılları arasında yayınlanmış Arap deneysel çalışmalarındaki eğitimsel müdahaleleri sistematik bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında, hedefleri, katılımcıların özellikleri, müdahale türleri, bulguları ve yürütüldükleri ülkeler açısından incelenen 30 çalışma belirlemek için Google Akademik ve Akademik Araştırma Kütüphanesi kullanılmıştır. İncelenen tüm çalışmalarda eğitimsel müdahalelerin olumlu etkileri olduğu gözlemlenmiştir. Ancak, 2008-2011 yılları arasında bu tür müdahalelere rastlanmamıştır. Çalışma döneminin son 4 yılına gelindiğinde ise müdahalelerde

önemli bir artış görülmüştür. İncelenen çalışmaların %57'si Mısır'da, %23'ü Suudi Arabistan'da, %10'u Kuveyt'te ve %3'ü Sudan'da gerçekleştirilmiştir. Bu inceleme, okul öncesi dönemde işitme yetersizliği çeken çocuklara yönelik eğitimsel müdahalelerin umut verici sonuçlar verdiğini göstermektedir. Eğitimciler ve profesyoneller, bu çocukların eğitimsel müdahalelerinin tasarımında, çocukların tercihlerini, özelliklerini ve gerçek yeteneklerini dikkatlice değerlendirmelidir sonucuna varılmıştır. Bu müdahaleler sonucunda uygun müdahalelerin sunulması ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

BÖLÜM II

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu '***0-3 Yaş Dönemindeki İşitme Yetersizliği Olan Bir Çocuğun Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı'nın Etkinliğinin İncelenmesi***' amacıyla yürütülen araştırma nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması modeli ile desenlenmiştir. Eylem araştırması, sosyal bilimler ve eğitimde uygulamaları geliştirmek ve değiştirmek amacıyla kullanılan bir araştırma yöntemidir. Bu yöntem, öğretmenler, okul yöneticileri ve diğer paydaşların eğitim süreçlerini daha iyi anlamalarına ve geliştirmelerine yardımcı olmak için sistematik, yansıtıcı ve işbirlikçi bir sorgulama süreci olarak tanımlanır (Aksoy, 2003).

Eylem araştırmasının en dikkat çekici özelliklerinden biri, araştırma sürecinin döngüsel yapıda olmasıdır. Bu süreç, problemin belirlenmesi, veri toplanması, verilerin analiz edilmesi, bir eylem planı oluşturulması ve bu planın uygulanmasını içerir. Ardından, elde edilen sonuçlar değerlendirilir ve gerektiğinde süreç tekrar edilir (Uzuner, 2005). McNiff (2001), eylem araştırmasını katılımcıların kendi uygulamalarını eleştirel bir şekilde gözden geçirmelerine ve geliştirmelerine olanak tanıyan bir yöntem olarak tanımlar. Bu süreç, öğretmenlerin mesleki gelişimine katkıda bulunur ve öğretim uygulamalarında sürekli iyileştirme sağlar (Mertler, 2006).

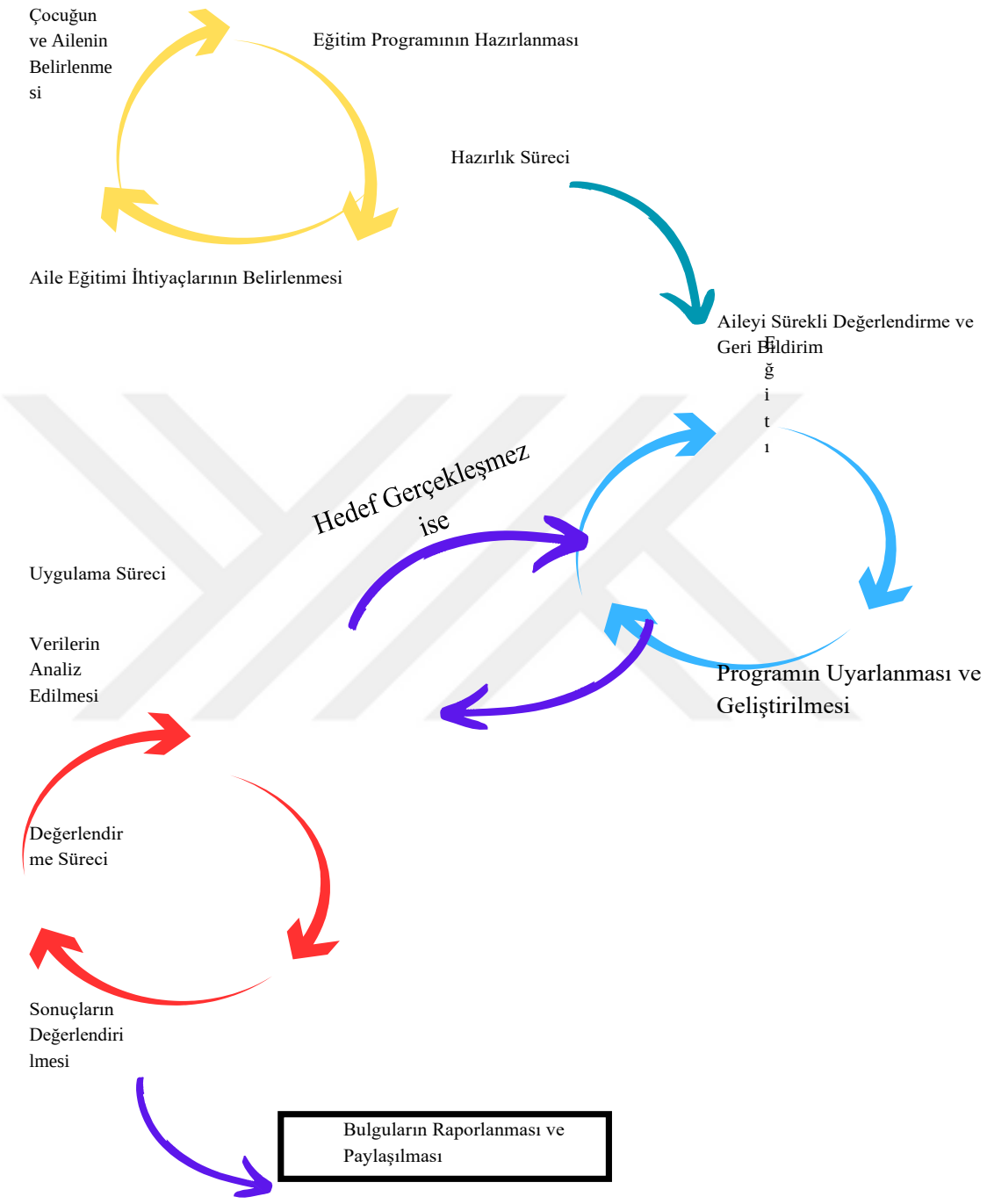

Şekil 3. Eylem Araştırması Döngüsü

Yukarıda şemada görüleceği üzere eylem araştırması, birkaç temel özellik ile tanımlanır:

Sistematik ve Döngüsel Yapı: Bu araştırma türü, belirli bir sistematik yöntem izler ve döngüsel bir yapıya sahiptir. Süreç, belirlenen problemin üzerine gidilerek veri toplama, analiz etme ve sonuçlara göre bir eylem planı oluşturma adımlarını içerir. Bu döngü, gerektiğinde tekrarlanarak iyileştirmeler yapılır (Gay, Mills ve Airasian, 2006).

Yansıtıcı ve İşbirlikçi: Eylem araştırması, katılımcıların uygulamalarını eleştirel bir perspektifle değerlendirmelerini ve bu süreçte işbirliği yapmalarını gerektirir. Bu işbirliği, öğretmenler ve araştırmacılar arasında bilgi ve deneyim paylaşımını teşvik eder (Johnson, 2005; Mills, 2014).

Pratik ve Uygulamaya Yönelik: Eylem araştırmasının ana amacı, teorik bilgi üretmekten ziyade uygulamayı geliştirmektir. Araştırma sonuçları doğrudan eğitim ortamında uygulanabilir ve pratik çözümler sunar (Elliot, 1991; Stringer, 2014).

Katılımcı ve Güçlendirici: Bu yöntem, katılımcıların araştırma sürecine aktif olarak katılmalarını sağlar ve onların profesyonel gelişimini destekler. Katılımcılar, kendi sorunlarını tanımlayarak ve çözüm üreterek daha güçlü ve yetkin hale gelirler (McCollum ve Hemmeter, 2000).

2.1.1. Eylem Araştırmasının Avantajları

Eylem araştırmasının pek çok faydası bulunmaktadır:

Uygulamanın Geliştirilmesi: Öğretim uygulamalarını iyileştirir ve eğitimde karşılaşılan sorunlara pratik çözümler sunar (Aksoy, 2003).

Yansıtıcı Düşünme: Öğretmenlerin kendi uygulamalarını eleştirel bir şekilde gözden geçirmelerini sağlar ve bu sayede öğretim süreçlerini daha iyi anlamalarına yardımcı olur (Uzuner, 2005).

İşbirliği ve Katılım: Öğretmenlerin ve diğer eğitimcilerin işbirliği yaparak sorunları çözmelerini ve eğitimde daha sağlıklı iletişim kurmalarını teşvik eder (Johnson, 2002; Schoen ve Nolen, 2004).

Eylem araştırmaları, özel eğitim alanındaki araştırmalar için büyük bir öneme sahiptir (Uzuner, 2005). Uzuner (2005) eylem araştırmalarının, öğretmenlerin profesyonel olarak gelişmelerine, kendi uygulamalarını eleştirel ve sistematik bir şekilde gözden geçirmelerine olanak tanıdığını vurgulamıştır. Ayrıca, öğretmenlerin yeni bilgiler öğrenmelerine, yeni fikirlere açık olmalarına, işbirlikçi grup içinde güçlenmelerine ve daha aktif bir rol üstlenmelerine katkıda bulunduğunu ifade etmiştir.

Katılımcılar

Katılımcılar; 29 aylık işitme yetersizliği olan Mustafa, anne Türkan Hanım, baba Türkay Bey ve Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Engelli Çalışmaları Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine devam eden araştırmacıdan oluşmaktadır. Araştırmada katılımcı ailenin isimleri yerine araştırma etiği sebebiyle takma isimler kullanılmıştır.

Mustafa

Aileyle araştırma kapsamında yüz yüze ilk görüşmede 2 yaş 5 ay 6 günlük olan Mustafa, 28.07.2021 tarihinde normal doğumla doğmuştur. Ailenin ilk ve tek çocuğu olan Mustafa Yenidoğan Tarama Testi'nden geçememiştir. 3 aylıkken özel bir hastanede her iki kulağa da kulak arkası cihaz takılmıştır. Türkan Hanım 2 yıl boyunca cihazın düzensiz kullanıldığını, Mustafa'nın kulak arkası cihazı sürekli çıkardığını belirtmiştir (Günlük, 02.01.2024). Mustafa 07.10.2022 tarihinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde erken çocukluk destek eğitimine başlamıştır. Mustafa'nın koklear implant ameliyatı 11.10.2023 tarihinde gerçekleşmiş,15.11.2023 tarihinde dış parça programlaması yapılarak cihazı kullanmaya başlamıştır. Sağ kulak koklear implantın izlenmesi devam etmektedir. Sol kulakta işitme sinirinin bulunmaması nedeniyle beyin sapı implantasyonu (İşitsel Beyin Sapı İmplantı, ABI) gerçekleştirilmesi öngörülmüştür.

Mustafa’nın ek bir yetersizliği bulunmadığı ve ciddi bir hastalık geçirmediği belirtilmiştir. Mustafa, henüz 3 aylıkken kulak arkası işitme cihazı kullanmaya başlamış ve 2 yaş 3 aylıkken İstanbul’da bir devlet hastanesinde sağ kulağına koklear implant ameliyatı yapılmıştır.

Ailesi, Mustafa’nın bebeklik döneminde genel sağlık durumunun oldukça iyi olduğunu ve gelişim basamaklarını normal şekilde tamamladığını söylemiştir. Örneğin, 6 aylıkken ilk dişini çıkarmış ve 1 yaşında yürümeye başlamıştır. Annesi, Mustafa’nın hareketli bir çocuk olduğunu, sık sık koştuğunu ve ortalığı karıştırmayı sevdiğini ifade etmiştir. Ayrıca mutfakta kaşık ve çatallarla oynamaktan çok hoşlandığını, kablo ve tesbih gibi nesnelerle zaman geçirmekten keyif aldığını da eklemiştir (Günlük, 02.01.2024). Bununla birlikte, yaşıtlarıyla oynamaktan genellikle kaçındığını, daha çok yetişkinlerle ya da kendisinden büyük çocuklarla vakit geçirdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca Mustafa’nın bir aktiviteye uzun süre odaklanamadığı ve çabuk sıkıldığı da ifade edilmiştir.

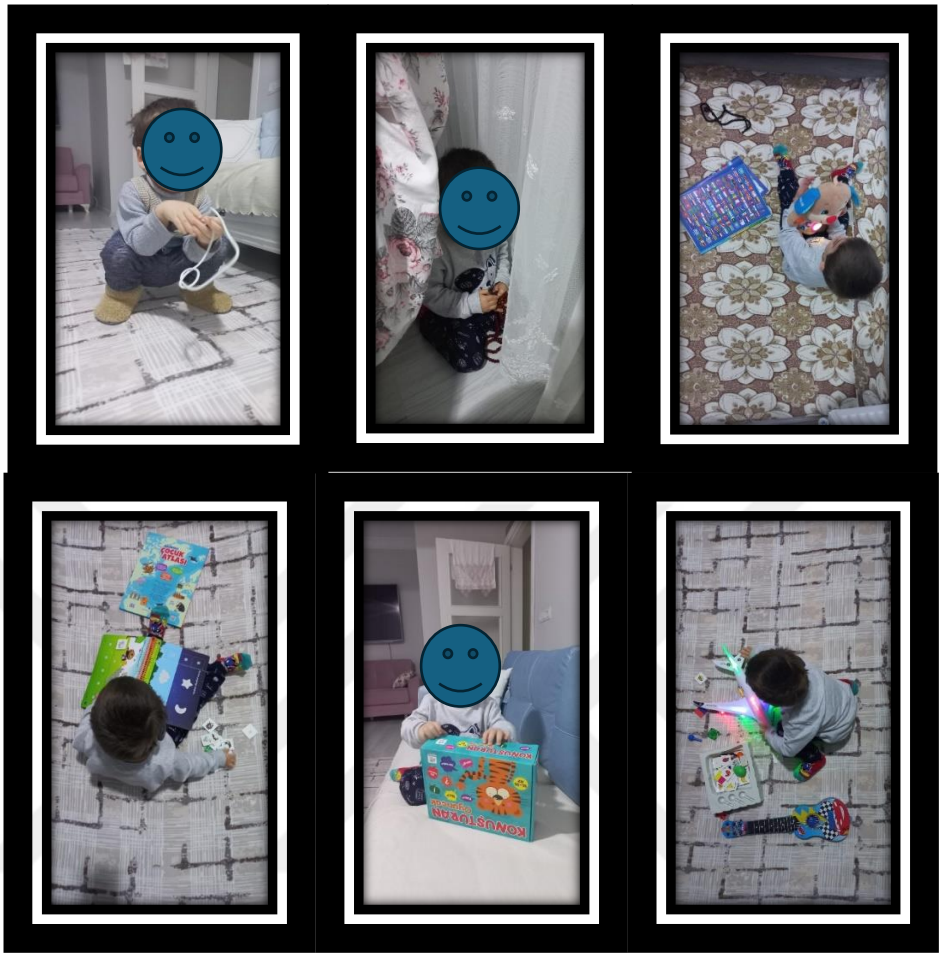

Görsel 1. Mustafa'nın Ev Ortamındaki Oyuncakları ve Günlük Rutinleri (08.01.2024)

Anne Türkan Hanım

Türkan Hanım, 1999 yılında doğmuştur ve 24 yaşındadır. Lise mezunudur. Ev hanımıdır. Anne Türkan Hanım Mustafa'yla en fazla zaman geçiren katılımcıdır.

Baba Türkay Bey

Baba Türkay Bey, 1994 yılında doğmuştur. Üniversiteden mezun olmuştur ve elektrik teknisyenliği yapmaktadır. Gözlemlerin ve aile eğitimi oturumlarının yapıldığı saatler babanın evde olduğu saatlere dikkat edilerek planlanmıştır.

Öğretmen/Araştırmacı

Araştırmacı 2015 yılında Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Özel Eğitim Bölümü İşitme Engelliler Öğretmenliği Lisans Programından mezun olmuştur. 3 yıl

boyunca MEB'a bağlı bir rehabilitasyon merkezinde işitme engelliler öğretmeni olarak görev yapmıştır. Daha sonra 2019 Eylül – 2023 Haziran arasında Rehberlik ve Araştırma Merkezi'nde özel eğitim öğretmeni olarak atanmıştır. Halen bir ortaokul bünyesinde özel eğitim sınıfında özel eğitim öğretmeni olarak görev yapmaktadır. Araştırmacı mesleki gelişim kapsamında MEB'nın düzenlemiş olduğu 100'e yakın hizmetiçi eğitime katılmıştır. Ayrıca aile eğitimleriyle ilgili çeşitli eğitimler almıştır. Bu çalışmayı hem öğretmen hem araştırmacı kimliğiyle yürütmüştür. İşitme kayıplı çocuklarda aile eğitimi ve dil edinimi konusuna merak duymakta ve uzmanlaşmak amacıyla araştırma konusu olarak aile eğitimini seçmiş, araştırmasını gerçekleştirmek amacıyla da işitme kayıplı küçük bir çocuk ve onun işiten anne babasıyla birlikte aile eğitiminin gerçekleştirilmesini sağlamıştır.

Araştırmacının Rolü

Bu çalışmada araştırmacı, hem uygulayıcı hem de gözlemci olarak çift yönlü bir sorumluluk üstlenmiştir. Araştırmacı, "Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı" (KAEEP) kapsamında gerçekleştirilen süreçlerin planlanması, uygulanması ve değerlendirilmesinde etkin bir rol oynamıştır. Anne-baba ve çocuk ile birebir iletişim kurarak programın hayata geçirilmesini koordine eden araştırmacı, aynı zamanda ebeveyn-çocuk etkileşimlerini ve çocuğun dil gelişimini sistematik şekilde gözlemlemiştir.

Araştırmacının bir diğer önemli görevi ise, veri toplama ve analiz süreçlerinde bilimsel yöntemlere uygun bir yaklaşım benimsemektir. Bu doğrultuda, aile bilgi formları, kontrol listeleri, gözlem notları, ses ve video kayıtları gibi çeşitli araçlar kullanılarak kapsamlı bir veri seti oluşturulmuştur. Toplanan bu veriler, nitel analiz teknikleriyle incelenmiş ve elde edilen sonuçlar üzerinden hem çocuğun gelişimi hem de aile etkileşimlerindeki değişimler detaylı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Bunun yanı sıra, araştırmacı eylem araştırması metodolojisi çerçevesinde sürekli bir yansıtma ve iyileştirme döngüsü içerisinde çalışmıştır. Uygulama süreçlerinde karşılaşılan zorlukları tespit ederek çözüm yolları geliştirmiş ve ailelerin programa aktif katılımını desteklemek için uygun stratejiler tasarlamıştır. Bu

kapsamda, araştırmacının rolü yalnızca uygulamanın sorunsuz ilerlemesini sağlamakla sınırlı kalmamış, aynı zamanda bilimsel verilere dayalı öneriler sunmak açısından da hayati bir önem taşımıştır.

Geçerlik Güvenirlik Komitesi

Araştırmanın danışmanlığını yürüten Prof. Dr. Yeşim Fazlıoğlu, Türkiye'de özel eğitim alanında önemli çalışmalara imza atan bir akademisyendir. Fazlıoğlu, aynı zamanda özel eğitimde öğretmen eğitimi ve aile eğitimi konularında da çalışmalar yürütmektedir. Öğretmenlerin mesleki gelişimi ve ailelerin çocuklarının eğitimine aktif katılımının önemi üzerine yaptığı çalışmalar, alandaki uygulamalara önemli katkılar sağlamıştır. Prof. Dr. Yeşim Fazlıoğlu, akademik kariyerinin yanı sıra çeşitli projelerde yürütücü olarak görev almış ve birçok bilimsel toplantı ve sempozyumda bildiriler sunmuştur. Alanındaki bilgi ve deneyimini, eğitimde fırsat eşitliğini sağlama ve özel gereksinimli bireylerin topluma entegrasyonunu artırma hedefiyle kullanmaktadır. Prof. Dr. Yeşim Fazlıoğlu, araştırmacının araştırma sırasında uygulama becerilerine rehberlik etmiştir. Her hafta öğretim oturumlarını izlemiş ve değerlendirmiştir. Araştırmacının her oturum sonunda gelişen eylem planlarını dahil ederek yeni oturumu planlamasına öncülük etmiştir. Araştırmacının araştırma verilerini toplanması, analiz edilmesi ve raporlanmasını denetlemiştir. Araştırma süreci boyunca, verileri araştırmacıyla birlikte incelemiş, geçerlik ve güvenirlik toplantılarını gerçekleştirmiştir.

2.2. Araştırma Ortamı

Araştırma Mustafa'nın evinde yapılmıştır.

Mustafa'nın ev ortamı

Mustafa ve ailesi, Tekirdağ ilinin Kapaklı ilçesinde bir mahallede yan yana dizilmiş müstakil evlerin bulunduğu bir sokağın sağ tarafında iki katlı müstakil bir binanın giriş katında yaşamlarını idame ettirmektedirler. Evde Mustafa, Türkan Hanım, Türker Bey, Türker Bey'in annesi ve babası yaşamaktadırlar. Sokağın sol tarafında ise büyük boş bir arazi, arazinin bitiminde yan yana dizilmiş iki ya da üç katlı

müstakil evler bulunmaktadır. Mustafa'ların oturduğu binanın üst katında Mustafa'nın babasının dayısının kiracısı oturmaktadır. Binanın çevresinde duvarla çevrili boş arazi bahçe olarak kullanılmaktadır. Tahta bir kapıdan bahçeye girilerek, tam karşısında bulunan bina giriş kapısından binaya girilmektedir. Binaya giriş kapısında zil bulunmaktadır (Saha notu 1; Günlük, 02.01.2024).

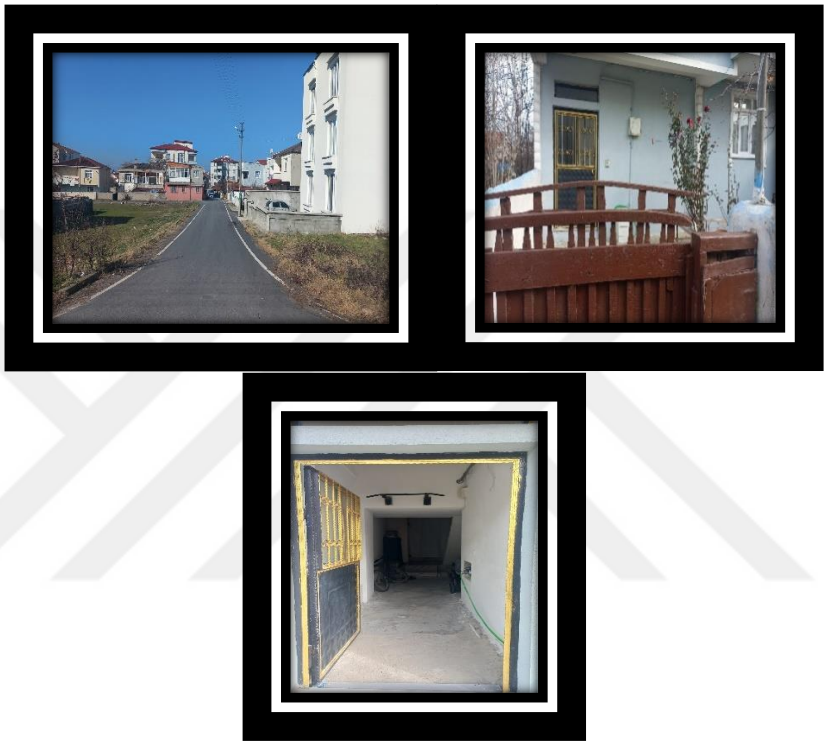

Görsel 2. Mustafa'ların Evinin Sokaktaki Konumu, Bahçe Kapısı ve Bina Girişi

Binanın içinde merdiven basamaklarına kadar ayakkabıyla girilen uzun bir koridor bulunmaktadır. Basamaklardan itibaren halı olduğu için ayakkabılar ilk basamakta çıkarılmaktadır. İki basamak çıkınca sağ tarafta evin giriş kapısı yer almaktadır. Evde bir yatak odası, salon, mutfak, banyo ve tuvalet bulunmaktadır, Mustafa'ya ait bir oda bulunmamaktadır (Saha notu 1). Odaların ev içindeki konumu kroki çiziminde gösterilmiştir. İçeriye girince uzun bir antre karşılamakta, giriş kapısının tam karşısında mutfak, sağ tarafta aile eğitimi oturumlarının gerçekleştirildiği salon yer almaktadır.

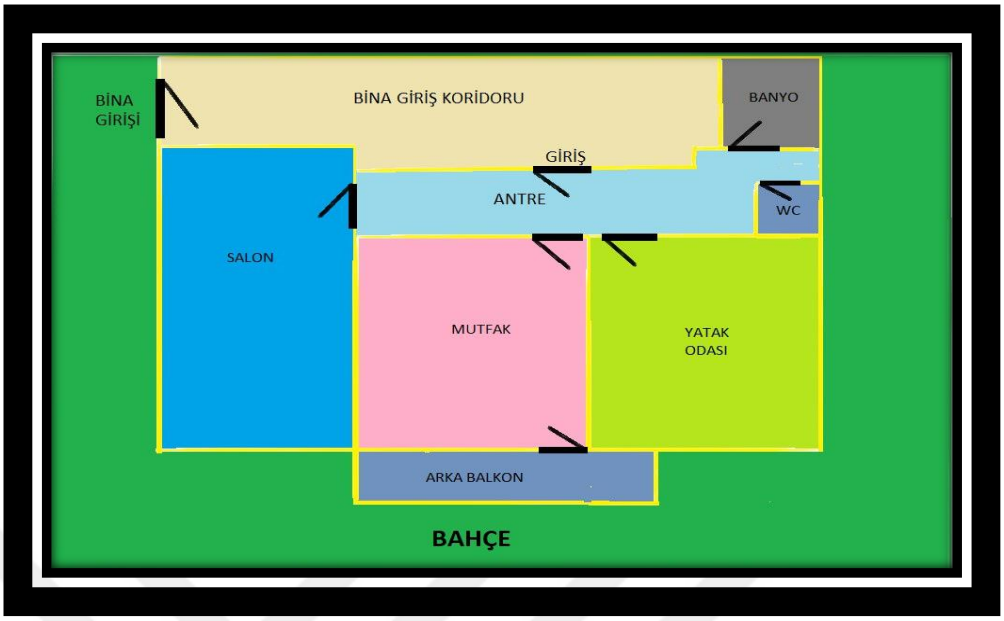

Şekil 4. Mustafa'ların Evinin Krokisi

Oturma Odası

Oturma odası; evin girişinin sağında ve antrenin sonundadır. Kapının girişinde sol tarafta duvarın ön kısmında ve tam karşısında mavi minderleri olan beyaz renkli kanepeler yer almaktadır. İki kanepenin arasında üzerinde çizgili krem rengi halı örtüsü bulunan bir halı zeminde serilmiş vaziyettedir. Pencerenin önünde aralarında sehpa bulunan iki adet tekli koltuk bulunmaktadır. Oturma odasının sağ tarafında duvarda L şeklinde pembe bir koltuk, koltuğun önünde sehpalar, koltuğun üst tarafında duvara monteli bir televizyon bulunmaktadır. Aile Ensar'ın televizyon izlemediğini, çok nadir televizyon izlemek istediğinde annesinin elinden tutarak sehpanın çekmecesinde yer alan kumandayı gösterip televizyonu açtırdığını, maksimum 10 dakika izleyip daha sonra sıkılarak oyuncaklarıyla oynamaya devam ettiğini belirtmişlerdir. Anne bazen de temizlik yaparken Mustafa'nın etrafta dolaşmaması amacıyla televizyonu açtığını söylemiştir (Günlük, 02.01.2024).

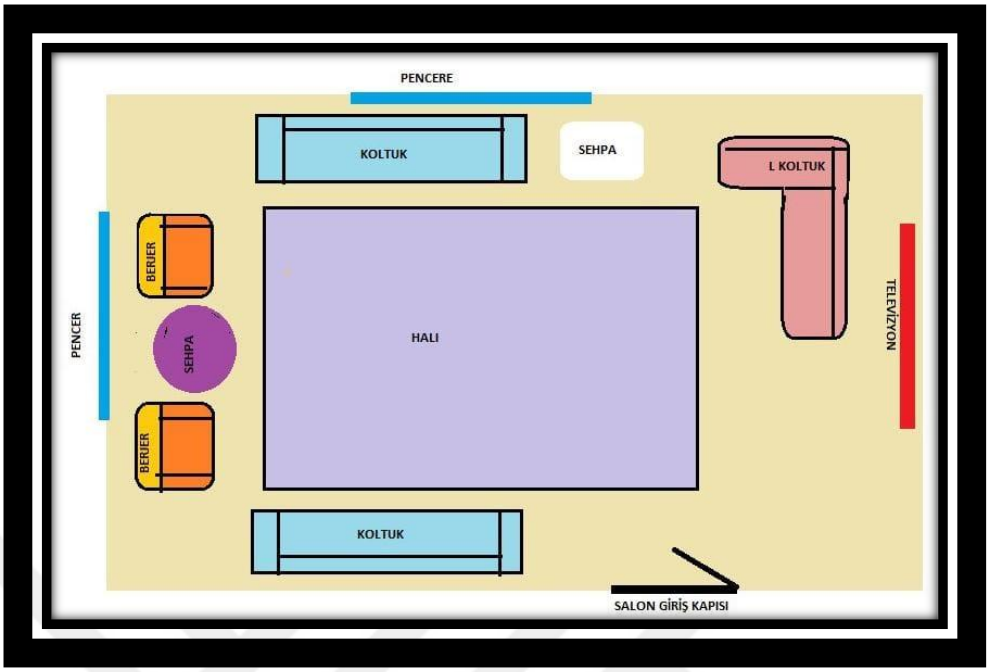

Şekil 5. Mustafa'ların Oturma Odasının Krokisi

Mutfak

Mutfak, evin giriş kapısından girince tam karşıda kalmaktadır. Aile üyeleri Mustafa'nın zamanının büyük bir kısmını mutfakta geçirdiğini, mutfak çekmecelerinde olan malzemeleri kaşık, çatal vb. boşaltıp onlarla oyun oynamayı çok sevdiğini belirttiler (Günlük, 02.01.2024). Araştırmacı, aile eğitimi oturumlarına başlamadan Mustafa'yı mutfakta gözleyerek araştırmacı günlüğüne kaydetmiştir ve fotoğrafla kayıt altına almıştır (Günlük, 08.01.2024). Mustafa çekmecelere tırmanarak lavabonun üstüne çıkmaya çalıştığı için alttaki çekmeceleri çıkarttıklarını belirttiler (Görsel 3; Günlük, 08.01.2024).

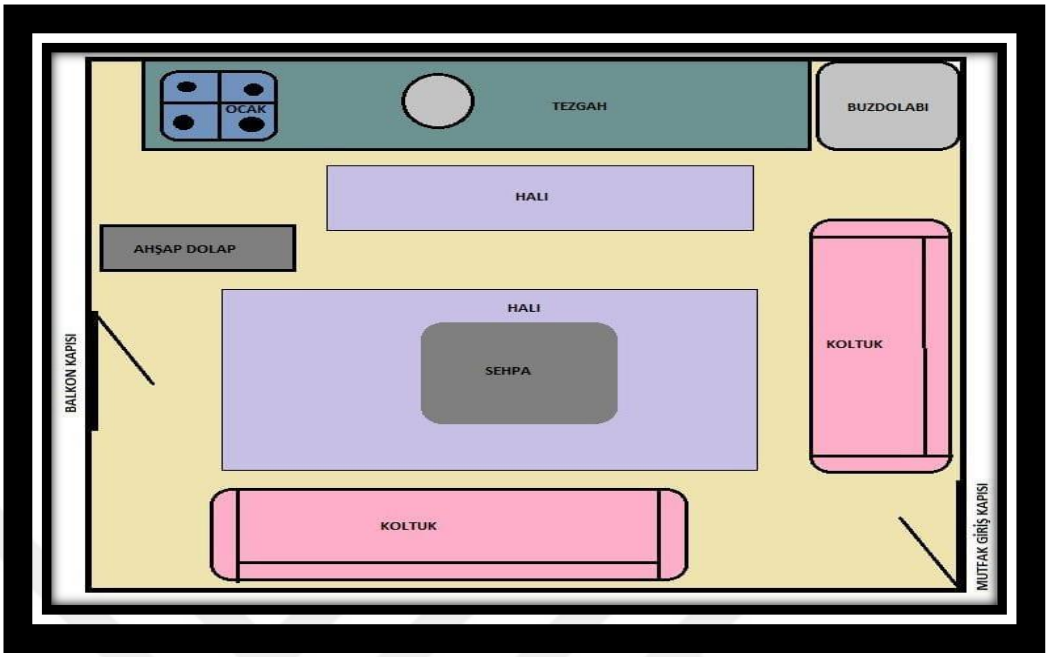

Şekil 6. Mustafa'ların Mutfak Krokisi

Görsel 3. Mustafa'nın Yaşantılarından İlk Örnekler (08.01.2024)

Mustafa'nın erken çocukluk destek eğitim programına devam ettiği özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi

Mustafa; eğitsel değerlendirme ve tanılaması yapılarak rehberlik ve araştırma merkezinde düzenlenen özel eğitim değerlendirme kurulu destek eğitim raporuyla

destek eğitimini, Tekirdağ Çerkezköy'de faaliyet gösteren bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden almaktadır . Mustafa her perşembe günü saat 09.00-11.00 arasında iki saat destek eğitim hizmetinden yararlanmaktadır. İşitme eğitimi ve dil eğitimi olmak üzere haftada 2 saat bireysel eğitim almaktadır. Araştırmacı ailenin aldığı aile eğitimini gözlemlemek ve Mustafa'nın dil örneğini almak için özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinden izin alarak derste gözlem yapmıştır. Mustafa'nın özel eğitim öğretmeni ve dil ve konuşma terapisti; Mustafa ders esnasında oturmadığı için Mustafa'yı mama sandalyesine oturtarak ders yaptıklarını belirtmişlerdir (Günlük, 03.01.2024).

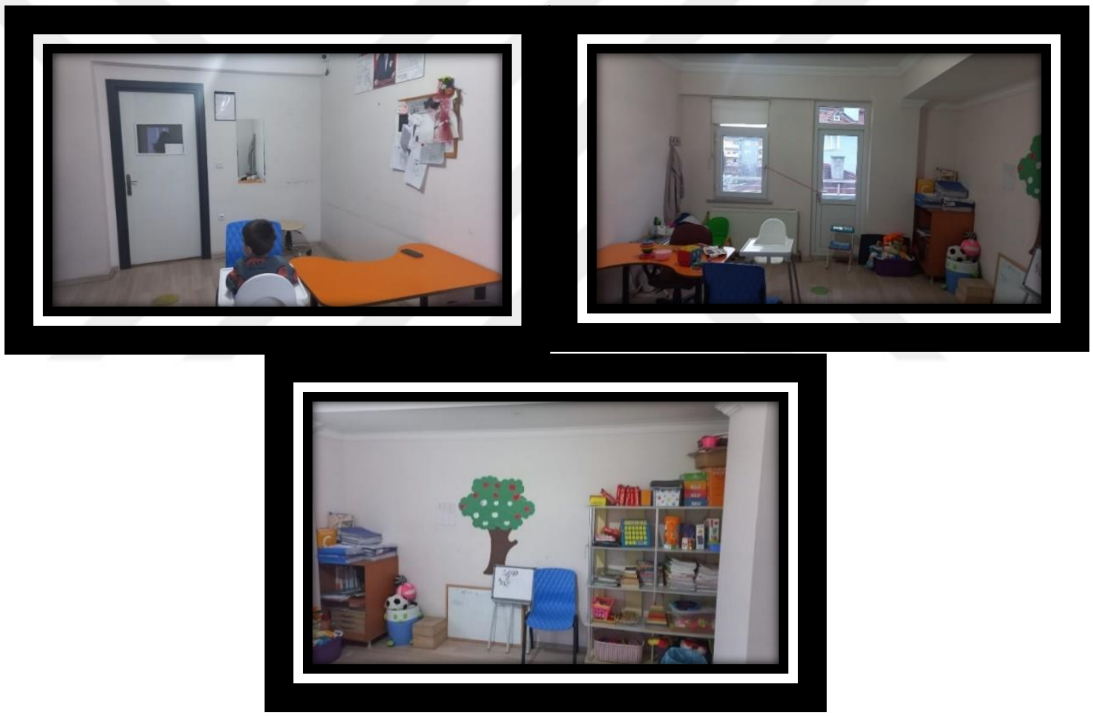

Görsel 4. Mustafa'nın Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde İşitme ve Dil Eğitimi Aldığı Sınıf (03.01.2024)

Görsel 5. Mustafa'nın Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde İşitme Eğitiminde Kullanılan Materyaller (03.01.2024)

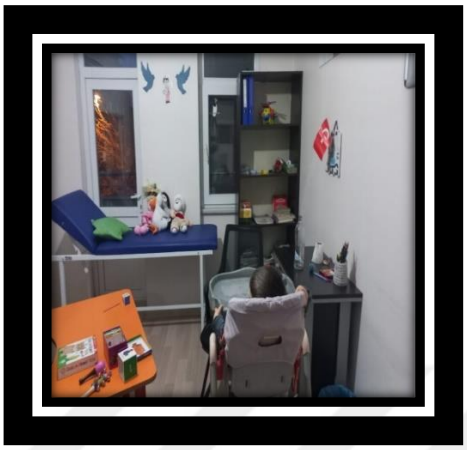

Görsel 6. Mustafa'nın Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Dil Eğitimi Aldığı Sınıf (03.01.2024)

Görsel 7. Mustafa'nın Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Dil Eğitiminde Kullanılan Materyaller (03.01.2024)

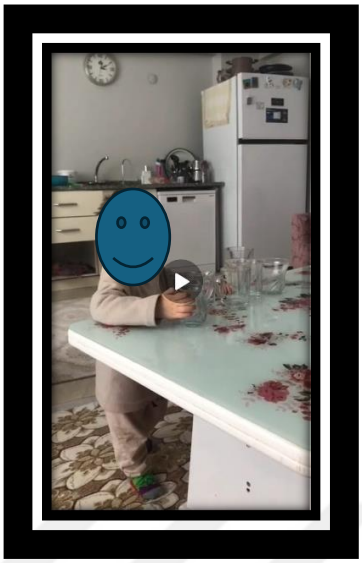

Görsel 8. Mustafa Mutfakta Bardakları Çekmeceden Çıkarıp Masanın Üzerine Diziyor

Görsel 9. Mustafa Koklear İmplant Ameliyatı Sonrası Kuzeniyle Yatağın Üzerinde Zıplıyor

Görsel 10. Mustafa Misafir Olarak Eve Gelen Kuzeniyle Koridorda Koşuyor

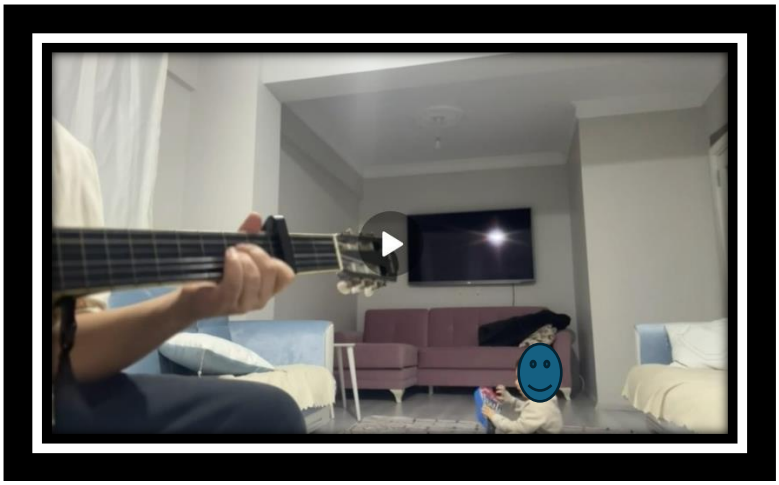

Görsel 11. Mustafa'nın Babası Gitar Çalıyor, Mustafa'nın Elinde Gitarı Var, Onunla Oynuyor

2.3. Araştırma Süreci

2.3.1. Araştırmaya Hazırlık Süreci

Araştırmacının, mesleki yaşamında edindiği işitme yetersizliği olan çocukların erken çocukluk aile eğitimi deneyimlerini ve işitme yetersizliği olan çocukların erken çocukluk aile eğitimine olan ilgisini araştırma sürecinde edineceği sistematik bilgi birikimiyle bütünleştirerek uzmanlaşmak amacıyla işitme yetersizliği olan çocuklarda erken çocukluk aile eğitimi konusunda çalışmasına karar verilmiştir. 7-8 Mayıs 2023 tarihinde Prof. Dr. Sema BATU tarafından gerçekleştirilen "Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocuklar İçin Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı" kursuna katılarak uygulayıcı sertifikasını almıştır. Araştırmacı araştırmaya başladığı tarihle paralel olarak var olan mevcut bilgilerini pekiştirmek ve tazelemek amacıyla, 7-14 Ocak 2024 tarihinde Dr. Öğr. Üyesi Ertan GÖRGÜ'den "Gelişimsel Yetersizliği Olan Çocuklar İçin Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı" kursunu tekrar almıştır. Araştırma sürecine hazırlık aşamasında ailelere yönelik uygulayıcı becerilerini geliştirici eğitimler düzenlemiştir. Aile eğitimlerinde bu programı kullanan öğretmen ve uzmanlarla yarı-yapılandırılmış ve yapılandırılmamış görüşmelerde bulunmuş, alanyazın taraması yapmış, süreci değerlendirmek için video kayıtlar ve ses kayıtlarıyla beraber değerlendirme yapılmıştır. Danışmanıyla süreci paylaşıp tartışarak

araştırmanın döngüsel şemasını şekillendirmişlerdir. Araştırmacı araştırmaya hazırlık sürecinde aile belirleme konusunda o dönem çalışmakta olduğu rehberlik ve araştırma merkezine eğitsel değerlendirme ve tanılama için başvuran ailelerle görüşmeler yapmıştır. Olumlu dönüt aldığı ailelerle ilgili danışmanıyla gerçekleştirdiği toplantılar sonucunda üç ailenin uygunluğu konusunda beraber karar alınmıştır (Günlük, 15.07.2023). Aileyle araştırmaya başlamak amacıyla annenin telefonu aranmak suretiyle iletişim kurulmuş ancak anne ve çocuğun şehir dışında oldukları, iki hafta sonra dönecekleri öğrenildikten sonra tekrar haberleşmek üzere görüşme sonlandırılmıştır (Günlük, 18.12.2023). Aileyle ilk yüz yüze görüşme oturumunun planlanması amacıyla bir telefon görüşmesi gerçekleştirilmiş ve 02.01.2024 tarihinde akşam Mustafa'nın babasının da evde olduğu uygun bir saate aileyle karar verilerek, 18:30 için randevu ayarlanmıştır (Günlük, 28.12.2023).

2.3.2. Pilot Uygulama Süreci

Bu araştırmada, KAEEP uygulamasının araştırma sürecine ön hazırlık niteliğinde, süreç içerisindeki uygulama akışı ve karşılaşılabilecek sorunlara öngörü olması amacıyla bir pilot çalışma planlanmıştır. Pilot uygulama ile araştırmacıdan ve araştırma sürecinin ortağı olan aile sistemiyle beraber çocuktan kaynaklanabilecek sorunları görebilmek, yapılan alanyazın taramasında ve hazırlıklarda gözden kaçabilecek noktaların sebebiyet verebileceği hataların ortaya çıkarılması ve düzeltilmesi amacıyla bir ön çalışma tasarlanmıştır. Ailenin sistemi, KAEEP uygulama akışı ve veriler hakkında bilgi edinimi sağlanmıştır. Öncü veri toplanmış, planlanan sürecin akışı uygulanmış ve araştırma sürecini geliştirmek için yapılması öngörülen düzenlemeler test edilmiştir. Pilot uygulama, araştırma süreci içerisinde iyileştirme ve revizyona olanak tanımıştır.

Pilot uygulamada 18 aylık çok ileri derecede işitme yetersizliği olan bir erkek çocuk ve ailesiyle çalışılmıştır. Pilot çalışma uygulama yapılan çocuğun koklear implant ameliyatı olacak olması ve sağlık problemlerine önlem alınarak 2 hafta boyunca 6 öğretim oturumu şeklinde düzenlenmiştir. İlk 3 oturum aile bilgilendirme ve aileye KAEEP'nın kullanımını anlatma, değerlendirme yapma, öğretim programı

hazırlama, öğretim yapma becerilerinin anlatımı, programın kitaplarını inceleme ve okumaları için fırsat verme, aileden gelen soruları cevaplama, model olma ve bilgilendirme şeklinde gerçekleşmiştir. İkinci 3 oturumda öğretim oturum planına uygun bir yol izlenmiştir. Oturumlar ses kayıt sistemiyle kayıt altına alınmıştır. Oturumlar araştırmanın planlandığı süre ve materyallere benzer planlama çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Bununla beraber,

- Araştırma sürecinin kontrolü sağlandı mı?
- KAEEP çok ileri derecede işitme kayıplı bir çocukla fayda sağlamaya müsait mi?
- Akış planlanan şekilde işleyecek mi?
- Aile sürece dahil olmaktan memnun mu?

Sorularının cevabı aranmıştır. Ailenin istekli olması, pozitif, olumlu ve yapıcı tutumu sayesinde fayda sağlandığı gözlenmiştir. Pilot çalışmanın ikinci oturumunda aile aldığı eğitim programını faydalı bulduğunu şu sözlerle ifade etmiştir: "…bir günde bile farketti yani dünden beri bile farketti(anne)…alamadığımız şey sizde daha çok aslında(baba) …" (Pilot Çalışma İkinci Öğretim Oturumu, 39.01 ile 39.25 saniyeler arası). Pilot çalışmanın yapıldığı aileye de ayda bir defa KAEEP öğretim oturumu düzenlenmiş. Çocuğun gelişimine ve ailenin KAEEP'nı uygulama niteliğine destek sağlanmıştır. Her iki aileye de araştırma bittikten sonra araştırmacı tarafından aile öğretim oturumları düzenlenmeye devam edilmiştir.

2.3.3. Ana Uygulama Süreci

Çalışmanın bu bölümünde dil örneği oturumlarına, KAEEP'nın uygulama sürecine ve KAEEP aile uygulama öğretim oturumlarına yer verilmiştir.

2.3.3.1. Dil Örneği Oturumları

Dil gelişimi, çocuğun dil becerilerinin yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak değerlendirilmesiyle anlaşılabilmektedir. Dil gelişimi süreci çocuğun yaş ve gelişim

özelliklerine uygun olarak çocuğa sunulan ortamı da içermektedir. Çocuğun iletişim becerileri, alıcı ve ifade edici dil becerileri, sözcük dağarcığı edinimi üzerinden değerlendirilir. Bu değerlendirme sonucunda çocuğun mevcut durum içerisinde ne yapıyor olduğunun ayrıntılı betimlenmesini içermektedir. Bu çalışmada araştırmanın odak çocuğu olan Mustafa'nın program oturumlarına ve formal değerlendirmeye tabi tutulmadan önce eğitim aldığı rehabilitasyon merkezinde işitme ve dil eğitimlerinde 45'er dakikalık iki farklı oturum farklı uzmanlarla olmak üzere toplam 90 dakika, ev ortamında hem anne hem babanın gözlenmesiyle toplamda 80 dakika boyunca gözlenmiştir. Gözlem kayıtları gözlem ortamından ayrıldıktan hemen sonra 1 saat içerisinde dil örneği şeklinde döküm haline getirilmiştir. Aileden Mustafa'ya ait farklı ortamlarda çekilmiş videoları istenmiştir. Ancak bu videoların Mustafa'nın günlük rutin yaşamı içerisinde kendiliğinden neler yaptığını, onunla normal şartlar altında ne yapıyorlarsa aynısını yapmaları açıklaması yapılarak istenmiştir. Evde babanın gitar çaldığı 2 dakikalık video, Mustafa'nın mutfakta bardakları çekmeceden masanın üzerine taşıdığı 40 saniyelik video, Mustafa'nın evde kuzeniyle beraber kovalamaca oynadığı 46 saniyelik video, Mustafa'nın evde kuzeniyle kanepenin üzerinde zıpladığı 24 saniyelik video, Mustafa'nın annesiyle alışverişe gittiği 51 saniyelik video olmak üzere toplamda 4 dakika 41 saniyelik dil örneği video arşivi oluşturulmuştur. Mustafa'ya ait 174 dakika 41 saniyelik dil örneği elde edilmiştir. Bu vidoların analizleri danışmanla beraber değerlendirilmiştir. Bu dil örnekleri araştırmacının Mustafa'nın günlük rutin akışı ve bu rutin akışının bağlamı, bu bağlamda kullanılan dil girdileri konusunda anlamlı düzeyde bir bilgi birikimi oluşturmasını sağlamıştır. Bunlara ek olarak ailenin Mustafa'yla ilgili olarak günlük dil örneği almaları için günlük alışkanlığı kazandırılmıştır (Ek-15).

2.3.3.2. KAEEP'nın Uygulama Süreci

KAEEP, aile-merkezli erken özel eğitim yaklaşımına göre anne -baba katılımlı olarak planlanmıştır. Anne ve babanın, Mustafa'nın değerlendirilmesi, Mustafa'nın öğretim programının hazırlanması ve Mustafa'ya öğretimin yapılması çalışmalarını bağımsız bir şekilde yürütme becerilerini edinmeleri amaçlanmıştır.

Aileyle yapılan görüşmeler sonucunda, daha önce herhangi bir aile eğitimine katılmamış olmaları ve araştırmacının gözlemleri göz önünde bulundurularak aileye öncelikle 120 dakikalık, 3 oturum şeklinde KAEEP Uygulama Öğretim Oturumu düzenlenmiştir. Ailenin Uygulama Güvenirliği Formu'ndan (Ek-2) kontrolleri sağlanmıştır.

2.3.3.3. KAEEP Aile Uygulama Öğretim Oturumları

KAEEP Aile Uygulama Öğretim Oturumu-I

İlk oturumda, aileye KAEEP setinin tanıtımı yapılmıştır. Aileye kitapları incelemeleri için fırsat verilmiştir. Araştırmacı tarafından hazırlanan PowerPoint sunuları sunulmuştur.

Küçük Adımlar Programı'nın amacı, temel ilkeleri, programda yer alan kavramların tanımlanması (erken eğitim, gelişim yaşı, gelişim alanı, sosyal davranış, beceri, beceri dizisi, kavram, kullanılan semboller) ve Küçük Adımlar Programı'nın geliştirildiği ülkede nasıl uygulandığı konularına yer verilmiştir.

Küçük Adımlar Programı'nın içerisinde yer alan 8 kitap aileye tanıtılmıştır. Her bir kitap aileyle birlikte incelenmiştir. Her bir kitabın içerisindeki bölümler hakkında konuşulmuştur.

Öğretim oturumunun sonunda dersin tamamı özetlenmiştir.

İlk oturumun sonunda aileye ikinci öğretim oturumunda geniş kapsamlı değineceğimiz ikinci kitap olan "Çocuğunuzun Programı'nın" okunması ve incelenmesi için ödev verilmiştir (Günlük, 10.01.2024).

KAEEP Aile Uygulama Öğretim Oturumu-II

Ailenin kitabı incelemesi ve öğrendiklerini tekrar edebilmesi için anne-babanın günlük rutin hayatı göz önünde bulundurularak ikinci oturumun 13.01.2024 tarihinde gerçekleştirilmesine aileyle birlikte karar verilmiştir.

İkinci oturuma, birinci oturumun hatırlaması yapılarak başlandı. Ailenin oturumla ilgili soruları olup olmadığı, açıklanması istenen bir başlık olup olmadığı sorularak, ödev hakkında konuşuldu.

Daha sonra ikinci kitap olan "Çocuğunuzun Programı" hakkında hazırlanan PowerPoint sunusu sunulmuştur. Her bir uygulama oturumunun içeriği şu şekilde aktarılmıştır:

Değerlendirme yapma: İlk oturumda, değerlendirme yapma becerilerinin öğretimi (Hazırlık 1 ve 2 'de yapılan çalışmaları gözden geçirme, değerlendirme yapma bölümünü anlatma, bilgi verme/model olma, birlikte yapma, değerlendirme, tartışma, bir sonraki oturumun ödevini verme ve araç-gereç saptama) yer alırken; diğer oturumlarda, değerlendirme yapma becerisinin her bir basamağıyla ilgili bilgi verme/model olma, birlikte yapma, değerlendirme, tartışma, bir sonraki oturumun ödevini verme ve araç-gereç saptama olacağı açıklanmıştır.

Öğretim programı hazırlama: İlk oturumda, öğretim programı hazırlama becerisinin öğretimi (değerlendirme yapma çalışmalarını gözden geçirme, öğretim programı hazırlama bölümünü anlatma, bilgi verme/model olma, birlikte yapma, değerlendirme, tartışma, bir sonraki oturumun ödevini verme ve araç-gereç saptama) yer alırken; diğer oturumlarda., öğretim programı hazırlama becerisinin her bir basamağıyla ilgili bilgi verme/model olma, birlikte yapma, değerlendirme, tartışma, bir sonraki oturumun ödevini verme ve araç gereç saptama olacağı açıklanmıştır.

Öğretim yapma: İlk oturumda, öğretim yapma becerisinin öğretimi (öğretim programı hazırlama çalışmalarını gözden geçirme, öğretim yapma bölümünü anlatma, bilgi verme/model olma, birlikte yapma, değerlendirme, tartışma, bir sonraki oturumun ödevini verme ve araç-gereç saptama) yer alırken; diğer oturumlarda, öğretim yapma becerisinin her bir basamağıyla ilgili bilgi verme/model olma, birlikte yapma, değerlendirme, tartışma, bir sonraki oturumun ödevini verme ve araç-gereç saptama olacağı açıklanmıştır.

Aileyle oturum sonunda 20 dakika sohbet edilerek ek süre tanınmıştır.

Bir sonraki oturumun ödevleri olan üçüncü kitap İletişim Becerileri ve altıncı kitap olan Alıcı Dil Becerileri kitabı incelemeleri amacıyla ödev olarak verilmiştir (Günlük, 13.01.2024).

KAEEP Aile Uygulama Öğretim Oturumu-III

Üçüncü oturumun 14.01.2024 tarihinde gerçekleştirilmesine aileyle birlikte karar verilmiştir.

Üçüncü oturuma, ikinci oturumun hatırlaması yapılarak başlandı. Ailenin oturumla ilgili soruları olup olmadığı, açıklanması istenen bir başlık olup olmadığı sorularak, ödev hakkında konuşuldu.

Uygulamada anne-baba-çocukla haftada bir gün toplamda, on iki öğretim oturumu düzenlenmiştir. İlk ve son oturumlar ön-test, son-test olarak planlanmıştır. Öğretim oturumları araştırmacının kendisi tarafından gerçekleştirilmiş, oturumlar ortalama 1-1,5 saat sürmüştür (değerlendirme yapma, öğretim programı hazırlama, öğretim yapma). Her öğretim oturumunda araştırmacı tarafından oluşturulan Küçük Adımlara Dayalı Öğretim Oturum Planı kullanılmıştır (Ek-10). Öğretim oturumları KAEEP'nda anlatıldığı üzere 3 başlık altında toplanarak aşağıdaki gibi uygulanmıştır:

1. Değerlendirme Yapma:

Aile 8. kitap olan Gelişim Becerileri Envanteri'nde Alıcı Dil Becerileri kontrol listesini bulur. Kontrol listesinde yer alan beceri dizisini bulur. 6. kitap olan Alıcı Dil Becerileri kitabında beceri sayfasını bulur ve açar. Sayfada beceri dizisine ait olan "Nasıl Değerlendirilir?" paragrafını bulur ve okur. Paragraf doğrultusunda değerlendirme yapar. Sonuca karar verir. Gelişim Becerileri Envanteri'nde beceri dizisinin karşısında yer alan sütuna sonucu kaydeder.

2. Öğretim Programı Hazırlama Becerisi

Gelişim Becerileri Envanteri'ni bulur. Alıcı Dil Becerileri kontrol listesini bulur. Uzun dönemli amaç belirler. Kısa dönemli amaç belirler. Öğretim sırasını oluşturur. Küçük Adımlara Dayalı Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı'na program sırasını yazar.

3. Öğretim Yapma Becerisi

Aile 8. kitap olan Gelişim Becerileri Envanteri'nde Alıcı Dil Becerileri kontrol listesini bulur. Kontrol listesinde yer alan beceri dizisini bulur. 6. kitap olan Alıcı Dil Becerileri kitabında beceri sayfasını bulur ve açar. Sayfada beceri dizisine ait olan "Nasıl Öğretilir?" paragrafını bulur ve okur. Paragraf doğrultusunda öğretim yapar.

Uygulamacı araştırma sürecinde hem KAEEP uygulamacısı olarak görev almış aynı zamanda saha notları ve günlükler tutarak gözlem yapmıştır.

Programın uygulanması/Öğretim Oturumları

KAEEP her durumda 3. Kitap olan İletişim Becerileri ile başlanmasını öngörmektedir (kaynak yazılacak). KAEEP öğretim oturumlarında genel olarak uygulamacı çocuğun bireysel özelliklerine uygun plan yapmaya izin veren esnek bir programdır (kaynak yazılacak) Bununla birlikte standart bir KAEEP oturumu şu uygulama aşamalarından oluşmaktadır:

Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma: Anne-babanın KAEEP'nın etkinliğini ve ilerlemesini değerlendirmelerine fırsat vermesi amacıyla düzenlenmiştir. Bu değerlendirme süreci, ailenin programın sunduğu bilgileri ne kadar öğrendiklerini, uygulama becerilerini ne kadar geliştirdiklerini ve programın aile yaşamına olan etkilerini gözlemlemelerini sağlamak, programın zayıf yönlerini belirlemek ve bir sonraki oturumu iyileştirmek için geri bildirim toplamak açısından önem arz etmektedir.

Ödevlerin kontrolü: Ödevler, anne-babanın öğretim oturumlarından edindikleri bilgileri ve öğrenilen becerileri ev ortamında uygulamalarını sağlamaktadır. Ödevlerin kontrolü, anne-babanın öğrenme sürecine katılımını teşvik eder ve programın etkinliğini arttırmaktadır. Aynı zamanda ödevlerin kontrolü anne-babanın amaçlarına ne kadar yaklaştıklarını değerlendirmelerine yardımcı olur ve karşılaştıkları zorlukları belirlemelerini sağlamaktadır. Çocuğun ihtiyaç ve performansına uygun olarak düzenleme ve uyarlamalarda esneklik göz önünde bulundurularak planlanmıştır.

***Bilgi verme**:* KAEEP kapsamında anne-babaya bilgi verme, araştırmanın konusu olan iletişim becerileri ve alıcı dil becerilerinde bilgi sağlamayı içermektedir. Aileye sağlanan bilgiler, programın etkili kullanımının anlaşılmasına ve anne-babanın çocuğun dil edinim sürecinde etkili bir rehberlik etmelerine yardımcı olmaktadır.

***Model olma**:* Araştırmacı/ uygulamacı öğretmenin anne-babanın programa dayalı olarak çocuğu değerlendirme, çocuğun öğretim programını hazırlama ve öğretim yapma aşamalarında model olmasıdır. Aslında bu aşamada aile uzman davranışlarını gözlemleyerek ve taklit ederek gelişmektedir. Aynı şekilde çocuğunda anne-babanın davranışlarını gözlem ve taklit yoluyla gelişip büyüdüğünün anlaşılmasına zemin hazırlamaktadır.

***Değerlendirme yapma**:* Programın 8. Kitabı olan Gelişim Becerileri Envanteri kullanılarak çocuğun gelişimini belirli hedeflere göre değerlendirme sürecidir. Amaç ve hedeflerin belirlenmesinde veri sağlamaktadır. Öğretim programının ve öğretim aşamalarının uygun bir şekilde ilerlediğini değerlendirmek amacıyla kullanılmaktadır. Aileye ve uzmana öğretim programının güçlü yönleri ve gelişim alanlarını gösteren, programın iyileştirilmesi için öneriler sunmaktadır.

***Öğretim programı hazırlama**:* Programa dayalı olarak hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim planına paralel olarak çocuğun ilgi ve gelişim seviyesine uygun etkinlikleri, öğretim araç-gereçlerini, oyunlar ve aktiviteleri, evde de desteklenmesini sağlayan süreci içerisine alan aile iş birliğine dayalı hazırlanmaktadır.

Öğretim yapma: Öğretim programı hazırlama kısmında çocuğa uygun edinilen amaçları, öğretim ortamında, öğretim araç-gereçleri kullanarak, çocuğun gelişim düzeyine ve kitaplardaki yönergelere uygun olarak sunulmasıdır.

***Ödev verme**:* Planlı ve uygun olarak anne-babanın ve çocuğun gelişim düzeyine uygun görevleri içermektedir. Programa dayalı olarak hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim planına yönelik, çocuğun amaçlara ulaşmasına yardımcı olacak şekilde aile katılımına destek sağlamaktadır.

***Bir sonraki öğretim için gereken araç gereci belirleme**:* KAEEP'nın uygulanması sırasında çocuğun bireysel özellikleri dikkate alınarak planın esnek tutulması ve ihtiyaçlara göre uyarlanması göz önünde bulundurularak her amaç için

çocuğun ilgisini çekecek amaçlara yönelik öğrenmeyi teşvik etmek amaçlanmıştır. Programa dayalı olarak hazırlanan bireyselleştirilmiş eğitim planına uygun kitaplar, oyuncaklar, tek kartlar, sıralı kartlar, sesli materyaller kullanılarak öğretim oturumu zenginleştirilmiştir.

***Soru-cevap**:* Anne-babanın uygulama sırasına dair bilgi verme, anlatma ve etkileşim sağlama amacını taşımaktadır. Anne-babanın sorularını sormasına, araştırmacı/uygulayıcı öğretmenin anne-babadan gelen bu sorulara cevap vermesine olanak tanımaktadır. Uzmana rehberlik sağlama fırsatı da sunmaktadır.

Değerlendirme Oturumları

Uygulama süresince, anne-babanın çocukları ile olan etkileşimlerindeki ilerlemeler, uygulamacının gözlemleri aracılığı ile kayıt altına alınırken, aynı zamanda iki haftada bir her bir öğretim oturumunun öncesinde değerlendirme amaçlı yoklama oturumları gerçekleştirilmiştir. Bunun dışında, uygulamanın bitirilmeye karar verildiği son oturum sonrası bir son test oturumu gerçekleştirilmiş ve ön test oturumunda olduğu gibi, etkileşimleri gözlenerek video kamera ile kaydedilmiş ve daha sonra uygulamacı ile ikinci bir gözlemci tarafından kullanılarak değerlendirilmiştir. Yaklaşık on iki öğretim oturumu sonunda, çalışmanın uygulama bölümü sonlandırılmıştır. Uygulamayı sonlandırma aşamasında, uygulamacı aileye katılımlarından dolayı teşekkür ederek, ne zaman isterlerse iletişim halinde olabileceklerini belirtmiş ve uygulama süresince Mustafa'nın öğretim süreci için almış olduğu öğretim araç-gereçlerinden hediye olarak vermiştir. Öğrenci aile eğitim programı uygulanmadan önce ve sonrasında hem gelişim becerileri envanteri hem de GEÇDA tarafından değerlendirilerek gelişimi değerlendirilmiştir.

2.4. Veri Toplama Teknikleri ve Analizi

Eylem araştırmalarında veriler, sistematik olarak çeşitli tekniklerle toplanabilir. Bu teknikler arasında gözlemler, görüşmeler, ses ve video kayıtları, kontrol listeleri, günlükler, fotoğraflar ve ölçekler bulunmaktadır (Bogdan ve Biklen, 2007; Cresswell, 2005; Mills, 2003; Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Bu araştırmanın verileri, gözlem, görüşme, ses kaydı, araştırmacı günlükleri, kontrol listeleri ve çeşitli belgeler aracılığıyla toplanmıştır (Mills, 2003; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Verilerin analizi, toplama süreciyle eş zamanlı olarak gerçekleştirilmiştir. Öğretmen/araştırmacı tarafından toplanan araştırma verilerinin yer aldığı tablo, Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Veri Toplama Tablosu

Veri türü	**Tarih**	**Saat/ Süre**	**Katılanlar**	**Veri İçeriği**	**Veri Toplama Araçları**
Danışmanla Görüşme	31.07.2023	13:00 14:20:10 80 dk. 10 sn.	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Tezin konusu, başlığı, araştırma soruları ve çalışılacak çocuk kriterleri belirlendi ve süreç planlandı.	Ses kaydı
Danışmanla Görüşme	01.08.2023	13:00 13:50 50 dk.	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Giriş için konu başlıkları ve veri toplama teknikleri belirlendi.	Ses kaydı
Danışmanla Görüşme	02.08.2023	14:00 14:40 40 dk.	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Tez önerisi hazırlama süreci planlandı.	Ses kaydı
Danışmanla Görüşme	04.08.2023	15:00 15:55	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	İnandırıcılık Komitesi belirlendi.	Ses kaydı
Danışmanla Görüşme	08.11.2023	16:00 17:00	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Etik Kurul Başvurusu yapıldı.	
Danışmanla Görüşme	15.11.2023	14:00 15:00	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Pilot çalışma planlaması yapıldı.	Ses Kaydı
Danışmanla Görüşme	22.11.2023	16:00 17:00	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Etik Kurul Kararı alındı.	
Pilot Uygulama için karar verilen aile ile görüşme	07.12.2023	17:00 17:40 40 dk.	Pilot çalışma anne, Pilot çalışma baba, Pilot çalışma çocuk Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Aile ile tanışma ve araştırma hakkında aile bilgilendirmesi yapıldı. Araştırma için izin belgesi ve AGF doldurulduu.	Ses kaydı
Pilot Uygulama için karar verilen aile ile görüşme	08.12.2023	18:00 20:47 2 sa 47 dk.	Pilot çalışma anne, Pilot çalışma baba, Pilot çalışma çocuk Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Pilot Uygulama için aile eğitim kursu I. Oturum gerçekleştirildi.	Video kaydı
Pilot Uygulama için karar verilen aile ile görüşme	09.12.2023	18:00 20:40 2 sa 40 dk.	Pilot çalışma anne, Pilot çalışma baba, Pilot çalışma çocuk, Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Pilot Uygulama için aile eğitim kursu II. Oturum gerçekleştirildi.	Video kaydı
Pilot Uygulama için karar verilen aile ile görüşme	10.12.2023	18:00 20:35 2 sa 35 dk.	Pilot çalışma anne, Pilot çalışma baba, Pilot çalışma çocuk,	Pilot Uygulama için aile eğitim kursu III. Oturum gerçekleştirildi.	Video kaydı

			Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)		
Danışmanla Görüşme	11.12.2023	13:00 13:45 45 dk.	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Pilot çalışma aile eğitim kursu değerlendirildi.	Ses kaydı
Pilot Uygulama için karar verilen aile ile görüşme	12.12.2023	18:00 19:30 1 sa 30 dk	Pilot çalışma anne, Pilot çalışma baba, Pilot çalışma çocuk, Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Aile Eğitimleri 1.Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
Pilot Uygulama için karar verilen aile ile görüşme	13.12.2023	18:00 19:40 1 sa 40 dk	Pilot çalışma anne, Pilot çalışma baba, Pilot çalışma çocuk, Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Aile Eğitimleri 2.Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
Pilot Uygulama için karar verilen aile ile görüşme	14.12.2023	18:00 19:15 1 sa 15 dk	Pilot çalışma anne, Pilot çalışma baba, Pilot çalışma çocuk, Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Aile Eğitimleri 3.Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
Danışmanla Görüşme	15.12.2023	13:00 13:40 1 sa 40 dk	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Uygulama oturumları değerlendirildi.	Ses kaydı
Ana Uygulama Aileyle 1. görüşme	02.01.2024	19:30 20:50 1 sa 20 dk	Ana uygulama anne, Ana uygulama baba, Ana uygulama çocuk, Babaanne de katılım sağladı. Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Aileye araştırmanın amacından, sürecinden ve veri toplama tekniklerinden bahsedilerek ailenin çocuğuyla birlikte araştırmaya katılması için yazılı izinler alınmıştır.	Ses kaydı
Çocuğun gözlemi	03.01.2024	17:00 17:40	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmeni Ana uygulama çocuk Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Çocuğun ÖERM İşitme Eğitimi Dersinde gözlemi yapılmıştır.	Araştırmacı günlüğüne kaydedilmiştir.
Çocuğun gözlemi ÖERM gözlemleri	03.01.2024	17:50 18:30	Dil ve konuşma bozuklukları uzmanı Ana uygulama çocuk Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Çocuğun ÖERM Dil Eğitimi Dersinde gözlemi yapılmıştır.	Araştırmacı günlüğüne kaydedilmiştir.

ÖERM gözlemleri	03.01.2024	19:00 20:00	Başak SEÇMEN	Genel döküm yapıldı.	Araştırmacı günlüğü
Çocuğun gözlemi	08.01.2024	17.50-18.20 18.20-19.10 1 sa 20 dk	Ana uygulama anne, Ana uygulama baba, Ana uygulama çocuk, Babaanne de katılım sağladı. Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Araştırmacı çocuğun anne-babayla olan zamanını gözlemlemiştir.	Ses kaydı
Aile gözlemleri	08.01.2024	19:30 20:30	Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Genel döküm yapıldı.	Ses kaydı.
Aileden gelen videoların incelenmesi.	09.01.2024	14:00 15:00	Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Genel döküm yapıldı.	Aile tarafından kaydedilen çocuğun günlük yaşamından video örnekleri
Danışmanla Görüşme	10.01.2024	13:00 13:40 1 sa 40 dk	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Çocuğun ve ailenin genel durumu değerlendirildi.	Ses kaydı
ı. Aile Uygulama Öğretim Oturumu	10.01.2024	19:30 21:27:53 2 sa 27dk 53sn	Ana uygulama anne, Ana uygulama baba, Ana uygulama çocuk, Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	ı. Aile Uygulama Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
ıı. Aile Uygulama Öğretim Oturumu	13.01.2024	19:30 21:22:11 2 sa 22dk 11sn	Ana uygulama anne, Ana uygulama baba, Ana uygulama çocuk, Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	ıı. Aile Uygulama Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
ııı. Aile Uygulama Öğretim Oturumu	14.01.2024	19:30 21:35:46 2 sa 35dk 46sn	Ana uygulama anne, Ana uygulama baba, Ana uygulama çocuk, Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	ııı. Aile Uygulama Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
Danışmanla Görüşme	15.01.2024	13:10 13:58 48 dk	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Çocuğun ve ailenin genel durumu değerlendirildi.	Ses kaydı
1. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	17.01.2024	19:00 20:04:11 1 sa 4 dk 11 sn	Ana uygulama anne, Ana uygulama baba, Ana uygulama çocuk, Başak SEÇMEN	1. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı

			(Öğretmen/araştırmacı)		
1. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	17.01.2024	21:00 22:00 1 sa	Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	1. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu genel dökümü yapıldı.	Video kaydı
Aile Eğitimi Öğretim Oturumu Değerlendirme Toplantısı	18.01.2024	13:00 13:56	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	1.aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması değerlendirmesi yapıldı. KAEEP uygulama kontrol listesine bakıldı.	Ses kaydı
1. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	19.01.2024	19:00 23:00 5 saat	Başak SEÇMEN	Anne-baba-çocuk etkileşimi bölümü tümevarım analizi yöntemiyle incelendi.	Video kaydı
Geçerlik Güvenirlik Toplantısı	19.01.2024	13:00 15:30 2 sa 30 dk	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	1.aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması izlendi. Tümevarım analizinin şemasına karar verildi. Eylem planı şeması ortaya çıkarıldı.	Ses kaydı
İzleme Toplantısı	21.01. 2024	13:00 13:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Giriş ve tez okumaları hakkında konuşuldu.	Zoom üzerinden gerçekleştirildi.
2. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	27.01.2024	13:00 14:20:18 1 sa 20 dk 18 sn	Türkan Hanım Türkay Bey Mustafa Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	2. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
2. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	27.01.2024	15:00 19:00	Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Genel döküm yapıldı. Anne-baba-çocuk etkileşimi bölümü tümevarım analizi yöntemiyle incelendi.	Video kaydı
Aile Eğitimi Değerlendirme Toplantısı	29.01. 2024	13:00 14:00	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	2. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması değerlendirildi.	Ses kaydı
Geçerlik Güvenirlik Toplantısı	29.01. 2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	2. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması izlendi.	Ses kaydı
İzleme Toplantısı	29.01. 2024		Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Giriş ve tez okumaları belirlendi.	Araştırmacı Günlüğü
3. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	03.02.2024	13:00 14:20:18 1 sa 20 dk 18 sn	Türkan Hanım Türkay Bey Mustafa Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	3. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
3. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	03.02.2024	15:00 19:00	Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Genel döküm yapıldı.	Video kaydı

3. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu Değerlendirme Toplantısı	03.02.2024	13:00 14:00	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	3. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması değerlendirildi.	Ses kaydı
İzleme Toplantısı	05.02.2024		Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Tez okumaları belirlendi.	Araştırmacı Günlüğü
4. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	10.02.2024	13:00 14:20:18 1 sa 20 dk 18 sn	Türkan Hanım Türkay Bey Mustafa Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	4. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
4. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	10.02.2024	15:00 19:00	Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Genel döküm yapıldı. Anne-baba-çocuk etkileşimi bölümü tümevarım analizi yöntemiyle incelendi.	Video kaydı
4.Aile Eğitimi Öğretim Oturumu Değerlendirme Toplantısı	12.02. 2024	13:00 14:00	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	4. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması değerlendirildi.	Ses kaydı
Geçerlik Güvenirlik Toplantısı	12.02. 2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	4. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması izlendi.	Ses kaydı
İzleme Toplantısı	12.02. 2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Giriş ve tez okumaları belirlendi.	Araştırmacı Günlüğü
Aileyle 1. Görüşme	14.02.2024	19:30 20:40	Ana uygulama anne, Ana uygulama baba, Ana uygulama çocuk, Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	KAEEP aile kursunda verilen bilgileri hatırlatma oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
5. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	17.02.2024	13:00 14:20:18 1 sa 20 dk 18 sn	Türkan Hanım Türkay Bey Mustafa Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	5. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
5. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	17.02.2024	13:00 14:30 1 sa 30 dk	Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Genel döküm yapıldı.	Video kaydı
5. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu Değerlendirme Toplantısı	17.02.2024	13:00 14:00 1 sa	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	5. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması değerlendirildi.	Ses kaydı
Geçerlik Güvenirlik Toplantısı	19.02.2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	5. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması izlendi.	Video kaydı

İzleme Toplantısı	19.02.2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Tez okumaları belirlendi.	Araştırmacı Günlüğü
6. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	24.02.2024	13:00 14:20:18 1 sa 20 dk 18 sn	Türkan Hanım Türkay Bey Mustafa Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	6. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
6. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	24.02.2024	15:00 18:00	Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Genel döküm yapıldı. Anne-baba-çocuk etkileşimi bölümü tümevarım analizi yöntemiyle incelendi.	Video kaydı
6.Aile Eğitimi Öğretim Oturumu Değerlendirme Toplantısı	26.02. 2024	13:00 14:00	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	6. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması değerlendirildi.	Ses kaydı
Geçerlik Güvenirlik Toplantısı	26.02. 2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	6. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması izlendi.	Ses kaydı
İzleme Toplantısı	26.02. 2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Giriş ve tez okumaları belirlendi.	Araştırmacı Günlüğü
7. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	02.03.2024	13:00 14:20:18 1 sa 20 dk 18 sn	Türkan Hanım Türkay Bey Mustafa Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	7. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
7. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	02.03.2024	15:00 18:00	Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Genel döküm yapıldı.	Video kaydı
7. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu Değerlendirme Toplantısı	04.03.2024	13:00 14:00	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	7. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması değerlendirildi.	Ses kaydı
Geçerlik Güvenirlik Toplantısı	04.03.2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	7. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması izlendi.	Video kaydı
İzleme Toplantısı	04.03.2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Tez okumaları belirlendi.	Araştırmacı Günlüğü
8. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	09.03.2024	13:00 14:20:18 1 sa 20 dk 18 sn	Türkan Hanım Türkay Bey Mustafa Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	8. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
8. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	09.03.2024	15:00 18:00	Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Genel döküm yapıldı. Anne-baba-çocuk etkileşimi bölümü tümevarım analizi yöntemiyle incelendi.	Video kaydı

8.Aile Eğitimi Öğretim Oturumu Değerlendirme Toplantısı	11.03.2024	13:00 14:00	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	8. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması değerlendirildi.	Ses kaydı
Geçerlik Güvenirlik Toplantısı	11.03.2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	8. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması izlendi.	Ses kaydı
İzleme Toplantısı	11.03. 2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Giriş ve tez okumaları belirlendi.	Araştırmacı Günlüğü
Aileyle 2. Görüşme	14.02.2024	02:45	Ana uygulama anne, Ana uygulama baba, Ana uygulama çocuk, Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	KAEEP aile kursunda verilen bilgileri hatırlatma oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
9. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	16.03.2024	13:00 14:20:18 1 sa 20 dk 18 sn	Türkan Hanım Türkay Bey Mustafa Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	9. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
9. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	16.03.2024	15:00 18:00	Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Genel döküm yapıldı.	Video kaydı
9. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu Değerlendirme Toplantısı	16.03.2024	13:00 14:00	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	9. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması değerlendirildi.	Ses kaydı
Geçerlik Güvenirlik Toplantısı	18.03.2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	9. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması izlendi.	Video kaydı
İzleme Toplantısı	18.03.2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Tez okumaları belirlendi.	Araştırmacı Günlüğü
10. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	23.03.2024	13:00 14:20:18 1 sa 20 dk 18 sn	Türkan Hanım Türkay Bey Mustafa Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	10. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
10. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	23.03.2024	15:00 18:00	Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Genel döküm yapıldı. Anne-baba-çocuk etkileşimi bölümü tümevarım analizi yöntemiyle incelendi.	Video kaydı
10.Aile Eğitimi Öğretim Oturumu Değerlendirme Toplantısı	25.03.2024	13:00 14:00	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	10. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması değerlendirildi.	Ses kaydı
Geçerlik Güvenirlik Toplantısı	25.03.2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	10. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması izlendi.	Ses kaydı

İzleme Toplantısı	25.03.2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Giriş ve tez okumaları belirlendi.	Araştırmacı Günlüğü
11. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	30.03.2024	13:00 14:20:18 1 sa 20 dk 18 sn	Türkan Hanım Türkay Bey Mustafa Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	11. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
11. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	30.03.2024	15:00 17:30	Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Genel döküm yapıldı.	Video kaydı
11. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu Değerlendirme Toplantısı	30.03.2024	13:00 14:00	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	11. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması değerlendirildi.	Ses kaydı
Geçerlik Güvenirlik Toplantısı	30.03.2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	11. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması izlendi.	Video kaydı
İzleme Toplantısı	30.03.2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Tez okumaları belirlendi.	Araştırmacı Günlüğü
12. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	06.04.2024	13:00 14:20:18 1 sa 20 dk 18 sn	Türkan Hanım Türkay Bey Mustafa Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	12. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı
12. Aile Eğitimi Öğretim Oturumu	06.04.2024	15:00 18:00 3 sa	Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	Genel döküm yapıldı. Anne-baba-çocuk etkileşimi bölümü tümevarım analizi yöntemiyle incelendi.	Video kaydı
12.Aile Eğitimi Öğretim Oturumu Değerlendirme Toplantısı	06.04.2024	13:00 14:00	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	12. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması değerlendirildi.	Ses kaydı
Geçerlik Güvenirlik Toplantısı	06.04.2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	12. aile eğitimi öğretim oturumu uygulaması izlendi.	Ses kaydı
İzleme Toplantısı	06.04.2024	14:00 15:30	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Başak SEÇMEN	Giriş ve tez okumaları belirlendi.	Araştırmacı Günlüğü
Aileyle 3. Görüşme	13.04.2024	03:55	Ana uygulama anne, Ana uygulama baba, Ana uygulama çocuk, Babaanne de katılım sağladı. Başak SEÇMEN (Öğretmen/araştırmacı)	KAEEP aile kursunda verilen bilgileri hatırlatma oturumu gerçekleştirildi.	Video kaydı

2.4.1. Görüşme

Görüşmeler, araştırma sorularına yanıt bulmayı, katılımcıların bakış açılarını anlamayı ve araştırmacıya aktarmak istedikleri bilgileri iletmeyi sağlayan etkileşimlerdir. Bu etkileşimler, çeşitli durumlarda gerçekleştirilebilir (Christensen, Johnson ve Turner, 2015; Weiss, 1995). Görüşmeler, doğrudan gözlem yapılamadığında katılımcıya özel sorular sormak için kullanışlıdır (Creswell, 2008: 225-226). Yarı yapılandırılmış görüşmelerde ise, araştırmacı hazırladığı sorulara bağlı kalarak görüşme sırasında yeni sorular ekleyebilir, soruların sırasını değiştirebilir veya bazı soruları çıkarabilir (Ekiz, 2003: 62). Görüşmeler, ses kayıt cihazı kullanılarak veya notlar alınarak kaydedilebilir (Glesne, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu çalışmada görüşmeler ses kaydı şeklinde alınmıştır. Eylem araştırmalarında görüşmeler, önemli bir veri toplama tekniğidir ve yüz yüze, telefonla veya çevrimiçi olarak gerçekleştirilebilir (Coghlan ve Brydon-Miller, 2014). Bu araştırma kapsamında aileyle yapılan görüşmeler yüz yüze ve telefonla gerçekleştirilmiştir.

2.4.2. Gözlem

Doğal gözlemler, araştırma ortamında saha notları tutularak, video veya ses kaydı alınarak gerçekleştirilebilir (Christensen vd., 2015; Yıldırım ve Şimşek, 2018).

2.4.3. Video

Araştırma sürecinde video kayıtları, aile ve çocukların sözel ve sözel olmayan davranışlarını, bulundukları ortam ve özelliklerini kaydetmek için kullanılmıştır (Johnson, 2015). Video kayıtları, annenin çocukla etkileşim becerileri ve aile eğitimi seanslarının uygulanma şekli hakkında bilgi sağlayarak araştırmanın temel sorularına yanıt vermektedir (Johnson, 2005).

2.4.4. Araştırmacı Günlüğü

Araştırmacı günlükleri, araştırmanın her aşaması ve süreci ile ilgili gözlemler, duygular ve düşüncelerin kaydedildiği defterlerdir (Johnson, 2005). Veri kaybının önlenmesi, verilerin doğrulanması, inandırıcılığın artırılması ve detayların etkili bir şekilde kullanılması amacıyla yapılmaktadır (Gerstl-Pepin ve Patrizio, 2009; Glesne, 2014; Johnson, 2015; Nadin ve Cassell, 2006; Vaccarino vd., 2007). Günlükler, araştırmacının kişisel görüşlerini, açıklamalarını, yorumlarını ve araştırma sürecinde yaşadığı hayal kırıklıklarını veya geliştirdiği yeni stratejileri kaydettiği bir alandır (Glesne, 2013: 96-97). Araştırmacıların yansıtmalı günlükler kullanımı, araştırma sürecinin her aşamasını değerlendirmek ve belgelemek için önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu günlükler, araştırma sürecinin farklı yönleri hakkında derinlemesine bilgi ve değerlendirme sunar.

Araştırmacı, aile eğitimlerinin hazırlıkları, bireysel değerlendirmeleri, analizlere dair düşüncelerini, danışman ve geçerlik güvenirlik komitesi toplantılarından elde ettiği verileri günlüklerine kaydetmiştir. Bu yansıtmalı günlükler, araştırma sürecinin tamamı hakkında çeşitli bilgi ve değerlendirme notları sunmaktadır.

Ayrıca, tez izleme ve geçerlik komitesi ile yapılan görüşmeler, karşılaşılan problemler, çözüm yolları ve alınan kararları da kaydederek süreçteki değişim ve gelişimleri takip etme imkânı bulmuştur.

Sonuç olarak, yansıtmalı günlükler, araştırma sürecini belgelemek ve değerlendirmek için etkili bir araçtır. Bu günlükler, araştırmanın şeffaflığını artırarak metodolojik ve analitik süreçlerin anlaşılmasını kolaylaştırır.

Bu araştırma kapsamında 150 sayfa günlük kaydı elde edilmiştir. Bazı sayfaların araştırmacının el yazısının büyüklüğünden kaynaklı daha fazla yer tuttuğu göz önünde bulundurulmalıdır.

2.4.5. Ses Kayıtları

Ses kaydı, verilerin sonradan dinlenip yeniden gözden geçirilmesini kolaylaştırır (Mills, 2003).

2.4.6. İzleme Toplantıları Ses Kayıtları

Eylem araştırmasında izleme toplantıları ses kayıtları, araştırmanın derinlemesine ve kapsamlı bir şekilde incelenmesine olanak tanır ve araştırma sürecini şeffaf hale getirir. Bu kayıtlar, araştırmanın başarısını değerlendirmek ve gerekli iyileştirmeleri yapmak için kritik bir rol oynar. Eylem araştırmasında izleme toplantıları ses kayıtları, araştırma sürecinde toplanan verilerin bir parçası olarak kullanılır. Bu kayıtlar, araştırmanın ilerleyişini izlemek, katılımcıların geri bildirimlerini almak ve araştırma sürecindeki değişiklikleri değerlendirmek amacıyla yapılır.

2.4.7. Geçerlik Güvenirlik Komitesi Toplantısı Ses Kayıtları

Her aile eğitimi sonrası, araştırmacı ve danışmanla yapılan değerlendirme toplantılarının ardından geçerlik güvenirlik komitesi toplantıları düzenlenmiştir.. Bu toplantılarda, aile eğitimlerinin video kayıtları izlenerek annenin etkileşim becerileri incelenmiş, araştırmacının analizleri değerlendirilmiş ve eylem planları oluşturulmuştur.

2.4.8. Belgeler

Eylem araştırmalarında ders planları, eğitim raporları, ödevler ve dilekçeler gibi çeşitli yazılı dökümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir (Bogdan ve Biklen, 2007; Yıldırım ve Şimşek, 2013).

2.4.9. Gazi Erken Çocukluk Gelişimi Değerlendirme Aracı (GEÇDA)

0-72 ay aralığındaki Türk çocuklarının gelişimsel düzeylerini değerlendirmek için geliştirilmiş bir araçtır. Bu değerlendirme aracı, çocukların psikomotor (PMG), bilişsel (BG), dil gelişimi (DG) ve sosyal-duygusal gelişim (SDG) alanlarındaki performanslarını ölçmek amacıyla tasarlanmıştır. GEÇDA'nın geçerlik ve güvenirlik çalışmaları, Temel, Ersoy, Avcı ve Turla tarafından 2005 yılında yapılmıştır.

Araç, toplamda 249 maddeden oluşur ve bu maddeler, yukarıda belirtilen dört gelişim alanını kapsamlı bir şekilde değerlendirmek için hazırlanmıştır. Özellikle erken çocukluk döneminde çocuğun farklı gelişim alanlarını detaylı bir şekilde ele almak için kullanılan bu araç, alanında önemli bir yere sahiptir.

Araştırma veya uygulama sürecinde, katılımcı çocuğun gelişimsel seviyesinin belirlenmesi amacıyla GEÇDA'nın kullanımı, hem güvenilir hem de bilimsel olarak desteklenmiş bir yöntem sunmaktadır. Bu değerlendirme, çocukların güçlü ve desteklenmesi gereken yönlerini tespit etmede önemli bir rol oynar.

2.4.10. KAEEP 8. Kitap Gelişim Becerileri Envanteri

Gelişim Becerileri Envanteri, çocuğun gelişimsel ilerlemesini anlamak ve değerlendirmek için tasarlanmış kapsamlı bir araçtır. Bu envanter, küçük adımların ayrı bölümlerini ve kitaplarını bir araya getirip bütünleştirerek daha geniş bir bakış açısı sunar. Amacı, çocuğun gelişimsel ihtiyaçlarını belirlemek, güçlü yönlerini tespit etmek ve gelişimsel hedefler oluşturmak için bir rehber sağlamaktır.

Envanter genellikle bir kontrol listesi formatında düzenlenir. Bu kontrol listeleri, çocuğun farklı beceri alanlarındaki (örneğin, motor beceriler, dil becerileri, sosyal-duygusal gelişim) mevcut durumunu değerlendirmenizi sağlar. Böylelikle çocuğun hangi alanlarda desteğe ihtiyaç duyduğunu net bir şekilde görme imkanı sunar. Gelişim Becerileri Envanteri, yalnızca değerlendirme yapmakla kalmaz; aynı zamanda çocuğun potansiyelini ortaya çıkarmaya yönelik bir yol haritası sunar.

Ayrıca, bu sistem rehber niteliği taşır ve öğretmenler, ebeveynler ya da uzmanlar için amaç belirleme konusunda yol gösterir. Küçük adımları bir araya getirerek bireyselleştirilmiş bir gelişim planı oluşturmayı kolaylaştırır. Bu tür bir yapılandırma, çocuğun gelişim sürecini daha izlenebilir ve planlı hale getirir.

Bu çalışmada da hem aile eğitimi oturumları başlamadan hem de sonlandırıldıktan sonra değerlendirme yapma amacıyla kullanılmıştır.

2.4.11. Geçerlik Güvenirlik Çalışmaları

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik, araştırmanın özelliğine uygun çeşitli önlemler alınarak sağlanmaktadır (Brantlinger vd., 2005: 200-201). Bir eylem araştırmasının geçerli olabilmesi için güvenilirliğinin sağlanması gerekmektedir. Bunun için araştırmanın inandırıcılık (credibility), transfer edilebilirlik

(transferability), güvenilirlik (dependability) ve onaylanabilirlik (confirmability) özelliklerini taşıması gerektiği vurgulanmaktadır. Bu nitelikleri sağlamak amacıyla çeşitli önlemler alınmalıdır (Gay vd., 2006; Johnson, 2005; Mills, 2003; Yıldırım ve Şimşek, 2013). Bu araştırma içinde aşağıda sıralanan önlemler alınmıştır:

- Araştırmacı, veri kaynağı olarak görev yapmış ve veri kaynaklarıyla uzun süre etkileşimde bulunmuştur.
- Triangulasyon için farklı nitel veri toplama yöntemleri kullanılmıştır.
- Veriler ayrıntılı şekilde betimlenmiştir.
- Veri toplama ve analiz süreçlerinde tutarlılığa dikkat edilmiştir.
- Aynı veriler farklı kaynaklarla doğrulanmıştır.
- Betimlemelerin doğruluğu için aynı alanda çalışan başka bir araştırma görevlisinden yardım alınmıştır.
- İşe yönelik tanımlamalar uzman tez danışmanı tarafından incelenmiştir.
- Çeşitli veri toplama kaynakları kullanılarak verilerin tutarlılığı kontrol edilmiştir.
- Görüşmeler ve toplantılarda ses kaydı alınmıştır.
- Araştırmacının rolü belirlenmiş ve tez danışmanı tarafından denetlenmiştir.

2.4.12. Araştırma Etiği

İnsanlarla yapılan tüm araştırmaların temel taşı etik ilkelerdir. Yanlış uygulamaların önüne geçmek için evrensel olarak kabul edilen bazı etik ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler; bilinçli onay, gizlilik, özel hayata saygı ve zarar vermemek, aldatmamak/yanıltmamak ve verilere sadık kalmaktır (Bogdan ve Biklen, 2007: 48-53; Yıldırım ve Şimşek, 2013: 121-124). "İnsanların dahil olduğu her tür araştırmada izlenmesi gereken bazı kurallar ve ihlal edilmemesi gereken etik ilkeler vardır." (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 121). Eylem araştırmalarında, araştırmacının aynı zamanda uygulayıcı ve veri kaynağı olması, objektif olmasını ve kendi çalışmalarını incelerken yansıtma yapmasını zorlaştırmaktadır (Uzuner, 2005). Bu nedenle, tüm araştırma metodolojilerinde geçerli olan etik ilkeler bulunmaktadır. Bu ilkeler; bilinçli onay, gizlilik ve dürüstlüktür (Uzuner, 2005; Yıldırım ve Şimşek, 2013).

Bilinçli onay, araştırmaya başlamadan önce katılımcıların bilgilendirilmesi ve gönüllü olarak onaylarının alınmasını (Yıldırım ve Şimşek, 2013), katılımcıların araştırmanın amacı, faydaları ve riskleri hakkında bilgilendirilmeleri ve gönüllü olarak katılmalarının sağlanmasıdır (Johnson ve Christensen, 2014: 107). Bu araştırmada, ailelere araştırmanın amacı ve yöntemi açıklanmış, veri toplama sürecinde ses ve görüntü kaydı yapılacağı, sonuçların sadece bilimsel amaçlar için kullanılacağı ve istedikleri zaman araştırmadan ayrılabilecekleri ifade edilerek , aile bilgi formu ve onam formu doldurularak katılım onayı alınmıştır.

Gizlilik ilkesi, araştırma katılımcılarını stresten, utanmadan ve istenmeyen bir şekilde kimliklerinin açığa çıkmasından korur (Uzuner, 2005). Özel hayata saygı ve zarar vermemek, katılımcıların kimliklerini ve araştırmanın yapıldığı sosyal ve kültürel ortamı tanımlayıcı bilgilerin paylaşılmamasını gerektirir. Katılımcıların kimlikleri gizli tutulur (Johnson ve Christensen, 2014: 116). Bu araştırmada da gizlilik ilkesine uygun olarak, katılımcı anneye "Türkan", katılımcı babaya "Türkay" çocuğa ise "Mustafa" ismi verilmiştir.

Verilere sadık kalma ilkesi, verilerin toplanması, analizi ve sonuçlarının yazımında herhangi bir uydurma veya çarpıtma yapılmamasını gerektirir (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 123-124). Verilerde aldatma yapılması, araştırmanın bilimselliğini ortadan kaldırır (Uzuner, 2005). Bu araştırmada da, verilerin ışığında daima doğru bilgilendirme yapılmasına özen gösterilmiştir.

BÖLÜM III

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma sürecinde elde edilen veriler sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Bu araştırmada Mustafa'nın çeşitli bağlamlardan elde edilen doğal dil örneklerinin analizi yoluyla anne babasıyla ve erken çocukluk destek eğitiminde iletişim becerilerinin değerlendirilmesi, bu değerlendirme sonucunda araştırma sonunda uygulanan aile eğitimlerinin değerlendirilmesiyle karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Mustafa'ya ev ve destek eğitimde sunulan dil yaşantılarının neler olduğu, Mustafa'nın iletişim becerilerinin doğal dil verisi ile belirlenme sürecinin nasıl gerçekleştirildiği, Mustafa'nın ve anne-babasının belirli bir bağlamda kullandığı iletişim becerilerinin neler olduğu ve nasıl gerçekleştiği, Mustafa'ya sağlanan dilsel çevre ve uygulanan KAEEP sonucunda Mustafa'nın kullandığı iletişim becerileri arasındaki ilişkinin nasıl olduğu sorularının yanıtları aranmıştır.

Aileyle Birinci Görüşme

02.01.2024 tarihinde aileyle görüşmek için ailenin evine gidilmiştir. Çocuk ve anne, daha önceden eğitsel değerlendirme ve tanılama için rehberlik ve araştırma merkezine gittiklerinde araştırmadan bahsedilmiştir ve sözlü olarak aileden onay alınmıştır. Görüşmeye başlamadan önce, aileye araştırmanın amacından, sürecinden ve veri toplama tekniklerinden bahsedilerek ailenin çocuğuyla birlikte araştırmaya katılması için yazılı izinler alınmıştır. Bunun ardından anneyle ve babayla ilk görüşme yapılmıştır (Günlük, 02.01.2024).

Aileyle yapılan bu ilk görüşmeye beraber yaşadıkları babaanne de katılmıştır. Çocuk ve aile hakkında demografik bilgileri toplamak amacıyla araştırmacının hazırladığı aile bilgi formu araştırmacının gözetiminde doldurulmuştur, önceden aldıkları aile eğitimleri konusunda ailenin düşüncelerini ve aile eğitimlerinden beklentilerini öğrenmek amaçlanmıştır. Bu görüşme sırasında Mustafa'nın bir gün içerinde yaptıkları, ailenin rutinleri, Mustafa'yla ailenin etkileşimi gözlenmiştir.

Anneye Mustafa'nın bir günü sorulduğunda; Mustafa'nın bir günü annesi tarafından şu şekilde aktarılmıştır:

"Mustafa sabah kalkıyor. Üstünü giydiriyorum öncelikle, kahvaltısını ettiriyorum. Ondan sonra ben evin işine bakıyorum genellikle, o da benim arkamda geziyor, elektrikli süpürgeyi süpürüyor o da benim arkamda geziyor sürekli. Genellikle ben oturuyorum, elimden tutup bana su istiyor. Sonra… Bütün gün geziyor, dolaşıyor. Ben işlerime bakıyorum. İşlerimi bitirdikten sonra uzanıyorum mesela gelip saçımla oynuyor sürekli. Bazen oyun oynuyorum, oturup benim oyun oynamamı izliyor. Saat 3-4 arası ikinci yemeğini yiyor, 5-6 gibi, 6-6.5 gibi eşim geliyor, eşim geldikten sonra onunla vakit geçiriyor. Eşim daha çok onu konuşturuyor, sonra yemek yiyoruz, bizimle tekrardan yemek yiyor. Sonra yine etrafta dolaşıyor, eline tesbih, kablo alıyor, onlarla hep dolaşıyor genellikle. Çekmeceleri karıştırıyor, bardakları dışarı diziyor. Sonra çay içiyoruz, bizimle meyve yiyor, bisküviyi çayına bandırıyor. Ondan sonra saat 9-10 gibi yatıyor zaten…" (1.Ses Kaydı,02.01.2024).

Mustafa'nın günlük rutinleri anneye sorulduğunda;

"Mustafa hiperaktif bir çocuk olduğu için, yani duran bir çocuk değil…çok çabuk sıkılan bir çocuk ...şu anlık bir etkinliğimiz yok, yapamıyoruz yani. Mesela o cırt cırtlı kitabı aldım ki yapalım diye gösteriyorum, Mustafa cırt cırtları toplayıp kaçıyor. Onları oynamak istiyor. Etkinlik yapamıyoruz yani şu an." (1.Ses Kaydı, 02.01.2024) *şeklinde cevaplamışlardır.*

"*Oyun oynuyor musunuz*?" diye sorulduğunda;

Anne "*Yani dediğim gibi Mustafa durmadığı için biz Mustafa'yla hiçbişey yapamıyoruz."* şeklinde cevaplamıştır (1.Ses Kaydı, 02.01.2024).

Mustafa'nın özel eğitim ve rehabilitasyon merkezine gitmesine anne eşlik ediyor, çünkü baba o saatlerde çalışıyor. Mustafa'nın telafi dersi varsa hafta sonu babasının götürdüğünü, onun da derslere Mustafa durmadığı için katılmadığını belirttiler. Anne daha önce aldıkları aile eğitimlerini şu sözlerle açıklamıştır;

"Biz beraber olduğumuz bir aile eğitimine katılmadık. Genellikle Mustafa'yı alıyorlar, bizi hiç almıyorlar. Bazen derse girmemizi istiyorlar, ben de diyorum gireyim, tabii girebilirsin diyorlar ama Mustafa beni görünce ders yapmıyor.

Genellikle öğretmen diyor şunu şuraya koy diyor mesela, Mustafa'ya tık tık ses veriyor, tak tak küpleri vuruyor, tak tak tak diyor, ama Mustafa ona bakmıyor, sürekli bana bakıyor, sürekli kucak, beni al diyor bakarak, sıkılıyor, beni al buradan diyor. Genellikle ben derslere girmiyorum Mustafa durmadığı için…" Derslere girmeniz gerektiğini düşünüyor musunuz diye sorulduğunda *"Ben normal özel eğitime değil, dil terapisine girmek istiyorum."* (1. Ses Kaydı, 03:35 ile 04:20 dakikalar arası) cevabı alınmıştır.

Aile eğitiminden beklentileriniz nedir sorusuna annenin cevabı şu şekilde olmuştur:

"Yani, oğlum, gelişimi iyi olsun, konuşsun, yaşıtlarıyla beraber gitsin onları istiyorum şu anlık." (1. Ses Kaydı, 04:26 ile 04.34 saniyeler arası).

Aile eğitiminden beklentileriniz nedir sorusuna babanın cevabı şu şekilde olmuştur:

"Tabii her ailenin isteyeceği gibi benimki de yaşıtlarıyla eşit bir şekilde duyması, konuşması yani düzgün bir şekilde iletişim kurması onun dışında başka bir şey yok. Hani en büyüğü zaten bu, yaşıtlarıyla eşit bir şekilde konuşup onlarla iletişim kurması." (1. Ses Kaydı, 04:40 ile 04:55 saniyeler arası).

Aile daha önce kendilerinin de eğitim almak istediklerini bunun için araştırma yaptıklarını ancak bir sonuca varamadıklarını belirttiler (1. Ses Kaydı, 02.01.2024).

Aileyle yapılan ilk görüşmeden elde edilen veri kayıtlarından yola çıkarak Mustafa'nın yaşantısında iletişim ve dil becerilerini destekleyecek rutinlerin sınırlılıklarından söz edebiliriz. Anne – babanın Mustafa'yla etkileşimlerinin niteliğinde yoğun sınırlılıklar gözlenmiştir. Mustafa'nın tercihini ve ilgisini takip etmekte zorluk yaşadıkları, gelişimsel ve öğrenme sürecine aktif katılım sağlayamadıkları araştırmacı günlüğüne kaydedilmiştir (Günlük, 08.01.2024). Annenin ses tonu, yüz ifadeleri ve telefon konuşmalarından yola çıkarak genel bir stabil görüntü oluşturmaktadır (Günlük, 08.01.2024). Mutlu olduğunda, Mustafa'ya seslendiğinde ya da Mustafa'ya yapma diyerek bir talimat verdiğinde aynı ifadeleri kullandığı, jest ve mimiklerinde herhangi bir değişiklik olmadığı, Mustafa'ya yönelik

fiziksel temasın azlığı anlamlı derecede dikkat çektiği araştırma günlüğüne kaydedilmiştir (Günlük, 08.01.2024).

Araştırmacı, Mustafa'nın KAEEP uygulamasına başlamadan hem ev ortamında hem de devam ettiği rehabilitasyon merkezinde aldığı dil eğitimi ve işitme eğitimi oturumlarında bulunarak, müdahale etmeden Mustafa'nın iletişim becerileri ve alıcı dil becerilerine yönelik gözlem yaparak dil örneklerini almıştır. Araştırmacı, aileden farklı bağlamlarda Mustafa'nın normal tipik anlarda çekilmiş videolarını istemiştir.

Araştırma kapsamında Mustafa'nın dikkati yöneltme , sıra alma ve taklit becerileri ayrıntılı olarak incelenmiştir. Anne ve babanın KAEEP uygulama becerileri her oturumda düzenli olarak kaydedilmiş , KAEEP kapsamında oluşturulan alıcı ve ifade edici dil becerilerini destekleyen davranışları her oturumda kayıt altına alınmıştır. Anne-babanın aile eğitim programıyla beraber Mustafa'nın dil becerilerini destekleyecek davranışları edinmelerine yönelik problemler çözümlenmeye çalışılmıştır. Bu çözümleri üretmek amacıyla, danışman çeşitli öneriler sunmuş ve araştırmacı da bir sonraki aile eğitiminde bu önerileri uygulamaya yönelik önlemler almıştır.

Mustafa'nın müdahale öncesi ve sonrası GEÇDA puanlarına ilişkin bilgiler Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Mustafa'nın müdahale öncesi ve sonrası GEÇDA gelişim düzeyi değerleri

GEÇDA Gelişim Testi	Takvim Yaşı	Psikomotor Gelişim Yaşı	Bilişsel gelişim	Dil Gelişimi	Sosyal-Duygusal Gelişim
GEÇDA Ön Test	**25-30 ay (29 ay)**	**19-21 ay (55-47)**	**16-18 ay (38-29)**	**11 ay (46-25)**	**25-30 ay (43-41)**
GEÇDA Son Test	**31-36 ay (32 ay)**	**25-30 ay (61-56)**	**19-21 ay (41-35)**	**12 ay (51-31)**	**25-30 ay (47-41)**

Tablo 3'te görüldüğü üzere GEÇDA Psikomotor alt boyutunda takvim yaşı toplam 55 maddede bulunmaktadır. Öntest müdahale öncesi Mustafa GEÇDA psiko motor gelişim alanına ait 55 maddeden 47'sini gerçekleştirmiş, 18'ini yapamamıştır. Bu da ön-test GEÇDA psiko-motor gelişim alanında Mustafa'nın 19-21 ayında olduğu bulunmuştur. Mustafa'nın son test psiko-motor gelişim alanı değerlendirildiğinde

takvim yaşının 31-36 aralığında olduğu ancak gelişim yaşının 25-30 ay aralığında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Mustafa'nın takvim yaşındaki 61 maddeden 56'sında başarılı olduğu saptanmıştır. Bu da Mustafa'nın psiko-motor gelişim alanında pozitif bir ivme kazandığını göstermektedir.

GEÇDA bilişsel gelişim alt boyutunda takvim yaşı toplam 38 madde bulunmaktadır. Öntest müdahale öncesi Mustafa GEÇDA BG gelişim alanına ait 38 maddeden 29'unu gerçekleştirmiş, 9'unu yapamamıştır. Bu da ön-test GEÇDA psiko-motor gelişim alanında Mustafa'nın 16-18 ayında olduğu bulunmuştur. Mustafa'nın son test bilişsel gelişim alanı değerlendirildiğinde takvim yaşının 31-36 aralığında olduğu ancak gelişim yaşının 19-21 ay aralığında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Mustafa'nın takvim yaşındaki 41 maddeden 35'inde başarılı olduğu saptanmıştır. Bu da Mustafa'nın bilişsel gelişim alanında pozitif bir ivme kazandığını göstermektedir.

GEÇDA dil gelişim alt boyutunda takvim yaşında toplam 46 madde bulunmaktadır. Öntest müdahale öncesi Mustafa GEÇDA dil gelişim alanına ait 46 maddeden 25'ini gerçekleştirmiş, 21'ini yapamamıştır. Bu da ön-test GEÇDA dil gelişim alanında Mustafa'nın 11. ayında olduğu bulunmuştur. Mustafa'nın son test dil gelişim alanı değerlendirildiğinde takvim yaşının 31-36 aralığında olduğu ancak gelişim yaşının 12 ayında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Mustafa'nın takvim yaşındaki 51 maddeden 31'inde başarılı olduğu saptanmıştır. Bu da Mustafa'nın dil gelişim alanında pozitif bir ivme kazandığını göstermektedir.

GEÇDA sosyal duygusal gelişim alt boyutunda takvim yaşında toplam 43 madde bulunmaktadır. Öntest müdahale öncesi Mustafa GEÇDA sosyal duygusal gelişi alanına ait 43 maddeden 41'ini gerçekleştirmiş, 2'sini yapamamıştır. Bu da ön-test GEÇDA sosyal duygusal gelişim alanında Mustafa'nın 25-30 ay aralığında olduğu bulunmuştur. Mustafa'nın son test sosyal duygusal gelişim alanı değerlendirildiğinde takvim yaşının 31-36 ay aralığında olduğu ancak gelişim yaşının 25-30 ayında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Mustafa'nın takvim yaşındaki 47 maddeden 41'inde başarılı olduğu saptanmıştır. Bu da Mustafa'nın sosyal duygusal gelişim alanında anlamlı bir farklılık kaydetmediğini göstermektedir. Sonuç olarak, aile eğitimleri yalnızca çocukların dil gelişimini desteklemekle kalmaz, diğer tüm gelişim alanlarında gelişim göstermelerini sağlamakla beraber aynı zamanda anne-babanın etkileşim becerilerini

de geliştirir. Bu da dilsel etkileşimlerin daha zengin ve çeşitli olmasını sağlayarak, çocukların dilsel ve bilişsel gelişimine önemli katkılarda bulunur.

Mustafa'nın araştırma kapsamında incelenen becerileri aşağıdaki tabloya kaydedilmiştir. Araştırmanın sorularını yanıtlamak için 2.,4.,6.,8.,10. ve 12. oturumlarda ayrıntılı olarak tümevarım analiz yöntemiyle aile eğitimlerinden örneklerle detaylı olarak aktarılmıştır.

Tablo 4. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Seçilen Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerilerini Kontrol Listesi

Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerileri	Kullanım
Dikkati Yöneltme	
Sıra alma	
Taklit etme	

Anne-babanın KAEEP kapsamında iletişim becerilerini ve alıcı-ifade edici dil becerilerini destekleyen davranışları tabloya kaydedilmiştir.

Tablo 5. Araştırma için KAEEP kapsamında hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kontrol Listesi

Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları		
İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları	**Annenin Davranış Sıklığı**	**Babanın Davranış Sıklığı**
1.Çocukla oyun kurar.	**-**	**-**
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.	**-**	**-**
3. Çocuğu dinler.	**-**	**-**
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir	**-**	**-**
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.	**-**	**-**
6.Çocuğun ilgisini takip eder.	**-**	**-**
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.	**-**	**-**
8. İletişime geçen çocuğa fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlar.	**-**	**-**

Araştırmanın nitel bir araştırma olması sebebiyle araştırma sorularının bütünlüğü bozmadan yanıtlanabilmesi amacıyla Mustafa'nın aile eğitim programı uygulanmadan önce günlük rutinlerine, aile eğitim programı uygulandıktan sonra günlük rutinlerine , aile eğitim uygulamaları, örnek video kayıtları, aile eğitimlerinin değerlendirilmesi, geliştirilen eylem planları ve anne-babaya yapılan hatırlatma oturumlarıyla beraber yapılan görüşmeler bulunmaktadır.

Tablo 6'da aile eğitimlerinin tarihleri, süreleri, içeriklerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 6. Aile Eğitimleri Öğretim Oturumları Tarihleri, Süreleri ve İçerikleri

Aile Eğitimleri Öğretim Oturumları	Tarih	İletişim Becerileri Beceri Dizisi	Alıcı Dil Becerileri Beceri Dizisi	Araç-Gereç	Süre
1	17.01.2024	Dikkati Yöneltme Becerileri	Dinleme ve Dikkati Yöneltme	Zil, çıngırak, zıplayan kurbağalar	01:04:11
2	27.01.2024	Dikkati Yöneltme Becerileri	Dinleme ve Dikkati Yöneltme	Marakas, zilli tef, Cırt cırtlı kitap, zıplayan kurbağalar, 4'er tane kırmızı, sarı, mavi, yeşil bardaklar, zil, ses çıkaran oyuncak.	01:20:18
3	03.02.2024	Dikkati Yöneltme Becerileri	Dinleme ve Dikkati Yöneltme	Çiftlik hayvanları hışırtılı kitap, çiftlik hayvanları, inek, zil, kırmızı lobut ve kırmızı top	57:59:00
4	11.02.2024	Dikkati Yöneltme Becerileri	Dinleme ve Dikkati Yöneltme	Çiftlik Hayvanları sesli kitabı, çiftlik hayvanları, lobut devirme	01:10:23
5	17.02.2024	Dikkati Yöneltme Becerileri	Dinleme ve Dikkati Yöneltme	Tek kartla taşıt sesleri, taşıtlarla oyun, çorap eşleme	01:18:12
6	24.02.2024	Dikkati Yöneltme Becerileri	Dinleme ve Dikkati Yöneltme	Cırt cırtlı kitap taşıtlar sayfalarını yapıştırma, taşıtlarla oyun, ördek ailesi şarkısını söyleme ve cırt cırtlı kitapta ördek olan sayfayı yapıştırma	01:25:03
7	02.03.2024	Dikkati Yöneltme Becerileri	Dinleme ve Dikkati Yöneltme	Bebek, beşik, masa ve sandalye, uyuma sıralı kartı.	01:15:10
8	09.03.2024	Dikkati Yöneltme Becerileri	Dinleme ve Dikkati Yöneltme	"Mini Mini Bir Kuş Donmuştu" , karlı pencere tek kartı ve kuş ve "Pazara Gidelim" şarkılarını söyleme, meyve eşleme oyunu	01:05:09
9	16.03.2024	Dikkati Yöneltme Becerileri	Dinleme ve Dikkati Yöneltme	Oyun hamuru oyun setinde yüz organlarını takma, parmak boyası yapma, Çantada Ne Var? Etkinliği, Güneş kolaj çalışması	01:21:24
10	23.03.2024	Dikkati Yöneltme Becerileri	Dinleme ve Dikkati Yöneltme	Hikâye kitabı bakma, bebek ve küvet, 2 adet ördek öğretmen tarafından getirilmiş; Mustafa'nın kullandığı şampuan, bornoz ve lifi	01:10:03
11	30.03.2024	Dikkati Yöneltme Becerileri	Dinleme ve Dikkati Yöneltme	Makarna Pişirme hikâye kitabı bakma, tencere, tava, çaydanlık, şeker ve çay bardağıyla oynama	01:08:02
12	06.04.2024	Dikkati Yöneltme Becerileri	Dinleme ve Dikkati Yöneltme	Mustafa Oyuncaklarını Topluyor hikâye kitabı bakma, Mustafa'nın oyuncakları, zil, davul, çıngıraklı zil, el kuklası, ayıcık	01:25:03

Dil Örneği 1

Mustafa'nın Dil Örneği-03.01.2024/16.00-16.45/Bireysel İşitme Eğitimi		
Öğretmenin Söyledikleri	**Bağlam**	**Mustafa'nın Söyledikleri**
Mustafa (4 defa) diyor. etrafı izliyor. Nasılsın?	ÖERMBEO (Mama sandalyesi)	Mustafa
Öğretmen "Bekle" bakalım diyerek şekillerin olduğu oyuncağı getirdi. şekilleri ağzıyla emiyor. Ayaklarını sallıyor.	‘’	Mustafa
Öğretmen şekilleri elinden aldı. "Iıııııı" sesi çıkararak, ağlama ifadesi yapıyor.	‘’	Mustafa
Öğretmen Mustafa'ya bakıyor. oyuncağı göstererek elini uzatıyor.	‘’	Mustafa
Hayvan seslerinin olduğu ışıklı piyanoyu tüm tuşlara basıyor. getirdi. hareket ettiriyor.	‘’	Mustafa Dudaklarını
- "aaaa" diyerek etrafa bakıyor.	‘’	Mustafa
Oyuncak getirmek için dolaba yürüyor. duvarlara bakıyor.	‘’	Mustafa
Öğretmen ksilofonu Mustafa'ya verdi. küçük tokmağı emiyor.	‘’	Mustafa
Öğretmen, Mustafa'nın elinden alarak "Ağzımıza götürmüyorduk" diyor. "Iıııııı" sesi çıkararak, ağlama ifadesi yapıyor.	‘’	Mustafa
Öğretmen tokmaklarla masaya vuruyor. oyuncaklara bakıyor. Mustafa'ya "Bak" diyor.	‘’	Mustafa

- eliyle masaya vurarak, kutuyu istiyor.	‘’	Mustafa
Öğretmen, Mustafa’nın göremeyeceği şekilde, “bababab” sesi çıkararak arkasından çıngırağı sallayarak ses çıkarıyor.	‘’	Mustafa masaya vurmaya devam ediyor.

Dil Örneği 2

Mustafa’nın Dil Örneği-03.01.2024/17.00-17.45/Bireysel Dil Eğitimi		
Öğretmenin Söyledikleri	**Bağlam**	**Mustafa’nın Söyledikleri**
Öğretmen anahtarı sallıyor. etrafı izliyor.	ÖERMBEO (Mama sandalyesi)	Mustafa
Öğretmen çıngırak sallıyor. “aaaa” diyerek etrafa bakıyor. Ayaklarını sallıyor.	‘’	Mustafa
Öğretmen ‘Bip’ yapalım diyerek etrafı izliyor. burnuna dokunuyor.	‘’	Mustafa
Öğretmen Mustafa’ya bakıyor. etrafa bakıyor.	‘’	Mustafa
Öğretmen kutuyu eline veriyor. kuyu alıyor, bakıyor.	‘’	Mustafa
“Pisi pisi pisi” diyerek kartı eline veriyor. “aaaa….aa….aaa” diyerek çeviriyor. Öğretmen kartı elinde göstererek,	“	Kartı

şaşırmış ifadesi yaparak ‘oooo’ sesi çıkartıyor.	‘’	Mustafa öğretmenin eline bakıyor.
Öğretmen “bay bay” diyerek elini sallıyor.	“	Mustafa öğretmenin yüzüne bakıyor.

Dil Örneği 3

Mustafa’nın Dil Örneği-08.01.2024/17.50-18.20
Bağlam: Mustafa, annesi, babaannesi ve araştırmacı oturma odasında ve mutfakta.
Anne, Mustafa ve araştırmacı oturma odasında oturmaktadırlar. Araştırmacı anneye “Ben olmadığım zamanlarda ne yapıyorsanız, onu yapın” diyerek ilk görüşmeden itibaren oturduğu; pencerenin önünde sol tarafta bulunan tekli koltuğa oturmuştur. Anne “Mustafa hiç duymadığı için, yeni duymaya başladığı için çok aktivite yapmıyoruz. Zaten Mustafa oturmuyor.” demiştir. Mustafa koltukta oturuyor. Mustafa’nın elinde büyük dünya atlası var. “Aaaa…” sesi çıkartarak kitabın sayfalarındaki resimleri inceliyor. Anne koltuğun diğer ucunda oturuyor. Mustafa “Aaaaaa…aaaaaa….” diyerek kanepeden inip, koşarak mutfağa gitti. (Araştırmacı ve annede Mustafa’nın arkasından mutfağa geçtiler, araştırmacı gözleme mutfakta devam etti.). Mustafa çekmeceden kaşık ve çatalları alarak oynamaya başladı. Anne, Mustafa’nın mutfaktaki çekmecelerin üzerine çıkıp mutfak tezgahının üzerinde duran ocakla oynadığı için çekmeceleri çıkarttıklarını söyledi. Kaşık ve çatalları alıp mutfak kapısının önünde halı olmayan zeminde yere atıyor. Bu davranışı 6 defa arka arkaya tekrarladı. Kaşık ve çatalları yere atıyor, tekrar eline alıyor, elinde kaşık ve çatalları sallıyor, tekrar atıyor. Anne bu süreçte mutfak tezgahının önünde ayakta durarak Mustafa’ya bakıyor. Anne o arada araştırmacıya sözlü olarak Mustafa’nın yaptıklarından bahsediyor. “Mustafa bu şekilde çekmeceleri boşaltıyor, dağıtıyor, ben elinden almak istiyorum. Bu defa sinirleniyor. Vermiyor. İşaret parmaklarını ağzına geçirerek “ııı…” diyerek kendini sıkıyor. Mustafa böyle…Sürekli dağıtıyor. Onun dağıttıklarını topluyoruz.” Annesi buzdolabının üzerinden üflemeli köpük baloncuk oyuncağını eline aldı, Mustafa’nın elinden kaşıkları aldı. Mustafa kaşıklar elinden alınınca ağlamaya başladı. Annesi üflemeli köpük baloncuğa üflemeye başladı. Mustafa’nın çok hoşuna gittiğini belirtti. Annesi içerisinde el sabunu olduğu için Mustafa’nın ağzına götürme ihtimaline karşı eline vermediğini, buzdolabının üzerine koyduklarını söyledi. (Mustafa annesi konuşurken ilk çekmeceden su bardağı alarak annesine verdi, annesi bardağı aldı, su doldurdu ve Mustafa’ya verdi. Burada herhangi bir sözlü iletişim olmadı. (Mustafa su istediği zaman annesine ya da en yakınında olan yetişkine bardağı veriyor.). Annesi Mustafa’nın üflemeli köpük baloncuk oyuncağını istediğinde; annesinin elinden tutarak buzdolabının yanına getirdiğini ve eliyle buzdolabının üzerini gösterdiğini söyledi. Anne üflemeli köpük baloncuğu buzdolabının üzerine koydu. Mustafa etrafı izliyor ve dolaşıyor. Kapının önünde duran tutucuyu eline aldı ve oturma odasına doğru koşmaya başladı. Anne “Gel buraya...” diyerek peşinden gitti. (Araştırmacı da oturma odasına geçerek gözleme devam etti.). Mustafa tekli koltuğun arkasına geçiyor. Anne “Orada yok bişey.” diyerek Mustafa’yı çıkarttı. Annesi koltuğun arkasında çantasının olduğunu söyledi. “Trenin orada, bak, treninle oyna” dedi. (Tren odanın diğer köşesinde duruyor.). Mustafa tekrar koltuğun arkasına giderek annesinin çantasıyla oynuyor. Annesi odadan çıktı. Annesi diğer odaya giderek cırt cırtlı parçaları olan kitabını getirdi ve bu kitapla oynamayı çok sevdiğini söyledi. Anne Mustafa’nın cırt cırtları kaybeder diye eline

vermediğini ifade etti. Mustafa kitabın cırt cırtlı kartlarını birbirine sürterek elinde topluyor. Kitabın sayfalarındaki tüm cırt cırtları çıkarıyor.

Anne kutusu açılmamış yeni bir oyuncak getirdi. Mustafa'nın arkasında durarak kutuya vurdu ve ses çıkardı. Mustafa 2 defa dönüp kutuya baktı. Sonra önüne döndü ve cırt cırtlı kitapla oynamaya devam etti. Annesi kutuyu diğer kanepenin üzerine bıraktı. Mustafa'nın annesi "Beğendiği bişeyle çok oynuyor. Beğenmediği bişeyden hemen sıkılıyor." diyerek kanepenin diğer ucuna oturdu. Annesi Mustafa'yı izliyor. Mustafa elindeki kitabı bırakarak yeni oyuncak kutusunun olduğu kanepenin üzerine çıktı. Kutuyu açmaya başladı. Annesi cırt cırtlı kitabı eline aldı, kitabın cırt cırtlarını yapıştırmaya başladı.18:19'da baba içeri girdi. "Hoş geldiniz hocam…Hemen geliyorum." diyerek koridora yöneldi. Mustafa bakmadı.

Dil Örneği 4

Mustafa'nın Dil Örneği-08.01.2024/18.20-19.10

Bağlam: Mustafa , Mustafa'nın annesi ve babası, araştırmacı oturma odasında

Mustafa, Mustafa'nın annesi ve babası, araştırmacı oturma odasında oturmaktadırlar. Araştırmacı babaya "Ben olmadığım zamanlarda ne yapıyorsanız, onu yapın" diyerek ilk görüşmeden itibaren oturduğu; pencerenin önünde sol tarafta bulunan tekli koltukta oturmaktadır. Baba elinde olan tesbihi çeviriyor. Annesi "Kumanda oyunu oynuyorsunuz ya, onu oynasanıza..." dedi. Baba sehpanın çekmecesinde bulunan kumandayı eline aldı, Mustafa'ya göstererek elinde sallamaya başladı. Mustafa elinde olan oyuncağı bırakıp gülerek babasının yanına geldi. Baba kumandayı kanepenin üzerine atıyor, Mustafa koşuyor, baba tekrar kumandayı alarak diğer kanepenin üzerine atıyor. Mustafa "Aaaaaa……aaaaaa…aaaaaa…. aaaaaaa…" seslerini kahkahayla çıkartarak kumandayı almaya çalışıyor. Yaklaşık 10 dakika boyunca kumanda oyunu oynadılar. Daha sonra baba kumandayı yukarı fırlatarak çevirmeye başladı. Mustafa "aaaa" sesi çıkartarak kahkaha atıyor.

Mustafa durdu, etrafa baktı ve cırt cırtlı kitaba yöneldi. Cırt cırtlı kitabı alarak cırt cırtlı kartları çıkarmaya başladı. Baba kitaptaki resimleri sırayla sayıyor. Mustafa "ba……baaaaaaa……baaaaaa" sesi çıkarmaya başladı. Mustafa tüm cırt cırtları yeni oyuncağın kutusuna doldurmaya başladı. Annesi doldur-boşalt yapmayı çok sevdiğini belirtti. Mustafa annesi cırt cırtlı kitabı toplamaya başladı. Mustafa annesi toplamaya başlayınca ağlama sesi çıkararak zıplıyor (İstemediği bişey olduğunda bu tepkiyi veriyor.). Annesi kitabı toplamayı bıraktı.

Annesi babanın gitar çaldığını söyleyerek gitarı koltuğun arkasından çıkardı. Mustafa babası gitar çalmaya başlayınca gülümsedi. Babasına baktı. Annesi o arada Mustafa'nın oyuncak gitarını da verdi. Baba yaklaşık 10 dakika 35 saniye boyunca gitar çaldı. Gitar çalarken Mustafa 2 dakika 14 saniye boyunca 2 defa babasına dönüp baktı. 1 defa babasına yakınlaşarak gitara dokunmak istedi. Sonra tekrar cırt cırtlı kitabını aldı.

Annesi babanın gitar çaldığı sırada Mustafa'nın diğer oyuncaklarını getirdi. Bu oyuncaklar; amcasının yurt dışından Mustafa'ya hediye getirdiği ışıklı uçak, babasının Koreli iş arkadaşının Mustafa'ya hediye ettiği küçük ses çıkaran yeşil bir marakas, yumuşak sesli ve ışıklı bir ayıcık.

Ailenin Çektiği Videoların Dil Analizi

Video 1

Mustafa'nın Dil Örneği- 13 Ocak 2024/24" video
Bağlam: Mustafa ve kuzeni kanepenin üzerinde
Mustafa ve kuzeni kanepenin üzerinde zıplıyor. Kuzeni "Allah…Allah…Allah…" diyerek zıplıyor. Mustafa "e" ve "a" sesi karışımı "eeaaeeaa" bir sesle çığlık atıyor. Mustafa emekleme pozisyonunda kanepenin üzerinde yürüyor. "Aaaaa…" diyerek bağırıyor. Kuzeni Mustafa'yı yakalıyor. Mustafa "aaa…" diye bağırıyor. Mustafa kuzeninden kaçıyor. Kuzeni tekrar yakalıyor. Mustafa "aaaaa…" sesiyle çığlık atıyor.

Video 2

Mustafa'nın Dil Örneği- 15 Ocak 2024/2' video
Bağlam: Mustafa ve Mustafa'nın babası oturma odasında
Babası pencerenin önündeki kanepenin üzerinde oturuyor. Mustafa'nın babasının elinde gitar var. Mustafa halının üzerinde, " baaa…baaa…baab" sesini çıkartarak, yerde elinde oyuncak gitarı sağa sola çevirerek bakıyor. Videonun 9. Saniyesinde baba gitarı çalmaya başlıyor. Mustafa 12. Saniyede babasına dönüp bakıyor. Müzik sesine karşı Mustafa'da sesini yükselterek "ba...ba…ba" diyor. Baba 16. saniyede şarkı söylemeye başladı.21. saniyede Mustafa etrafa bakıyor. 27. Saniyede Mustafa emekleme pozisyonunda yere kapandı. 52. saniyede Mustafa babasının gitarına dokunuyor. 65. saniyede Mustafa kameraya dokunmaya çalışıyor, babası engel oluyor. Mustafa odanın diğer tarafına yürüyor. Odada dolaşıyor, kapıya yöneliyor, kapıyı açmaya çalışıyor. Kapıyı açamadı. Babasının yanına geldi.87. saniyede gitarın baş kısmını ağzına alıyor. 113. saniyede diğer telefonu ağzına alıyor. Babası şarkıyı sonlandırdı. Babası "Ver bakalım" diyerek telefona doğru elini uzatıyor.

Video 3

Mustafa'nın Dil Örneği- 15 Ocak 2024/40" video
Bağlam: Mustafa ve Mustafa'nın annesi mutfakta
Mustafa mutfak tezgahındaki en üst çekmeceden su ve çay bardaklarını masanın üzerine taşıyor. Çekmecenin sol tarafına gitti, uzandı ama bardağı alamadı. Sonra sağ tarafa geçerek su bardağını çekmeceden aldı. Çekmeceye yetişemediği için en altta çıkarılan çekmece boşluğuna ayaklarını koyarak su bardağını aldı. Masaya getirirken su bardağını ağzına alıyor. Masanın üzerine bıraktı. Sonra tekrar çekmeceye doğru yürüyor. (Anne Mustafa'ya ilgilendiği , eylem halinde bulunduğu iş ya da ortamla ilgili anlamlı dil girdisi vermiyor.)

Video 4

Mustafa'nın Dil Örneği- 20 Ocak 2024/46" video
Bağlam: Mustafa ve Mustafa'nın kuzeni koridorda
Mustafa koridorda koşuyor. Kuzeni onu kovalamaya başladı. Mustafa çığlık atarak koşuyor. Mustafa koridorda yere oturdu. Kuzeni "Anne" diyerek koşmaya devam etti. Mustafa'da ayağa kalkarak kuzeninin arkasından koşuyor. Kuzeni "Anne" diyerek koşmaya devam etti. Videoda görünmeyen bir kadın sesi "Noldu?" diyor. Mustafa "Aaa…" sesiyle çığlık atarak hem kahkahayla gülüyor hem koşuyor. Kuzeni de kahkaha atarak koridorun başından diğer başına koşuyor.

Video 5

Mustafa'nın Dil Örneği- 20 Ocak 2024/51" video
Bağlam: Mustafa ve Mustafa'nın annesi markette
Mustafa market raflarına bakarak yürüyor. Sevdiği bonibon şekerlerin önüne gelince rafa doğru uzanıyor. Ancak 3. rafta olduğu için yetişemedi. Mustafa annesine yöneldi, eliyle rafı göstererek annesinin elini tutarak bonibon şekerlere doğru uzattı. Annesi raftan şekeri alarak Mustafa'ya verdi. Mustafa 3'lü paket halindeki paketi elinde çevirerek yürümeye başladı. Başka rafa uzandı, baktı. Yürümeye devam etti.

Öğretim Oturumu Planı: 1. Öğretim Oturumu Planı

Çocuğun Adı Soyadı: Mustafa **Tarih/Saat:**17.01.2024 **Çocuğun Yaşı:** 30 aylık **Süre:** **Materyal:** Zil, çıngırak, zıplayan kurbağalar (Oturum sırasında dikkatini çekmek için yedek oyuncaklarda bulundurulmuştur. Bunlar: marakas, zilli tef, boncuklu davul, klisefon) **Ortam:** Mustafa'ların oturma odası **Uygulayıcı:** Mustafa'nın annesi Türkan Hanım, babası Türkay Bey **Uygulayıcı/Gözlemci**: Başak SEÇMEN DAŞCI
Amaçlar **İletişimsel Amaçlar (Söz-Öncesi İletişim Becerileri)** Başkalarına dikkati yöneltmeyi ve cevap vermeyi öğrenmek. Oynamayı öğrenmek. Karşılıklı konuşmada sıra almayı öğrenmek. Taklit etmeyi öğrenmek. İletişim becerilerini günlük yaşamda kullanmayı öğrenmek. (3. Kitap İletişim Becerileri kitabı 1. ve 2. Bölüm okunarak amaçlar çalışılacaktır.) **Alıcı Dil Becerileri** AD.A.6 Ses duyduğunda, gözleriyle sesin nereden geldiğini arar. AD.A.7 Sesin geldiği yöne döner ve bakar. AD.A.8 İnsan sesinin geldiği yöne döner ve bakar.
Bir Önceki Oturum Hakkında Tartışma
Ödevlerin Kontrolü

Bilgi Verme/Model Olma

Değerlendirme yapma

İletişimsel Amaçlar (Söz-Öncesi İletişim Becerileri)

Başkalarına dikkati yöneltmeyi ve cevap vermeyi öğrenmek.

Oynamayı öğrenmek.

Karşılıklı konuşmada sıra almayı öğrenmek.

Taklit etmeyi öğrenmek.

İletişim becerilerini günlük yaşamda kullanmayı öğrenmek. (3. Kitap olan İletişim Becerileri kitabı 2. Bölümde yer alan kontrol listelerinde değerlendirilecektir.)

Alıcı Dil Becerileri

AD.A.6 Ses duyduğunda, gözleriyle sesin nereden geldiğini arar.

Nasıl Değerlendirilir?

Araç-Gereç: Küçük bir zil ya da çıngırak.

Yöntem: Çocuğunuz sırtüstü yatarken, zili ya da çıngırağı onun göremeyeceği şekilde, yan tarafında çalın.

Çocuğunuz zil ya da çıngırağın sesini duyarak gözlerini hareket ettirirse (başını da çevirebilir) artı verin. Gözlerini, bakışlarını tam olarak zil ya da çıngırağa getirmesi gerekmez.

AD.A.7 Sesin geldiği yöne döner ve bakar.

AD.A.8 İnsan sesinin geldiği yöne döner ve bakar.

Nasıl Değerlendirilir?

Değerlendirmede hangi sesi önce kullandığınız önemli değildir. Değerlendirme, AD.A.6'daki gibi yapılır.

AD.A.8'de çocuğunuz başını ve gözlerini çevirerek ona konuşan kişiyi bulursa artı verin.

Öğretim Programı Hazırlama

Öğretim yapma

İletişimsel Amaçlar (Söz-Öncesi İletişim Becerileri)

Başkalarına dikkati yöneltmeyi ve cevap vermeyi öğrenmek.

Oynamayı öğrenmek.

Karşılıklı konuşmada sıra almayı öğrenmek.

Taklit etmeyi öğrenmek.

İletişim becerilerini günlük yaşamda kullanmayı öğrenmek. (3. Kitap İletişim Becerileri kitabı 1. ve 2. Bölüm okunarak amaçlar çalışılacaktır.)

AD.A.6 Ses duyduğunda, gözleriyle sesin nereden geldiğini arar.

Herhangi bir ani ya da gürültülü sese karşı çocuğunuzun ilk tepkisi, AD.A.1'de de açıklandığı gibi, irkilmedir. Bebekler yaklaşık 3. ayın içinde, sesin kaynağını aramaya başlarlar. Zamanla sesin kaynağına çabukça ve doğru yoldan ulaşmayı öğrenirler. Bu maddede biz bebeklerin ses kaynağını bulma çabalarıyla ilgilenmekteyiz; bu aşamada, bulmada başarılı ya da başarısız olmaları bizim için önemli değildir.

Nasıl Öğretilir?

Yukarda zil ya da çıngırağa ilişkin açıklamalar yer alsa da, insan sesi de en az onlar kadar önemlidir.

Çocuğunuzun görüş alanına girmeden onunla konuşma alışkanlığını kazanmaya çalışın. Örneğin, çocuğunuza ismiyle seslenebilirsiniz. Siz seslendikçe sizi arayıp aramadığını anlamak üzere çocuğunuzu gözleyin.

Aynı zamanda, bir sonraki 'Nasıl Değerlendirilir?' de açıklanan alıştırmaları da uygulayabilirsiniz.

Eğer zil ya da çıngırağı aramıyorsa, zil ya da çıngırağı çocuğunuzun görüş alanına getirin ve sallayarak ses yapmasını sağlayın. Böylece çocuğunuzu sesi izlemesi için

cesaretlendirmiş olursunuz. Bu alıştırmadan sonra, çocuğunuzun görüş açısından çıkarak, tekrar deneyin.

Çocuğunuzun ses çıkaran nesneyi ya da konuşan insanı eninde sonunda bulmasını sağlayarak, tüm aramalarını başarılı kılın.

Bu becerinin öğretimi, aşağıdaki becerilerin öğretimiyle birleştirilebilir. Bu nedenle, bu iki beceriyi de hemen okumanızı öneririz.

AD.A.7 Sesin geldiği yöne döner ve bakar.

AD.A.8 İnsan sesinin geldiği yöne döner ve bakar.

Bu iki beceri AD.A.6'nın daha genişletilmişidir. AD.A.6'da çocuğun herhangi bir ses kaynağını araması öğretilmekteydi; sesin kaynağını bulup bulmaması önemli değildi.

Artık çocuğunuz, insan sesinin ya da herhangi bir sesin kaynağını belirlemek üzere daha bilinçli hareket etmeye ve başarılı olmaya başlar. İnsan sesi ya da başka bir sesin kaynağı görüş alanında olmasa bile, başı iyi biçimde desteklenmişse, ses kaynağına doğru döner.

Bebeklerin çoğu, insan sesine diğer seslerden daha fazla ilgi gösterirler ve zil ya da çıngırak sesinin geldiği yöne doğru dönmeden önce, insan sesinin geldiği yöne dönerler. Bu becerilerde, sıra önemli değildir. İkisi üzerinde de aynı zamanda çalışabilirsiniz.

Nasıl Öğretilir?

Çocuğunuz size doğru dönemiyorsa, adını söyleyerek elinizi başına koyun ve size doğru yüzünü nazikçe döndürün. Sizi bulduğunda, onu kocaman bir gülümseme ve kucaklamayla ödüllendirin.

Daha sonra tekrar çocuğunuza yardım edeceğiniz zaman, daha hafif bir dokunuş kullanabilirsiniz.

Zamanla kendi kendine başını çevirmeyi denediğini göreceksiniz. Ona sadece gereksinimi olduğu kadar yardım edin, asla gereksiniminden fazla yardım etmeyin.

Pek çok çocuk bir tarafa dönmeyi diğer tarafa dönmekten daha kolay bulur. Zorlandığı taraf için daha fazla alıştırma yapabilirsiniz.

Zil ve çıngırak kullandığınızda da aynı süreci takip edin. Diğer seslerle de alıştırmalar yapın.

Hatırlama ve Genişletme

Çocuğunuzun, çevresinde kendiliğinden oluşan seslere karşı gösterdiği tepkileri gözleyin. Örneğin, holden gelen ayak sesleri, telefon sesi, komşunuzun köpeğinin havlama sesi ya da odanın uzak bir köşesindeki konuşma sesleri gibi. Bu seslerle ilgili olarak çocuğunuzla konuşursanız onun ilgisini çekmek üzere cesaretlendirmiş olursunuz. Henüz sizi tam olarak anlamasa da onda bir olayı kendisiyle paylaştığınız duygusu gelişecektir. Bu paylaşımın ise, konuşma yoluyla olduğunu anlayacaktır.

Ödev Verme

Bir Sonraki Öğretim İçin Gereken Araç Gereci Belirleme

Soru-Cevap

İçerik

Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma
Ödevlerin kontrolü
Bilgi verme
Model olma
Değerlendirme yapma
Öğretim programı hazırlama
Öğretim yapma
Ödev verme
Bir sonraki öğretim için gereken araç gereci belirleme
Soru-cevap

Öğretim Oturumu: 1. Öğretim Oturumu

Her oturum öncesi araştırmacı gözlemci öğretmen çocuğun işitme cihazının açık ve çalışır olduğunun kontrolünü yapmıştır, aileye bu konuda bilgi vermiştir. Aileye Mustafa'nın koklear implant takılı olan sağ tarafını takip edecek şekilde konumlanmaları konusunda uyarmıştır. Mustafa'nın öğretim oturumu materyalini net bir şekilde görebilmesinin sağlanmasına mutlaka dikkat edilmesi gerektiği vurgulamıştır. Her oturumda; çocuğun yaş düzeyi ve gelişimi göz önünde bulundurularak mutlaka çocuğun dikkatini çekecek, sesleri farklılaştıracak, amaca hizmet eden fazla materyal alternatif olarak bulundurulmuştur.

İlk oturum 17.01.2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Anne-baba katılımlı olacağı için oturma odasında, iki kanepenin arasında yerde olacak şekilde planlanmıştır. Öğretim materyallerini araştırmacı kendisi getirmiştir. Mustafa'nın göremeyeceği şekilde kanepenin yanına, küçük kutunun içerisinde hazırlamıştır. Giriş bölümünde aileye neler yaptıkları, programla ilgili soruları olup olmadığı sorulmuştur. Bir önceki aile KAEEP uygulayıcı oturumunda verilen ödevler hakkında bilgi alınmıştır.

İlk uygulama oturumunda anne-babaya değerlendirme yapmayla ilgili bir beceri dizisi anlatılmış, değerlendirme yapma beceri basamaklarının her biriyle ilgili bilgi verilmiş, model olunmuş, anne-babayla birlikte çocuğun Alıcı Dil Becerileri'nde bir beceriye ilişkin değerlendirmesi yapılmış ve anne-babanın kendi başına farklı bir beceride çocuğunu değerlendirmesi sağlanmıştır. Anne-baba kendi başına değerlendirme yaparken, araştırmacı tarafından, değerlendirme yapma becerilerine ilişkin araştırma verisi toplanarak Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı Alıcı Dil Becerileri Uygulama Beceri Basamakları Değerlendirme Kontrol Listesi'ne kaydedilmiştir. Daha sonra, anne ve babadan aynı gelişim alanında gerekli olan her bir beceri dizisinde çocuğu (-) alıncaya kadar değerlendirmeye devam etmesi istenmiştir. Bunun yanında anne ve babadan, Küçük Adımlar'ın ikinci kitabındaki değerlendirme yapma bölümünü, bir sonraki oturuma kadar okuması istenmiş ve anne-babanın değerlendirmesini daha sonra yapacağı becerilere ilişkin araç-gereçler belirlenmiştir.

Daha sonra, öğretim programı hazırlanma beceri basamaklarıyla ilgili bilgi verilmiş, model olunmuş, anne-babayla birlikte farklı bir gelişim alanında çocuğa öğretim programı hazırlanmış ve annenin kendi başına başka bir gelişim alanında çocuğuna öğretim programı hazırlaması sağlanmıştır. Anne-baba kendi başına öğretim programı hazırlarken, araştırmacı tarafından, öğretim programı hazırlamaya ilişkin araştırma verisi toplanarak Öğretim Programı Hazırlama Becerisi Kayıt Formu'na kaydedilmiştir. Daha sonra anneden, kısa dönemli amaçları gerçekleştirirken hangi araç-gereçlerden, ortamlardan ve ödüllerden yararlanılsa etkili bir çalışma yapılabileceğini düşünmeye ve kısa dönemli amaçların yan sayfasında yer alan boşluklara not almaya devam etmesi istenmiştir.

En son, öğretim yapma beceri basamaklarıyla ilgili bilgi verilmiş, model olunmuş ve anne-babayla birlikte farklı bir kısa dönemli amacın öğretimi yapılmış ve anne-babanın sırayla kendi başına başka bir kısa dönemli amacın öğretimini yapması sağlanmıştır. Anne-baba sırayla kendi başına öğretim yaparken, araştırmacı tarafından, öğretim yapma becerilerine ilişkin araştırma verisi toplanarak Öğretim Yapma Becerisi Kayıt Formu'na kaydedilmiştir. Anne-babadan, çalışma bitiminden sonra, diğer kısa dönemli amaçların öğretimini yapmaya devam etmesi istenmiştir.

Bu oturumda araç-gereç olarak zil, çıngırak, zıplayan kurbağalar hazırlanmıştır. Mustafa'nın iletişim becerilerinde; sese ve başkalarına dikkati yöneltmeyi ve cevap vermeyi öğrenmesi, oynamayı öğrenmesi, karşılıklı konuşmada sıra almayı öğrenmesi, taklit etmeyi öğrenmesi ve iletişim becerilerini günlük yaşamda kullanmayı öğrenmesi etkinliklerle çeşitlendirilerek çalışılmıştır. Alıcı Dil Becerileri'nde "AD.A.6 Ses duyduğunda, gözleriyle sesin nereden geldiğini arar. /AD.A.7 Sesin geldiği yöne döner ve bakar. /AD.A.8 İnsan sesinin geldiği yöne döner ve bakar." amaçları alınmıştır. Araştırmacı önce ailenin uygulaması için bilgi vermiş, model olmuştur. Ailenin uygulama sırası geldiğinde, sırayla anne-babanın uygulamasını gözlemlemiştir. Anne ve babaya geri dönüt vermiştir. Bu oturumun ve bundan sonra gelen oturumların örnek planı verilmiştir. İzleyen oturumların planı da aynı şekildedir. Anne-babanın her oturum süresince KAEEP kapsamında hazırlanan iletişim becerilerini ve alıcı dil becerilerini destekleyen davranışları tablolaştırılmıştır.

Tablo 7. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı

Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları		
İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları	**Annenin Davranış Sıklığı**	**Babanın Davranış Sıklığı**
1.Çocukla oyun kurar.	**-**	**-**
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.	**-**	**-**
3. Çocuğu dinler.	**-**	**-**
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir	**-**	**-**
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.	**-**	**-**
6.Çocuğun ilgisini takip eder.	**-**	**-**
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.	**-**	**-**
8. İletişime geçen çocuğa fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlar.	**-**	**-**

Değerlendirme: 1. Öğretim Oturumu Değerlendirmesi

Ailenin; anne-baba ve Mustafa'yla beraber birarada yapılandırılmış olarak katıldığı ilk aile eğitimidir. Anne-babanın bu oturumda bağımsız bir şekilde KAEEP kitaplarını kullanarak yapacakları konusunda endişeli oldukları gözlenmiştir. Bu nedenle Mustafa'yla oyun oynamaktan çok yapacaklarına odaklandıkları düşünülmektedir (Günlük, 17.01.2024). Mustafa'nın oturum süresince sürekli dolaşmak istediği, oyuncakları karıştırmaya çalıştığı, kamerayı almaya çalıştığı kaydedilmiştir (Günlük, 17.01.2024). Mustafa oturumun başında babası tarafından tutularak babasının kucağında oturmuştur. Daha sonra etrafta dolaşmaya başlamıştır. Anne ve babanın Mustafa'nın ilgisini takip etmediği, ilgilendiği materyalle ilgilenmediği, anlık faaliyetlerini anlamlandırmadığı gözlenmiştir. Mustafa'ya etkinlik ve oyun sırasında sıra alması için zaman tanımadığı bu nedenle ortak ilgi kuramadıkları görülmüştür. Mustafa ses çıkardığında ya da tepki verdiğinde olumlu bir dönüt vermekte zorlandıkları görülmüştür. Mustafa'nın dikkatini yöneltmesi, cevap vermesini cesaretlendirmede yeterli olmadıkları video kayıtlarının dökümünde anlamlı sayıda göze çarpmaktadır. Karşılıklı oyun oynama becerilerinde Mustafa'nın iletişimsel çabalarına çoğunlukla yanıtlayıcı olmakta yetersiz kalmışlardır. Bağlama uygun yapılan uğraşı ile ilgili konuşmadıkları video gözlemlerinde defalarca not edilmiştir. Bir sözcüğü ya da sesi 'Mustafa…Mustafa…Mustafa…' şeklinde sürekli tekrar ederek dikkatini çekmeye çalışmanın başarısızlıkla sonuçlandığı görülmüştür. Mustafa'nın dikkatini çekmek için farklı yaklaşımlar denenmesi gerektiği düşünülmektedir (Günlük, 17.01.2024). Ailenin Mustafa'yla bir oyun içerisinde yer almadığı gözlenmiştir.

Danışman tarafından öğretim oturumu değerlendirme toplantısında; ailenin ortak ilgi kurması gerektiği konusunda bilgilendirilmesini tavsiye etmiştir. Başkalarına dikkati yöneltmesi konusunda cesaretlendirilmesine, iletişimde sıra almanın önemine, bu nedenle Mustafa'ya mutlaka cevap verilmesi gerektiğine, Mustafa'dan da zaman tanınması gerekliliğine, pekiştireçlerle iletişimsel çabalarına olumlu dönüt verilmesine dikkat çekmiştir.

Öğretmene yönelik; etkinlik geçişleri sırasında çocuğun dikkatinin dağıldığına, gözlemci araştırmacı öğretmenin bu geçişlere yönelikte planlamalar yapması gerektiğine, çocuğun isteklerine yönelik (örneğin; çocuk oyuncaklara dokunmak istiyor.) olumlu, yapıcı, yanıtlayıcı dönütlerin arttırılması gerektiği üzerinde durmuştur. Öğretmenin hızlı ve ivedi geçişlerine karşın daha yavaş ve içselleştirilmiş bir ortam yaratması gerektiğine değinilmiştir. Çocuğa yönelik çeşitlendirilmiş materyaller kullanılması gerektiğine, dikkat toplayıcı etkinliklerle desteklenmesine yönelik önerilerde bulunmuştur. Danışman sonraki oturumlar için anne-babanın becerilerini takip edip, onları gözlemledikten sonra aileye model olma, bilgi verme konusunda bir düzenleme yapılabileceğini söylemiştir. Oluşturulan eylem planları, bir sonraki aile eğitiminde öğretmenin aileye yönelik amaçlarına eklenmiştir. Bilgi verme, model olma 1. Oturumda oturumun başında gerçekleştirilmiş, daha sonraki oturumlarda danışmanın önerisiyle önce aileye fırsat verilmiş, öğretmen daha sonra bilgi verme, model olmayı gerçekleştirmiştir.

Tablo 8. Birinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı

Birinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı	
Anne-Baba İçin	**Öğretmen İçin**
- Çocukla ortak ilgi kurma - Çocuğun dikkatini yöneltmesini sağlama - İletişim sırasında sıra alma becerisini destekleme - Çocuğa zaman verme - Pekiştireç kullanma	- Çocuğun dikkatini çekmeye yönelik etkinliklerin çeşitlendirmesi - Aileye uygun zamanlarda dönüt verme, model olma ve bilgi verme - Anında aileye olumlu, yapıcı pekiştireçler sunma

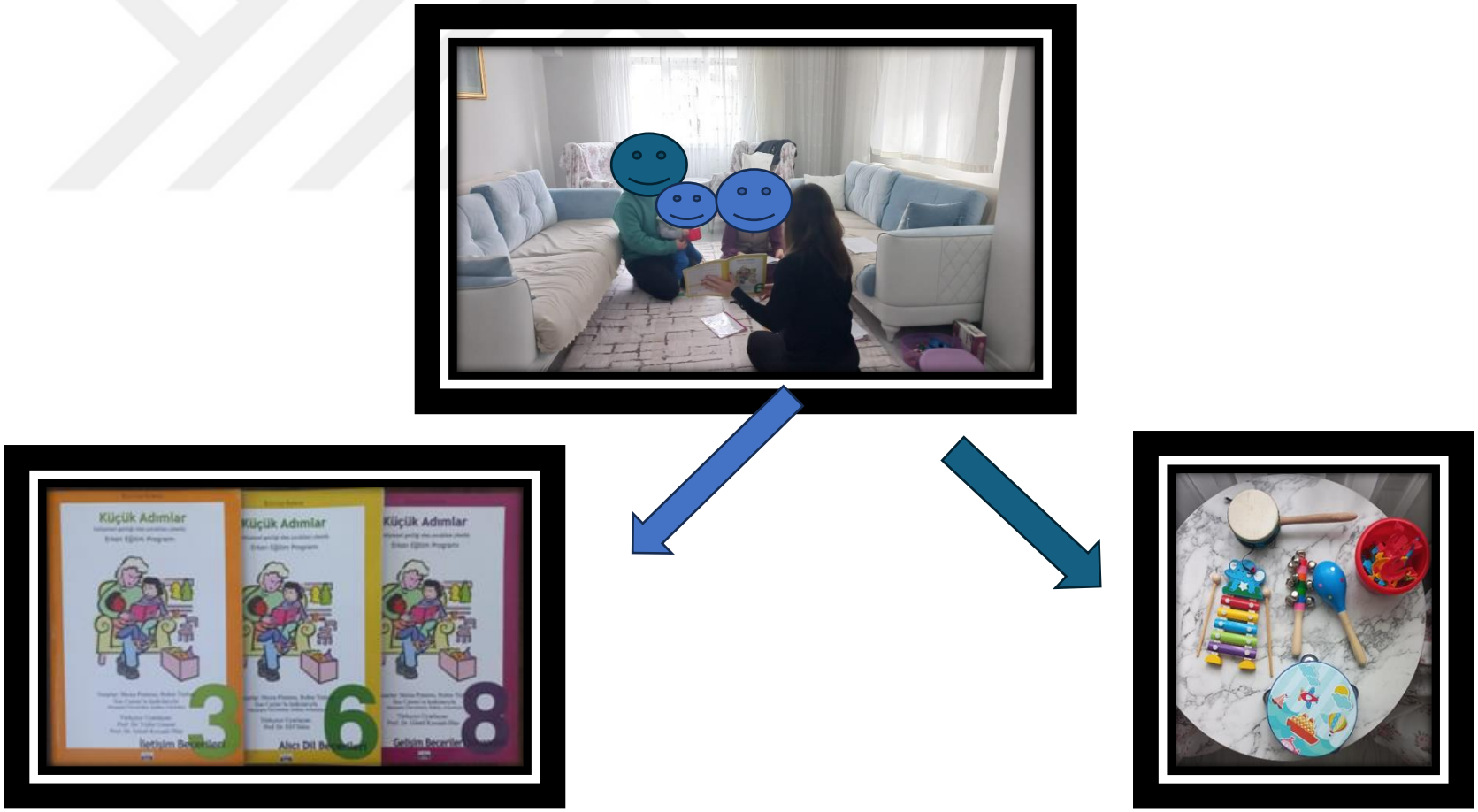

Görsel 12. 1. Öğretim Oturumu ve Materyalleri

Görsel 13. Öğretim Oturumu: 2. Öğretim Oturumu

27.01.2024 tarihinde gerçekleştirilen 2. öğretim oturumu materyalleri görseldedir. Mustafa'nın çok sevdiği cırt cırtlı kitap öğretmenin talebi üzerine anneden istenerek oturuma dahil edilmiştir. Marakas, zilli tef, zıplayan kurbağalar (3'er tane kırmızı, mavi, sarı, yeşil kurbağa), 4'er tane kırmızı, sarı, mavi, yeşil bardaklarla zil, ses çıkaran oyuncak. Araştırmacı zıplayan kurbağaların Mustafa'nın motivasyonunu arttırdığı gözlemlediğini, oynarken daha fazla ses çıkarmaya çalıştığını günlüğüne kaydetmiştir (Günlük, 27.01.2024). Bu nedenle zıplayan kurbağalar zil ve renkli bardaklar aracılığıyla yeni bir oyun planlanarak dahil edilmiştir. Öğretim oturumu akışı 1. oturumdaki şekilde gerçekleştirilmiştir.

Anne Mustafa oturmadığı için etkinlik yapamadıklarını, baba da hafta boyunca mesaiye kaldığını bu nedenle Mustafa'yla çok fazla vakit geçiremediklerini anlatmıştır (Günlük, 27.01.2024). Anne cırt cırtlı kitapla başlamıştır. Mustafa cırt cırtlı parçaları elinde toplamaya çalışmıştır. Baba burada Mustafa'nın elini tutmuştur. Anne sayfadaki cırt cırtları yapıştırarak, yapıştırdığı nesnelerin adını söylemiştir. Mustafa ayağa kalkarak kitabı kapının önüne götürerek, oturmuş, yalnız bakmaya çalışmıştır. Öğretmen burada beraber yapalım diyerek çocuğu ailenin yanına getirmiştir. Anne "Mustafa bunları toplayıp, dağıtmak istiyor" demiştir. Anne parçaların adını söyleyerek yapıştırmaya devam etmiştir. Mustafa ayağa kalkmıştır, anne-baba cırt cırtları yapıştırmaya devam etmiştir. Mustafa ellerini iki yana açarak yok anlamında

bir işaret yapmıştır. Tam o sırada Mustafa tanımlanamayan bir ses çıkarmıştır. Anne ve baba Mustafa'nın jestlerine ve çıkardığı sese dönüt vermemiştir. Öğretmen Mustafa'yı etkinliğin içine çekmek için, anne "Ördek" dediği sırada, hep beraber "Anne ördek- Baba ördek" şarkısını söyleyelim diyerek Mustafa'nın dikkatini çekmiştir. Daha sonra Mustafa'nın da etkinliğe katılmasını sağlayarak devam etmelerini istemiştir. Öğretmen gözlem yapmaya devam etmiştir.

Tablo 9. Araştırma için KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanımı

Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları		
İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları	**Annenin Davranış Sıklığı**	**Babanın Davranış Sıklığı**
1.Çocukla oyun kurar.	+	+
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.	+	+
3. Çocuğu dinler.	-	-
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir	-	-
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.	-	-
6.Çocuğun ilgisini takip eder.	-	-
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.	-	-
8. İletişime geçen çocuğa fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlar.	-	-

Tablo 10. Öğretim Oturumu Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerileri

Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerileri	**Kullanım Sıklığı**
Dikkati Yöneltme	+
Sıra alma	-
Taklit	-

Dikkati Yöneltme

Mustafa'nın bağımsız olarak dikkatini yönelttiği Tablo işlenmiştir. Mustafa'nın dikkatini yöneltme davranışlarına örnekler verilmiştir.

Örnek 1 (İkinci öğretim oturumu video kaydı, 16:20 ve 22:13 saniyeler arası)

BAĞLAM: Öğretmen öğretim araç-gereç çantasından zilli tefi ses çıkartarak çıkarıyor.
Öğretmen: Mustafa bak burada ne var? (diyerek zilli tefi çantasından çıkarıyor, elinde sallayarak Mustafa'nın dikkatini çekiyor.)
Mustafa: … Mustafa öğretmeni izliyor.
Öğretmen: Bu bir tef, zilleri var, zilli tef diyerek sese dikkatini yöneltmesini sağlıyor.

Öğretmen: Zilli tefi anneye uzatıyor. Annenin ses çıkarmasını istiyor.
Mustafa: …(Annesinin eline yöneliyor. Tanımsız sesler çıkararak almaya çalışıyor.)

Öğretmen zilli tefi hızlı yavaş hareketlerle sallıyor, parmaklarıyla ve eliyle ritim tutarak Mustafa'nın dikkatini yöneltmesini sağlıyor. Mustafa öğretmene bakıyor. Öğretmenin yüzünü izliyor. Tefi izliyor. Öğretmen tefi sallamaya devam ediyor. Daha sonra annesi sallamaya başlayınca Mustafa "Aaaaaaaa" sesini çıkararak almaya çalışıyor. Öğretmen burada anneye "Evet, Mustafa zilli tefi istiyor, onu sallayıp ses çıkaracak" diyerek annenin tefi Mustafa'ya vermesini istiyor. Tefle ilgili konuşarak devam etmelerini talep ediyor.

Sıra Alma

Mustafa'nın bağımsız olarak gerçekleştirdiği sıra alma becerisi gözlenmemiştir. Mustafa'nın anne-baba ve öğretmenin yönlendirmesiyle sıra aldığı görülmüştür. Bu oturumda sıra alma davranışının; öğretmen tarafından "Benim sıram…Senin sıran…Annenin sırası…Babanın sırası…" şeklinde söylenerek oyunun akışı içerisinde sırayla yapılmasına fırsat verilerek görsel ve sözel ipucuyla gerçekleştiği görülmüştür. Öğretmen burada anne ve babayı sıra alma davranışı konusunda yönlendiriyor. Onlara model olarak gösteriyor. Anne-babanın sıra alma becerisine yönelik destekleyici davranışları oturumdan örneklerle incelenmiştir.

Örnek 2 (İkinci öğretim oturumu video kaydı, 36:34 ve 45:23 dakikalar arası)

BAĞLAM: Öğretmen Mustafa'yla beraber zıplayan renkli kurbağalar ve renkli bardakları zil sesini dinleyerek eşleme oyunu oynuyor.
Öğretmen: Evet burada neler var? (Öğretmen materyalleri göstererek Mustafa'ya soruyor.)
Mustafa: … (Mustafa öğretmene bakıyor.)
Öğretmen: Bu ne? (Kurbağayı gösteriyor.)
Mustafa: …. (Mustafa kurbağaya bakıyor.)
Öğretmen: Kurbağa, evet kırmızı bir kurbağa. (Mustafa'ya uzatıyor. Mustafa'nın yüzüne bakıyor.
Mustafa: … (Mustafa kurbağayı aldı. Bir önceki oturumda zıplatma oyunu oynamışlardı. Kurbağayı zıplatmaya çalışıyor.)
Öğretmen: Evet, kurbağa zıplıyor. Zıp zıp zıp. (Melodik bir ses tonu kullanıyor.)
Mustafa: … (Tanımsız sesler çıkarıyor.)
Öğretmen: Zıp zıp zıp, kırmızı küçük kurbağa zıplıyor. (Melodik bir ses tonuyla konuşarak söylüyor.)
Öğretmen: Mustafa bu ne? (Öğretmen bu defa renkli bardakları gösteriyor.)
Mustafa: … (Mustafa bardaklara bakıyor.)
Öğretmen: Bardak. Kırmızı bardak, mavi bardak, sarı bardak, yeşil bardak. (Renkleri sayarak tek tek gösteriyor.) Al. (Mustafa'ya uzatıyor.)
Mustafa: … (Mustafa bardağı alıyor, hepsini eline sığdırmaya çalışıyor.)

Öğretmen: Bekle, sırayla yapalım. (Öğretmen sayışmaca sayıyor. Oooo, portakalı soydum… diye sayarak bitiriyor (Burada Mustafa öğretmen bitirene kadar öğretmenin yüzüne bakıyor.). Sıra bende diyor. Sonra sıra sende. Sonra annede, sonra da babada diyerek herkesi tek tek gösterip söylüyor.)
Mustafa: …
Öğretmen: Aaa, Dinle! (diyerek zile basıyor.) Bak! kırmızı kurbağa, acaba hangi bardağa koyacağım diyerek oyunlaştırıyor, düşünüyorum (işaret parmağını başına koyma hareketiyle), kırmızı kurbağayı kırmızı bardağa koyacağım (kovanın içinden kırmızı kurbağa alıyor ve kırmızı bardağa koyuyor.) Hadi şimdi sıra sende, dinle! diyerek Mustafa'ya bakıyor, bekliyor.
Mustafa: … (Mustafa hemen kurbağaya uzanıyor, öğretmen bekle diyerek eliyle dur işareti yapıyor, dinle diyerek kulağını gösteriyor.) Öğretmen zile basıyor. Mustafa kovadan bir yeşil kurbağa alıyor. Kurbağayla oynuyor. Öğretmen, hadi birlikte yeşil kurbağayı yeşil bardağa koyalım diyerek Mustafa'ya hem dil girdisi veriyor hem bardağı göstererek görsel ipucu sunuyor.). Aferin sana, çok güzel diyerek gülümsüyor.
Öğretmen: Şimdi sıra kimde? (iki elini açıp Mustafa'ya bakıyor.)
Mustafa: … (Tanımsız sesler)
Öğretmen: Evet, şimdi sıra annende. (anneyi gösteriyor.) Dinle! (Öğretmen zile basıyor.)
Anne: (Mavi kurbağayı alıyor. Mavi bardağa koyuyor.)
Öğretmen:… (Burada yapılan eylemi anlatabiliriz diyerek anneye sözel ipucu veriyor.)
Anne: Mavi kurbağayı mavi bardağa koydum.
Öğretmen: Evet, şimdi sıra kimde? (Soru sorma ve cevap vermesini bekler şekilde iki elini açıp Mustafa'ya bakıyor.)
Mustafa: … (Mustafa kovaya uzandı.)
Öğretmen: Şimdi sıra babanda. (diyerek babayı gösteriyor.) Dinle! (Öğretmen zile basıyor.)
Baba: Mustafa, Mustafa, Mustafa bak, sarı kurbağayı sarı bardağa koydum.

Öğretmen Mustafa'nın dikkatini yönelttiği nesne ve eylem hakkında konuşarak anlamlı dil girdisi sağlıyor. Mustafa öğretmene bakıyor. Öğretmenin yüzünü izliyor. Öğretmen, görsel ve sözel ipucu vererek model olarak kurbağayı eşlemesini sağlıyor. "Aferin sana, çok güzel" diyerek çocuğun çabasını pekiştiriyor. Daha sonra "Annenin sırası…Babanın sırası…" şeklinde sesi fark etmesine, dinlemesine hem de sıra alma davranışına dikkat çekiyor. Daha sonra öğretmen sadece zil sesi veriyor, müdahale etmeden, onların oynamasını isteyerek gözlemliyor. Burada öğretmen aileye zaman zaman görsel ve sözel ipucu verdiği gözlenmiştir.

Taklit

Taklit sıra almanın özel bir türüdür. Mustafa'nın burada taklit ederken birebir tekrarlamasına bakılarak kaydedilmiştir. Mustafa'nın bağımsız olarak taklit becerisi bu oturumda yoktur. Ancak; Mustafa öğretim oturumu boyunca taklit becerisi sergilemiştir. Bunların iki tanesinin annenin, üçünün de babanın fiziksel yardımla Mustafa'ya müdahalede bulunmasıyla gerçekleşiyor. Öğretmen anne babaya, çocuğun taklit etmesini sağlamaları konusunda ipucu veriyor. Anne-babanın taklit becerisine yönelik destekleyici davranışları örneklerle incelenmiştir.

Örnek 3 (İkinci öğretim oturumu video kaydı, 16:20 ve 22:13 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba sırayla zilli tefle ritim tutuyor. Öğretmen Mustafa'ya sıra vermeleri ve onun da vurmasına model olmalarını anne-babaya ifade ediyor.
Anne: Mustafa hadi sen de vur. (Anne tefi Mustafa'ya uzatıyor.).
Mustafa: Tefi alıyor. (Anne Mustafa'nın elini tutarak bir defa vurduruyor.)**.**
Öğretmen: (Model oluyor.)
Baba: (Tefi alıyor. Tefe vuruyor.) Mustafa sen de vur. (Tefi Mustafa'ya uzatıyor.)

Öğretmen burada "Aaa… Sıra kimde?" diyerek sıranın babaya geçtiğine dikkat çekiyor. "Hadi bakalım, tefi babaya ver." diyerek babanın tefi almasına sözel ipucu veriyor. Baba Mustafa'nın elinden tutarak Mustafa'nın da bir defa vurmasını sağlıyor. Mustafa sıra alma geçişlerinde vermek istemiyor. Tefin üzerine birkaç defa vurarak itiraz ediyor. Öğretmen burada "Sıra annede…Sıra babada…" şeklinde açıklama yaparak sıra alma rutinini gerçekleştiriyor.

Değerlendirme: 2. Öğretim Oturumu Değerlendirmesi

Öğretmen anne ve babaya Mustafa'ya seslendikten sonra, Mustafa'nın bakması için gözünü ve başını döndürmesine, tepki vermesine Mustafa'da anlamlı bir farklılık yaratacak kadar fırsat vermesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Annenin sıklıkla Mustafa'nın talep ettiği oyuncağı vermediği, Mustafa'nın oyuncağı almasına engel olduğu görülmüştür. Anne "Dur…Yapma…Elleme…" diyerek sürekli Mustafa'ya müdahale etmektedir (Günlük, 27.01.2024). Bunun yerine göz ilişkisi kurarak, Mustafa'nın dikkatini çekmesi, onunla karşılıklı iletişimde bulunması, ilgisini takip ederek anlamlı dil girdisi sağlaması gerektiği konuşulmuştur. Mustafa'ya somut ve açık ifadeler kullanarak model olunmalı, çıkardığı sesler taklit edilmeli, pekiştirilmeli, yeniden düzenlenerek Mustafa'nın tüm iletişimsel çabalarına olumlu ve yanıtlayıcı olmaları konusunda özenli olunması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Babanın Mustafa'yı oturtmak için sıklıkla fiziksel müdahalede bulunduğu, kucağına aldığı, Mustafa'nın dil düzeyine uygun bir dil kalıbını kullanmadığı, iletişim sırasında göz ilişkisi, ortak ilgi kurma ve sıra alma davranışlarında yeterli uygunluğu sunmadığı gözlenmiştir. Çocuğun yerde bağımsız oturabilmesi için desteklenmesi gerektiği, bu davranışın kazanılması için Mustafa'ya fırsat vermemiz gerektiği, onun

dikkatini çekerek, onu takip ederek etkileşimlerini arttırmaları gerektiği hakkında konuşulmuştur.

Öğretmen önce anneye daha sonra da babaya zaman tanımıştır. Bu oturumda belirlenen 5 ayrı araç gereçle anne baba oyun oynamıştır. Annenin ve babanın Mustafa'nın çıkardığı seslere tepki vermediği, Mustafa'yı dinlemediği, çocuğun tepkide bulunmasına fırsat ve zaman vermediği, ilgisini takip etmediği, iletişime geçmesi için fırsat yaratmadığı sayılmıştır. Anne-baba Mustafa'nın iletişimsel çabalarına, çıkardığı seslere kabul edici, fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlamamıştır.

Danışman öğretmenle beraber yapılan incelemede; öğretmenin anne ve babanın davranışlarına yönelik anlık yönlendirici bir tutum sergilemesi gerektiğine, olumlu yapıcı pekiştireçlerin arttırılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Anne ve babanın çocuğun iletişim ve dil becerileri düzeyini dikkate alarak, Mustafa'nın anlayabileceği şekilde dil yapıları kullanmaları konusunda bilgilendirilmelerini eklemiştir. Öğretim oturumu sırasında aileye somut örneklerle anlık dönütler verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Örneğin cırt cırtlı kitabın parçalarını yapıştırma etkinliğinde anne ve baba Mustafa parçaları eline aldığında, Mustafa'nın elinden alıp yapıştırmıştır. Öğretmen "Burada Mustafa'nın elinden tutarak gel kediyi beraber yapıştıralım, kedi miyav diyor." şeklinde aileyi yönlendirmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Öğretmenin seslere dikkati çekerken her materyalde bunu yaptığı görülmüştür, ancak anne-babanın da Mustafa'nın sese dikkatini yöneltmesi konusunda "Dinle!" diyerek yönerge vermesini, daha fazla sıra alma davranışı için Mustafa'yı cesaretlendirmesini ve dikkatini yönelttiği sesin çıkarılması için model olunarak, çocuğa fırsat ve zaman vermesi gerektiğinin altını çizmiştir. Danışman etkinliklerin daha basit düzeyde, tek aşamalı olmasının bu yaş grubu için daha faydalı olacağını, önce iki renk ya da üç renkten faydalanarak eşleme çalışması yapılmasına mutlaka dikkat edilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Renk sayısının azaltılarak etkinliklerin basitleştirilmesi gerektiğini önermiştir.

Tablo 11. İkinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı

İkinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı	
Anne-Baba İçin	**Öğretmen İçin**
- Çocuğu dinleyerek uygun dönütler sağlama - Çocuğun ilgisini takip etme - Seslere daha fazla dikkat çekme - Çocuğa fırsat ve zaman verme - Pekiştireçlere dikkat edilmesi - Çocuğun dil düzeyine uygun dil kullanmaları	- Etkinliklerin basitten karmaşığa yapılandırılması - Aileye yönelik anlık dönütler sunulması

Görsel 14. Öğretim Oturumu: 3. Öğretim Oturumu

03.02.2024 tarihinde 3. Öğretim oturumu gerçekleştirilmiştir. Bu etkinlikte "Çiftlik Hayvanları" sesli kitabının sadece ses butonları uygulamaya dahil edilerek Mustafa'nın sesleri fark etmesi sağlanmıştır. El işi kolajlanan inek, oyuncak inek, eşek, koyun, kedi, at, hışırtılı kitap, lobut ve top. Öğretim oturumu akışı 1. oturumdaki şekilde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 12. Araştırma için KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı

Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları		
İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları	**Annenin Davranış Sıklığı**	**Babanın Davranış Sıklığı**
1.Çocukla oyun kurar.	+	+
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.	+	+
3. Çocuğu dinler.	-	-
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir	-	-
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.	-	-
6.Çocuğun ilgisini takip eder.	-	-
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.	-	-
8. İletişime geçen çocuğa fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlar.	-	-

Değerlendirme: 3. Öğretim Oturumu Değerlendirmesi

Öğretmen bir önceki oturumda oluşturulan eylem planını dikkat ederek oturumu yönlendirmiştir. Anne Mustafa'yı kucağında oturtarak baba, daha sonra baba Mustafa'yı kucağında oturtarak anne hayvan seslerini çıkarmıştır. Anne kitabın sayfalarını tek tek Mustafa'ya göstererek sayfadaki hayvanları göstermiştir , Mustafa'yla göz ilişkisi kurmamıştır. Öğretmen, annenin Mustafa'yla daha fazla göz ilişkisi kurmasına dikkat çekmiştir. Hayvanların isimlerini söylemiştir. Mustafa'nın daha önce inek gördüğünde çok korktuğunu da ifade etmiştir (Aile eğitimi video kaydı 3). Öğretmen anneye, Mustafa'nın yaşantısında olan, bildiği ve duyduğu sesi çıkarmasını istemesini bu konuda Mustafa'yı cesaretlendirmesini, yüzüne bakmasını söyleyerek anında dönüt vermiştir. Öğretmen, ses taklidi sırasında sesin ait olduğu hayvan resminin Mustafa'ya gösterilmesine dikkat çekmiştir. Aynı anda hayvanın üç boyutlu halinin Mustafa'ya verilerek, hayvan hakkında konuşmasını, ortak ilgi kurmasını belirtmiştir. Mustafa etrafa bakmaya başladığında farklı bir ses tonu kullanılarak Mustafa'nın dikkatini toplaması gerektiğinden bahsedilmiştir. Uzun cümleler kurmak yerine Mustafa'nın dil becerileri düzeyine göre sadeleştirilip, farklılaştırılarak oyunlaştırılması konusunda model olmuştur. Sesleri farketme konusunda Mustafa'nın sözel ve görsel ipucu verilerek sese dikkat çekilebileceği, Mustafa'ya da fark ettiği sesler konusunda tepki vermesi için fırsat vermesi gerektiği söylenmiştir.

Babaya sıra geldiğinde, hayvan figürlerini tek tek elinde göstererek seslerini taklit etmiştir. Hayvan seslerini çıkardıktan sonra Mustafa'nın sıra alması konusunda cesaretlendirilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Mustafa'nın da bu sesleri birebir çıkaramasa da düzeyine uygun sesleri çıkarmasına müsaade edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Mustafa'nın iletişim becerilerine yönelik gerçekleştirdiği çabalara dikkat edilmesi gerektiği ve mutlaka pekiştirilmesi konusunda cesaretlendirilmiştir. Babanın ses tonunun normal konuşma tonunu çok fazla aştığı gözlenmiştir, normal konuşma tonunda karşılıklı iletişimin sürdürülmesi, zaman zaman Mustafa'nın dikkatini çekmek için alçak-yüksek tonlamaların denenebileceği konuşulmuştur.

Öğretmenin model olduğu kısımda sesli kitaptan sesi açmadan "Dinle!" yönergesini verip daha sonra kitaptaki sıralamaya uygun hayvan seslerini açmıştır. Mustafa'nın yaşı ve gelişim düzeyine uygun olarak oturum sırasında kullandığı jest ve mimikleri, çıkardığı sesleri kabul etmiş, pekiştirmiştir. Kitaptan ses verildikten sonra görselle gösterilip oyuncakla oynamasına fırsat verilmiştir. Oyuncakla oynarken Mustafa'yla bağlama uygun olarak konuşmuştur. Hayvan sesini taklit etmesi için fırsat tanımıştır, zaman vermiştir. Ses taklidini çıkarmasına model olmuştur. Zil sesi verilerek lobuta top atma çalışılmıştır. Sesi dinleyip, fark edip topu fırlatması için önce anne babayla oyun model olma şeklinde oynanmıştır. Mustafa'nın da sözel ve görsel ipucu kullanılarak sesi farketmesi, topu atması çalışılmıştır.

Danışmanla yapılan incelemede, anne -babanın çocukla oturum araç-gereci kullanarak oyun kurdukları tabloya işlenmiştir. Çocuğun tepkilerini dinlemedikleri, çocuğun tepkide bulunması için fırsat ve zaman vermedikleri gözlenmiştir. Çocuğun ilgisini takip etmedikleri, iletişime geçmesi için fırsat yaratmadıkları ve Mustafa'ya pekiştireç kullanmadıkları konusuna dikkat çekmiştir. Aileye tabloda belirtilen maddeler konusunda açıklama yapılması gerektiği not edilmiştir. (Günlük, 03.02.2024).

Tablo 13. Üçüncü Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı

Üçüncü Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı	
Anne-Baba İçin	**Öğretmen İçin**
-Mustafa'nın seslerine duyarlılık göstermeleri - Çocuğa zaman ve fırsat tanımaları - İlgisini takip etmeleri - Pekiştireç sunmaları	- Çocuğun dikkatini çekecek fırsatlar yaratması

Görsel 15. Oturumu: 4. Öğretim Oturumu

Bu hafta 10.02.2024 tarihinde planlanan oturum ailenin talebi üzerine 11.02.2024 tarihinde yapılmıştır. Öğretim oturumu akışı 1. oturumdaki şekilde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 14. Araştırma için KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Tablosu

Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları		
İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları	**Annenin Davranış Sıklığı**	**Babanın Davranış Sıklığı**
1.Çocukla oyun kurar.	+	+
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.	+	+
3. Çocuğu dinler.	-	-
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir	-	-
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.	-	-
6.Çocuğun ilgisini takip eder.	-	-
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.	-	-
8. İletişime geçen çocuğa fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlar.	-	-

Tablo 15. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Seçilen Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerilerini Kullanım Tablosu

Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerileri	**Kullanım Sıklığı**
Dikkati Yöneltme	+
Sıra Alma	-
Taklit	-

Dikkati Yöneltme

4. öğretim oturumunda Mustafa'nın dikkatini yöneltme davranışı görülmüştür.

Örnek 1 (Dördüncü öğretim oturumu video kaydı, 18:20 ve 28:16 saniyeler arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk sesli kitaba bakıyor.
Anne: (Sesli kitapta inek sesine basıyor.) Mö. İnek…
Mustafa: (Mustafa babasının kucağında oturuyor. Annesi tam karşısında oturuyor. Annesi inek sesi butonuna basıyor, sesi fark ettiği an anneye bakıyor.)
Anne: İnek, kedi… **(**Kitaptaki sayfaları çevirerek konuşmaya devam ediyor.)

Örnek 2 (Dördüncü öğretim oturumu video kaydı, 18:20 ve 28:16 saniyeler arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk sesli kitaba bakıyor.
Baba: Bak inek, möö **…**
Mustafa: Aaaaa... (Mustafa burada ellerini havaya kaldırıp uzanmak istiyor.)
Baba: Hayır. Mustafa, hayır. Bana bak. Mustafa. Mustafa. Mustafa. Mustafa.

Mustafa bu etkinlik sırasında hayvan sesini fark ettiği an kitaba bakmıştır. Ses taklitlerinde anne-babasının yüzüne bakmıştır. Anne-baba hayvan sesini taklit ettiğinde Mustafa tam 4 defa tanımsız sesler çıkarmıştır. Mustafa'nın dikkatini yönelttiği ancak babanın bunu fark etmediği, Mustafa'nın çıkardığı sesi pekiştirip sözel olarak ifade etmediği için oluşan dil deneyimi fırsatını kaçırdığı gözlenmiştir.

Örnek 3 (Dördüncü öğretim oturumu video kaydı, 18:20 ve 28:16 saniyeler arası)

BAĞLAM: Öğretmen ve çocuk sesli kitaba bakıyor. Öğretmenin karşısında anne ve baba u şeklinde oturuyor. Mustafa anne babanın arasında yerde oturuyor. Öğretmen anne-babanın da etkinliğe katılımını sağlıyor.
Öğretmen: (Kitap kendisine dönük şekilde, kuzu sesine basıyor. Mustafa bakınca) Bakalım burada ne varmış? diyerek kitabı çeviriyor.
Mustafa: …. (Tanımsız sesler)
Öğretmen: Me. Me. Me diyerek öğretmen Mustafa'ya karşılık veriyor. Bu ne? (dedikten sonra Mustafa'nın yüzüne bakarak bekliyor.
Mustafa: Mustafa mırıldanıyor. Mustafa kitaptaki resme bakıyor.
Öğretmen: Evet, bir kuzu. Sen hiç kuzu sevdin mi? (Öğretmen burada anneye dönüyor.) Mustafa hiç kuzu sevdi mi?
Anne: Evet sevdi.
Öğretmen: Mustafa beraber kuzu sevelim mi? Me diyelim mi? (Öğretmen Mustafa'ya bakıyor.)
Mustafa: … (Mustafa bakıyor.) **.**
Öğretmen: Öğretmen hadi me diyelim, kuzu gelsin diyerek kuzuyu çıkarıyor. Me diyerek kuzuyu sevme hareketi yapıyor. Beyaz kuzu, güzel kuzu, cici kuzu diye seviyor.
Mustafa: ... Kuzuya gülerek bakıyor.
Öğretmen: Sen de sevmek ister misin? Al bakalım (diyerek kuzuyu Mustafa'ya uzatıyor.)
Mustafa: … (Tanımsız sesler)
Öğretmen: Me. Kuzu me diyor.

Çiftlik Hayvanları sesli kitap etkinliğine önce anne başlamıştır, daha sonra baba devam etmiştir. Öğretmen, Mustafa sıkılmadan hem anne hem babaya örnek olmak hem de Mustafa'nın dikkatini çekmek amacıyla üçüncü sayfada "Beraber bakmaya devam edelim." diyerek kitabı almıştır. Burada Mustafa'nın dikkatini yöneltmesini sağlamış, aynı zamanda ses tekrarlarına yer vermiş, Mustafa'ya model

olmuş, sesi fark etmesini sağlamış, Mustafa'nın çıkardığı seslere duyarlı ve yanıtlayıcı olarak aileye de model olmuştur.

Sıra Alma

Sıra alma becerisi bağımsız gözlenmemiştir. Anne- baba ve öğretmenin yönlendirmesiyle sıra alma becerisi görülmüştür. Burada öğretmen anne-babaya zaman zaman görsel ve sözel ipucuyla hatırlatma yapmıştır.

Örnek 4 (Dördüncü öğretim oturumu video kaydı, 18:20 ve 28:16 saniyeler arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk sesli kitaba bakıyor.
Baba: Bak inek, möö **…**
Mustafa: Aaaaa... (Mustafa burada ellerini havaya kaldırıp uzanmak istiyor.)
Baba: Hayır. Mustafa, hayır. Bana bak. Mustafa. Mustafa. Mustafa. Mustafa.
Baba: (İnek sesine basıyor.) Hadi sen de bas. (Mustafa'ya uzatıyor. Mustafa butona basıyor.)

Baba Mustafa'ya uzattı, elinden tutarak butona bastılar. Sese dikkatini çekti. Tekrar "Mö" diyerek tekrarlı dil yaşantıları sağladı.

Örnek 5 (Dördüncü öğretim oturumu video kaydı, 45:03 ve 55:04 saniyeler arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk lobut devirme oynuyor.
Anne: (Anne topu atıyor. Lobutu deviremiyor.) Mustafa at.
Mustafa: …… (Mustafa topu tutuyor**).**
Anne: Mustafa at. Mustafa at. Mustafa at. Mustafa at. Mustafa at.
Mustafa: … (Anne Mustafa'nın elinden tutarak topu atıyor.)

Anne burada topu kendisi atıyor. Daha sonrasında Mustafa'ya topu vererek sıranın Mustafa'da olduğunu anlamasını sağlıyor. Mustafa topu elinde tuttu. Öğretmen "Mustafa sıra sende" diyerek Mustafa'ya bakıyor. Anne 4 defa "Mustafa at." dedi. Anne daha sonra öğretmenin beraber atabileceklerini söylemesi üzerine Mustafa'nın elinden tutarak beraber attılar.

Taklit

Öğretmenin burada aileye sözel ve görsel ipucu vererek Mustafa'nın taklit etmesine destek oldukları kaydedilmiştir.

Örnek 6 (Dördüncü öğretim oturumu video kaydı, 18:20 ve 28:16 saniyeler arası)

BAĞLAM: Öğretmen ve çocuk sesli kitaba bakıyor. Öğretmenin karşısında anne ve baba U şeklinde oturuyor. Mustafa anne babanın arasında yerde oturuyor. Öğretmen anne-babanın da etkinliğe katılımını sağlıyor.
…
Öğretmen: Sen de sevmek ister misin? Al bakalım (diyerek kuzuyu Mustafa'ya uzatıyor.)
Mustafa: … (Tanımsız sesler)
Öğretmen: Me. Kuzu me diyor. Hadi sen de sev. Güzel kuzu. Cici kuzu. Beyaz kuzu.
Mustafa: … (Mustafa kuzuyu elinde tutarak öğretmene bakıyor .)
Öğretmen: (Öğretmen tekrar model oluyor). Anne de sevsin mi? Evet sevsin. (diyerek anneyi de dahil ediyor.)
Anne: Güzel kuzu. Cici kuzu. Beyaz kuzu. (diyerek kuzuyu seviyor. Öğretmen anneye Mustafa'nın da elinden tutarak sevmesine yardımcı olmasını istiyor. Böylece Mustafa anneyi taklit ediyor.)

Öğretmen burada beyaz kuzuyu alıp konuşabileceklerine dikkat çekiyor. Anne kuzuyu eline alıp, Mustafa'ya göstererek "Kuzu" dedi. Öğretmen "Beyaz kuzu, güzel kuzu, cici kuzu" şeklinde sevme hareketi yaparak betimleyebileceklerini hatırlattı. Mustafa'ya da fiziksel yardımla anneyi taklit etmesi konusunda cesaretlendirmelerini açıkladı. Öğretmen burada babaya da sıra vererek katılımını sağladı. Mustafa kuzuyu eline aldı, babası Mustafa'nın elinden tutarak kuzuyu sevdiler.

Değerlendirme: 4. Öğretim Oturumu Değerlendirmesi

Bu oturumun sonunda bir aylık öğretim oturumu tamamlanmış olduğundan Mustafa KAEEP Gelişim Becerileri Envanteri'ne uygun olarak değerlendirilmiştir. Mustafa'nın KAEEP'na göre hazırlanan BEP'teki amaçları gerçekleştirdiği anne-baba tarafından kaydedilmiştir. Aileyle beraber yeniden değerlendirilerek ikinci ay için kullanılacak olan BEP anne-baba tarafından hazırlanmıştır. Öğretmen hem annenin hem babanın KAEEP'nı uygulama becerilerini kaydetmiştir.

Anne ilk olarak sesli kitapla başlamıştır. Sesli kitabın butonlarına basıp hayvan sesini taklit ederek konuşmaya başlamıştır. Öğretmen anneye sesi çıkarmasını, Mustafa'nın onu gözlemlemesine fırsat vermesini talep etmiştir. Mustafa'nın sesi çıkarmakta zorlandığını, onu kitaptaki ses butonuna dokunması için teşvik edebileceğini, etkinliğe katılımını sağlamanın, sıra alma ve taklit becerisine yönelik katkı sağlayabileceği ifade edilmiştir.

Baba hayvan seslerini tek tek hayvanları Mustafa'ya göstererek model olmuştur. Mustafa'nın da sohbete katılması için fırsat verilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Öğretmen, sesli kitaptan hayvan seslerini vererek kitap bakma etkinliğine anne-babayı da dahil etmiştir. Sesi dinletmiş, anne babaya sıra vermiş, Mustafa'ya fırsat vermiştir. Öğretmen Mustafa'ya fırsat verdiğinde beklemiştir. Mustafa'nın tüm ses ve jestlerini pekiştirmiştir. Sözel olarak ifadelendirmiştir.

Öğretmen anne babaya "Aç.", "Dokun.", "Al." "Ver" gibi Mustafa'nın dil düzeyine uygun yönergeler kullanabileceklerini, model olmaları, fiziksel yardımda bulunarak etkinliğe katılım fırsatı vermeleri konusuna dikkat çekmiştir. Fırsat verildikten sonra mutlaka belli bir süre tanınmasını uygulamalı olarak göstermiştir. Fırsat verildiğinde, sıra Mustafa'ya geçtiğinde sözel olarak ifade edilmesi konusunda model olunmuştur. Mustafa'nın jest ve mimiklerine uygun dönütler verilmesinin öneminden bahsedilmiştir.

Danışmanla yapılan değerlendirme oturumunda, anne-babanın çocuğun dil fırsatlarını kaçırdığı, çocuğu anlayıp kabul edip pekiştirmelerinin arttırılması gerektiği, kitap bakma etkinliği sırasında çocuğun defalarca iletişim başlattığı ancak anne-babanın pekiştirmediği ya da yanlış anlayarak olumsuz dönüt verdiğine dikkat çekmiştir. Çocuğun ifade edici dil becerileri ve iletişim becerileri dikkate alınarak, verdiği tepkilere olumlu pekiştireçler sağlanmasına özen gösterilmesi gerektiği not edilmiştir. Mustafa'nın yaş ve gelişim düzeyi göz önünde bulundurularak kesin kurallarla oyunu ilerletmenin dikkatinin dağılmasına yol açabileceğini, bu nedenle Mustafa'nın dikkatini yöneltmesini sağlayarak ya da onun dikkatini yönelttiği alanı takip ederek anlamlı dil ortamları için fırsatlar yaratılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Örneğin kitap bakarken aileye "Hayvan seslerini çocuğun belirgin ve dikkatini çekecek şekilde telaffuz edebilirsiniz. Böylece hem dikkatini çekmiş hem de ona model olmuş olacaksınız. Aynı zamanda hayvan sesini vurgulayarak çocuğun sesi tekrar etmesini isteyebilirsiniz, bu konuda cesaretlendirebilirsiniz." şeklinde açıklama yaparak aileye de somut ve açıklayıcı olmanın önemine dikkat çekmiştir. Sohbet sırasında konuşanı dinelemeye çocuğun teşvik edilmesi gerektiğine, çocuğun işitmesini olumsuz etkileyecek gürültü oluşumuna fırsat verilmemesinin önemini

vurguladı. Örneğin kitap bakarken anne hayvan sesini taklit ederken, baba aynı anda hayvanın adını söylüyor.

Danışman bu oturumdan sonra iletişim becerileri kitabı notlarına yönelik 1 oturum yapılması gerektiğine dikkat çekmiştir. Aileyle beraber yaklaşık 40 dakikalık bir oturum düzenlenerek, iletişim becerileri kitabından hazırlanan notlar tekrar edilmiştir. Bundan sonra ki oturumlarda öğretmenin daha açık, net ve anlaşılır şekilde model olması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Anne ve babanın hafta içerisinde yapılacak ödevlerine yönelik bir ödev defteri tutulması, istenilenlerin yazılı, somut bir şekilde verilmesi gerektiği konuşulmuştur. Gün içerisinde yapılan etkinliklerin günlüğe yazılmasının önemi vurgulanmıştır.

Tablo 16. Dördüncü Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı

Dördüncü Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı	
Anne-Baba İçin	**Öğretmen İçin**
- Ödev defteri tutulması -Günlüğün düzenli bir şekilde doldurulması -Çocuğa uygun bir dil kullanma - Anlamlı dil dönütleri sağlama	- Aileye daha çok model olma davranışı, daha açık ve net bilgilendirme

Aileyle İkinci Görüşme

14.02.2024 tarihinde 19.30-20.40 saatleri arasında aileyle ortak belirlenen zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Bu oturumda aileyle yapılan öğretim oturumları hakkında kısa bir özetleme yapılmıştır. Aileyle beraber yapılan çalışmalar hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmıştır. Öğretim oturumu sonlarında danışmanla yapılan inceleme oturumlarının sonunda gelişen eylem planlarındaki maddeler gündem maddesi olarak değerlendirilmiştir. Bu maddeler üzerinden özellikle ailenin dikkat etmesi gereken noktalar üzerinde durularak ailenin aile eğitimi kapsamında çalışılan davranışlar konusunda bilgilendirmek ve onların bu 4 oturuma kadar olan süreçte görüşlerini almak amacıyla bu görüşme yapılmıştır. Aile eğitimi konusunda neler düşündükleri sorulduğunda Annenin "Güzel gidiyor , yani henüz çok yeni , daha da iyi olacak ." , babanın "Bence çok kısa sürede çok yol katettik , evet eksiklerimi var ama artık ne yapacağımızı biliyoruz , çoğu şeyi yapmadığımızı ya da yanlış yaptığımızı anladık , zaman geçtikçe daha iyi olacağına inanıyorum." dediği

kaydedilmiştir (Aileyle ikinci görüşme, 45:03 ile 48:10 dakikalar arası). Ailenin olumlu tutumu ve kendine güvendiği anlaşılmaktadır.

Görsel 16. Öğretim Oturumu: 5. Öğretim Oturumu

5. öğretim oturumu 17.02.2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Öğretim oturumu akışı 1. oturumdaki şekilde gerçekleştirilmiştir. Çorap eşleme, tek kartla taşıt sesleri, arabalarla oyun bu oturum için planlanmıştır.

Tablo 17. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı

Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları		
İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları	**Annenin Davranış Sıklığı**	**Babanın Davranış Sıklığı**
1.Çocukla oyun kurar.	+	+
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.	+	+
3. Çocuğu dinler.	+	-
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir	+	-
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.	+	-
6.Çocuğun ilgisini takip eder.	-	-
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.	-	-
8. İletişime geçen çocuğa fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlar.	+	+

Değerlendirme: 5. Öğretim Oturumu Değerlendirmesi

Aile ve öğretmene yönelik KAEEP uygulama konusunda oluşturulan ilk eylem planından sonra yapılan ilk aile eğitimidir. Bu oturumda anne ve babanın daha motive ve Mustafa'ya yönelik daha duyarlı oldukları gözlenmiştir. Anne arabalarla oyun sırasında "düt düt" diyerek arabayı sürmüştür. Mustafa araba sürerken "dü…

dü...” şeklinde ses tekrarı yapmıştır, 5 defa tekrar etmiştir. Mustafa arabalarla oynarken “mmmm” benzeri bir ses çıkarmıştır. Anne de “mmmm” diyerek Mustafa’yı taklit etmiştir. Burada Mustafa arabayı ters çevirip sürmek istemiştir, anne “Öyle sürme anneciğim, bak böyle bizim gibi sür.” diyerek Mustafa’nın elinden tutarak arabayı düzeltmiştir. Mustafa tanımsız bir ses çıkararak arabayı eline alarak arkasını dönmüştür. Burada öğretmen Mustafa’nın ters çevirdiği arabayı elinin içinde tekerlerini döndürerek “Bak, arabanın tekeri dönüyor, dönüyor.” diyerek model olmuş ve açık bir şekilde ifade etmiştir. Ancak Mustafa’ya sıra verme, dikkatini çekme ve taklit becerisi sırasında fırsat verme, zaman vererek bekleme fırsatlarını değerlendiremediği gözlenmiştir. Öğretmen sadece “düt düt” tekrarının yeterli olmayacağını, ne yapılacağı konusunda çocuğa sözlü yönerge verilebilir, örneğin “Arabayı sür.”, “Bak ben arabayı sürüyorum” diyerek model olunabilir, “Babaya araba sür” denilerek ona sıra verilip model olması istenebilir. Mustafa’nın sürmesine destek olunarak sesleri çıkarması için cesaretlendirilebilir, şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Baba da araba oyunun da araba, araba, “düt düt” seslerini tekrar etmiştir. Mustafa’ya dönerek Mustafa’yla bu kırmızı araba, bu mavi araba, bu sarı araba, bu yeşil araba, bak araba gidiyor, nereye gitsin, anneye gitsin mi şeklinde konuşarak çocuğun oyununa katılarak anlamlı dil girdisi sağlanmasına dikkat çekmiştir. Babanın çoğunlukla nesne adlandırdığı görülmüştür. Bunun dil gelişimi için yeterli olmayacağı çocuk için tekrarların çok önemli olduğu ancak, sözcük dağarcığı ve anlamlı dil girdisi sağlayabilmek için çocuğu takip ederek fırsatları değerlendirmenin öneminden bahsedilmiştir.

Öğretmen tek kartta bakma etkinliğinde anne-babanın da katılımını sağlamış, Mustafa’nın iletişimsel çabalarını ödüllendirmiştir. Tek kartta taşıt sesleri seslendirilmiş, Mustafa’nın uçakla “Uuu” sesine, trenle “çuf çuf”, vapurla “vup vup” sesine dikkati çekilmiştir. Jest kullanması için model olunmuş, anne babanın taklit etmesi sağlanmıştır. “Bu ne, nerede gidiyor, yolda, suda, havada, yol, ray, teker” diyerek sözcüklerini ve cümle türlerini çeşitlendirerek farklı dil yapıları kullanmıştır. Anne babaya model olmuştur.

Mustafa arabalarla oynarken “mmmm” benzeri bir ses çıkarmıştır. Anne de “mmmm” diyerek Mustafa’yı taklit etmiştir. Annenin oturum süresince gözlenen ilk çocuğu dinleme davranışıdır. Bunu yaptığı sırada tepkide bulunması için fırsat ve zaman vermiş , beklemiştir.

Danışmanla yapılan incelemede ailenin olumlu davranışlarının daha çok pekiştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Tablo 18. Beşinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı

Beşinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı	
Anne-Baba İçin	**Öğretmen İçin**
- Mustafa’nın ilgisini takip etme konusunda duyarlılık - Dili zengin bir şekilde kullanma, sorular sorma, açıklamalar yapma, adlandırma, seslere dikkat çekme, tekrarların artttırılması	- Ailenin olumlu davranışlarına yönelik anlık ve belirgin pekiştireçler sunulması

Görsel 17. Öğretim Oturumu: 6. Öğretim Oturumu

6. öğretim oturumu 24.02.2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu oturumda Cırt cırtlı kitap taşıtlar sayfalarını yapıştırma, taşıtlarla oyun, ördek ailesi şarkısını söyleme ve cırt cırtlı kitapta ördek olan sayfayı yapıştırma etkinliği düzenlenmiştir. Bu oturumun başında anne “Mustafa konuşmaya çalışıyor, farklı sesler çıkarmaya çalışıyor.” ifadesini kullanmıştır (Günlük, 24.02.2024). Baba da “Artık konuşmak istediğini anlıyorum, konuşmak istiyor gibi.” Dediği video kaydında kayıt altına alınmıştır (6. Öğretim oturumu video kaydı; Günlük, 24.02.2024) . Mustafa bu oturumda ilk defa sözel taklit ve jest taklit becerisini bağımsız olarak 2 defa ördek oyunu sırasında “va.. va...” şeklinde öğretmeni, 1 defa anneyi taklit ederek ellerini üst

üste koyup vak vak hareketini, 1 defa da cırt cırtlı kitabı "Ver" demeye çalışarak "ağzının içinde yanaklarını ve dudaklarını hareket ettirerek tanımsız sesler.." şeklinde elini açıp kapatarak jest ve sözel taklidi anneden sonra gerçekleştirmiştir. Bağımsız olarak toplamda 4 defa gerçekleştirdiği görülmüştür.

Tablo 19. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı

Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları		
İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları	**Annenin Davranış Sıklığı**	**Babanın Davranış Sıklığı**
1.Çocukla oyun kurar.	+	+
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.	+	+
3. Çocuğu dinler.	-	-
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir	-	-
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.	-	-
6.Çocuğun ilgisini takip eder.	-	-
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.	-	-
8. İletişime geçen çocuğa fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlar.	+	-

Tablo 20. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Seçilen Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerilerini Kullanım Sıklığı

Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerileri	**Kullanım Sıklığı**
Dikkati Yöneltme	+
Sıra alma	+
Taklit	+

Dikkati Yöneltme

Mustafa bu oturumda dikkatini yöneltmiştir.

Örnek 1 (Altıncı öğretim oturumu video kaydı, 24:12 ve 48:00 dakikalar arası)

BAĞLAM: Öğretmen ve Mustafa cırt cırtlı kitap bakıyor. Öğretmen anne ve babanın da katılımını sağlıyor.
Öğretmen: (Cırt cırtlı kitabı çıkarıyor.) Aaa bak burada ne var?
Mustafa: … (Mustafa öğretmene bakıyor.).
Öğretmen: Burada ne var? (Arabayı gösteriyor.).
Mustafa: …. (Mustafa arabaya bakıyor.).
Öğretmen: Bak araba. Bu bir araba. Mavi araba. Senin araban nerede? (Arabayı çıkartıyor. Mustafa'nın yüzüne bakıyor.).

Öğretmen: Arabayı sürelim mi? Düt düt düt. (Öğretmen arabayı sürüyor.).
Mustafa: … (Tanımsız sesler)
Öğretmen: Al. (Arabayı Mustafa'ya uzatıyor.)
Mustafa: … (Mustafa arabayı alıyor. Yerde sürüyor.)

Mustafa'nın dikkatini yöneltme becerilerinin giderek arttığı, daha uzun süreli ilgisini devam ettirdiği, etkileşimi sürdürmede yetişkine yardımcı olduğu gözlenmiştir. Bu etkileşim sırasında yerinden kalkmadan öğretmenin iletişim başlatma çabalarını olumlu karşıladığı, daha fazla sözel ifadelere yönelik çeşitli sesler çıkardığı kaydedilmiştir (Günlük, 24.02.2024).

Örnek 2 (Altıncı öğretim oturumu video kaydı, 52:00 ve 01:05 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk taşıtlarla oynuyor.
Anne: Mustafa bak tren. Çuf çuf.
Mustafa: … (Mustafa anneye bakıyor, elini uzatıyor).
Öğretmen: Bu ne? (Treni gösteriyor.).
Mustafa: …. (Mustafa trene bakıyor, elini uzatıyor.).
Baba: Çuf çuf çuf. Tren. Mustafa tren.
Mustafa: … (Tanımsız sesler).
Öğretmen: Al. (Treni Mustafa'ya uzatıyor.)
Mustafa: … (Tanımsız sesler). (Mustafa treni inceliyor, yerde sürmeye çalışıyor.)

Mustafa burada anne treni gösterdiğinde trene dikkatini yöneltiyor. Elini uzatıyor, anneden treni istiyor, anneye burada treni alıp incelemesine müsaade ederek dikkatini yöneltmesini pekiştirmesi ve nesneye karşı ilgisini arttırmasını desteklemesi gerektiği anlatılmıştır. Öğretmen "Bu ne?" diye treni gösterip sorduğunda, Mustafa trene bakıyor.

Sıra Alma

Örnek 3 (Altıncı öğretim oturumu video kaydı, 24:12 ve 48:00 dakikalar arası)

BAĞLAM: Öğretmen ve Mustafa cırt cırtlı kitap bakıyor. Öğretmen anne ve babanın da katılımını sağlıyor.
Mustafa: … (Tanımsız sesler)
Öğretmen: Uuu…Uuu...Uuu. (Koluyla uçma hareketi yapıyor.). Haydi sen de yap.
Mustafa: … (Anne kolundan tutarak uçma hareketini taklit etmesini sağlıyor.)
Öğretmen: Uçak uçuyor. (Uçağı çıkarıyor, uçağı havada uçuruyor.). Haydi sıra sende, sen de uçur. (Mustafa'ya uçağı veriyor.)
Mustafa: … (Tanımsız sesler). (Mustafa uçağı uçuruyor.).
Öğretmen: Sıra annede. (Anneyi gösteriyor.). Uçak uçuyor. Uuu…Uuu… Haydi sen de uçur. (Uçağı tutarak annesine vermesine destek oluyor.)
Anne: Uçak uçuyor. (Anne uçağı uçuruyor.). Uuu (Öğretmen işitsel ipucu veriyor, Uuu)

Öğretmen: Sıra babada. (Babayı gösteriyor.). Uçak uçuyor. Uuu…Uuu… Haydi sen de uçur.
Baba: Uçak uçuyor. Uuu… (Baba uçağı uçuruyor.).
Öğretmen: Mustafa uçak nerede? (Sayfayı gösteriyor. Bekliyor.)
Mustafa: … (Sayfaya bakıyor. Babanın elindeki uçağa bakıyor.)
Öğretmen: Bak, uçak burada (Uçağı gösteriyor.). Al. (Yapıştırılacak parçayı göstererek, bekliyor, Mustafa'nın yüzüne bakıyor)
Mustafa: … (Mustafa parçayı alıp yapıştırıyor. Öğretmen gerçekleşen eylem hakkında bilgi paylaşımı yapıyor, eşzamanlı olarak yapıştır diyor.)
Öğretmen: Aferin Mustafa (Gülümseyerek pekiştiriyor.).

Öğretmen burada hem anne babaya sıra alma becerisinde model oluyor, hem Mustafa'ya model olarak sıra alma becerisini öğrenmesi için fırsatlar yaratıyor. Fırsat verince belli bir süre bekliyor. Yine anne-babanın bu noktaya dikkatini çekiyor. Anne-babanın zaman zaman oyunun akışı içerisinde kendi davranışlarına yoğunlaştıkları dikkat çekmiştir. Oyunun kesin kuralları olmadığı, ancak Mustafa'nın iletişim çabalarına yönelik daha dikkatli olarak, iletişimi sürdürmelerinin daha faydalı olacağı açıklanmıştır.

Örnek 4 (Altıncı öğretim oturumu video kaydı, 24:12 ve 48:00 dakikalar arası)

BAĞLAM: Öğretmen ve Mustafa cırt cırtlı kitap bakıyor. Öğretmen anne ve babanın da katılımını sağlıyor.
Mustafa: … (Tanımsız sesler)
Öğretmen: Uuu…Uuu...Uuu. (Koluyla uçma hareketi yapıyor.). Haydi sen de yap.
Mustafa: … (Anne kolundan tutarak uçma hareketini taklit etmesini sağlıyor.)
Öğretmen: Uçak uçuyor. (Uçağı çıkarıyor, uçağı havada uçuruyor.). Haydi sıra sende, sen de uçur.
Mustafa: … (Tanımsız sesler). (Mustafa uçağı uçuruyor.)

Taklit

Bu oturum sırasında taklit becerisi görülmüştür. Zaman zaman bağımsız olarak gerçekleştirmiştir.

Örnek 3 (Altıncı öğretim oturumu video kaydı, 24:12 ve 48:00 dakikalar arası)

BAĞLAM: Öğretmen ve Mustafa cırt cırtlı kitap bakıyor. Taşıtlar sayfasını yapıyorlar. Öğretmen anne ve babanın da katılımını sağlıyor.
Öğretmen: (Cırt cırtlı kitabı çıkartıyor.) Aaaa. Bak burada ne varmış?
Mustafa: … (Mustafa cırt cırtlı kitaba bakıyor, elini uzatıyor.)
Öğretmen: Ne var? (Mustafa'ya bakıyor. Fırsat ve zaman veriyor.). Araba var (Arabayı göstererek). Mavi araba. Bak burada da mavi bir araba var (Mavi arabayı çıkartıyor.)**.**
Mustafa: … (Arabaya uzanıyor.)
Öğretmen: Dinle! Ver.

Anne: Hadi ver de. (Elini açıp yumarak, ver işareti yapıyor.)
Baba: Ver. Ver. Ver. Ver. (Elini açıp yumarak, ver işareti yapıyor.)
Mustafa: … (ağzının içinde yanaklarını ve dudaklarını hareket ettirerek elini açıp kapatıyor.). (6. Öğretim oturumu video kaydı, 39:19)
Öğretmen: Arabayı veriyorum. Al bakalım. (Mustafa'ya arabayı uzatıyor. Gülümseyerek onaylıyor.)

Mustafa'nın oturumlar sırasında bağlama uygun, dikkatini yöneltmiş şekilde sıra alma becerisiyle gerçekleştirdiği ilk taklit becerisidir. Anne-baba bunu fark etmediler. Burada öğretmen işaret ederek Mustafa'ya dikkat etmelerini sağladı.

Örnek 3 (Altıncı öğretim oturumu video kaydı, 24:12 ve 48:00 dakikalar arası)

BAĞLAM: Öğretmen ve Mustafa cırt cırtlı kitap bakıyor. Ördek ailesi şarkısıyla birlikte cırt cırtlı kitap etkinliği yapıyorlar. Öğretmen anne ve babanın da katılımını sağlıyor.

Öğretmen: (Cırt cırtlı kitabı çıkartıyor.) Ördekler var. (Kitap sayfasını gösteriyor.)
Mustafa: … (Mustafa cırt cırtlı kitaba bakıyor, elini uzatıyor.)
Öğretmen: Dinle! Bekle.
Anne: Mustafa bak ördekler var. (Eliyle sayfayı işaret ediyor.)
Baba: Vak vak vak vak… (Bu şekilde tekrar ediyor.)
Mustafa: …. (Sayfaya bakıyor.)
Öğretmen: Hadi hep birlikte ördek ailesi şarkısını söyleyelim. (Öğretmen şarkıyı söylerken el hareketlerini yapıyor. Anne-babadan da taklit etmelerini istiyor.)

Bu baba ördek (Baş parmak gösterilir.)
Bu da anne ördek(Diğer elin baş parmağı gösterilir.)
Bunlarda yavruları(Ellerin diğer parmakları da gösterilir.)
Vak vak diyorlar (İki el üst üste konur,gaga yapılır.)
Derede yüzüyorlar(Yüzme öykünmesi yapılır.)
Bir balık görünce
Ham ham diye yakalayıp yutuyorlar(İki el yan şekilde üst üste getirilip yakalama hareketi yapılır.)

Anne: (Öğretmeni taklit ediyor.)
Baba: (Öğretmeni taklit ediyor.)
Mustafa: … (Anne-babaya ve öğretmene bakıyor.)
Öğretmen: Ham ham (Öğretmen parmak oyunu bitince ham ham ham şeklinde tekrara devam ediyor, ellerini ağzına götürerek yemek yiyormuş hareketi yapıyor.)
Anne: Ham ham ham ham. (Ellerini ağzına götürerek yemek yiyormuş hareketi yapıyor.)
Baba: Ham ham ham ham. (Ellerini ağzına götürerek yemek yiyormuş hareketi yapıyor.)
Mustafa: … (Mustafa babasını izliyor, anne ellerinden tutarak ham ham işareti yapmasını sağlıyor. Mustafa tam bu sırada 33:40'ıncı saniyede babasına dönerek dudaklarını ham ham şeklinde kıpırdatarak taklit ediyor.)
Öğretmen: Evet, ham ham yapıyorlar. (Gülümseyerek Mustafa'yı pekiştirdi)
Öğretmen: Ördek ham ham yapsın mı? (Ördeği çıkarıyor.). Haydi bakalım, ördek gelsin, ham ham yapsın. (Anneye veriyor.)
Anne: Anne ve baba parmak oyununu baştan söylüyorlar…
Anne: Vak vak diyorlar. (Bu sırada ellerini üst üste koyup gaga hareketini yapıyor.)
Baba: Vak vak diyorlar. (Söylerken eşzamanlı olarak vücut hareketini yapıyor.)

Mustafa: …. (Anne-babası söylerken ellerini gaga şeklinde yaparak taklit ediyor.)
Baba: Aferin Mustafa'ya. Vak vak vak vak.
Anne: Vak vak vak vak.
…
Öğretmen: Şimdi yavru ördekleri yapıştıralım. (Kitaba bakıyor.)
Mustafa: Vaa… vaa…(6. Öğretim oturumu video kaydı, 33:51)
Öğretmen: Evet vak vak, ördek var. Ördekler vak vak diyor.
…

Mustafa bu örnekte, hem dikkatini yöneltmiş, karşılıklı iletişimde sıra almış hem de taklit becerisini göstermiştir. İletişim becerilerinin temeli olan bu becerilerde ilerleme kaydettiği bu örnekle kaydedilmiştir. Öğretmen burada da hem anne-babaya örnek olmuş, hem Mustafa'ya dönüt sağlamış hem de Mustafa'nın iletişim çabalarını anne-babaya fark ettirmiştir.

Değerlendirme: 6. Öğretim Oturumu Değerlendirmesi

Anne ve babanın Mustafa'nın iletişim çabalarını fark etmediği görülmüştür. Öğretmen Mustafa'nın hem sözel hem jest taklitlerinin çok önemli gelişmeler olduğu konusuna dikkat çekmiştir. Mustafa'nın iletişim becerilerinin, çıkardığı seslerin ifade edici dil becerilerine yönelik önemli adımlar olduğunu, bunları pekiştirerek Mustafa'daki gelişmelerin artacağı konusuna dikkat çekmiştir. Anne ve babanın çocuktaki gelişmeleri farketme konusunda sınırlılıkları olduğu gözlenmiştir. Bununla ilgili mutlaka anne ve babanın tamamen dil verme, adlandırma, yapılan iş ya da bağlamdaki nesne hakkında bilgi vermeye odaklandıklarından, Mustafa'ya fırsat ve zaman vermedikleri, Mustafa'yı sıra alması konusunda desteklemedikleri görülmüştür. Mutlaka çocuğun ilgisini takip edip, bağlama uygun konuşmanın çok önemli olduğu belirtilmiş, aileye bu konuda olumlu bir dönüt sağlanmıştır. Ancak sıra alma becerisinin gelişiminde de yeterli hassasiyeti göstermeleri gerektiği ifade edilmiştir.

Danışman hocayla yapılan görüşmede; anne- babaya bu noktaların izletilerek farkındalıklarının arttırılabileceği belirtildi. Mutlaka bu gelişmelerin anne- babaya söylenmesinin anne-babanın motivasyonunu arttıracağı, olumlu dönütler verilmesi gerektiğinin üzerinde duruldu.

Tablo 21. Altıncı Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı

Altıncı Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı	
Anne-Baba İçin	**Öğretmen İçin**
- Mustafa'nın kullandığı jest ve mimiklere yönelik duyarlı olmaları - Mustafa'ya fırsat ve zaman vermeleri - Pekiştireç kullanmaları	- Öğretmenin Mustafa'yla ilgili somut gelişmelere anında anne-babanın dikkatini çekmesi ve açıklayıcı olması, gerekli görülen yerlerde oturumun sonunda video kaydından tekrar izletmesi

Görsel 18. Öğretim Oturumu: 7. Öğretim Oturumu

02.03.2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bebek, beşik, masa ve sandalye, uyuma sıralı kartı. Mustafa'nın bu oturumda hareketli olduğu ve otururak oyunu sürdürmede sınırlılık yaşadığı kaydedilmiştir (Günlük, 02.03.2024).

Tablo 22. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı

Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları		
İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları	**Annenin Davranış Sıklığı**	**Babanın Davranış Sıklığı**
1.Çocukla oyun kurar.	+	+
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.	+	+
3. Çocuğu dinler.	-	-
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir	-	-
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.	-	-
6.Çocuğun ilgisini takip eder.	-	-
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.	-	-
8. İletişime geçen çocuğa fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlar.	-	-

Değerlendirme: 7. Öğretim Oturumu Değerlendirmesi

Önce anneye, sonra babaya sıra verilmiştir. Anne-babanın bu oturumda Mustafa'nın ilgisini takip etmediği gözlenmiştir. Çocukla oyun kurmada yaşadıkları sınırlılıklar bu oturumda tekrar gözlenmiştir (Günlük, 02.03.2024). Sıra alma, fırsat verme ve zaman verme konusunda dikkatli davrandıkları, ancak zaman zaman yine öğretmenin müdahale etmesi gereken durumlar yaşandığı kaydedilmiştir.

Mustafa'nın iletişimsel amaç dışında çok fazla ses çıkardığı kayıt altına alınmıştır. Anne-babanın tanımsız çıkan bu seslere karşı duyarsız davrandıkları dikkat çekmiştir. Bu konuda öğretmen duyarlı ve yanıtlayıcı dönütler verilmesi gerektiğini açıklamıştır.

Bu oturumda annenin resim hakkında konuşma sırasında zorlandığı, resme bağlı kaldığı için anlık dönütleri kaçırdığı gözlenmiştir.

Baba bebeği sallarken nasıl yapacağı konusunda tereddüt ettiği gözlenmiştir. Anne, babaya ne yapacağı konusunda anlatım yapmıştır, aralarında şakalaşarak "Ver, eline hiç yakışmıyor." diyerek anne bebeği gülerek almış, babaya model olarak anlatmıştır. Bu anne-babanın öğretim oturumu sırasında rahatça iletişime geçtiklerine ve birbirlerini yönlendirdiklerine yönelik ilk gözlem kaydıdır (Günlük, 02.03.2024). Aile eğitiminin anne-baba ilişkisine yönelik olumlu katkısı olduğunu düşündürmektedir (Günlük, 02.03.2024).

Anne bebeği sallarken Mustafa "Ih.Ih.Ih" şekline benzer sesler çıkararak bebeğe uzanmıştır. Anne sallamaya devam etmiştir. Öğretmen uzanarak Mustafa'ya verilmesine fiziksel yardımda bulunmuştur. Mustafa alınca bebeğin vücut organlarıyla oynamaya başlamıştır. Baba haydi sallayalım diyerek "eeee" demeye başlamıştır. Öğretmen, Mustafa'nın dokunduğu, tuttuğu vücut bölümleri hakkında konuşabilecekleri konusunda yönlendirmiştir. "Gözü", "Bebeğin gözü mavi.", "Senin gözlerin nerede?", "Senin gözlerin ne renk?" şeklinde sorularla ve anlatım yaparak Mustafa'nın ilgisini takip etmenin önemini açıklamıştır.

Öğretmen, oyuncak bebeği kucaklamış, sonra Mustafa'ya vermiştir. Mustafa daha sonra öğretmen istediğinde oyuncak bebeği vermiştir. Öğretmen "Pış pış pış" diyerek bebeği sallamaya başlamıştır, pış pış pış diyerek Mustafa'ya vermiştir. Ancak

Mustafa burada hayır anlamında başını sallamıştır. Öğretmen burada durmuştur. Babası "Başını sallama, bebek uyuyor." diyerek müdahale etmiştir. Mustafa burada pış pış diyerek onu uyutmaya çalıştığımızı zannediyor, o nedenle hayır anlamında başını sallamıştır. Annesi "Ben Mustafa'yı pış pış şeklinde uyutmaya çalışıyorum, uyumak istemediğinde hemen kalkıp sarılır." (7. Öğretim oturumu, 36:00). Burada jest ve mimikle birlikte sunulan sözel ifadeye karşı vücut hareketiyle tepki koyuyor. Bebeği uyuttuklarında, anne Mustafa'ya bakarak parmakla dudaklarında sus yapıyor, Mustafa'da hemen parmakla dudaklarında sus yaparak anneyi taklit ediyor.

Öğretmenin de çocuğun hareketliliğine müdahale ederken ailenin davranışlarına anlık dönütler sağlayamadığı kaydedilmiştir (Günlük, 02.02.2024). Öğretmen video döküm analizi sırasında not almış, bir sonraki oturumun başında aileye açıklamıştır.

Danışmanla yapılan inceleme sırasında; ailenin uygulama becerileri konusunda zaman zaman yaşanabilecek durağan zamanların olağan olduğundan, sürekli artan beceriler grafiği görmenin pek mümkün olmadığını, edinilen becerilerin sürekli ve üzerinde çalışarak zamanla kalıcılık sağlayacağını not etmiştir.

Tablo 23. Yedinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı

Yedinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı	
Anne-Baba İçin	**Öğretmen İçin**
- Sıra alma, fırsat verme ve zaman vermenin önemi	- Ailenin uygulaması sırasında yalnızca aileye dönüt verilmesi gerektiği, çocuğa yönelik müdahaleler ailenin müdahalesine engel olabilir, öğretmen kendi uygulaması sırasında aileye model olması

Görsel 19. Öğretim Oturumu: 8. Öğretim Oturumu

09.03.2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir. “Mini Mini Bir Kuş Donmuştu” , karlı pencere tek kartı ve kuş ve “Pazara Gidelim” şarkılarını söyleme, meyve eşleme oyunu yapılmıştır. Meyve oyuncakları, meyveleri kesme, parçaları birleştirme yapılmıştır. İki boyutlu meyve resimlerinden meyve eşleme çalışması yapılmıştır. Öğretmen iki şarkıyı oturum öncesi A4 ebatlarında resimli şekilde hazırlamıştır. “Mini Mini Bir Kuş Donmuştu” ve “Pazara Gidelim” ile ilgili boyama çalışması da yapıldı. Öğretmen tarafından kartondan pencere ve evadan hazırlanmış kuş hazırlanarak drama çalışması yapılmıştır. Oturumda alternatif olarak kurbağa kuklası eklenmiştir. Küçük Kurbağa şarkısı da çalışılmıştır, aile günlük rutinlere eklenmesi konusunda bilgilendirilmiştir . Öğretmen önce “Mini Mini Bir Kuş Donmuştu” şarkısını söylemelerini istemiştir. Önce anne, sonra baba şarkıyı söylemişlerdir. Daha sonra öğretmen model olarak şarkı söylemiştir.

Bu beceride Mustafa’nın anne-babanın ses tonuna ilgi göstermesini amaçlayarak çalışmaya başlandı. Mustafa’nın farklı ses tonlarına karşı duyarlılık kazanması amaçlandı.

Tablo 24. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı

Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları		
İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları	**Annenin Davranış Sıklığı**	**Babanın Davranış Sıklığı**
1.Çocukla oyun kurar.	+	+
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.	+	+
3. Çocuğu dinler.	-	-
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir	-	-
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.	-	-
6.Çocuğun ilgisini takip eder.	-	-
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.	-	-
8. İletişime geçen çocuğa fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlar.	-	-

Tablo 25. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Seçilen Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerilerini Kullanım Sıklığı

Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerileri	**Kullanım Sıklığı**
Dikkati Yöneltme	+
Sıra alma	+
Taklit	+
Alıcı dil	+
İfade edici dil	

Dikkati Yöneltme

Mustafa öğretim oturumu boyunca dikkatini yöneltmiştir.

Örnek 1 (Sekizinci öğretim oturumu video kaydı, 17:04ve 17:30 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk, öğretim araç-gerecini kullanarak Mini Mini Bir Kuş Donmuştu şarkısını söylüyor.
Anne: Anne melodisiyle materyalleri kullanarak, Mini Mini Bir Kuş Donmuştu şarkısını söylüyor.
Mustafa: … (Mustafa anneye bakıyor).
Baba: Anne bitirdikten sonra, materyalleri kullanarak baba Mini Mini Bir Kuş Donmuştu şarkısını söylüyor.
Mustafa: … (Mustafa sırasıyla; babaya bakıyor, sonra kartondan pencereye bakıyor, kuşu inceliyor, babanın dudak hareketlerini izliyor.)

Örnek 2 (Sekizinci öğretim oturumu video kaydı, 17:04 ve 17:30 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk, öğretim araç-gerecini kullanarak Pazara Gidelim şarkısını söylüyor.
Anne: Anne melodisiyle materyalleri kullanarak, Pazara Gidelim şarkısını söylüyor.
Mustafa: … (Mustafa anneye bakıyor).
Baba: Anne bitirdikten sonra, materyalleri kullanarak baba Pazara Gidelim şarkısını söylüyor.
Mustafa: … (Mustafa; babaya bakıyor, meyvelere uzanıyor, kağıdı eline alıyor, sonra tekrar meyvelere uzanıyor.)

Sıra Alma

Mustafa öğretim oturumu boyunca bağımsız bir şekilde sıra almıştır.

Örnek 3 (Sekizinci öğretim oturumu video kaydı, 17:04 ve 17:30 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk, öğretim araç-gerecini kullanarak Mini Mini Bir Kuş Donmuştu şarkısını söylüyor.
Anne: Anne melodisiyle materyalleri kullanarak, Mini Mini Bir Kuş Donmuştu şarkısını söylüyor.
Mustafa: … (Mustafa anneye bakıyor).
Anne: Pır pır ederken canlandı (Ellerini pır pır şeklinde iki yana sallıyor, sonra canlandı derken kuşu havaya fırlatıyor.).
Mustafa: … (Kuşu alıyor. Pır pır yaparak fırlatıyor. Anneye bakıyor.)

Örnek 4 (Sekizinci öğretim oturumu video kaydı, 17:04ve 17:30 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk, öğretim araç-gerecini kullanarak Pazara Gidelim şarkısını söylüyor.

Baba: Baba melodisiyle materyalleri kullanarak, Pazara Gidelim şarkısını söylüyor.
Mustafa: … (Mustafa meyvelere uzanıyor.).
Baba: Katır kutur yiyelim (Babası ellerini yeme hareketini yaparak nakaratı tekrar ediyor.)
Mustafa: … (Mustafa elmayı ağzına götürüyor, sonra babasına uzatıyor.)

Mustafa her iki örnekte de görüldüğü üzere konuşmasa bile jestle sıra alma becerisi gösteriyor.

Taklit

Mustafa öğretim oturumu boyunca toplamda bağımsız 3 defa taklit becerisi kaydedilmiştir.

Örnek 5 (Sekizinci öğretim oturumu video kaydı, 17:04ve 17:30 dakikalar arası)

BAĞLAM: Öğretmen ve çocuk, öğretim araç-gerecini kullanarak Mini Mini Bir Kuş Donmuştu şarkısını söylüyor. Öğretmen anne-babayı da dahil ediyor.
Öğretmen: Öğretmen Mini Mini Bir Kuş Donmuştu şarkısını söylüyor.
Mustafa: … (Mustafa sesler çıkararak, öğretmene bakıyor).
Öğretmen: Cik cik cik cik ötsün diye. (Öğretmen 17:25'te "cik cik" derken parmak uçlarını birleştirip açıyor. Mustafa da tam bu sırada eş zamanlı olarak öğretmeni taklit ediyor (8. Öğretim oturumu, 17:25).
Mustafa: … (Mustafa parmaklarını birleştirip açarak cik cik şeklinde öğretmeni taklit ediyor.)

Örnek 6 (Sekizinci öğretim oturumu video kaydı, 17:04ve 17:30 dakikalar arası)

BAĞLAM: Öğretmen ve çocuk, öğretim araç-gerecini kullanarak Mini Mini Bir Kuş Donmuştu şarkısını söylüyor. Öğretmen anne-babayı da dahil ediyor.
Öğretmen: Öğretmen Mini Mini Bir Kuş Donmuştu şarkısını söylüyor.
Mustafa: … (Mustafa sesler çıkararak, öğretmene bakıyor).
Öğretmen: Cik cik cik cik ötsün diye. (Öğretmen 17:25'te "cik cik" derken parmak uçlarını birleştirip açıyor. Mustafa da tam bu sırada eş zamanlı olarak öğretmeni taklit ediyor (8. Öğretim oturumu, 17:25).
Mustafa: … (Mustafa parmaklarını birleştirip açarak cik cik şeklinde öğretmeni taklit ediyor.)

Örnek 7 (Sekizinci öğretim oturumu video kaydı, 17:04ve 17:30 dakikalar arası)

BAĞLAM: Öğretmen ve çocuk, öğretim araç-gerecini kullanarak Mini Mini Bir Kuş Donmuştu şarkısını söylüyor. Öğretmen anne-babayı da dahil ediyor.
Öğretmen: Öğretmen Mini Mini Bir Kuş Donmuştu şarkısını söylüyor.

Mustafa: … (Mustafa sesler çıkararak, öğretmene bakıyor).
Öğretmen: Öğretmen "Pır pır ederken canlandı." derken kuşu havaya atıyor. Ellerini açarak "Ellerim bak, boş kaldı." diyerek ellerini açıp Mustafa'ya bakıyor. Mustafa kuşu alıyor.
Mustafa: … (Öğretmenin ikinci defa söyleyişinde ellerini pır pır şeklinde açıp kapatarak öğretmeni taklit ediyor.)(8. Öğretim oturumu,17:36).

Alıcı Dil

Bu Mustafa'nın ilk alıcı dil becerilerine yönelik elde edilen veri olduğu için kaydedilmiştir.

Örnek 8 (Sekizinci öğretim oturumu video kaydı, 17:04ve 17:30 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk, öğretim araç-gerecini kullanarak Pazara Gidelim şarkısını söylüyor.
Öğretmen: Pazara gidip bir elma alıp n'apalım?
Mustafa: … (Mustafa elmayı alıyor.)
Öğretmen: Elmayı ye. (Öğretmen Mustafa dahil olduğunda Mustafa'yla konuşuyor, sonra şarkıya devam ediyor.) (8. Öğretim oturumu, 40:18).
Mustafa: … (Mustafa elmayı ağzına götürüyor, yemeye çalışıyor.)

Pazara Gidelim şarkısında öğretmenin "Ye" yönergelerinde, meyveyi ağzına götürdüğü kaydedilmiştir**.**

İfade Edici Dil

Bu Mustafa'nın ilk ifade edici dil becerilerine yönelik elde edilen verisi olduğu için kaydedilmiştir.

Örnek 9 (Sekizinci öğretim oturumu video kaydı, 17:04ve 17:30 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk, öğretim araç-gerecini kullanarak "Mini Mini Bir Kuş Donmuştu" şarkısını söylüyor.
Öğretmen: "Mini Mini Bir Kuş Donmuştu" şarkısını anne-baba tekrar söylemesi için fırsat veriyor.
Anne: Anne melodisiyle materyalleri kullanarak, "Mini Mini Bir Kuş Donmuştu" şarkısını söylüyor.
Mustafa: … (19:13'te Mustafa ağzıyla konuşma hareketi yaparak tanımsız sesler çıkarıyor. Aynı anda eliyle cik cik hareketi yapıyor.)

Oturumun başında annenin "Mustafa, bişeyler anlatmaya çalışıyor, ağzını şişirerek konuşmaya çalışıyor, söyleyemiyor, ellerini havaya kaldırarak sürekli

bişeyler anlatmaya çalışıyor."(8. Öğretim oturumu, 02:55-03:24) dediği kaydedilmiştir.

Değerlendirme: 8. Öğretim Oturumu Değerlendirmesi

Anne ve baba şarkıları söylemişlerdir. Anne-baba söylerken daha düz bir ses tonu kullanmıştır. Öğretmen duyguyu yansıtabilmek için ses tonun da değişikliklere ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Yüz ifadelerini daha dikkat çekici ve duyguyu yansıtıcı şekilde kullanabileceklerini açıklamıştır. "Mini Mini Bir Kuş Donmuştu" şarkısında hareketlerin daha sakin ve sesin alçak olmasına, yüzün üzüntülü mimiklere sahip olması gerektiğine; "Pazara Gidelim" şarkısında daha canlı, aktif ve heyecanlı olması gerektiğine dikkat çekmiştir. Mustafa'nın böylece farklı ses tonlarına karşı duyarlılık geliştirebileceğinin vurgusu yapılmıştır.

Mustafa'nın şarkı söylerken ritmik hece tekrarı yapmasına, konuşmadaki değişik ses ve tonlamaları fark etmesine, sözcük olmasa bile sesleri tekrar etmesine daha fazla model olunması ve fırsat verilmesi gerektiğini açıklamıştır. Anne kendisi söylerken Mustafa'ya yönelmiştir ancak zaman verip beklememiştir. Burada öğretmen, annenin Mustafa'nın yüzüne bakarak beklemesi gerektiğini ifade etmiştir.

Öğretmen 17:04'te "Mini Mini Bir Kuş Donmuştu" şarkısını söylemeye başlıyor. Mustafa öğretmenin yüzünü ve beden hareketlerini izliyor. Öğretmen 17:25'te "cik cik" derken parmak uçlarını birleştirip açıyor. Mustafa da tam bu sırada eş zamanlı olarak öğretmeni taklit ediyor (8. Öğretim oturumu, 17:25). Öğretmen "pır pır ederken canlandı." derken kuşu havaya atıyor. Ellerini açarak "Ellerim bak, boş kaldı." diyerek ellerini açıp Mustafa'ya bakıyor. Mustafa kuşu alıyor. Öğretmenin ikinci defa söyleyişinde ellerini pır pır şeklinde açıp kapatarak öğretmeni taklit ediyor (8. Öğretim oturumu, 17:36). "Ellerim bak, boş kaldı." dediğinde öğretmen ellerini açıp Mustafa'ya bakıyor. Mustafa tam bu sırada ellerini açıp öğretmene bakarak taklit ediyor (8. Öğretim oturumu ,17:43). Anne-babasıyla tekrar söylemesi için öğretmen fırsat veriyor. 19:13'te Mustafa ağzıyla konuşma hareketi yaparak tanımsız sesler çıkarıyor. Mustafa annesine bakarak, dudaklarıyla, ses çıkarmadan "cik cik" taklidi yapıyor (8. Öğretim oturumu, 20:24). "Pazara Gidelim" şarkısının "… yiyelim" kısmında ellerini ağzına götürerek yeme jestini taklit etmiştir (8. Öğretim oturumu, 40:10). "Elmayı ye." dediğinde elmayı ağzına götürerek yeme hareketi yapmıştır (8.

Öğretim oturumu, 40:18). Öğretmen, Mustafa kurbağalarla oynamaktan keyif aldığı için öğretim oturumuna kurbağaları da eklemiştir.

Öğretmen şarkı söylerken ritmik hece tekrarlarında durarak, Mustafa'nın sesi fark etmesini, dinlemesini, ayırt etmesini sağlayacak şekilde; Mustafa'yla göz ilişkisi kurarak, ona fırsat verip zaman vererek Mustafa'nın da katılımını beklediğini anlamasını sağlayarak söylemiştir.

Danışmanla yapılan toplantıda ailenin günlük rutinlerinde anne-babayı taklit edip etmediği konusunda kontrol etmeleri gerektiğine vurgu yapmıştır. Çocuğun tüm sözcükleri anlamasını beklemediğimizi ; ancak ses tonumuz ve yüz ifadelerimizle onun anlamasını kolaylaştırabileceğimizi , özellikle annenin melodik ve bağlama uygun ses tonu ve yüz ifadesi kullanımının artmasının çocuğunun dil gelişimine fayda sağlayacağına dikkat çekmiştir. Bu oturumdan sonra aileyle üçüncü görüşme planlanmıştır. Bu hatırlatma oturumunda ailede kronikleşmiş bazı davranışlar KAEEP kapsamında ele alınarak , aile eğitimi sürecinde belirlenen hedeflere yönelik incelenmiştir.

Tablo 26. Sekizinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı

Sekizinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı	
Anne-Baba için	**Öğretmen için**
- Mustafa'ya fırsat ve zaman verme -Tekrarlı hecelerin arttırılması ve dikkatini yöneltmesini sağlayacak bir ses tonu kullanması**,** bağlama uygun melodik bir ses tonunun kullanılması	**-** Öğretmenin önemli gördüğü noktaları aileye video kaydı üzerinden izleterek anlatmasının daha faydalı olacağı düşünülmüştür.

Aileyle Üçüncü Görüşme

13.03.2024 tarihinde 20:00-20:40 saatleri arasında aileyle ortak belirlenen zaman diliminde gerçekleştirilmiştir. Bu oturumda aileyle yapılan öğretim oturumları hakkında kısa bir özetleme yapılmıştır. Aileyle beraber yapılan çalışmalar hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmıştır. Öğretim oturumu sonlarında danışmanla yapılan inceleme oturumlarının sonunda gelişen eylem planlarındaki maddeler gündem maddesi olarak değerlendirilmiştir. Bu maddeler üzerinden özellikle ailenin dikkat etmesi gereken noktalar üzerinde durularak ailenin aile eğitimi kapsamında çalışılan davranışlar konusunda bilgilendirmek ve onların bu 8 oturuma kadar olan süreçte

görüşlerini almak amacıyla bu görüşme yapılmıştır. Mustafa'da kaydedilen gelişmelerle ilgili kayıtlar değerlendirilmiştir.

Görsel 20. Öğretim Oturumu: 9. Öğretim Oturumu

16.03.2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Oyun hamuru oyun setinde yüz organlarını takma, parmak boyası yapma etkinliği yapılmıştır. Öğretim oturumu akışı 1. oturumdaki şekilde gerçekleştirilmiştir. Mustafa oyun hamurlarıyla oynamak istememiştir. Oyun hamuruna karşı duyusal bir hassasiyet gösterdiği gözlenmiştir. Öğretmen, her oturumda çocuğun yaşını ve gelişim özelliklerini dikkate alarak çocuğun dikkatini çekecek, oturum amacına uygun alternatif araç-gereçler bulundurmuştur. Bu oturumda Mustafa oyun hamuruyla oynamadığı için anne- baba oyunu tamamlamış, parmak boyası yapıldıktan sonra öğretmen "Çantada Ne Var?" alternatif etkinliği ve çantanın içerisinde yer alan sarı peçeteyle güneş kolajı çalışması yapılmıştır.

Tablo 27. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı

Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları		
İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları	**Annenin Davranış Sıklığı**	**Babanın Davranış Sıklığı**
1.Çocukla oyun kurar.	+	+
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.	+	+
3. Çocuğu dinler.	+	+
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir	+	+
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.	+	+
6.Çocuğun ilgisini takip eder.	+	+
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.	+	+
8. İletişime geçen çocuğa fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlar.	+	+

Değerlendirme: 9. Öğretim Oturumu Değerlendirmesi

Öncelikle bir önceki oturumda belirlenen araç-gereç anne ve babaya verilmiştir. Öğretmen gözlemlemiştir. Anne ve baba bu oturumda; anne merdaneyle hamuru açmıştır, baba hamurla yüz organlarını takmıştır. Ver, aç, al yönergelerini sesli ve Mustafa'nın dikkatini çekecek şekilde defalarca ifade etmişlerdir. Mustafa bu oturum oturmamıştır. Sürekli dolaşmıştır. Etrafa bakmıştır. Hamura dokunmak konusunda hassasiyetleri olduğu görülmüştür. Mustafa oyun hamuruyla oynamak istememiştir. Anne daha önce oyun hamuruyla oynamadıkları için Mustafa'nın buna dokunmak istemeyeceğini düşünmediğini ifade etmiştir (Günlük, 16.03.2024). Mustafa'nın ilk defa bu oturumda oyun hamuru ve parmak boyasıyla tanıştığını söylemişlerdir (Günlük, 16.03.2024). Ayrıca Mustafa'nın babaannesi ekmek yaptığında da hamura dokunmadığını belirtmişlerdir (Günlük, 16.03.2024). Parmak boyasıyla çok güzel boyama yapmıştır, keyif almıştır. Elinin boyanmasına izin vermiştir. Ellerini boyarken renkleri konuştular, Mustafa'ya boyaması için fırsat verdiler, Mustafa'nın elini kâğıda dokundurmasına "Haydi, sen de yap." diyerek beklediler, Mustafa'dan beklediklerini Mustafa'nın anlamasını ve yapmasına destek oldular. Pekiştireç bu oturumda daha fazla kullandıkları gözlendi. Örneğin anne Mustafa'nın her çabasına "Aferin benim oğluma…" gülümseyerek ve olumlu bir ses tonu kullanarak dönüt vermiştir. Baba da "Aferin Mustafa'ya" sözel olarak ve alkışla pekiştireç sunmuştur. Hem annenin hem babanın Mustafa'yla yapılan boyama sırasında yapılan eyleme yönelik anlamlı dil fırsatlarını değerlendirdikleri gözlenmiştir. Bu oturumda Mustafa'nın ortak dikkati oluşturmada sınırlılığı olduğu gözlense de anne ve baba Mustafa'nın iletişim çabalarına çoğunlukla duyarlı davranmışlardır.

Çantanın içerisine Mustafa'nın daha önceki oturumlarda oynadığı kuzu, kırmızı, sarı ve mavi top, kurbağa, ambulans, araba; günlük hayatından aşina olduğu mandal, kaşık, tarak-ayna, çiçek, sarı peçete konulmuştur. Öncelikle sıra belirlenmiştir, sırayla çantanın içerisine bakmadan sıradaki kişi bir nesne seçmiştir. Öğretmen her defasında "Acaba ne çıkacak?" diyerek Mustafa cevap vermese de tahmin etme becerisini kazanmasına yönelik sormuş, fırsat sağlamış ve cevap beklemiştir. "Bu ne?" sorularıyla anne-babaya örnek olmuştur. Fırsat vermeleri, beklemeleri, daha sonra

nesneye ilişkin açıklama yapmaları, ne işe yaradığı, rengi, nasıl kullandığımız konularında konuşmaları, eş zamanlı olarak zaman zaman da sözel ipucu sunmuştur.

Tablo 28. Dokuzuncu Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı

Dokuzuncu Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı	
Anne-Baba İçin	**Öğretmen İçin**
- Mustafa'nın ilgi ve ihtiyaçlarını takip etmesi - Dili zenginleştirmeleri	- Çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına karşı daha dikkatli olması - Oyunların akışı veya beklenmeyen durumlara karşı daha planlı olması

Görsel 21. Öğretim Oturumu: 10. Öğretim Oturumu

23.03.2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu öğretim oturumunda kitap bakma çalışması yapılmıştır. Bu çalışma masada planlanmıştır. Oturumun materyalleri hikâye kitabı, bebek ve küvet, 2 adet ördek öğretmen tarafından getirilmiş; Mustafa'nın kullandığı şampuan, bornoz ve lifi dahil edilmiştir. Öğretmen, zaman zaman yönlendirmelerde bulunmuş olsa da annenin bu öğretim oturumuna kadar iletişim becerilerini ve alıcı dil becerilerini destekleyen davranışlarının en çok sayıldığı oturum olarak kayda geçmiştir.

Tablo 29. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı

Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları		
İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları	**Annenin Davranış Sıklığı**	**Babanın Davranış Sıklığı**
1.Çocukla oyun kurar.	+	+
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.	+	+
3. Çocuğu dinler.	+	+
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir	+	+
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.	+	+
6.Çocuğun ilgisini takip eder.	+	+
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.	+	+
8. İletişime geçen çocuğa fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlar.	+	+

Tablo 30. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Seçilen Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerilerini Kullanım Sıklığı

Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerileri	**Kullanım Sıklığı**
Dikkati Yöneltme	+
Sıra alma	+
Taklit etme	+
Alıcı Dil	+
İfade Edici Dil	-

Dikkati Yöneltme

Örnek 1 (Onuncu öğretim oturumu video kaydı, 13:00 ve 45:34 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk bebek yıkıyor.
Öğretmen: Aaa, bakalım burada ne varmış? (Kitabı poşetin içerisinden çıkarıyor.)
Mustafa: … (Kitabı alıyor.)
Anne: Burada bir hikâye varmış.
Mustafa: … (Mustafa kitaba bakıyor. Sayfalarını açıyor.)

Sıra Alma

Örnek 2 (Onuncu öğretim oturumu video kaydı, 13:00 ve 45:34 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk bebek yıkıyor.
Baba: Başını yıkayalım. (Eline şampuan sıkıyor.)
Anne: Az sık, çok köpürür. (Gülüyor.)
Mustafa: Şampuana uzanıyor. (Eline sıkmaya çalışıyor. Eline sıkıp bebeğe sürüyor, yıkıyor. Babaya bakıyor.)
Baba:… (Mustafa'yı izliyor.)

Öğretmen burada hemen babaya Mustafa'nın onun yıkamasını istediğini söylüyor, baba bebeği yıkamaya devam ediyor.

Örnek 3 (Onuncu öğretim oturumu video kaydı, 13:00 ve 45:34 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk bebek yıkıyor.
Öğretmen: Bebeğin elini yıkayalım. Mustafa sen de bebeğin elini yıka. (Mustafa'ya bakıyor.)
Mustafa: … (Bebeğin elini yıkıyor.).
Öğretmen: Şimdi de ayağını yıkayalım. **(**Öğretmen daha sonra oyuncak bebeğin ayağını yıkamıştır. Mustafa'ya bakmıştır.) .
Mustafa: … (Mustafa oyuncak bebeğin elini yıkamış, sonra durmuş, öğretmene bakmıştır.)

Taklit

Örnek 4 (Onuncu öğretim oturumu video kaydı, 13:00 ve 45:34 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk bebek yıkıyor. Öğretmen fırsat öğretimi yapıyor.
Mustafa: … (Mustafa küvetteki suyun içine eliyle vurarak suyu sıçratmıştır.)
Öğretmen: Şap şap (Mustafa'nın elini taklit ederek yapmıştır.)
Mustafa: … (Mustafa gülerek tekrarlamıştır. Öğretmene bakıyor.)
Öğretmen: Şap şap (Küvetteki suyun içine eliyle vurarak suyu sıçratmıştır. Mustafa'ya bakıyor.)
Mustafa: … (Mustafa küvetteki suyun içine eliyle vurarak suyu sıçratıyor.)

Mustafa suya "şap şap" vurarak ağzını kıpırdatırken öğretmeni aynen tekrarlayarak taklit ediyor.

Alıcı Dil

Örnek 5 (Onuncu öğretim oturumu video kaydı, 13:00 ve 45:34 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk bebek yıkıyor.
Anne: Bebeği yıkayalım, mis gibi olsun, oh mis gibi koksun.
Mustafa: … (Mustafa suyun içinde oynuyor.)
Anne: Mustafa su dök. Hadi, bebeğe su dök, durulayalım. Bebek çıksın. (Suyu işaret ediyor.)
Mustafa: … (Ağız hareketleri yaparak Mustafa su döküyor.)

Suyu dök dediğinde annenin yönergesini alarak suyu dökmüştür. Ses taklitlerine yönelik ses çıkmasa da ağız hareketleriyle tekrar yapmaya çalışmıştır.

Mustafa, bu oturumda 11. dakikada kameraya yönelmiş, elini uzatmıştır, babası hemen kalkarak müdahale etmiştir. Baba işaret parmağını sağa sola hayır anlamında sallayarak "Mustafa hayır!" demiştir. Mustafa burada, elini çekerek, durmuş ve babasına bakmıştır; dudağını sarkıtarak yüzünü ekşitmiş, iki kolunu kendini saracak şekilde birleştirerek "i…i…i…" sesi çıkartarak masaya yönelmiştir.

İfade Edici Dil

Mustafa'nın bu oturumda ağlamanın yerine daha çok ses çıkarma davranışı gösterdiği kaydedilmiştir. Süreç içerisinde talep ve isteklerini arkasını dönüp koltuğa gidip kafasını koyarak ifade ederdi. Ancak bu oturumda daha çok iletişim amacıyla, ağlama davranışına eşlik eden farklı sesler çıkarmaya çalıştığı gözlenmiştir. Bu davranış oturum süresince 2 defa gerçekleşmiştir (10. Öğretim oturumu, 11:23; 23:00,23.03.2024 Araştırmacı günlüğü).

Değerlendirme: 10. Öğretim Oturumu Değerlendirmesi

Anne bağlama uygun yaptığı eyleme ilişkin anlamlı dil girdisi sunmuştur. Zaman zaman yıkama esnasında verilecek dile ilişkin yeterli açıklama yapamadıklarında öğretmen müdahale etmiştir. Örneğin, bazı seslerin açıklamalarını yapmakta zorlanmışlardır, suyu dökerken "şır şır.." sesi gibi örnek sesler sunmuştur.

Mustafa küvetteki suyun içine eliyle vurarak suyu sıçratmıştır. Öğretmen "şap şap" yaparak suyu sıçratmıştır, arada bir durarak yapmaya devam etmiştir, Mustafa'ya bakmıştır. Mustafa "şap şap" yapmak için sıra alma becerisi göstermiştir. Öğretmen daha sonra oyuncak bebeğin elini yıkamıştır. Mustafa'ya bakmıştır. Mustafa oyuncak bebeğin elini yıkamış, sonra durmuş, öğretmene bakmıştır. Mustafa suya "şap şap" vurarak ağzını kıpırdatırken öğretmeni aynen tekrarlayarak taklit ediyor.

Bu oturumda anne-babanın bebek yıkarken çok eğlendikleri gözlenmiştir (Günlük, 23.03.2024). Öğretmen, anne-babanın çocuğun dil becerilerini destekleyici davranışlarının artmasıyla beraber aile eğitimini bir görev olarak yapmadıklarını, süreçten keyif alarak günlük rutin bir aktivite haline getirdiklerini gözlemlemiştir ve günlüğüne kaydetmiştir (Günlük, 23.03.2024).

Tablo 31. Onuncu Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı

Onuncu Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı	
Anne-Baba İçin	**Öğretmen İçin**
- Anlamlı dil girdisi sağlama	- Daha fazla ses tekrarlarını yapması - Oyunlar sırasında çocuğun dikkatini yönlendirmesini sağlayacak daha büyük hareketler yapması

Görsel 22. Öğretim Oturumu: 11. Öğretim Oturumu

Bu öğretim oturumu da makarna pişirme ile ilgili kitap bakma, çay bardağı, çaydanlık , bardaklar , tencere , tava , şekerle oyun oynama çalışması yapılmıştır. Bu çalışma masada planlanmıştır. 30.03.2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

Tablo 32. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanım Sıklığı

Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları		
İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları	**Annenin Davranış Sıklığı**	**Babanın Davranış Sıklığı**
1.Çocukla oyun kurar.	+	+
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.	+	+
3. Çocuğu dinler.	+	+
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir	+	+
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.	+	+
6.Çocuğun ilgisini takip eder.	+	+
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.	+	+
8. İletişime geçen çocuğa fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlar.	+	+

Değerlendirme: 11. Öğretim Oturumu Değerlendirmesi

Çocuğun bu öğretim oturumunda hasta olması ve ailenin talebi üzerine oturumun akşam saatlerinde planlanması sebebiyle anne-baba ve öğretmen masa düzenini oluşturmakta ve oyunları devam ettirmekte zorluklar yaşamıştır. Mustafa sürekli dolaşmıştır. Dikkatini yöneltmede ve diğer iletişim becerilerinde yoğun sınırlılıklar kaydedilmiştir. Araştırmacı anne-babaya rutin saatlere dikkat edilmesinin Mustafa'nın gelişimi açısından daha faydalı olacağı konusunda açıklama yapmıştır. Hem çocuğun hem de anne-babanın bu oturumda daha yorgun ve dikkatini toplamakta zorlandığı kaydedilmiştir (Günlük, 30.03.2024).

Mustafa oturum boyunca dolaşmaya çalışmış, masada oturmak istememiştir.

Mustafa'nın oturmamasına rağmen kendisine yöneltilen seslere vücut hareketleriyle tepki verdiği, sesin geldiği yöne baktığı, ismine tepki verdiği kaydedilmiştir (Günlük, 30.03.2024). Oyun alanından uzakta dahi olsa konuşan kişiye dikkatini yönelttiği kaydedilmiştir. Anne-babanın kendi aralarında olan konuşmalarına 18 saniye boyunca dinler gibi göründüğü video dökümünde kaydedilmiştir. Öğretmen jest kullanmadan "Mustafa bebeği ver." dediğinde Mustafa'nın bebeği öğretmene doğru uzattığı kaydedilmiştir (11.Öğretim oturumu, 23:12)

Anne ve Mustafa tencereyi karıştırırken; Mustafa kaşığı ağzına götürmüştür. Annesi "Hayır, karıştır, yeme" diyerek ağzından çıkarmaya çalışmıştır. Öğretmen "Mustafa ham ham yapıyor." diyerek yaptığı eylemi anlatması için anneye model olmuştur (11. Öğretim oturumu, 45:13) . Anne daha sonrasında "Aaa, makarna çok güzel olmuş, mmm" diyerek oyunu devam ettirmiştir. Mustafa'ya sıra vermiş, fırsat ve zaman tanıyarak taklit etmesine öncülük etmiştir. Annenin görsel üzerinden konuşma ve kitap bakma sırasında olağan akışa uygun davranmakta zorlandığı, her şeyin resme uygun olması konusunda direttiği gözlenmiştir (Günlük, 30.03.2024). Babanın görsel hakkında konuşarak oyun kurma ve devam ettirmeyi akışa uygun şekilde Mustafa'yı takip etmekte daha az zorlandığı gözlenmiştir (Günlük, 30.03.2024). Örneğin, makarna yapılacağı sırada "Ocağı açalım, çıt çıt çıt , tencereyi koyalım, makarna pişsin." diyerek yapılan eylemi hem anlatmış hem de görseli canlandırmış, Mustafa'nın da ocağı açmasına yardım etmesini talep ederek oyunlaştırmıştır.

Daha sonra çay pişirme ve dağıtma yapılmıştır. Öğretmen kaşık ve bardaklarla karıştırma sesi çıkararak Mustafa'nın dikkatini yöneltmesini sağlamış, anne-babayı da oyuna dahil ederek çay pişirme oyunu oynamışlardır. Öğretmen bir bardak ve kaşık Mustafa'ya vererek, önce kendisi karıştırmış ve Mustafa'ya bakmıştır. Mustafa aynı hareketi yaptıktan sonra durarak öğretmenin tekrar karıştırıp karıştıramayacağını anlamak için baktığı video analizinde not edilmiştir (11. Öğretim oturumu, 30.03.2024). "Anneye çay verelim, babaya çay verelim." dedikten sonra Mustafa çayı öğretmene uzatmıştır.

Öğretmen, "Şekeri ver." dediğinde Mustafa şekeri öğretmene uzatmış, çay içerken öğretmen-anne-baba "hüp hüp" sesi çıkararak içmişlerdir, Mustafa burada sesi tanımsız bir şekilde çıkararak ağız hareketiyle söylemeye çalışmıştır.

Mustafa sıklıkla ayağa kalkmış, dolaşmış, tekrar masaya geldiğinde oyuna dahil edilmiştir.

Tablo 33. On Birinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı

On Birinci Aile Eğitimi Sonrası Gelişen Eylem Planı	
Anne-Baba İçin	**Öğretmen İçin**
- Kitap bakma sırasında çocuğun ilgisini takip etmenin gerekliliğine dikkat etme - Çocuğun davranışlarına müdahale etmek yerine , yaptığı eylem hakkında konuşma ve açıklama	- Öğretmenin anne-babaya yönelik daha açıklayıcı olma - Mustafa'nın dikkatini yönlendirmesi konusunda anne-babayı yönlendirme

Görsel 23. Öğretim Oturumu: 12. Öğretim Oturumu

06.04.2024 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu oturumda danışman, son öğretim oturumu için çocuğun toplamayı çok sevdiği bir olayla ilgili kitap bakılması tavsiyesinde bulunmuştur. Öğretmen, Mustafa toplamayı çok sevdiği için piyasada oyuncak toplamayla ilgili yer alan bir çocuk kitabını Mustafa'nın adına uygun uyarlama yaparak kullanmıştır. Öğretmen kitabın sayfalarında da çocuğun alıcı ve ifade edici dil becerilerine uygun uyarlamalar yapmıştır. Önceki öğretim oturumlarında kullanılan oyuncaklardan bazılarını dahil etmiştir, aileden de sevdiği oyuncakları dahil etmesini talep etmiştir. Öğretim oturumu akışı 1. oturumdaki şekilde gerçekleştirilmiştir. Her öğretim oturumunun bir rutini haline gelen dinleme etkinlikleri, şarkı ve parmak oyunları bu oturumda da anne-babanın katılımıyla sürdürülmüştür. Son üç oturum kitap bakma etkinliği yapıldığından masa üzerinde gerçekleştirilmiştir. Mustafa'yla hem kitap bakma hem de dağınık oyuncakların her biriyle ilgili oyun oynanmış, konuşulmuştur.

Tablo 34. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanımı

Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları		
İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları	**Annenin Davranış Sıklığı**	**Babanın Davranış Sıklığı**
1.Çocukla oyun kurar.	+	+
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.	+	+
3. Çocuğu dinler.	+	+
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir	+	+
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.	+	+
6.Çocuğun ilgisini takip eder.	+	+
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.	+	+
8. İletişime geçen çocuğa fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlar.	+	+

Değerlendirme: 12. Öğretim Oturumu Değerlendirmesi

Tablo 35. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Seçilen Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerilerini Kullanım Sıklığı

Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerileri	**Kullanım Sıklığı**
Dikkati Yöneltme	+
Sıra alma	+
Taklit etme	+
Alıcı Dil	-
İfade Edici Dil	-

Dikkati Yöneltme

Anne ve babanın çocuğun dikkatini yöneltmesini sağlama da daha etkin olduğu, Mustafa'nın da anne babaya dikkatini yönelttiğini, daha uzun süre göz ilişkisi kurduğu, anne-baba konuşurken yüzlerine baktığı ve dinlediği, bunun akabinde yüz ifadelerini değiştirdiği gözlenmiştir.

Örnek 1 (Onbirinci öğretim oturumu video kaydı, 13:00- 17:04 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk bebek yıkıyor.
Öğretmen: Aaa, bakalım burada ne varmış? (Kitabı poşetin içerisinden çıkarıyor.)
Mustafa: … (Kitabı alıyor.)
Anne: Burada bir hikâye varmış.
Mustafa: … (Mustafa kitaba bakıyor. Sayfalarını açıyor.)

Sıra Alma

Anne-baba Mustafa'nın sıra alma davranışına yönelik olumlu hamlelerde bulunmuş, beklediklerini belirtecek kadar zaman vermişlerdir. Sıra alma becerisini kontrol ettikleri, buna göre oyuna devam ettikleri görülmüştür. Sıra alma davranışını Mustafa'nın kaçırdığı yerde anne babaya dönerek onun sıra alma davranışına örnek olmasını beklemiştir.

Örnek 2 (Onbirinci öğretim oturumu video kaydı, 27:14ve 30:30 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk kitap bakıyor.
Anne: Mustafa oyuncaklarını topluyor. (Poşetin içine oyuncakların birini koyuyor.)
Mustafa: … (Annesine bakıyor.)
Anne: Burada dağınık oyuncaklar var. Haydi sen de topla. (Annesi oyuncağı gösteriyor.)
Mustafa: … (Mustafa annesine bakıyor. Oyuncağı alıyor. Poşetin içine koyuyor.)

Taklit

Öğretim oturumunun bazı yerlerinde annenin çocuğu taklit ettiği, bazı yerlerinde çocuğun da anneyi taklit ettiği not edilmiştir. Annenin çıkardığı seslere benzer sesler çıkararak çocuğun ses taklitleri yapmaya çalıştığı, babanın iletişimsel amaçlarına yönelik anlamsız sesler çıkardığı kayıt altına alınmıştır.

Örnek 3 (Onbirinci öğretim oturumu video kaydı, 46:02- 58:15 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk kitap bakıyor.
Anne: Mustafa oyuncaklarını topluyor. (Poşetin içine oyuncakların birini koyuyor.)
Mustafa: … (Annesine bakıyor.)
Anne: Burada dağınık oyuncaklar var. Haydi sen de topla. (Annesi oyuncağı gösteriyor.)
Mustafa: … (Mustafa annesine bakıyor. Oyuncağı alıyor. Poşetin içine koyuyor.)

Alıcı Dil

Örnek 4 (Onbirinci öğretim oturumu video kaydı, 46:02- 58:15 dakikalar arası)

BAĞLAM: Anne-baba ve çocuk bebek yıkıyor.
Anne: Poşete koy. (Oyuncağı uzatıyor.)
Mustafa: … (Poşete koyuyor.)
Anne: Al, bunu da poşete koy.(Oyuncağı uzatıyor.)
Mustafa: Poşete koyuyor .(Annenin yüzüne bakıyor , onay ifadesi bekliyor.)

İfade Edici Dil

Mustafa'nın bu oturumda anlamlı ve jest ve mimikten arınmış bir kullanımına rastlanmamıştır. Ancak Mustafa oturumun sonunda tüm oyuncakları tekrar masanın üzerine çıkarmış, öğretmene dönerek oyuncakları göstermiş, kendisine vermesini işaret etmiştir. Öğretmen Mustafa'ya oyuncakları tek tek vermiş, Mustafa hepsini poşetin içine koymuştur. Mustafa'nın ilk defa araştırmacıya yönelik böyle bir talepte bulunduğu, etkileşimi başlattığı gözlenmiştir. Araştırmacı burada Mustafa'ya oyuncakları vermiştir, "Mustafa al, Mustafa ver, poşetin içine koy" yönergeleri vererek , oyuncakların isimlerini söyleyerek bağlama uygun dil girdisi sağlamıştır. Aile Mustafa'nın günlük yaşamlarında konuşmaya yönelik, benzer sesleri kullanmaya çalıştığını ve sürekli bişeyler anlatmaya çalıştığını ifade ettiler(

Değerlendirme: 12. Öğretim Oturumu Değerlendirmesi

Annenin bu oturumda Mustafa'nın ilgilendiği oyuncaklarla ilgili duyarlı ve olumlu yanıtlayıcı davranışlarının artışı anlamlı farklılık oluşturacak düzeyde kaydedilmiştir. Daha çok olumlu ifade kullandığı ve pekiştireçlerden faydalandığı, Mustafa'nın dilini kabul ederek model olduğu gözlenmiştir. Annenin araştırma süreci içerisinde pekiştirirken ve Mustafa'nın uygun olmayan davranışlarına yönelik verdiği

tepkilerde , uygun farklı ses tonu ve yüz ifadelerinde de anlamlı derecede farklılık olduğu gözlenmiştir (Günlük, 06.04.2024). Öğretmen bu oturumda daha az ipucu vermiştir. Babanın da günlük hayatta kullandığı stratejilerden daha çok bahsettiği gözlenmiştir (Günlük, 06.04.2024). Babanın hem günlüklerinden hem de sözlü beyanlarından yola çıkarak aile öğretim programında yapılandırdıkları davranışları günlük hayatlarına genelledikleri kaydedilmiştir. Anne ve babanın KAEEP uygulama becerilerinin de son öğretim oturumunda devamlılık gösterdiği araştırmacı günlüğüne kaydedilmiştir. Anne-baba-çocuk etkileşiminin pozitif artışla seyrettiği gözlenmiştir. Ailenin Mustafa'yla vakit geçirirken pozitif anlamda daha rahat, ne yapacağını bilen, çocuğuna yönelik reaktif olmak yerine proaktif bir yönelim sergileyen aile tutumu gerçekleştirdikleri gözlenmiştir (Günlük, 06.04.2024). Anne-babanın öğretim oturumu süresince kendi aralarındaki iletişimin de olumlu, yapıcı ve pozitif olduğu; her ikisinin de karşılıklı olarak iş birliği içerisinde birbirlerine yönelik takım çalışması yaptıkları gözlenmiştir (Günlük, 06.04.2024). Baba kitabın sayfalarına dokunmasına müdahale ediyor, anne "Bırak kendi çevirsin." diyerek müdahale ediyor. Burada anne kendi davranışlarından sorumlu olduğu kadar, babaya da sözlü olarak çocuğu destekleyici, onun da katılımını sağlayıcı bir müdahalede bulunmuştur.

Mustafa'nın dikkatini yöneltmesinin , dikkatini yöneltme süresinin arttığı, masada daha uzun süre etkileşimde bulunduğu , zaman zaman kalkmak istediği ancak ailenin dikkatini çekme becerilerini kullandığı , Mustafa'nın ilgisini takip ederek ona yöneldikleri, zamanı keskin hatlarla kullanmak yerine esneterek , çocuğun ilgi ve ihtiyacını dikkat ederek , her anın öğretim anına dönüştürülebileceği farkındalığına sahip bir şekilde müdahale etmişlerdir(Günlük, 06.04.2024). Kitap bakma etkinliği son üç oturumda gerçekleştirilmiştir. Her amaç çalışıldıktan sonra, oturum süresince amacın gerçekleştiği araştırmacı tarafından kaydedilse bile o hafta o amaçla ilgili ödevler verilmiştir. Bu oturumda da bakılan hikaye kitabıyla ilgili bir sonraki haftaya kadar ilgili ödevler verilmiştir. Amacın gerçekleştirildiği aileyle beraber bir sonraki hafta yapılan toplantı sonucunda kaydedilmiştir.

Aileyle Son Görüşme

13.04.2024 tarihinde on ikinci öğretim oturumundan bir hafta sonra aileyle son görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmede hem öğrencinin araştırma öncesi

alınan gelişim değerlendirmesine yönelik araştırma sonrası gelişim değerlendirmesi yapılmıştır. Aynı zamanda ailenin KAEEP ve aile eğitimine yönelik görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Mustafa'nın Gelişim Becerileri Envanteri'yle yapılan değerlendirmesi sonucunda alınan tüm amaçları gerçekleştirdiği gözlenmiştir. BEP'te alınan aylık amaçların kazanımlarının "+" olarak kaydedildiği , araştırma kapsamında Mustafa'nın bireysel performansına uygun olarak hazırlanan BEP'in uzun dönemli amaçlarının ve kısa dönemli amaçlarının kazanımlarının sağlandığı kaydedilmiştir.

Aile eğitiminden sonra değişim olduğunu düşünüyor musunuz?

Anne: Tabii. Çok oldu. Daha fazla duyuyor. Özel eğitimde duyduğu için farklı etkinlikler yapıyorlar artık, sadece oyun oynamıyorlar.

Baba: Evet çok oldu. Sesleri farketmeye başladı. Bizim sesimize dönüyor. Adını söyleyince bakıyor. Ama bunlar bizim aldığımız eğitimin de çok fazla faydası olduğunu düşünüyorum. Ama biz sadece cihaz takılınca duyacak, konuşacak sanıyorduk. Kimse bize bişey anlatmadı. Takıldı, bitti. Bu kadar eğitimin devam edeceğini de kendimize düşen görevleri de bilmiyorduk. Artık hem gözlemleyebiliyoruz, çocuğumuzu nasıl gözlemleyeceğimizi biliyoruz. Neye bakacağımızı, ne yapacağımızı bu eğitimle öğrendik aslında. Biz hiçbişey bilmiyormuşuz.

KAEEP kapsamında ilk dersinizi ve son dersinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Anne: Bayağı bir bilgi edindim yani. Normalde biz hiç yapmıyorduk yani. Yapa yapa, yapa yapa üç ay içerisinde öğrendik hepsini. Yani bu kadar.

Baba: Yaklaşım olarak kendimizi değerlendirmek gerekirse şöyle bayağı bir yol katettik yani şey olarak. Hangi konularda nasıl yaklaşmamız gerektiğini biliyoruz artık. Günlüğün de aslında faydaları oldu. Baktım önceki yazdıklarıma sadece hareketler falan var. Şimdi sesleri falan çıkarmaya başladı. Üç ay sonrasında böyle devam edersek bize bağlı tamamen. Mustafa'nın çabası bir yere kadar. Anne-baba olarak şunu farkettik: Biz ne kadar üstüne düşersek o da o kadar ilerliyor yani. İlkine göre çok iyiyiz yani. Çevremizde falan insanlar olsun böyle özel eğitim almasıyla ilgili gidip anlatabilecek kadar bilgimiz var yani. Bu kadar bilgi edindiğimizi düşünüyorum

ben açıkçası. Bundan sonraki süreçte yaklaşımlarımız hep daha profesyonel anlamda, daha bilinçsiz bir şekilde eğitmek var, bilgili bir şekilde eğitmek var. Daha bilgili eğiteceğiz Mustafa'yı. Yani artık seneye kadar hedeflerimiz olacak. Cümle, kelimeleri falan söylemiş olsa. 3 ay sonra kelimeleri falan artık birleştirip "Baba gel." Gibi mesela hedefliyoruz artık. O açıdan iyi oldu yani. Bu eğitimin bize katkısı çok fazla oldu yani. Mustafa'nın eğitimine bakış açımız tamamen değişti. Öğretmen tam burada bakış açınız nasıl değişti diyerek biraz daha açmalarını istemiştir.

Mustafa'ya mesela biz direkt bağıra bağıra konuştuğumuzda ya da böyle işaret ederek daha hızlı öğrenir diye düşünüyorduk. Ama aslında bağırmadan normal kendi tonunda konuşabileceğimizi anladık. Sonra işte mesela nasıl tepki vermemiz gerektiğini, bulunduğu ortamla ilgili konuşmayı, bişey anlatırken onu taklit etmeyi, sesleri taklit etmenin önemini anladım. Mesela bir ayı, ayı sesini çıkararak o ayının sesi çıkardığını anlatmayı, basit cümleler kurmayı. "Mustafa gel.", "Mustafa yap." gibi daha basit dil kullanmayı, önceden bağırarak "Bunu buraya koy." derdim. Şimdi "Bunu koy." diye anlatabileceğimi anladım. Daha bebek gibi konuşmak değil de mesela bazen kucağıma alıyorum, "Ne yaptın bugün ? , Bugün nasıl geçti?" şeklinde konuşuyorum.

Aile eğitiminin önemi hakkında neler söylemek istersiniz?

Anne: Açıkçası hiçbişey bilmiyordum. Eşim diyordu öğret, konuş, anlat. Bu üç ay içerisinde her şeyi öğrendim. Oyun oynama, şarkı söyleme, şunu al, şunu ver, bay bay, Mustafa zil çaldı, sese bak onları öğrendim. Ben hiçbişey bilmiyordum. Eşim bayağı kızıyordu bana. Niye öğretmiyorsun, çocuğa öğret diyordu. Ya zaten 1.5- 2 yaşına kadar işitme cihazı hiç kullanmadığı için hiçbişey yapılmadı. Özel eğitimde mecburiyetinde oyun oynatıyoruz diyorlardı.

Baba: Ya aslında biz aile eğitimi almamışız. Biz ne çalışıyorlar bilmiyoruz, Mustafa biz girdiğimizde odaklanmadığı için bizi almıyorlar. Mustafa'yı gözlemlemeyi bilmiyorduk, ilerlemediğini düşünüyorduk aslında. Şu an gözlemliyoruz aslında, bişeyi ne kadar sürede öğrenir, ne çalışacağız, nasıl çalışacağız. Bir ay boyunca Mustafa'yla düzenli olarak öğretmeye çalıştığımız şeyleri öğreniyor.

Örneğin biz ona düzenli olarak ver dediğimiz için Mustafa artık "Ver" diyor. Sadece derse gitmesinin yeterli olmadığını gördüm. Bizim de evde onunla bişeyler yapmamız gerektiğini farkına vardım.

Mustafa'nın günlük rutinleri ve eğitimi kapsamında günlük hayatınızda neler değişti?

Anne: Eğitimden önce açıkçası ben hiçbişey yapmıyordum. Genellikle evin işiyle uğraşıyordum. Eğitimden sonra sizin söylediklerinizi, verdiğiniz ödevleri "al, ver" gibi, çocuk şarkıları, tekerlemeler. Mustafa'yla konuşuyorum. Işıkları yaktığında önceden kalkıp ışığı kapatırdım, şimdi "Bak hava güneşli, gündüz, ışıkları yakma, ışık gece yanar." diyorum. "Gece dışarı çıkmaya çalıştığında dışarıyı gösterip, gece oldu, çıkma." diye konuşuyorum onunla. Bunları hiç yapmıyordum. Şimdi eğitimden sonra söylemeye başladım.

Baba: Eğitimden sonra ağırlıklı olarak konuşmaya başladım Mustafa'yla. Sürekli konuşuyorum. Şey gibi. Arkadaşımla günlük konuşur gibi. Önceden sadece kulağına bağırarak mesela su diyordum. Şimdi "Gün içinde ne yaptın, günün nasıl geçti gibi?" ağırlıklı olarak anlaması için sürekli konuşuyorum. Şarkı söylüyorum. Düzenli etkinlikler yapmaya başladık bence eşimde mesela evet yapıyordum ama artık her gün düzenli olarak konuşuyorum. Eğitimden sonra mesela onunla konuşma düzeyimiz değişti. Ona anlatıyorum. Geçen gün mesela köpek sevdik, çok hoşuna gitti. "Bak köpek, hav hav" şeklinde ona uygun anlattım. Tavuk görünce " Gıt gıt gıdak , tavuk, yumurta yapıyor" gibi onunla konuşuyorum. O da ağzıyla konuşacak gibi yapıyor, çıkacak ama biraz daha çalışmamız lazım. Daha öncesinde böyle şeyler yapmıyordum. Bu şekilde düzenli bir eğitime katılmamızın ben bize çok faydası olduğunu düşünüyorum. Çünkü, ben araştırıyordum, okuyordum ama bu şekilde anlatılarak bana uygulanmasının kolaylık olduğunu düşünüyorum.

Birbirinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Anne: Eşim hep eğitim odaklıydı. Bu eğitimden sonra daha fazla ve her gün ilgilenmeye başladı Mustafa'yla. Beni de artık anladığını düşünüyorum.

Baba: Eşim eskisine göre çok iyi. Açık konuşacağım, eşim hiçbişey yapmıyordu eğitimiyle alakalı. Gün içinde işte olduğum için çok ilgilenemiyordum.

Anne-baba olarak sorumluluk sahibiyiz. Ama Mustafa'daki sorumluluk diğer çocukların sorumluluğundan bir tık daha fazla olması gerekiyor.

Aile Eğitim Programları'nın anne-baba katılımlı olması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Anne: Eşimle beraber olmamız daha iyi aslında. Çünkü ayrı ayrı girdiğimizde, sana ne öğretti, bana ne öğretti oturup anlatamayız. Birbirimiz olunca daha iyi bizim için.

Baba: Eşim bana onu aktaramazdı. Eşim şey yapardı. Mesela hastaneyle ilgili bir konu varsa eşim bana anlatırken heyecanlanıyor. Mesela detayları falan çok kaçırıyor. Doktorun yanında bazen izin alarak ses kaydı alıyor. Yani anne-babanın olması çok daha iyi olur. Çünkü iki tarafın anne-baba için diyorum. Bizi geçtim ben genel olarak; anne ya da baba bişey aktaramıyordur. Bu defa ben herşeyi biliyorum. Sen karışma falan deyip aralarında çatışma olur. Baba yanlış bir uygulama yapabilir. Anne sen karışma, öyle değil, sen ne biliyorsun gibi çatışmalar olabilir. Anne-baba katılımlı olduğunda öğretmen böyle demişti , hatırlamıyor musun , böyle böyle yapmamız gerekiyor , öğretmen de öyle dedi ya. Mesela profesyonel taraftan destek alınan , model olarak algıladığı için iki tarafta böyle öğretilmedi, böyle yapmamamız lazım ya da şöyle öğretti .Şöyle yapmamız lazım .Ortak noktayı bulmamız lazım. Anne-babanın bir şekilde ortak noktayı bulması lazım bence. Beraber derse girmediklerinde o farklı öğrenecek farklı aktarabilir. Bence şey olması daha önemli anne- babanın girmesi çok önemli bence.

Anne-babalık ilişkinize de olumlu katkısı olduğunu düşünüyor musunuz?

Anne: Tabiki de. Gayet iyi olumlu katkısı var bizim için. Ben bilmiyordum eşim yine bişeyler yapıyordu. Ben hiç bilmiyordum. Bu eğitimle bayağı bilgi sahibi oldum.

Baba: Mesela akrabalara gidiyoruz. Çocuklar uyuyor. Biz normal konuşuyoruz, bizi sessiz olalım diye uyarıyorlardı. Biz böyle bişey yaşamadık. Mustafa duymadığı için biz hep rahat rahat konuşuyorduk. Diğer ailelerden farklıydık. Biz ilk defa bir çocuğa sahibiz, eşim çok eksikti. Yeğenlerimiz var ikimizin de, çok

seviyoruz ama çocuk sahibi olmak çok farklı. Eşim çok sabırsız, uğraşamıyordu, Mustafa'da çok hareketli. Eşim hiç ilgilenmiyordu. Ben de niye yapmıyorsun diyordum. Bizim kavgalarımız bile sadece Mustafa üzerinden olur. Hiç kavga etmeyiz. Şöyle kavgalarımız oluyor. Ben eşime "Mustafa'ya şöyle yap, şunu yaptır." diyordum, eşim de "Ben yaptıramıyorum." deyince sinirleniyordum. Bu eğitimle beraber şunu fark ettim: Ben sürekli ona şunu yap, bunu yap deyince o da bilmiyorum diye sinirleniyor. Artık bildiği için rahatlıkla söyleyebilirim. Genel bir özet olarak bilmediği konuda baskı yapmamam gerektiğini anladım.

Eğitim programını işitme yetersizliği almış bir aileye önerir misiniz?

Anne: Kesinlikle öneririz. Öğrettiğiniz her şey çok iyiydi. Siz olmasaydınız Mustafa bu kadar ilerleyemezdi.

Baba: Tabi ki öneririz. Anne-baba hiçbişey bilmiyor olabilir. Mesela ben işaret kullanmamam gerektiğini bildiğim halde unutuyordum ve ben Mustafa'ya sürekli, su (içme hareketi yaparak) anlatıyordum. İşaret dili kullanmamamız gerektiğini anladım. Uygulamayla çok iyi öğrendik. Detayları gözden kaçırmış olabiliriz ama uygulama sayesinde çok şey öğrendik. Mustafa'ya yaklaşım olarak sizden çok şey öğrendik.

Yaklaşım olarak neler öğrendiniz?

Baba: Biz çok bağırarak konuşuyorduk. Babamda cihaz kullanıyor. Biz ona bağırarak konuşuyoruz, o net duyuyor o zaman. Mustafa da cihazlı Mustafa'ya da bağırarak konuşmamız gerektiğini sanıyorduk. Ama şimdi çok bağırmamamız gerektiğini normal ses tonunda konuşacağımızı öğrendim sizden ben bunun Mustafa için çok önemli büyük bir şey olduğunu düşünüyorum mesela. Mustafa'yı nasıl konuşturacağımızı onun dikkatini nasıl çekeceğimizi ve ikili anne-baba olarak neler yapacağımızı anladım. Ben önceden internetten okuduklarımı hemen yapardım ama artık bu yanlış bu doğru şeklinde bir değerlendirme yapabiliyorum. Sizden eğitim aldıktan sonra uzmanlarında yetersiz olabileceğini anladım. Mustafa'nın önceden sadece kulağına söylüyorduk şimdi onunla yeğenlerimizle konuştuğumuz gibi konuşuyoruz. Takvim çalışması yapıyoruz, biz hiç böyle şeyler konuşmuyorduk, artık

şarkı , tekerleme söylüyoruz. Parmak oyunları oynuyoruz. Farklı etkinlikler yapıyoruz. Biz önceden hiçbişey yapmıyormuşuz . Artık yemek yerken , bakkala giderken ,… , sürekli Mustafa'yla konuşuyoruz (13.04.2024 tarihli son görüşme video kaydı).

Tablo 36. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Seçilen Söz Öncesi Dil Öğrenme Becerilerini Kontrol Listesi Oturumlara İlişkin Bilgileri

	2.oturum	**4.oturum**	**6. oturum**	**8. oturum**	**10.oturum**	**12.oturum**
Dikkati Yöneltme	-	+	+	+	+	+
Sıra alma	-	-	-	+	+	+
Taklit etme	-	-	+	+	+	+

Tablo 37. Araştırma İçin KAEEP Kapsamında Hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışlarını Kullanımına İlişkin Bilgileri

	Oturum 2		**Oturum 4**		**Oturum 6**		**Oturum 8**		**Oturum 10**		**Oturum 12**	
	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba	Anne	Baba
1.Çocukla oyun kurar.	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+
3.Çocuğu dinler.	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+
6.Çocuğun ilgisini takip eder.	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.	-	-	-	-	+	+	+	+	+	+	+	+

Araştırmaya dahil edilen çocuğa yapılan oturumlarda anne babanın 21 madde olan çocuk ile KAEEP kapsamında uygulama performansı değerlendirildiğinde çocuğa sunulan sağaltım programına göre 6. Oturumdan sonra bu beceriyi kazandığı diğer oturumlarda ise giderek daha da pekiştiği tespit edilmiştir.

Küçük Adımlar Aile Eğitim Programı'nın uygulanması sonucunda ailenin alıcı ve ifade edici dil becerilerini destekleyici davranışlarının giderek arttığı gözlenmiş ve 6. Oturumdan sonra devamlılığı kayıt altına alınmıştır , Mustafa'nın alıcı ve ifade edici dil becerileri düzeyinde pozitif yönde anlamlı derecede farklılık gözlenmiştir.

BÖLÜM IV

4. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmanın bulguları, alan yazınla ilişkilendirilerek araştırma sorularına yanıt verecek şekilde tartışılmıştır. Araştırma soruları doğrultusunda oluşturulan başlıklar altında bulgular detaylandırılmıştır. Daha sonra, araştırmanın sınırlılıklarına değinilmiş ve gelecekteki araştırmalar ile uygulamalar için öneriler sunulmuştur. Bu yaklaşımla, araştırmanın sonuçları hem teorik çerçevede hem de pratik uygulamalar açısından değerlendirilmiştir.

4.1. Tartışma

Bu araştırmanın amacı, işitme kaybı olan 0-3 yaş koklear implantlı bir çocuğun KAEEP kapsamında doğal dil yaşantıları yoluyla anne-babanın ve çocuğun gelişiminde kullandığı becerileri incelemektir. Araştırma sorularına yanıt ararken, bulgular bu sorular doğrultusunda ele alınmış ve detaylı bir şekilde tartışılmıştır. Araştırma soruları:

- KAEEP bağlamında çok ileri dereceli işitme kayıplı çocuğu olan işiten bir annenin ve bir babanın etkileşim davranışları nasıl gerçekleşmiştir, ne tür değişiklikler gerçekleşmiştir?
- KAEEP bağlamında aile eğitimleri süreci nasıl gerçekleşmiştir?
- KAEEP aile eğitimleriyle çocuğun gelişiminde ne tür değişiklikler gerçekleşmiştir?
- Aile eğitiminin aile sistemine katkıları nelerdir?

Araştırmanın bulguları, bu sorular doğrultusunda oluşturulan başlıklar altında ayrıntılı olarak tartışılmıştır.

KAEEP Bağlamında Çok İleri Dereceli İşitme Kayıplı Çocuğu Olan İşiten Bir Annenin ve Bir Babanın Etkileşim Davranışları Nasıl Gerçekleşmiştir, Davranışlarda Ne Tür Değişiklikler Gerçekleşmiştir?

Normal işiten çocukların işitsel girdi ile ilgili sorunları olmasa da, kaliteli ebeveyn-çocuk etkileşimi ve çocuğa sunulan zengin, çeşitli dil deneyimleri, tüm çocukların dil ve iletişim gelişimi açısından kritik öneme sahiptir (Uzuner, 2003: 100). Tüm bu değişkenlerle beraber işitme yetersizliği olan çocukların yaşamında ise, işitme kaybının dil gelişiminde yarattığı olumsuz etkileri en aza indirmek için erken tanı ve cihaz kullanımı hayati bir rol oynamaktadır (Clark, 2006; Moeller vd., 2013).

Araştırmalar, erken tanı ve cihazlanmanın öneminin, aile eğitiminden hemen sonra gelen kritik bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmamızda erken işitme kaybı tanısı ve erken cihazlanma kriterini taşıyan 0-3 yaş aralığında olan Mustafa'nın alıcı ve ifade edici dil becerilerini aile eğitimi ile birlikte değerlendirdik. İşitme ve dil arasındaki bağlantı nedeniyle, çocuklardaki işitme kaybının erken teşhisi ve uygun cihazlarla desteklenmesi, aile eğitimi ile birlikte ailenin psikolojik olarak desteklenmesini ve işitme kaybının dil gelişimine olan olumsuz etkisini en aza indirmeyi sağlar (Moeller vd., 2013).

Araştırmalar, işitme kayıplı çocuklarda dil gelişimini kolaylaştıran faktörlerin erken tanı, erken cihaz kullanımı ve erken eğitim olduğunu göstermiştir (Miyamoto vd., 2003; Pipp-Siegel vd., 2002; Yoshinago-Itano, Sedey, Coulter ve Mehl, 1998). Anne ve babanın çocuğa yönelik etkileşim davranışları ve iletişim kurma yöntemlerindeki farklılıklar, çocuğun dil, sosyal ve bilişsel gelişimi için kısıtlayıcı bir ortam yaratabilir (Clark, 2007; Estabrooks, 2006). Özellikle de çocuğun gelişiminin en optimal düzeyde ilerlediği erken çocukluk döneminde bu durum , erken müdahalenin önemine vurgu yapmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere, çocuklar dili içinde bulundukları sosyal bağlamlar ve yetişkinlerle kurdukları etkileşimler aracılığıyla öğrenirler (McLean ve McLean, 1999: 71-73; Schirmer, 2001: 63). Bu bağlamda, çocuğun dil ediniminde çevresinde sunulan dil yaşantılarının dil gelişimini etkileyen en önemli unsurlardan biri olduğu kabul edilmektedir. Bu dil yaşantıları çocuğun günlük rutinlerini , anne-babanın kullandığı dil ya da "annece"yi, çocuğa sunulan ortamı , ilgisini takip etmeyi , dikkatini yöneltmesini sağlamayı , sıra almayı ,

taklit becerilerini , bunun için fırsat vermeyi , beklemeyi , pekiştireç sağlamasını da içermektedir.

Onikinci aile eğitiminin temsili videoteyp kayıtlarından elde edilen bulgularda ve araştırmacının 08.01.2024 tarihli günlüğüne , "Annenin ses tonu, yüz ifadeleri ve telefon konuşmalarından yola çıkarak genel bir stabil görüntü oluşturmaktadır. Mutlu olduğunda, Mustafa'ya seslendiğinde ya da Mustafa'ya yapma diyerek bir talimat verdiğinde aynı ifadeleri kullandığı, jest ve mimiklerinde herhangi bir değişiklik olmadığı gözlenmiştir." şeklinde kaydettiği ; araştırmanın son oturumunda ise araştırmacı günlüğüne şunları not ettiği görülmüştür : "Annenin araştırma süreci içerisinde pekiştirirken ve Mustafa'nın uygun olmayan davranışlarına yönelik verdiği tepkilerde , uygun ve farklı ses tonu ve yüz ifadelerinde de anlamlı derecede farklılık olduğu gözlenmiştir(Günlük,13.04.2024). Annenin çocuğa yöneltilen dilin özelliklerini kullandığı görülmüştür . Yetişkinlerin çocuklarıyla konuşurken dilin boyutlarında değişiklikler yaparak, abartılı vurgu ve yüksek perdede seslerle sözcükleri yavaş ve daha ritmik tonda söylemelerine "annece" denir (Uzuner, 2003: 100-101). Bu dil tarzı, çocukların dil ediniminde kritik bir rol oynamaktadır. Bu terim annece olarak adlandırılsa da çocuğun birincil bakıcısının , iletişimin yükünü taşıyan yetişkinlerin bebekler ve küçük çocuklarla konuşurken kullandıkları yüksek perdeli, yavaş, tekrarlayıcı ve abartılı dil tarzını ifade eder. Dil ve konuşma becerilerini , işitsel dinleme , fark etme , ayırt etme ve dinleme becerilerini arttırdığı gözlenmiştir.

Araştırmalar, annecenin bebeklerin dil gelişimine olan olumlu etkilerini göstermektedir. Örneğin, Fernald ve Simon (1984) annecenin bebeklerin dikkatini çektiğini ve dil öğrenimini teşvik ettiğini belirtmiştir. Benzer şekilde Kuhl vd. (1997) annece kullanımının, bebeklerin dil seslerini daha iyi ayırt etmelerini sağladığını ve bu sayede dil gelişimlerinin hızlandığını ortaya koymuştur.

Aile eğitimlerinin annenin annece ya da diğer yetişkinlerin çocuğun dikkatini yönelteceği dili kullanmaları konusunda da destekleyici olduğu araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlardandır.

İşitme kaybı olan çocuklar, varolan işitme kaybı nedeniyle yetişkinlerden gelen mesajlara ve ipuçlarına cevap veremezler ve beklenen sinyalleri de yetişkinlere

iletemezler (Brinich, 1980). Çocuğun dil üretimlerinin sınırlılığı, niceliği ve kalitesi, annenin çocukla kurduğu etkileşimlerle doğrudan ilişkilidir (Lyons, 1985'ten aktaran Gallaway ve Woll, 1994).

Akçamete ve Kargın (1997), 0-3 yaş grubundaki altı işitme yetersizliği olan çocuk ve anneleri ile gerçekleştirdikleri araştırmada, çocukların ve annelerinin ihtiyaçlarına dayalı bir erken müdahale programının etkililiğini değerlendirmiştir. Araştırmada, öntest-sontest tek gruplu deneysel model kullanılarak anneler programın başında ve sonunda değerlendirilmiştir. Öncelikle, annelerin bilgi ihtiyaçları belirlenmiş ve bu ihtiyaçlara yönelik bilgilendirme programı uygulanmıştır. Ardından, işitsel beceriler ile dil öncesi ve dil sonrası becerilerin gelişimine yönelik hedefler içeren bir eğitim programı hazırlanmıştır. Annelerin bilgi gereksinimlerinin, çocuklarının işitme kaybı hakkında bilgi edinme yönünde olduğu bulunmuştur. Eğitim programı sonucunda ailelerin programdan faydalandıkları, memnuniyet duydukları, özgüven kazandıkları ve çocuklarıyla daha iyi iletişim kurmayı öğrendikleri saptanmıştır. Ayrıca, annelerin işitsel becerileri ile dil öncesi ve dil sonrası becerileri sözlü iletişim becerileri gözlem formu ile değerlendirilmiş ve öntest ile sontest arasındaki fark incelendiğinde, annelerin bu becerilerde gelişme kaydettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucu bu araştırmanın sonucuyla benzerlik göstermektedir.

Kargın (2001), kırsal bölgelerde yaşayan işitme yetersizliği olan çocuklara yönelik özel aile eğitim programlarının etkinliğini inceleyen bir araştırma yapmıştır. Bu çalışma, Ankara'nın Elmadağ ilçesi ve köylerinde ikamet eden 0-4 yaş arası 12 işitme yetersizliği olan çocuk ve ailelerini kapsamaktadır. Çocuklar ileri ve çok ileri düzeyde işitme kaybı yaşamakta olup, işitme cihazı kullanmaktadır. Daha önce hiç eğitim almamış ve ek bir yetersizlikleri bulunmamaktadır. Katılımcılar, altı çocuk kontrol grubu ve altı çocuk deney grubu olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Araştırma, öntest-sontest kontrol gruplu deneysel modelle gerçekleştirilmiştir.

Deney grubundaki çocukların sözlü dil becerileri, "Sözel İletişim Değerlendirme Formu" ile değerlendirilmiş, ailelerin çocuklarının eğitimi konusundaki bilgi gereksinimleri ise "Aile Gereksinimlerini Belirleme Aracı" kullanılarak belirlenmiştir (Kargın ve Akçamete, 1996). Toplanan veriler

doğrultusunda, çocuklara yönelik sözlü iletişim hedefleri ve ebeveynlerin bilgi ihtiyaçlarına yönelik hedefler belirlenmiş ve "Bireyselleştirilmiş Aile Eğitimi Programı" hazırlanmıştır. Veriler, on haftalık bir süreçte katılımcıların evlerinde toplanmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre, deney grubuna uygulanan eğitim programı, çocukların sözlü iletişim becerilerinde olumlu gelişmeler sağlamış ve ebeveynlerin bilgi düzeyini artırmıştır. Bu bulgular, ailelerin ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanan programların başarılı olduğunu gösteren diğer araştırmalarla da uyumlu sonuçlar ortaya koymaktadır (Kargın, 2001). Bu araştırmanın sonucuyla da uygulanan aile eğitim programı uyumluluk göstermektedir.

Bu araştırma sırasında ailenin Mustafa'yla ilgili olarak günlük dil örneği almaları için günlük alışkanlığı kazanmaları sağlanmıştır (Ek-15). Bu uygulamanın ailenin Mustafa hakkında üst bilişsel düşünme becerilerini destekleyerek hem öğrenmelerini hem de neyi bilip bilmediklerine ışık tutarak organize olmalarına pozitif etkisi olduğu düşünülmektedir.

KAEEP bağlamında aile eğitimleri süreci nasıl gerçekleşmiştir?

Ailelerin ev ortamında aldıkları eğitimi günlük rutinler içerisinde uygulamaları, bu eğitimin etkinliğini artırmaktadır. Farklı oyun alanlarında bulunmaları, doğallıklarını, oyuna katılım düzeylerini ve iletişim ile dil becerilerini olumsuz etkileyebilir. Buna karşın, rutin etkileşimler ve oyunlar sırasında çocuklar daha doğal davranmakta ve dil ile iletişim becerilerini günlük yaşamlarında kullandıkları şekilde sergilemektedirler (Clark, 2007: 17-23). Aynı zamanda çocukların aşina olmadıkları ortamlarda değerlendirilmesinin, varolan performanslarını olumsuz yönde etkileyebileceği bilinmektedir (Barkley ve Murphy, 2010: 157-173).

Araştırmacının lisans eğitimini Anadolu Üniveristesi İÇEM'de tamamlamış olması, işitme yetersizliği olan çocukların eğitiminde doğal-işitsel sözel yaklaşım üzerine yapılandırdığını, KAEEP aile eğitimi öğretim oturumlarında da programın esnekliğinden faydalanarak öğretim oturumlarını önceki aile eğitimi oturumlarından

faydalanarak çeşitlendirdiği gözlenmektedir. Aile eğitimi seanslarının amaçları ve uygulama yöntemleri, doğal işitsel/sözel yöntemin ilkeleriyle uyum göstermektedir (Clark, 2007; Tüfekçioğlu, 1998). Bu yöntemde, işitme kayıplı çocukların erken dönemde cihazlandırılması ve erken eğitime başlaması temel bir şart olarak kabul edilir ve çocuğun işitme yetisini en üst düzeyde kullanabilmesi hedeflenir. Erken tanı, işitsel girdiye erken erişim sağlayarak sadece dil becerilerinde değil, aynı zamanda dikkati yönlendirme yeteneklerinde de önemli bir rol oynar. Rudge (2020: 13), işitme kaybı olan çocuklarda işitsel girdiye erken erişimin, dil ediniminde kritik olan ortak dikkat becerilerinin kullanımını artırdığını belirtmiştir. Bu bağlamda, tanının gecikmesi işitsel girdiye erişimi erteleyerek, dikkati yöneltme becerilerinin daha az sıklıkla sergilenmesine yol açabilir.

Aile eğitimi seanslarının amaçlarının, erken dil edinimi için gerekli olan anne-çocuk etkileşimini desteklediği görülmektedir (Clark, 2007; Cole, 1992; Turan, 2010). Araştırmada geliştirilen aile eğitimi öğretim oturumlarında, anne ve babanın çocuğun dikkatini yöneltmesini, sıra alma becerisini ve taklit etme becerisini geliştirmesi hedeflenmiştir. Öğretim oturumunda edinilen amaçların içeriği incelendiğinde, hem çocuk hem de anne-baba için hedefler belirlendiği görülmektedir. Çocuğun değerlendirilmesi sonucunda hazırlanan BEP'e uygun olarak belirlenen amaçlar; oturumlarda anne-çocuk etkileşimi ve anne-çocuk-öğretmen etkileşimi bölümünde kullanılan oyunlar ve aktivitelere paralel oluşturulduğu görülmektedir . Bu bulgu, Turan'ın (2014) işitme kayıplı çocukların aile eğitiminde öğretmen amaçlarını belirlediği çalışmanın sonuçlarıyla tutarlıdır. Ayrıca, araştırmacının uygulayıcı rolüyle beraber kendi uygulamalarına yönelik hedefler de belirlediği anlaşılmaktadır. Öğretmenin kendi uygulamalarına yönelik hedefler belirlemesi, bu uygulamaları danışmanla birlikte değerlendirmesi, öğretmenin gelişimine de katkı sağladığı söylenebilir.

Ailelerin katılımı çocukların en fazla zaman geçirdikleri ev ortamında da desteklenmesini sağlar (Özkan ve Sucuoğlu, 2014). Hem anne hem baba katılımlı olması araştırmanın etkililiği noktasında; sadece anne katılımlı aile eğitimlerine göre daha fazla fayda sağladığı düşünülmektedir. Programın etkinliğini değerlendirmek için sürekli izleme ve geri bildirim alınması gereklidir. Bu, programın etkisini ölçmek ve

gerekli ayarlamaları yapmak için kritik bir adımdır. Araştırma sürecinde de öğretmen süreci hem değerlendirmiş, hem de ailenin değerlendirme becerilerine destek olmuştur. Araştırmanın bu kapsamda ailenin çocuğun ilerleme kaydedip kaydetmediğini somut bir şekilde gözlemlemesine fayda sağladığı da düşünülmektedir. Ailenin hem değerlendirme süreci hem de BEP hazırlama sürecinde çocuğuyla ilgili gerçekçi beklentiler oluşturmasına ; çocuğun ilerleyen yaşlarda eğitim-öğretim hayatında karşılaşacakları prosedür konusunda daha farkındalıklı olmasını sağlayacağını düşündürmektedir.

KAEEP, erken çocukluk eğitim programlarının etkin bir şekilde uygulanmasını sağlar. Bu süreç, başlangıç değerlendirmesi, eğitimcilerin ve ailelerin katılımı, süreç haritalama, izleme ve değerlendirme ile sürekli iyileştirme adımlarını içerir. Bu adımlar, programın etkili bir şekilde uygulanmasını ve çocukların gelişimine katkıda bulunmasını sağlar. KAEEP'ı bu yönüyle eylem araştırmasının genel işleyişini optimize etmektedir.

Erken çocukluk döneminde işitme kaybı yaşayan çocuklar ve işiten anneleri arasındaki etkileşim, bu dönemde aile eğitimi çalışmalarının azlığı ile birlikte önemli bir araştırma konusu haline gelmiştir. Yenidoğan işitme taramasının hem ulusal hem de uluslararası düzeyde yaygınlaşması, erken dönemde aile eğitimi çalışmalarının gerekliliğini daha da ön plana çıkarmıştır. Uluslararası literatürde bu konuyla ilgili çalışmaların daha yaygın ve kapsamlı bir şekilde ele alındığı gözlemlenmektedir. Ülkemizde ise işitme kayıplı çocukların aile eğitimi üzerine yapılan araştırmaların son on beş yıl içerisinde artış gösterdiği tespit edilmiştir.

KAEEP aile eğitimleriyle çocuğun gelişiminde ne tür değişiklikler gerçekleşmiştir?

Çocukların dil ve iletişim becerilerinin gelişimi, işitsel girdiye maruz kalma süresi ile doğru orantılıdır. Bu nedenle, bu değişkenlerdeki sürenin artması, iletişim becerilerinin gelişimini olumlu yönde etkiler (Rudge, 2020: 13). Erken tanı, cihazlandırma, koklear implant (Kİ) takılma yaşı, Kİ kullanım süresi, ebeveynlerin eğitim düzeyi ve ebeveynlerle geçirilen süre gibi faktörlerin, çocukların dil ve iletişim becerilerinin gelişiminde önemli rol oynadığı belirtilmiştir (Ching, 2015: 345-348; Ching vd., 2013: 535-552; Cleary, Dillon ve Pisoni, 2002: 91-96; Houston vd., 2012: 448-461; Meinzen-Derr vd., 2011: 580-596; Rudge, 2020:13; Walker, Redfern ve Oleson, 2019: 525-542).

Kargın (2004), aile odaklı erken müdahale programının sözel iletişim üzerindeki etkisini araştırmıştır. Çalışma, 12 işitme yetersizliği olan çocuk ve aileleri ile gerçekleştirilmiş olup, öntest ve sontest sonuçlarına göre, sözel iletişimin aile odaklı erken müdahale programı sayesinde geliştiği belirlenmiştir. Araştırma sonucu hem pilot çalışma ile hem de ana araştırma çocuğundan edinilen bulgulardan yola çıkarak pozitif anlamda benzerlik gösterdiği görülmektedir.

Ferguson'un (1964) araştırmasına göre, çocuklara yöneltilen dilin içeriği genellikle onların çevresindeki nesneler, kişiler ve olaylarla ilgili kelimelerden oluşur. Çocuğun yaşının ilerlemesiyle birlikte bu dilin konusu ve içeriği de değişir. Bu bağlamda, aile eğitimlerinin çocukların dil gelişimi ve annelerin etkileşim becerileri üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalar şu sonuçlara ulaşmıştır: Çocuğun dil gelişiminde annenin en önemli faktörlerden biri olduğu belirtilmiştir (Guy ve Howsden, 1981). Annenin eğitim seviyesindeki artışın, çocukların dil ve bilişsel becerilerini geliştirdiği vurgulanmıştır. Özellikle ekonomik ve eğitim açısından dezavantajlı annelerde bu artışlar, çocukların dilsel ve bilişsel gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir (Magnuson vd., 2009). Annenin duyarlı ebeveynlik davranışlarının, çocukların dil ve sosyal becerilerinin gelişimi üzerinde olumlu etkileri vardır. Annenin bilişsel olarak uyarıcı ve sosyo-duygusal olarak destekleyici ebeveynlik tarzı, çocukların dil becerilerini ve sosyal uyumlarını farklı şekillerde olumlu yönde etkiler (Huang vd., 2022). Özellikle düşük gelirli ailelerde, anne-çocuk arasındaki etkileşimin

kalitesi, çocukların dil gelişimi açısından kritik bir rol oynar. Erken dönemlerdeki etkileşimlerin kalitesi, çocukların ileriki yaşlarda dil becerilerinin gelişiminde büyük önem taşır (Stolt vd., 2014). Tüm bu değişkenler çocuğun dil gelişimini etkileyecek unsurlardır.

Araştırma bulgularından elde edilen sonuca göre **GEÇDA Psikomotor** alt boyutunda takvim yaşı toplam 55 maddede bulunmaktadır. Öntest müdahale öncesi Mustafa GEÇDA psiko motor gelişim alanına ait 55 maddeden 47'sini gerçekleştirmiş, 18'ini yapamamıştır. Bu da ön-test GEÇDA psiko-motor gelişim alanında Mustafa'nın 19-21 ayında olduğu bulunmuştur. Mustafa'nın son test psiko-motor gelişim alanı değerlendirildiğinde takvim yaşının 31-36 aralığında olduğu ancak gelişim yaşının 25-30 ay aralığında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Mustafa'nın takvim yaşındaki 61 maddeden 56'sında başarılı olduğu saptanmıştır. Bu da Mustafa'nın psiko-motor gelişim alanında pozitif bir ivme kazandığını göstermektedir. **GEÇDA bilişsel gelişim** alt boyutunda takvim yaşı toplam 38 madde bulunmaktadır. Öntest müdahale öncesi Mustafa GEÇDA BG gelişim alanına ait 38 maddeden 29'unu gerçekleştirmiş, 9'unu yapamamıştır. Bu da ön-test GEÇDA psiko-motor gelişim alanında Mustafa'nın 16-18 ayında olduğu bulunmuştur. Mustafa'nın son test bilişsel gelişim alanı değerlendirildiğinde takvim yaşının 31-36 aralığında olduğu ancak gelişim yaşının 19-21 ay aralığında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Mustafa'nın takvim yaşındaki 41 maddeden 35'inde başarılı olduğu saptanmıştır. Bu da Mustafa'nın bilişsel gelişim alanında pozitif bir ivme kazandığını göstermektedir. **GEÇDA dil gelişim** alt boyutunda takvim yaşında toplam 46 madde bulunmaktadır. Öntest müdahale öncesi Mustafa GEÇDA dil gelişim alanına ait 46 maddeden 25'ini gerçekleştirmiş, 21'ini yapamamıştır. Bu da ön-test GEÇDA dil gelişim alanında Mustafa'nın 11. ayında olduğu bulunmuştur. Mustafa'nın son test dil gelişim alanı değerlendirildiğinde takvim yaşının 31-36 aralığında olduğu ancak gelişim yaşının 12 ayında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Mustafa'nın takvim yaşındaki 51 maddeden 31'inde başarılı olduğu saptanmıştır. Bu da Mustafa'nın dil gelişim alanında pozitif bir ivme kazandığını göstermektedir. **GEÇDA sosyal duygusal gelişim** alt boyutunda takvim yaşında toplam 43 madde bulunmaktadır. Öntest müdahale öncesi Mustafa GEÇDA sosyal duygusal gelişi alanına ait 43 maddeden 41'ini gerçekleştirmiş, 2'sini yapamamıştır.

Bu da ön-test GEÇDA sosyal duygusal gelişim alanında Mustafa'nın 25-30 ay aralığında olduğu bulunmuştur. Mustafa'nın son test sosyal duygusal gelişim alanı değerlendirildiğinde takvim yaşının 31-36 ay aralığında olduğu ancak gelişim yaşının 25-30 ayında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Mustafa'nın takvim yaşındaki 47 maddeden 41'inde başarılı olduğu saptanmıştır. Bu da Mustafa'nın sosyal duygusal gelişim alanında anlamlı bir farklılık kaydetmediğini göstermektedir. Sonuç olarak, aile eğitimleri yalnızca çocukların dil gelişimini desteklemekle kalmaz, diğer tüm gelişim alanlarında gelişim göstermelerini sağlamakla beraber aynı zamanda anne-babanın etkileşim becerilerini de geliştirir. Bu da dilsel etkileşimlerin daha zengin ve çeşitli olmasını sağlayarak, çocukların dilsel ve bilişsel gelişimine önemli katkılarda bulunur.

Aile eğitiminin aile sistemine katkıları nelerdir?

Bu araştırma işitme yetersizliği olan bir çocuğun anne ve babasıyla yapılan ilk niteliğinde ev merkezli anne-baba katılımlı bir aile eğitimi programı sürecini incelemiştir. Bu yönüyle alanda yapılan çalışmalarda metodolojik yaklaşımların çeşitlenmesine ve zenginleşmesine önemli katkılarda bulunacağı düşünülmektedir. Aile eğitim programlarının erken müdahale yöntemlerinin uygulanması ve yaygınlaştırmasında önemli bir rol oynayacağı düşünülmektedir. Araştırmanın bulgularının , eğitimciler, psikologlar , aile danışmanları ve işitme yetersizliği olan çocuklarla çalışan uzmanlar için önemli bilgiler sağlayacağı , ayrıca bu çocukların ailelerine yönelik uygulamalı çalışmaların geliştirilmesinin ve yaygınlaştırılmasının önemine dikkat çekecektir.

Alanyazında işitme yetersizliği olan çocuklarla ilgili ev merkezli anne-baba katılımlı araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak araştırmalar gösteriyor ki babaların çocuklarının gelişimine aktif olarak katılması, dil ve bilişsel becerilerin gelişimini desteklerken, öz düzenleme yeteneklerini de artırır ve davranışsal sorunları azaltır (Anderson vd., 2013). Bu katılım, çocukların uzun vadeli gelişimsel sonuçları üzerinde kalıcı ve olumlu etkiler yaratır (Sarkadi vd., 2008).

Erken müdahale programlarına dahil olan babalar, çocuklarının bilişsel ve sosyal gelişimlerine daha fazla katkı sağlayarak ebeveynlik becerilerini geliştirebilir

ve çocuklarıyla olan ilişkilerini güçlendirebilirler (Cabrera vd., 2007). Baba yapılan son görüşme sırasında programın katkılarından bahsederken " Eğitim aldıktan sonra hem çocuğuma daha iyi bir baba olduğumu hem de eşimi anladığımı düşünüyorum." dediği kaydedilmiştir(Ses kaydı ,). Araştırmayla uyumlu sonuç göstermektedir.

Babalar, çocuklarıyla konuşurken genellikle daha zengin ve karmaşık bir dil kullanırlar. Bu, çocukların dil gelişimine olumlu katkı sağlar (Flippin ve Crais, 2011). Babaların böyle bir dil kullanımı, çocukların kelime hazinelerini ve dil bilgisi yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olur. Çocuklar, çeşitli kelimeler ve cümle yapılarıyla karşılaşarak dili daha hızlı ve etkili bir şekilde öğrenirler. Ayrıca, bu tür etkileşimler çocukların zihinsel ve sosyal gelişimlerine de önemli katkılarda bulunur. Ayrıca, ebeveynlerin çocuklarıyla olan etkileşimlerinin, ebeveyn olma dışında, eş olma ilişkilerine de olumlu katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

4.2. Öneriler

4.2.1. İleri Araştırmalara Yönelik Öneriler

Ülkemizde anne-baba katılımlı 0-3 Yaş Dönemindeki İşitme Yetersizliği Olan Bir Çocuğun Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Küçük Adımlar Erken Eğitim Programının Etkililiğinin incelendiği ve KAEEP ile işitme yetersizliği olan bir çocuğa hem anne hem baba katılımlılığı kapsamında ilk olma özelliği taşıyan bu araştırmanın yeni araştırmalara model olacağı düşünülmekte olup ileride yapılabilecek araştırmalar için birtakım öneriler sunulmuştur;

- Bu araştırma ev merkezli tek bir çocuk üzerinden incelenmiştir.
- Bu araştırmanın işitme yetersizliği olan erken çocukluk döneminde alıcı ve ifade edici dil becerilerinde değerlendirilmesi farklı özellikteki (işitme kaybı derecesi, yaşı, anne ve babanın işitme yetersizliği olup olmadığı vb.) işitme yetersizliği olan çocuklarla tekrarlanması ile araştırmadan elde edilen bulguların genellenebilirliği artırılabilir.
- KAEEP'nın sadece iletişim becerileri ve alıcı dil becerileri kitapları üzerinde çalışılmıştır. Diğer gelişim alanlarının da dahil edildiği geniş çaplı bir araştırma yapılabilir.
- Bundan sonraki çalışmalarda işitme yetersizliği olan çocukların ailelerine yönelik yaşadıkları sıkıntıların anlaşılması ve bunlara ilişkin etkili müdahalelerin geliştirilmesini sağlayabilir.
- Bir sonraki çalışmalarda çocuğun çevresinde en sık görüştüğü bireyler ve geniş aile üyeleri de araştırma sürecine dahil edilebilir.

4.2.2. Uygulamaya Yönelik Öneriler

- Ev merkezli uygulamalar uygulayıcı, öğretmen kimliğini ayrıştırma kapsamında zorluklar yaşanmasına sebep olmuştur.

- Araştırmanın güvenirliliği açısından aileyle duygusal bağ kurmamaya özen gösterilmelidir.
- Ev merkezli anne-baba katılımlı uygulamaların yaygınlaştırılması amacıyla dijital dünyanın gelişimlerinden faydalanıcı çalışmalar uygulamayı destekleyebilir, uygulamacının maddi ve manevi yıpranmasının önüne geçebilir.
- İşitme yetersizliği olan bireylerin aile eğitim programlarında sadece anne katılımı yerine alternatif yöntemlerin (baba, geniş aile üyeleri vb.) değerlendirilmesi işitme yetersizliği olan çocukların gelişimlerinde daha iyi ilerleme kaydetmelerini sağlayabilir.

KAYNAKÇA

Akçamete, G. ve Kargın, T. (1996). İşitme engelli çocuğa sahip annelerin gereksinimlerinin belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *2*(2).

Aram, D., Most, T. ve Mayafit, H. (2006). Contributions of mother-child storybook telling and joint writing to literacy development in kindergartners with hearing loss. *American Speech- Language Hearing Association, 37,* 209-223.

Arslan, A., Ulaş, A. H. ve Coşkun, M. K. (2020). Özel eğitimde aile eğitimine yönelik bir derleme çalışması. *EKEV Akademi Dergisi*, (84), 21-38.

Bagnato, S. J. (2007). *Authentic assessment for early childhood intervention: Best practices*. Guilford Press.

Bailey, D., Duncan, G. J., Odgers, C. L. ve Yu, W. (2017). Persistence and fadeout in the impacts of child and adolescent interventions. *Journal of Research on Educational Effectiveness, 10*(1), 7–39. doi:10.1080/19345747.2016.1232459

Bakeman, R. ve Adamson, L. B. (1984). Coordinating attention to people and objects in mother-infant and peer-infant interaction. *Child Development*, 1278-1289.

Bakkaloğlu, H. (2013). Ebeveynlerin gözüyle özel gereksinimli çocukların erken müdahaleden okul öncesi programlara geçiş süreci. *Eğitim ve Bilim*, *38*(169), 311- 327.

Barker, D. H., Quittner, A. L., Fink, N. E., Eisenberg, L. S., Tobey, E. A., Niparko, J. K. ve CDaCI Investigative Team. (2009). Predicting behavior problems in deaf and hearing children: The influences of language, attention, and parent–child communication. *Development and Psychopathology*, *21*(2), 373.

Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi* (Çev. O. Gündüz). İstanbul: Kaktüs Yayınları.

Belgin, E. (2011). Çocuklarda işitme kayıpları. N. Baykoç (Ed.), *Özel gereksinimli çocuklar ve özel eğitim* içinde. Ankara: Eğiten Kitap.

Belsky, R. H., Vandell, D. L., Burhinal, M., Clarke-Stewart, K. A., Mccartney, K. ve Owen, M. T. (2007). Are there long-term effects of early child care? *Child Development*, *78*(2), 681–701. doi:10.1111/j.1467-8624.2007.01021.x

Berk, L. E. (2013). *Çocuk Gelişimi* (Çev. A. Dönmez). Ankara: İmge Kitabevi.

Bess, F. H. ve Tharpe, A. M. (1986). *Unilateral hearing impairment in children. Pediatrics*, *77*(3), 330-336.

Birkan, B. (2001). *Küçük Adımlar Kursu'nun gelişim geriliği olan çocuğa sahip annelerin küçük adımları uygulama becerilerini kazanmalarına etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Birkan, B. (2002). Erken özel eğitim hizmetleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 3*(2), 99-109.

Blackman, J. A. (2002). Early intervention: A global perspective. *Infants Young Children, 15*(2), 11–19.

Boons T., Raeve L. D., Langereis, M., Peeraer, L., Wouters, J. ve Wieringen, A.N (2013). Expressive vocabulary, morphology, syntax and narrative skills in profoundly deaf children after early cochlear implantation. *Research in Developmental Disabilities*, *34*(6), 2008- 2022. doi: 10.1016/j.ridd.2013.03.003.

Bowe, F. G. (2007). *Early childhood special education: Birth to eight.* Thomson Delmar Learning.

Brookes-Gunn, J., Berlin, L. J. ve Fuligni, A. S. (2000). Early childhood intervention programs: What about the family? Shonkoff, J. P. ve Meisels, S. J. (Ed.), *Handbook of Early Childhood Intervention* (2. Baskı, s. 549-588). Camridge University Press.

Brown, P. M. ve Nott, P. (2005). Family-centered practice in early intervention for oral language development: Philosophy, methods, and results. P. E. Spencer ve M. Marschark (Ed.). *Advances in the Spoken Language Development of Deaf and Hard-Of-Hearing Children* içinde (s. 136-165). Cary, NC, USA: Oxford University Press.

Brownlie, E. B., Beitchman, J. H., Escobar, M., Young, A., Atkinson, L., Johnson, C., ... Douglas, L. (2004). Early language impairment and young adult delinquent and aggressive behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology, 32*(4), 453-467.

Bruder, M. B. ve Dunst, C. J. (2005). Personnel preparation in recommended early intervention practices degree of emphasis across disciplines. *Topics in Early Childhood Special Education, 25*(1), 25-33.

Burger, A. ve Chong, I. (2011) Receptive vocabulary. S. Goldstein ve J. A. Naglieri (Ed.), *Encyclopedia of Child Behavior and Development*. Boston, MA: Springer.

Calderon, R. (2000). Parental involvement in deaf children's education programs as a predictor of child's language, early reading, and social-emotional development. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 5*(2): 140-155. doi:10.1093/deafed/5.2.140

Can Yaşar, N. ve Yazıcı, Z. (2021). Dil gelişimi. A. Ahmetoğlu, (Ed.), *Erken Çocukluk Döneminde Gelişim* içinde (s.103-134). Ankara: Nobel Akademi.

Ching, T. Y. C. (2015). Is early intervention effective in improving spoken language outcomes of children with congenital hearing loss? *American Journal of Audiology, 24*(3), 345-348.

Clark, J. G. (1981). Uses and abuses of hearing loss classification. *Asha, 23*(7), 493-500.

Clark, M (2007). *A Practical Guide to Quality Interaction with Children Who have a Hearing loss*. San Diego, Oxford, Brisbane: Singular Publishing.

Currie, J. (2000). *Early Childhood Intervention Programs: What do We Know*? Canada: Joint Center for Poverty Research.

Çiyiltepe, M. ve Türkbay, T. (2004). Konuşmanın bileşenleri ve konuşma gecikmesi olan çocukların değerlendirilmesi: Gözden geçirme.

Darıca, N. ve Şipal, F. (2011). *İşitme Engelli Çocuklarda Gelişim ve Eğitsel Müdahale*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Demiröz, K. (2021). *Erken çocukluk özel eğitiminde aile ve personel iş birliği* (Tez No. 681813). (Yüksek lisans tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi). YÖK. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/

Desjardin, J. L., Doll, E. R., Stika, C. J., Eisenberg, L. S., Johnson, K. C., Hammus Gangully, D. M., Colson, B. G. ve Henning, S. C. (2014). Parental support for language development during joint book reading for young children with hearing loss, *Communication Disorders Quarterly*, *35*(3), 167-181.

Desjardin, J. L., Stika, C. J., Eisenberg, L. S., Johnson, K. C., Hammus Gangully, D. M., Henning, S.C. ve Colson, B. G. (2017). A longitudinal investigation of the home literacy environment and shared book reading in young children with hearing loss, *Ear Hear, 38*(4), 441-454.

Dunst, C.J. (2000). Revisiting rethinking early intervention. *Topics in Early Childhood Special Education, 20*(2), 95-104.

Eisenberg, L. S. (2007). *Current state of knowledge: Speech recognition and production in children with hearing impairment. Ear and Hearing, 28*(6), 766-772.

Ercan, Z.G. (2009). Erken çocukluk eğitimi. Y. Fazlıoğlu. (Ed.), *Erken Çocukluk Gelişimi ve Eğitimi* içinde (s. 137- 152) İstanbul: Kriter.

Espeso, A., Owens, D. ve Williams, G. (2006). The diagmosis of hearing loss in children: Common presentations and investigations. *Currents Paediatrics*, *16*, 484-488.

Espeso, A., Romero, J., Espinosa, M. P. ve Lopez, A. (2006). Epidemiology of hearing impairment and noise-induced hearing loss in Spain. *Journal of Otolaryngology*, *35*(5), 312-319.

Estabrooks, W. (Ed.). (2006). *Auditory-Verbal Therapy and Practice*. Washington: Alex Graham Bell Assn. for Deaf.

Fernald, A., Marchman, V. A. ve Weisleder, A. (2013). SES differences in language processing skill and vocabulary are evident at 18 months. *Developmental Science, 16*(2), 234-248.

Frank, M. C., Braginsky, M., Yurovsky, D. ve Marchman, V. A. (2017). Wordbank: An open repository for developmental vocabulary data. *Journal of Child Language, 44*(3), 677.

Frazier M. S. (2011) Receptive language. S. Goldstein ve J. A. Naglieri (Ed.), *Encyclopedia of Child Behavior and Development*. Boston, MA: Springer.

Gallagher, T. M. (1999). Interrelationships among children's language, behavior, and emotional problems. *Topics in Language Disorders, 19*(2), 1–15.

Gelfand, S. A. (2009). *Essentials of Audiology*. Thieme.

Gervain, J. ve Mehler, J. (2010). Speech perception and language acquisition in the first year of life. *Annual Review of Psychology, 61*, 191-218.

Guralnick, M. J. (1997). Effectiveness of early intervention for vulnerable children: A developmental perspective. *American Journal on Mental Retardation, 102*(4), 319-345.

Guralnick, M. J. (2005). Early intervention for children with intellectual disabilities: Current knowledge and future prospects. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities, 18*(4), 313-324.

Guralnick, M. J. (2011) Why early intervention works: A systems perspective. *Infants and Young Children, 2*(1), 6–28. doi:10.1097/IYC.0b013e3182002cfe

Gül, S. O. ve Diken, İ. H. (2009). Erken çocuklukta özel eğitime ilişkin Türkiye'de gerçekleştirilmiş lisansüstü tez çalışmalarının gözden geçirilmesi. *International Journal of Early Childhood Special Education, 1*(1), 46-78.

Gürgür, H., Büyükköse, D. ve Kol, Ç. (2016). Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde işitme kayıplı öğrencilere sunulan destek hizmetler: öğretmen görüşleri. *İlköğretim Online, 15*(4). doi:10.17051/io.2016.32423

Güven, G. ve Efe-Azkeskin, K. (2010). Erken çocukluk eğitimi ve okul öncesi eğitim. İ. H. Diken (Ed.), *Erken Çocukluk Eğitimi* (1.Baskı, s. 2-50). Pegem Akademi.

Hornby, G. (1991). Parental involvement. D. Mitchell ve R. Brown (Ed.), *Early Intervention Studies for Children with Special Needs*. Chapman Hall.

Howard, V. F., Williams, B. ve Lepper, C. E. (2011). *Özel Gereksinimi Olan Küçük Çocuklar: Eğitimciler, Aileler ve Hizmet Verenler İçin Bir Başlangıç* (Çev. G. Akçamete). Ankara: Nobel Yayıncılık.

Jerger, J. (1998). *Clinical experience with impedance audiometry*. *Archives of Otolaryngology*, *92*(4), 311-324.

Johnson, C. E. (2012). Introduction to auditory rehabilitation: A contemporary issues approach.

Joint Committee on Infant Hearing (2019). Year 2019 position statement: Principles and guidelines for early hearing detection and intervention programs. *The Journal of Early Hearing Detection and Intervention, 4*(2), 1-44.

Jusczyk, P. (1999). How infants begin to extract words from speech. *Trends in Cognitive Sciences, 3*(8), 323-328.

Karaaslan, O. ve Mahoney, G. (2013). Effectiveness of responsive teaching with children with down syndrome. *Mental Retardation, 51*(6), 458-469. doi:10.1352/1934-9556-51.6.458.

Kardeş, S. ve Akman, B. (2020). Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin ve kurum yöneticilerinin erken müdahale programlarına ilişkin algılarının incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17*(1), 295-317. doi:10.33711/yyuefd.691590

Kargın, T. (2001). Kırsal bölgede yaşayan işitme engelli çocuklara yönelik geliştirilen bireyselleştirilmiş aile eğitimi programının etkililiğinin değerlendirilmesi. *Özel Eğitim Dergisi, 3*(1), 49-60.

Kargin, T. (2004). Effectiveness of a family-focused early intervention program in the education of children with hearing impairments living in rural areas. *International Journal of Disability, Development and Education, 51*(4), 401-418.

Karoly, L. A., Kilburn, M. R. ve Cannon, J. S. (2005). *Early Childhood Interventions: Proven Results, Future Promise.* Rand Corporation.

Kartal, H. (2008). Çocuk ve aileyi desteklemeye yönelik ev ziyaretlerine dayalı erken müdahale programları ve programların etkileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 41*(1), 1-28.

Katz, J. (2002). *Handbook of Clinical Audiology*. Lippincott Williams & Wilkins.

Kennedy, C. R., Mccann, D. C., Campbell, M. J., Law, C. M., Mullee, M., Petrou, S., ... Stevenson, J. (2006). Language ability after early detection of permanent childhood hearing impairment. *New England Journal of Medicine, 354*(20), 2131-2141. doi: 10.1056/NEJMoa054915.

Kılıç, Ş. (2016). Türkiye'de aile çalışmaları. A. Arıkan ve B. Dinç (Ed.), *Aile Eğitimi* içinde (Ünite 2). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kırcaali-İftar, G. (2000). Küçük Adımlar Gelişimsel Geriliği Olan Çocuklara Yönelik Erken Eğitim Programı'nın Aile Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kırcaali-İftar, G., Uzuner, Y., Batu, S., Vuran, S. ve Ergenekon, Y., (2001). Küçük Adımlar Gelişimsel Geriliği Olan Çocuklara Yönelik Erken Eğitim Programı'nın Aile Rehberi Görüşlerine Dayalı Olarak Değerlendirilmesi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları .

Kidd, E., Donnelly, S. ve Christiansen, M. H. (2018). Individual differences in language acquisition and processing. *Trends in Cognitive Sciences, 22*(2), 154-169.

Kuhl, P., Stevens, E., Hayashi, A., Deguchi, T., Kiritani, S. ve Iverson, P. (2006). Infants show a facilitation effect for native language phonetic perception between 6 and 12 months. *Developmental Science, 9*(2), F13-F21.

Küçüker, S. (2001). Erken eğitimin gelişimsel geriliği olan çocukların anne-babalarının stres ve depresyon düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, *3*(1).

Larsen, R., Munoz, K., DesGeorges, J., Nelson, L. ve Kennedy, S. (2012). Early hearing detection and intervention: Parent experiences with the diagnostic hearing assessment. *American Journal of Audiology, 21*(1), 91-99.

Mahoney, G. ve Perales, F. (2003). Using relationship-focused intervention to enhance the social—emotional functioning of young children with autism spectrum disorders. *Topics in Early Childhood Special Education, 23*(2), 74- 86. doi: 10.1177/0271121
4030230020301

Mahoney, G. ve Perales, F. (2005). Relationship-focused early intervention with children with pervasive developmental disorders and other disabilities: A comparative study. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics, 26*(2), 77-85. doi: 0196-206X/05/2602-0077

Marschark, M., Rhoten, C. ve Fabich, M. (2007). Effects of cochlear implants on children's reading and academic achievement. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 12*(3), 269-282. doi:10.1093/deafed/enm013

Mathers, C., Smith, A. ve Concha, M. (2000). Global burden of hearing loss in the year 2000. *Global Burden of Disease 2000,* version 2.

McLaughlin, S. (2006). *Introduction to Language Development* (2. Baskı). New York: Thomson Delmar Learning.

McWilliam, R. A. (2018). Birth to age 3: Early intervention. B. Reichow, B. A. Boyd, E. E. Barton ve S. L. Odom (Ed.), *Handbook of Early Childhood Special Education* içinde (s. 75-88). Springer International Publishing.

Menyuk, P. ve Brisk, M. (2005). *Language Development in Infancy: Ages 0-3*.

Meral, B. F., Özbey, F. ve Sola, C. (2013). Küçük adımlar erken eğitim programının aile görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (22), 25-40.

Moeller, M. P. (2000). Early intervention and language development in children who are deaf and hard of hearing. *Pediatrics*, *106*(3), 1-9. doi:10.1542/peds.106.3.e43

Morrison, E. F., Rimm-Kauffman, S. ve Pianta, R. C. (2003). A longitudinal study of mother–child interactions at school entry and social and academic outcomes in middle school. *Journal of School Psychology, 41*(3), 185-200.

Musiek, F. E. ve Chermak, G. D. (2007). *Handbook of (central) auditory processing disorder*. *Auditory Neuroscience, 28*, 197-200.

Nadol, J. B. (1993). *Hearing loss*. *New England Journal of Medicine, 329*(15), 1092-1102.

Niparko, J. K., Tobey, E. A., Thal, D. J., Eisenberg, L. S., Wang, N. Y., Quıttner, A. L. ve Fink, N. E. (2010). Spoken language development in children following cochlear implantation. *Journal of the American Medical Association, 303*(15), 1498-1506. doi:10.1001/jama.2010.451

Northern, J. L. ve Downs, M. P. (2002). *Hearing in children*. Lippincott Williams & Wilkins.

Nwora, A. J. ve Gee, B. M. (2009). A case study of a five-year-old child with pervasive developmental disorder-not otherwise specified using sound-based interventions. *Occupational Therapy International, 16*(1), 25–43.

Odom, S. L. ve Wolery, M. (2003). A unified theory of practice in early intervention/early childhood special education: Evidence-based practices. *The Journal of Special Education, 37*(3), 164-173. doi:10.1177/00224669030370030601

Owens, R. E. (2016). *Language Development: An Introduction* (9. Baskı). Boston: Pearson Publishing.

Pieterse, M., Treloar, R. ve Cairns, S. (1996). *Küçük adımlar Gelişimsel Geriliği Olan Çocuklara Yönelik Erken Eğitim Programı*. (Çev. Y. Uzuner ve G. Kırcaali-İftar). İstanbul: Destek Eğitim Programı Zihinsel Özürlülere Destek Derneği.

Santrock, J.W. (2014). *Child Development* (14. Baskı). New York: Mcgraw- Hill Education.

Sarıca, S. (2014). The small steps early intervention program course for paraprofessionals: what paraprofessionals have to say. *Ankara Üniversitesi*

Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 47(1), 377-396. doi:10.1501/egifak_0000001331

Scaife, M. ve Bruner, J. S. (1975). The capacity for joint visual attention in the infant. *Nature*, *253*, 265-266.

Schlumberger, E., Narbona, J. ve Manrique, M. (2004). Nonverbal development of children with deafness,with and without cochlear implants. *Dev Med Child Neurol, 46*, 599-606.

Schuknecht, H. F. (1993). *Pathology of the ear*. Harvard University Press.

Stevenson, J., McCann, D., Watkin, P., Worsfold, S., Kennedy, C. ve Hearing Outcomes Study Team. (2010). The relationship between language development and behaviour problems in children with hearing loss. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 51*(1), 77- 83.

Tomasello, M. ve Farrar, M. J. (1986). Joint attention and early language. *Child Development*, 1454-1463.

Tsao, F., Liu, H.-M. ve Kuhl, P. K. (2004). Speech perception in infancy predicts language development in the second year of life: A longitudinal study. *Child Development, 75*(4), 1067-1084.

Turan, Z. (2010). İşitme kayıplı çocuklarda doğal işitsel-sözel yaklaşımla sürdürülen bir aile eğitimi çalışmasının incelenmesi. *Educational Sciences: Theory & Practice, 10*(3).

Turan, Z. (2014). Teacher goals in an early intervention program for children with hearing loss1. *European Journal of Research on Education, 2*(2), 146-153.

Turan, Z. (2015). İşitme kayıplı çocuklarda aile eğitimi ve danışmanlığı: 0-3 yaş. E. Belgin ve S. Şahlı (Ed.), *Temel Odyoloji* (s. 577-587). Ankara: Güneş Tıp Kitapevleri.

Turan, Z., Koca, A. ve Uzuner, Y. (2019). İşitme kayıplı çocuğu olan bir annenin aile eğitimi sürecinin incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi, 20*(1), 93-117. doi:10.21565/ozelegitimdergisi.417177

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2021). *2021 yılı Türkiye'de işitme engelli bireyler raporu*. https://data.tuik.gov.tr (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2024).

Uzuner, Y. (2003). İşitme engelli çocuklarda erken dil gelişimi. U. Tüfekçioğlu (Ed.), *İşitme, Konuşma, Görme Sorunları Olan Çocukların Eğitimi* içinde (s. 97-118). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Uzuner, Y. (2005). Özel eğitimden örneklerle eylem araştırmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi,* 1-12. doi:10.1501/ozlegt_0000000092

Verhoef, E. (2021). *Why do we change how we speak? Multivariate genetic analyses of language and related traits across development and disorder* (Yayımlanmamış doktora tezi). Radboud University, Nijmegen.

Wake, M., Levickis, P., Tobin, S., Zens, N., Law, J., Gold, L., ... Reilly, S. (2012). Improving outcomes of preschool language delay in the community: protocol for the Language for Learning randomised controlled trial. *BMC Pediatrics, 12*(1), 1-11.

World Health Organization (WHO). (n.d.). Deafness and hearing loss. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/deafness-and-hearing-loss (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2024).

Yazçayır, G., Önal, Y., Akkaya, G. ve Semiz, Y. E. (2022). Erken çocukluk özel eğitim programlarına ilişkin eğitmenlerin deneyimlerinin incelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 35*(3), 699-721. doi:10.19171/uefad.1165334

Yoshinaga Itano, C. (2003). From screening to early identification and intervention: Discovering predictors to successful outcomes for children with significant hearing loss. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 8*(1), 11-30. doi: 10.1093/deafed/8.1.11

EKLER

EK-1. Aile Bilgi Formu

Bu form Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülmekte olan '***0-3 Yaş Dönemindeki İşitme Yetersizliği Olan Bir Çocuğun Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Küçük Adımlar Erken Eğitim Programının Etkinliğinin İncelenmesi***' hakkında yüksek lisans tezinde bilimsel amaçlı kullanılmak amacıyla yapılmaktadır. Vereceğiniz samimi ve doğru cevaplar için şimdiden teşekkür ederiz.

Kullanım Yönergesi: Form, çocuğun en yakınında bulunan kişilerle (anne,baba) görüşülerek, tezi yürüten kişi tarafından doldurulacaktır.

1.Çocuğun Bilgileri			
Adı-Soyadı :		Doğum Tarihi :	
Tıbbi Tanısı :		Boy-Kilo :	
2. Aile Bilgileri			
Annenin;			
Adı-Soyadı :		Doğum Tarihi :	
Eğitim Düzeyi :		Mesleği / Çalışma saatleri :	
Babanın;			
Adı-Soyadı :		Doğum Tarihi :	
Eğitim Düzeyi :		Mesleği / Çalışma Saatleri :	
Anne-Babanın Evlilik Durumu :	Birlikte ( ) Ayrı ( ) Koruyucu aile ( )		
Akraba Evliliği/ Yakınlık Derecesi :	Evet ( ) Hayır ( ) ……..		
Kaç çocuğunuz var ? Yaşlarını belirtiniz.			
Kalıtsal hastalık öyküsü var mı ? Varsa belirtiniz.	Evet ( ) Hayır ( ) ……..		
Ailede engeli olan birey var mı ? Varsa belirtiniz.	Evet ( ) Hayır ( ) ……..		
Evde anne , baba ve çocuklardan başka yaşayan kimse var	Evet ( ) Hayır ( ) ……..		

mı ? Varsa belirtiniz.			
Çocuğun Doğum Öyküsü			
Annenin hamilelik yaşı :		Annenin kaçıncı doğumu/ Çocuğun doğum sırası :	
Anne hamilelik sürecinde doktor kontrolü dışına çıkacak bir şey kullandı mı ?	Evet ( ) Hayır ( ) ……..	Çocuğun doğum haftası :	
Doğum sırasında bir komplikasyon gelişti mi?	Evet ( ) Hayır ( ) ……..	Anne çocuğu emzirdi mi? Emzirdi ise süresi :	Evet ( ) Hayır ( ) ……..
Çocuk düzenli beslenir mi ? Yeme problemi mevcut mu? Belirtiniz.	Evet ( ) Hayır ( ) ……..	Çocuğun geçirdiği ciddi bir hastalık var mı ?	Evet ( ) Hayır ( ) ……..
Çocuğun tıbbi tanısı ilk ne zaman konuldu?		Çocuğun zorunlu doktor kontrolü var mı?	Evet ( ) Hayır ( ) ……..
Çocuğun kullanmak zorunda olduğu ilaç var mı ? Varsa belirtiniz .	Evet ( ) Hayır ( ) ……..	Çocuğun gelişim öyküsü ve sağlığına dair belirtmek istediğiniz bir durum mevcut mu ?	
Ev Durumu			
Ev :	Kira ( ) Mülk ( ) Kira ise miktarı …….. Apartman dairesi ( ) Müstakil ( ) Oda sayısı ( )		
Evin ısınma durumu :		Çocuğun kendisine ait odası var mı ?	Evet ( ) Hayır ( )
Gelir Durumu			
Ailenin sosyal güvencesi var mı ? Varsa belirtiniz.	Evet ( ) Hayır ( ) ……..		
Ailenin gelir durumu :	Asgari Ücretten Az ( ) Asgari Ücret ( ) Asgari Ücretten Fazla ( )		
Diğer gelirler :			
Çocuğun Eğitim Durumu			
Çocuğun ilk cihazlandırma yaşı (işitme yaşı) nedir ? Tarihini belirtiniz.		Çocuğunuzun ilk eğitsel tanılaması ne zaman yapıldı ? Tarihlerini belirtiniz.	
Çocuğunuz destek eğitim alıyor mu ? Destek eğitim dışında özel ders alıyor mu ?	Evet ( ) Hayır ( ) ……..	Ekran maruziyeti var mı ? Varsa günde kaç saat ?	Evet ( ) Hayır ( ) ……..

Tarihlerini belirtiniz.		(Tv, tablet , telefon..vb)	
Evde anadilden başka dil kullanılıyor mu? Belirtiniz.	Evet ( ) Hayır ( ) ……..		
Çocuğunuzun gözlemlediğiniz davranış problemi var mı ? Belirtiniz .	Evet ( ) Hayır ( ) ……..		
Ailenin Görüş ve Beklentileri			
Çocuğunuzun araştırma sürecinde öncelikli olarak edinmesini istediğiniz dil ve iletişim becerileri nelerdir? Belirtiniz.			

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ **UYGULAYICI**

EK-2. KBB Kliniği Odyolojik Bulgular Formu

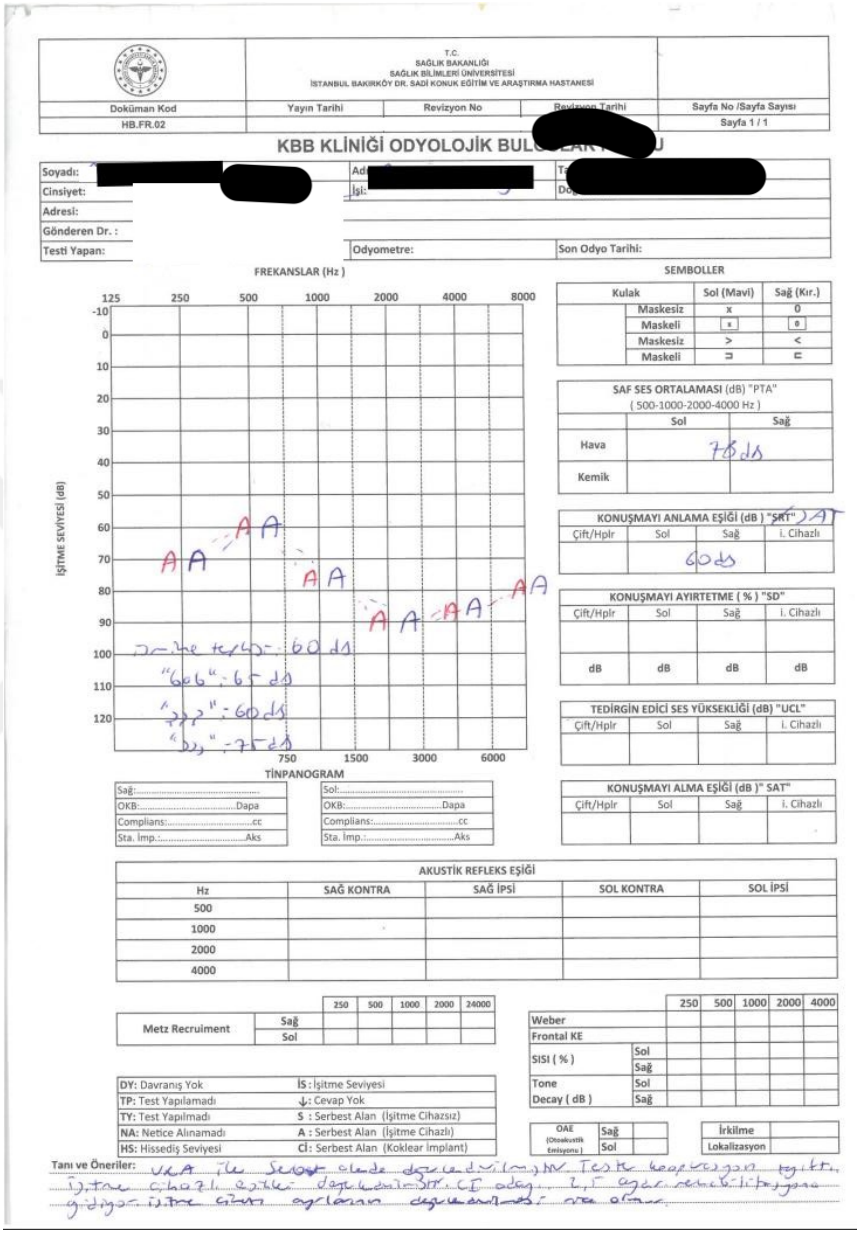

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL BAKIRKÖY DR. SADİ KONUK EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ

Doküman Kod	Yayın Tarihi	Revizyon No	Revizyon Tarihi	Sayfa No /Sayfa Sayısı
HB.FR.02				Sayfa 1 / 1

KBB KLİNİĞİ ODYOLOJİK BUL[redacted]U

Soyadı: [redacted] Ad[redacted] T[redacted]
Cinsiyet: İşi: D[redacted]
Adresi:
Gönderen Dr. :
Testi Yapan: Odyometre: Son Odyo Tarihi:

FREKANSLAR (Hz)

İŞİTME SEVİYESİ (dB)

125 250 500 1000 2000 4000 8000
-10 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110 120
750 1500 3000 6000

"666": 60 dB
"222": 60 dB
"DY": 75 dB

SEMBOLLER

Kulak	Sol (Mavi)	Sağ (Kır.)
Maskesiz	x	o
Maskeli	⊠	⊡
Maskesiz	>	<
Maskeli	⊐	⊏

SAF SES ORTALAMASI (dB) "PTA"
(500-1000-2000-4000 Hz)

	Sol	Sağ
Hava		75 dB
Kemik		

KONUŞMAYI ANLAMA EŞİĞİ (dB) "SRT"

Çift/Hplr	Sol	Sağ	i. Cihazlı
		60 dB	

KONUŞMAYI AYIRTETME (%) "SD"

Çift/Hplr	Sol	Sağ	i. Cihazlı
dB	dB	dB	dB

TEDİRGİN EDİCİ SES YÜKSEKLİĞİ (dB) "UCL"

Çift/Hplr	Sol	Sağ	i. Cihazlı

KONUŞMAYI ALMA EŞİĞİ (dB)" SAT"

Çift/Hplr	Sol	Sağ	i. Cihazlı

TİNPANOGRAM

Sağ:	Sol:
OKB: ...Dapa	OKB: ...Dapa
Complians: ...cc	Complians: ...cc
Sta. İmp.: ...Aks	Sta. İmp.: ...Aks

AKUSTİK REFLEKS EŞİĞİ

Hz	SAĞ KONTRA	SAĞ İPSİ	SOL KONTRA	SOL İPSİ
500				
1000				
2000				
4000				

		250	500	1000	2000	24000
Metz Recruiment	Sağ					
	Sol					

		250	500	1000	2000	4000
Weber						
Frontal KE						
SISI (%)	Sol					
	Sağ					
Tone	Sol					
Decay (dB)	Sağ					

DY: Davranış Yok	İS : İşitme Seviyesi
TP: Test Yapılamadı	↓: Cevap Yok
TY: Test Yapılmadı	S : Serbest Alan (İşitme Cihazsız)
NA: Netice Alınamadı	A : Serbest Alan (İşitme Cihazlı)
HS: Hissediş Seviyesi	Cİ: Serbest Alan (Koklear İmplant)

OAE (Otoakustik Emisyonu)		
	Sağ	
	Sol	

İrkilme	
Lokalizasyon	

Tanı ve Öneriler: UKA ile Sensör elende değerlendirilmiş, NV. Testte konuşmayı eşikte, İşitme cihazlı sağda değerlendirilmiş. CI adayı. İyi ağız sembiyozu sağlayan işitme cihazı ayarlarının değerlendirilmesi öneri olunur.

EK-3. KBB Kliniği Odyolojik Bulgular Yüksek Frekans Formu

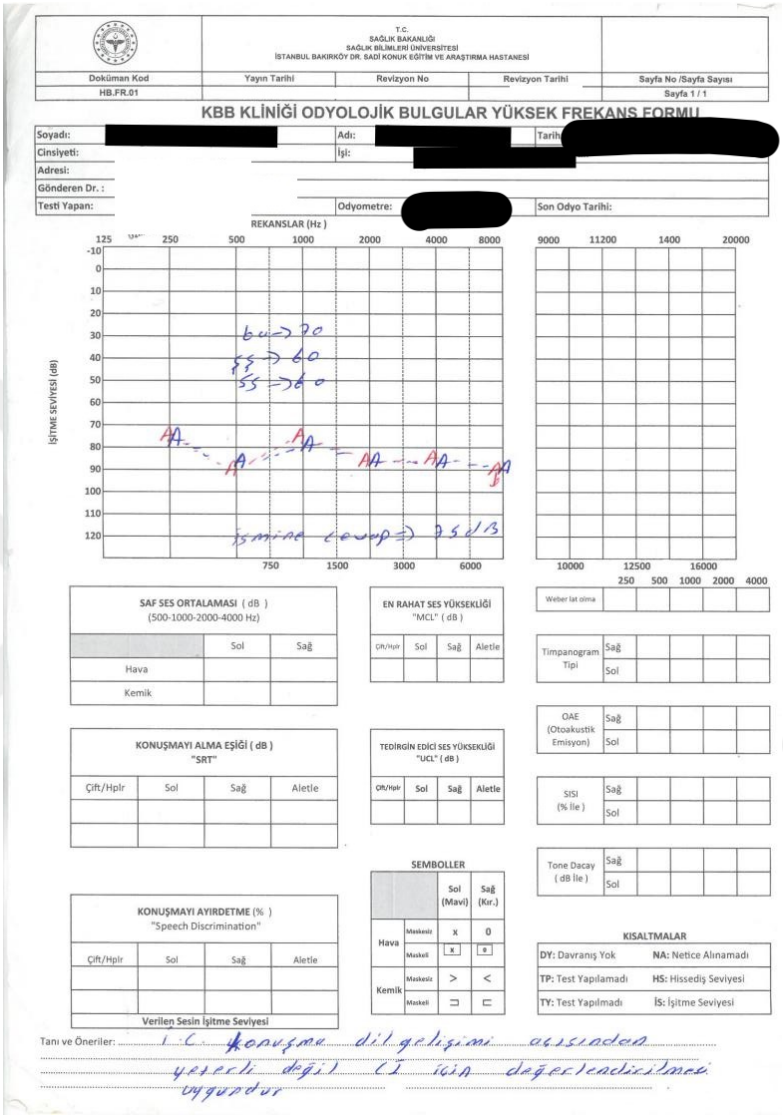

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL BAKIRKÖY DR. SADİ KONUK EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ

Doküman Kod	Yayın Tarihi	Revizyon No	Revizyon Tarihi	Sayfa No /Sayfa Sayısı
HB.FR.01				Sayfa 1 / 1

KBB KLİNİĞİ ODYOLOJİK BULGULAR YÜKSEK FREKANS FORMU

Soyadı:	[redacted]	Adı:	[redacted]	Tarih	[redacted]
Cinsiyeti:		İşi:	[redacted]		
Adresi:					
Gönderen Dr. :					
Testi Yapan:		Odyometre:	[redacted]	Son Odyo Tarihi:	

REKANSLAR (Hz)

İŞİTME SEVİYESİ (dB)

125 250 500 1000 2000 4000 8000 9000 11200 1400 20000

-10 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110 120

750 1500 3000 6000 10000 12500 16000

60 → 70
55 → 60
55 → 60

İşmine cevap ⇒ 75 dB

SAF SES ORTALAMASI (dB) (500-1000-2000-4000 Hz)		
	Sol	Sağ
Hava		
Kemik		

EN RAHAT SES YÜKSEKLİĞİ "MCL" (dB)			
Çift/Hplr	Sol	Sağ	Aletle

	250	500	1000	2000	4000
Weber lat olma					
Timpanogram Tipi Sağ					
Timpanogram Tipi Sol					
OAE (Otoakustik Emisyon) Sağ					
OAE (Otoakustik Emisyon) Sol					
SISI (% İle) Sağ					
SISI (% İle) Sol					
Tone Dacay (dB İle) Sağ					
Tone Dacay (dB İle) Sol					

KONUŞMAYI ALMA EŞİĞİ (dB) "SRT"			
Çift/Hplr	Sol	Sağ	Aletle

TEDİRGİN EDİCİ SES YÜKSEKLİĞİ "UCL" (dB)			
Çift/Hplr	Sol	Sağ	Aletle

KONUŞMAYI AYIRDETME (%) "Speech Discrimination"			
Çift/Hplr	Sol	Sağ	Aletle
Verilen Sesin İşitme Seviyesi			

SEMBOLLER

		Sol (Mavi)	Sağ (Kır.)
Hava	Maskesiz	x	0
	Maskeli	x	e
Kemik	Maskesiz	>	<
	Maskeli	⊐	⊏

KISALTMALAR

DY: Davranış Yok	NA: Netice Alınamadı
TP: Test Yapılamadı	HS: Hissediş Seviyesi
TY: Test Yapılmadı	İS: İşitme Seviyesi

Tanı ve Öneriler: İ.C. konuşma dil gelişimi açısından yeterli değil CI için değerlendirilmesi uygundur

EK-4. KBB Kliniği Odyolojik Bulgular Formu

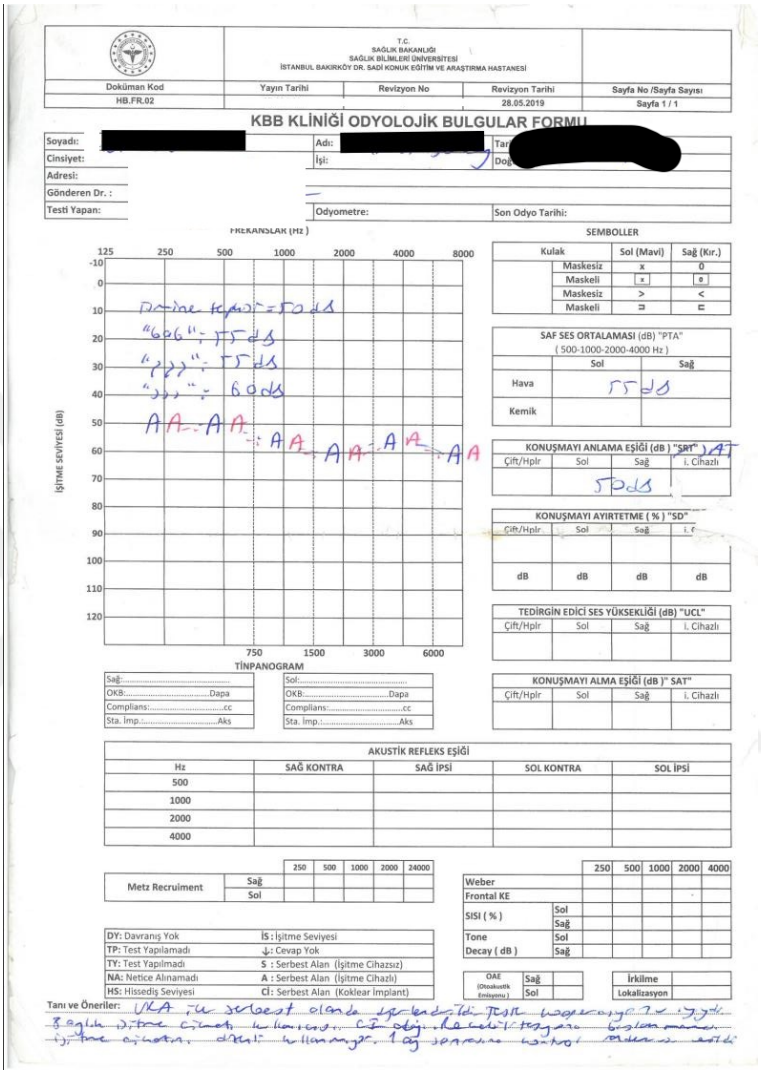

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL BAKIRKÖY DR. SADİ KONUK EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ

Doküman Kod	Yayın Tarihi	Revizyon No	Revizyon Tarihi	Sayfa No /Sayfa Sayısı
HB.FR.02			28.05.2019	Sayfa 1 / 1

KBB KLİNİĞİ ODYOLOJİK BULGULAR FORMU

Soyadı: [redacted]	Adı: [redacted]	Tar	
Cinsiyet:	İşi:	Doğ	
Adresi:			
Gönderen Dr. :			
Testi Yapan:	Odyometre:	Son Odyo Tarihi:	

FREKANSLAR (Hz)

125 250 500 1000 2000 4000 8000

İŞİTME SEVİYESİ (dB)

-10 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110 120

750 1500 3000 6000

Ölçüm Kapasitesi = 55 dB
"606": 55 dB
"ŞŞŞ": 55 dB
"ŞŞŞ": 60 dB
AA AA AA AA AA AA

SEMBOLLER

Kulak	Sol (Mavi)	Sağ (Kır.)
Maskesiz	x	0
Maskeli	x	□
Maskesiz	>	<
Maskeli	⊐	⊏

SAF SES ORTALAMASI (dB) "PTA" (500-1000-2000-4000 Hz)

	Sol	Sağ
Hava	55 dB	
Kemik		

KONUŞMAYI ANLAMA EŞİĞİ (dB) "SRT" 47

Çift/Hplr	Sol	Sağ	i. Cihazlı
	50 dB		

KONUŞMAYI AYIRTETME (%) "SD"

Çift/Hplr	Sol	Sağ	i. C
dB	dB	dB	dB

TEDİRGİN EDİCİ SES YÜKSEKLİĞİ (dB) "UCL"

Çift/Hplr	Sol	Sağ	i. Cihazlı

TİNPANOGRAM

Sağ:	Sol:
OKB:.....Dapa	OKB:.....Dapa
Complians:.....cc	Complians:.....cc
Sta. İmp.:.....Aks	Sta. İmp.:.....Aks

KONUŞMAYI ALMA EŞİĞİ (dB)" SAT"

Çift/Hplr	Sol	Sağ	i. Cihazlı

AKUSTİK REFLEKS EŞİĞİ

Hz	SAĞ KONTRA	SAĞ İPSİ	SOL KONTRA	SOL İPSİ
500				
1000				
2000				
4000				

		250	500	1000	2000	24000
Metz Recruiment	Sağ					
	Sol					

		250	500	1000	2000	4000
Weber						
Frontal KE						
SISI (%)	Sol					
	Sağ					
Tone	Sol					
Decay (dB)	Sağ					

DY: Davranış Yok	İS : İşitme Seviyesi
TP: Test Yapılamadı	↓: Cevap Yok
TY: Test Yapılmadı	S : Serbest Alan (İşitme Cihazsız)
NA: Netice Alınamadı	A : Serbest Alan (İşitme Cihazlı)
HS: Hissediş Seviyesi	Cİ: Serbest Alan (Koklear İmplant)

OAE (Otoakustik Emisyonu)			İrkilme	
	Sağ			
	Sol		Lokalizasyon	

Tanı ve Öneriler: UKA ile serbest alanda işitsel testi yapılamıyor. İşitme cihazına ihtiyaç duymuyor. Cİ obj. Kalıcı fayda sağlamamıştır. İşitme cihazına devam kullanmıyor. Sağ işitmesine bakılsın. Medikal tedavi

EK-5. KBB Kliniği Odyolojik Bulgular Yüksek Frekans Formu

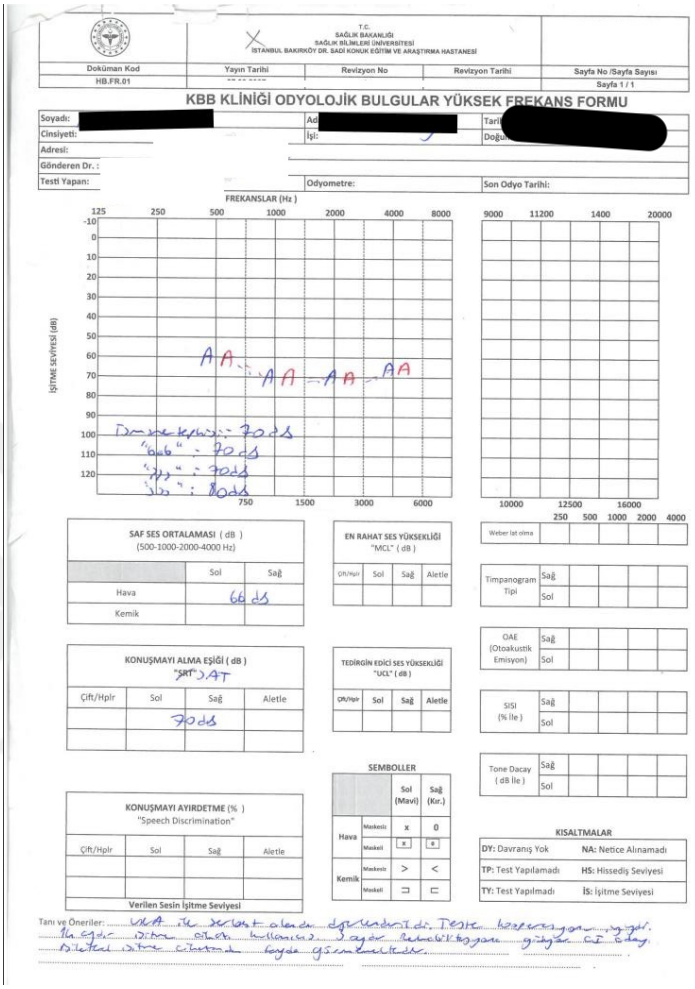

T.C.
SAĞLIK BAKANLIĞI
SAĞLIK BİLİMLERİ ÜNİVERSİTESİ
İSTANBUL BAKIRKÖY DR. SADİ KONUK EĞİTİM VE ARAŞTIRMA HASTANESİ

Doküman Kod	Yayın Tarihi	Revizyon No	Revizyon Tarihi	Sayfa No /Sayfa Sayısı
HB.FR.01				Sayfa 1 / 1

KBB KLİNİĞİ ODYOLOJİK BULGULAR YÜKSEK FREKANS FORMU

Soyadı: [redacted] Adı: [redacted] Tarih:
Cinsiyeti: İşl: Doğum
Adresi:
Gönderen Dr. :
Testi Yapan: Odyometre: Son Odyo Tarihi:

FREKANSLAR (Hz)

125 250 500 1000 2000 4000 8000 9000 11200 14000 20000

İŞİTME SEVİYESİ (dB)

-10 0 10 20 30 40 50 60 70 80 90 100 110 120

750 1500 3000 6000 10000 12500 16000

250 500 1000 2000 4000

SAF SES ORTALAMASI (dB)
(500-1000-2000-4000 Hz)

	Sol	Sağ
Hava		66 dB
Kemik		

EN RAHAT SES YÜKSEKLİĞİ
"MCL" (dB)

Ort/Hplr	Sol	Sağ	Aletle

Weber lat olma

Timpanogram Tipi: Sağ / Sol

OAE (Otoakustik Emisyon): Sağ / Sol

SISI (% ile) : Sağ / Sol

Tone Decay (dB ile) : Sağ / Sol

KONUŞMAYI ALMA EŞİĞİ (dB)
"SRT" 70 dB

Çift/Hplr	Sol	Sağ	Aletle
	70 dB		

TEDİRGİN EDİCİ SES YÜKSEKLİĞİ
"UCL" (dB)

Ort/Hplr	Sol	Sağ	Aletle

SEMBOLLER

		Sol (Mavi)	Sağ (Kır.)
Hava	Maskesiz	x	o
	Maskeli	[x]	[o]
Kemik	Maskesiz	>	<
	Maskeli	⊐	⊏

KONUŞMAYI AYIRDETME (%)
"Speech Discrimination"

Çift/Hplr	Sol	Sağ	Aletle

Verilen Sesin İşitme Seviyesi

KISALTMALAR

DY: Davranış Yok	**NA:** Netice Alınamadı
TP: Test Yapılamadı	**HS:** Hissediş Seviyesi
TY: Test Yapılmadı	**İS:** İşitme Seviyesi

Tanı ve Öneriler: [illegible]

EK-6. Kararlar

Evrak Tarih Sayısı: 24.11.2023-553922

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : E-29563864-050.03.04-553922 24.11.2023
Konu : Kararlar

Sayın Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU

Danışmanlığını yaptığınız, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İnterdisipliner Engelli Çalışmaları Anabilim Dalı Engelli Çalışmaları Yüksek Lisans Programı öğrencisi Başak SEÇMEN DAŞCI tarafından, Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun 22.11.2023 tarihli toplantısında alınan 10/01 numaralı kararı ile uygun görülmüştür.
Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Ayhan GENÇLER
Başkan

Ek:Etik Kurul Kararı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu :BS5A3SHSSN Pin Kodu :14003 Belge Takip Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/trakya-universitesi-ebys
Adres : Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne
Telefon : 2842234004 Faks : 2842234203
e-Posta :sosbilaleni@trakya.edu.tr Web:http://www.trakya.edu.tr/
Kep Adresi : trakyauni@hs01.kep.tr
Bilgi için : Ceyda DURSUN
Unvanı : Sekreter

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU

Oturum Sayısı: 2023/10
KARAR NO: 2023.10.01 **Karar Tarihi: 22.11.2023**

Akademik Danışmanlığını Üniversitemiz Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi Prof.Dr. Yeşim FAZLIOĞLU'nın yaptığı, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İnterdisipliner Engelli Çalışmaları Anabilim Dalı Engelli Çalışmaları Yüksek Lisans Programı öğrencisi Başak SEÇMEN DAŞCI tarafından, Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nda değerlendirilmek üzere gönderilen "0-3 Yaş Dönemindeki İşitme Yetersizliği Olan Bir Çocuğun Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Küçük Adımlar Erken Eğitim Programının Etkinliğinin İncelenmesi" başlıklı araştırma dosyası incelenmiştir. Araştırmanın; gerçekleştirilmesinde etik bilimsel standartlar açısından sakınca bulunmadığına mevcudun oy birliği ~~/ oy çokluğu~~ ile karar verilmiştir.

EK-7. Kontrol Listesi

Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı Alıcı Dil Becerileri Uygulama Beceri Basamakları Değerlendirme Kontrol Listesi

Tarih: Gözlemci: Ortam: Çocuk: Uygulamacı: Gelişim Alanı: Araçlar:		
Beceri Basamakları	**+ / -**	**Açıklamalar**
A. Değerlendirme Yapma Becerisi		
1. Gelişim Becerileri Envanteri'ni bulur.		
2. Alıcı Dil Becerileri kontrol listesini bulur.		
3. Beceri dizisini bulur.		
4. Beceriyi bulur.		
5. Beceri kitabını bulur.		
6. Sayfa numarasını bulur.		
7. Sayfayı bulur.		
8. Nasıl Değerlendirilir? paragrafını bulur.		
9. Nasıl Değerlendirilir? paragrafını okur.		
10. Paragraf doğrultusunda değerlendirme yapar.		
11. Sonuca karar verir.		
12. Gelişim Becerileri Envanteri'ne geri döner.		
13. Sonucu kaydeder.		
B. Öğretim Programı Hazırlama Becerisi		
1. Gelişim Becerileri Envanteri'ni bulur.		
2.Alıcı Dil Becerileri kontrol listesini bulur.		
3. Uzun dönemli amaç belirler.		
4. Kısa dönemli amaç belirler.		
5.Öğretim sırasını oluşturur.		
6. Program listesi oluşturur.		
C. Öğretim Yapma Becerisi		
1. Gelişim Becerileri Envanteri'ni bulur.		
2. Alıcı Dil Becerileri kontrol listesini bulur.		
3. Beceri dizisini bulur.		
4. Beceriyi bulur.		
5. Beceri kitabını bulur.		
6. Sayfa numarasını bulur.		
7. Sayfayı bulur.		
8. Nasıl Öğretilir? paragrafını bulur.		
9. Nasıl Öğretilir? paragrafını okur.		
10. Paragraf doğrultusunda öğretim yapar. (Paragrafın tüm adımlarını tamamlar.)		

Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı İletişim Becerileri Uygulama Beceri Basamakları Değerlendirme Kontrol Listesi

Tarih: Gözlemci: Ortam: Çocuk: Uygulamacı: Gelişim Alanı: Araçlar:		
Beceri Basamakları	**+ / -**	**Açıklamalar**
A. Değerlendirme Yapma Becerisi		
1.İletişim becerileri kitabını bulur.		
2.İletişim becerileri kontrol listesini bulur.		
3. Değerlendirme yapar.		
4. Sonuca karar verir.		
5. Sonucu kaydeder.		
B. Öğretim Programı Hazırlama Becerisi		
1. İletişim becerileri kitabını bulur.		
2. İletişim becerileri kontrol listesini bulur.		
3. Uzun dönemli amaç belirler.		
4. Kısa dönemli amaç belirler.		
5. Öğretim sırasını oluşturur.		
6. Program listesi oluşturur.		
C. Öğretim Yapma Becerisi		
1. İletişim becerileri kitabını bulur.		
2. İletişim becerileri kontrol listesini bulur.		
4. Beceriyi bulur.		
5. Sayfa numarasını bulur.		
6. Sayfayı bulur.		
7. Sayfayı okur.		
8. Sayfa doğrultusunda öğretim yapar. (Sayfanın tüm adımlarını tamamlar.)		

OTURUM DEĞERLENDİRME FORMU

Oturum Sayısı:	Oturum Tarihi/ Saati :
Çocuğun Performansı:	
Aileye Öneriler:	
Araştırmacıya Öneriler:	

Uygulayıcı Gözlemci

Adı Soyadı Adı Soyadı

İmza İmza

Tablo Araştırma için KAEEP kapsamında hazırlanan Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları

Anne-Babanın İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları		
İletişim Becerilerini ve Alıcı Dil Becerilerini Destekleyen Davranışları	**Annenin Davranış Sıklığı**	**Babanın Davranış Sıklığı**
1.Çocukla oyun oynar.		
2.Çocukla oyun sırasında sıra alır.		
3. Çocuğu dinler.		
4.Çocuğun tepkide bulunması için fırsat verir		
5.Çocuğun tepkide bulunması için zaman verir.		
6.Çocuğun ilgisini takip eder.		
7.Çocuğa iletişime geçmesi için fırsat yaratır.		
8. İletişime geçen çocuğa fiziksel ve duygusal pekiştireç sağlar.		

EK-8. Veli Onay Formu

VELİ ONAY FORMU

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Engelli Çalışmaları Programı kapsamında Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU danışmanlığında özel eğitim öğretmeni Başak SEÇMEN DAŞCI tarafından yürütülen ***'0-3 Yaş Dönemindeki İşitme Yetersizliği Olan Bir Çocuğun Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı'nın Etkinliğinin İncelenmesi'*** adlı yüksek lisans tezi hakkında bana bilgi verildi. Bu bilgilerle beraber benimle yapılacak görüşmelerin ses kaydının alınmasını, oğlum ve benim için yapılan aile eğitimi uygulamalarının video kaydının yapılmasını kabul ediyorum. Süreç içerisinde elde edilecek verilerin bilimsel çalışmalarda kullanılacağını biliyorum ve onaylıyorum. İstediğim zaman çalışmadan ayrılma hakkım olduğunu biliyorum. Çalışmadan ayrılma durumunda tüm verilerin tarafıma teslim edilerek çalışmanın sonlandırılacağını biliyorum. Bu çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışma süreci hakkında var olan koşulları okudum, anladım ve çalışmaya katılmayı kabul ediyorum .

……../……../2023

EK-9. Araştırma Bilgilendirme Formu

ARAŞTIRMA BİLGİLENDİRME FORMU

Sayın Veli,

Öncelikle aşağıda künyesi oluşturulan yüksek lisans tezime değerli vaktinizi ayırdığınız için, bilim dünyasına sizin ve kıymetli çocuğunuzun sağlayacağı katkılardan dolayı teşekkür ederim. Bu form araştırma hakkında sizi bilgilendirmek, sizin ve oğlunuzun gönüllü birer katılımcı olarak haklarınızı tarafınıza iletmek üzere hazırlanmıştır.

Bu araştırmanın amacı erken çocukluk dönemindeki işitme yetersizliği olan bir çocuğun dil becerilerinin geliştirilmesinde Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı'nı uygulamak ve süreci, sürecin sonuçlarını değerlendirmektir.

Bu araştırmada yaklaşık 15 oturum gerçekleştireceğiz. Araştırma boyunca düzenli olarak her hafta, haftada iki saat boyunca evinize ziyaret gerçekleştirilecektir. Bu ziyaretlerin tarih ve saati sizinle beraber oluşturulacaktır. Araştırmanın geçerlilik ve güvenirliliğinin korunması için görüşmelerimizin ses kaydını, aile eğitimlerinin de video kaydını alacağım. Çocuğa ait odyogram , değerlendirme sonuçları ve veriler kayda alınacaktır. Kayda alınacak veriler ve görüntüler tamamen bilimsel amaçla kullanılacaktır.

Öğretim oturumlarının kayıtları yüksek lisans tez danışmanımla beraber incelenecektir. İstediğiniz zaman çalışmadan ayrılabilirsiniz. Bu durumda tüm kayıtları size teslim edeceğim.

YÜKSEK LİSANS TEZ KÜNYESİ	
Yüksek Lisans Tez Adı :	*0-3 Yaş Dönemindeki İşitme Yetersizliği Olan Bir Çocuğun Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı'nın Etkinliğinin İncelenmesi*
Yüksek Lisans Tez Danışmanı :	*Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU* *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Engelli Çalışmaları Programı*
Yüksek Lisans Öğrencisi :	*Başak SEÇMEN DAŞCI* *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Engelli Çalışmaları Programı Yüksek Lisans Öğrencisi* *Özel Eğitim Öğretmeni*
Tezin Amacı :	*Erken çocukluk dönemindeki işitme yetersizliği olan bir çocuğun dil becerilerinin geliştirilmesinde Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı'nı uygulamak ve süreci, sürecin sonuçlarını değerlendirmektir.*
Tezin Uygulama Süreci :	*Yaklaşık 15 öğretim oturumu içerir. Her hafta ailenin evinde 2 saat sürer. Video ve ses kaydı alınarak sürdürülür.*

Özel Eğitim Öğretmeni — Tez Danışmanı

Başak SEÇMEN DAŞCI — Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU

EK-10. Oturum Planı

KAEEP ÖĞRETİM OTURUM PLANI

Çocuğun Adı Soyadı:	**Tarih/Saat:**
Çocuğun Yaşı:	**Süre:**
Materyal:	
Ortam:	
Uygulayıcı:	
Gözlemci:	

Amaçlar
İletişim Becerileri Kısa Dönemli Amaçlar

Alıcı Dil Becerileri Kısa Dönemli Amaçlar

İçerik

(a) Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma
(b) Ödevlerin kontrolü
(c) Bilgi verme
(d) Model olma
(e) Değerlendirme yapma
(f) Öğretim programı hazırlama
(g) Öğretim yapma
(h) Ödev verme
(i) Öğretim için gereken araç gereci belirleme
(j) Soru-cevap

1. ÖĞRETİM OTURUM PLANI

Çocuğun Adı Soyadı:	**Tarih/Saat:**
Çocuğun Yaşı:	**Süre:**
Materyal:	
Ortam:	
Uygulayıcı:	
Gözlemci:	

Amaçlar
İletişimsel Amaçlar

Alıcı Dil Becerileri

İçerik

(k) Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma
(l) Ödevlerin kontrolü
(m) Bilgi verme
(n) Model olma
(o) Değerlendirme yapma
(p) Öğretim programı hazırlama
(q) Öğretim yapma
(r) Ödev verme
(s) Öğretim için gereken araç gereci belirleme
(t) Soru-cevap

2. ÖĞRETİM OTURUM PLANI

Çocuğun Adı Soyadı:	**Tarih/Saat:**
Çocuğun Yaşı:	**Süre:**
Materyal:	
Ortam:	
Uygulayıcı:	
Gözlemci:	
Amaçlar **İletişimsel Amaçlar** **Alıcı Dil Becerileri**	
İçerik (u) Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma (v) Ödevlerin kontrolü (w) Bilgi verme/Model olma (x) Değerlendirme yapma (y) Öğretim programı hazırlama (z) Öğretim yapma (aa) Ödev verme (bb) Öğretim için gereken araç gereci belirleme (cc) Soru-cevap	

3. ÖĞRETİM OTURUM PLANI

Çocuğun Adı Soyadı:	**Tarih/Saat:**
Çocuğun Yaşı:	**Süre:**
Materyal:	
Ortam:	
Uygulayıcı:	
Gözlemci:	
Amaçlar **İletişimsel Amaçlar** **Alıcı Dil Becerileri**	
İçerik (dd) Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma (ee) Ödevlerin kontrolü (ff) Bilgi verme (gg) Model olma (hh) Değerlendirme yapma (ii) Öğretim programı hazırlama (jj) Öğretim yapma (kk) Ödev verme (ll) Öğretim için gereken araç gereci belirleme (mm) Soru-cevap	

4. ÖĞRETİM OTURUM PLANI

Çocuğun Adı Soyadı:	**Tarih/Saat:**
Çocuğun Yaşı:	**Süre:**
Materyal:	
Ortam:	
Uygulayıcı:	
Gözlemci:	

Amaçlar
İletişimsel Amaçlar

Alıcı Dil Becerileri

İçerik

(nn) Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma
(oo) Ödevlerin kontrolü
(pp) Bilgi verme
(qq) Model olma
(rr) Değerlendirme yapma
(ss) Öğretim programı hazırlama
(tt) Öğretim yapma
(uu) Ödev verme
(vv) Öğretim için gereken araç gereci belirleme
(ww) Soru-cevap

5. ÖĞRETİM OTURUM PLANI

Çocuğun Adı Soyadı:	**Tarih/Saat:**
Çocuğun Yaşı:	**Süre:**
Materyal:	
Ortam:	
Uygulayıcı:	
Gözlemci:	

Amaçlar
İletişimsel Amaçlar

Alıcı Dil Becerileri

İçerik

(xx) Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma
(yy) Ödevlerin kontrolü
(zz) Bilgi verme
(aaa) Model olma
(bbb) Değerlendirme yapma
(ccc) Öğretim programı hazırlama
(ddd) Öğretim yapma
(eee) Ödev verme
(fff) Öğretim için gereken araç gereci belirleme
(ggg) Soru-cevap

6. ÖĞRETİM OTURUM PLANI

Çocuğun Adı Soyadı:	**Tarih/Saat:**
Çocuğun Yaşı:	**Süre:**
Materyal:	
Ortam:	
Uygulayıcı:	
Gözlemci:	
Amaçlar **İletişimsel Amaçlar** **Alıcı Dil Becerileri**	
İçerik (hhh) Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma (iii) Ödevlerin kontrolü (jjj) Bilgi verme (kkk) Model olma (lll) Değerlendirme yapma (mmm) Öğretim programı hazırlama (nnn) Öğretim yapma (ooo) Ödev verme (ppp) Öğretim için gereken araç gereci belirleme (qqq) Soru-cevap	

7. ÖĞRETİM OTURUM PLANI

Çocuğun Adı Soyadı:	**Tarih/Saat:**
Çocuğun Yaşı:	**Süre:**
Materyal:	
Ortam:	
Uygulayıcı:	
Gözlemci:	

Amaçlar
İletişimsel Amaçlar

Alıcı Dil Becerileri

İçerik

(rrr) Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma
(sss) Ödevlerin kontrolü
(ttt) Bilgi verme
(uuu) Model olma
(vvv) Değerlendirme yapma
(www) Öğretim programı hazırlama
(xxx) Öğretim yapma
(yyy) Ödev verme
(zzz) Öğretim için gereken araç gereci belirleme
(aaaa) Soru-cevap

8. ÖĞRETİM OTURUM PLANI

Çocuğun Adı Soyadı:	**Tarih/Saat:**
Çocuğun Yaşı:	**Süre:**
Materyal:	
Ortam:	
Uygulayıcı:	
Gözlemci:	

Amaçlar
İletişimsel Amaçlar

Alıcı Dil Becerileri

İçerik

(bbbb)	Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma
(cccc)	Ödevlerin kontrolü
(dddd)	Bilgi verme
(eeee)	Model olma
(ffff)	Değerlendirme yapma
(gggg)	Öğretim programı hazırlama
(hhhh)	Öğretim yapma
(iiii)	Ödev verme
(jjjj)	Öğretim için gereken araç gereci belirleme
(kkkk)	Soru-cevap

9. ÖĞRETİM OTURUM PLANI

Çocuğun Adı Soyadı:	**Tarih/Saat:**
Çocuğun Yaşı:	**Süre:**
Materyal:	
Ortam:	
Uygulayıcı:	
Gözlemci:	

Amaçlar
İletişimsel Amaçlar

Alıcı Dil Becerileri

İçerik

(llll)	Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma
(mmmm)	Ödevlerin kontrolü
(nnnn)	Bilgi verme
(oooo)	Model olma
(pppp)	Değerlendirme yapma
(qqqq)	Öğretim programı hazırlama
(rrrr)	Öğretim yapma
(ssss)	Ödev verme
(tttt)	Öğretim için gereken araç gereci belirleme
(uuuu)	Soru-cevap

10. ÖĞRETİM OTURUM PLANI

Çocuğun Adı Soyadı:	**Tarih/Saat:**
Çocuğun Yaşı:	**Süre:**
Materyal:	
Ortam:	
Uygulayıcı:	
Gözlemci:	

Amaçlar
İletişimsel Amaçlar

Alıcı Dil Becerileri

İçerik

(vvvv)	Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma
(wwww)	Ödevlerin kontrolü
(xxxx)	Bilgi verme
(yyyy)	Model olma
(zzzz)	Değerlendirme yapma
(aaaaa)	Öğretim programı hazırlama
(bbbbb)	Öğretim yapma
(ccccc)	Ödev verme
(ddddd)	Öğretim için gereken araç gereci belirleme
(eeeee)	Soru-cevap

11. ÖĞRETİM OTURUM PLANI

Çocuğun Adı Soyadı:	**Tarih/Saat:**
Çocuğun Yaşı:	**Süre:**
Materyal:	
Ortam:	
Uygulayıcı:	
Gözlemci:	

Amaçlar
İletişimsel Amaçlar

Alıcı Dil Becerileri

İçerik

(fffff)	Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma
(ggggg)	Ödevlerin kontrolü
(hhhhh)	Bilgi verme
(iiiii)	Model olma
(jjjjj)	Değerlendirme yapma
(kkkkk)	Öğretim programı hazırlama
(lllll)	Öğretim yapma
(mmmmm)	Ödev verme
(nnnnn)	Öğretim için gereken araç gereci belirleme
(ooooo)	Soru-cevap

12. ÖĞRETİM OTURUM PLANI

Çocuğun Adı Soyadı:	**Tarih/Saat:**
Çocuğun Yaşı:	**Süre:**
Materyal:	
Ortam:	
Uygulayıcı:	
Gözlemci:	

Amaçlar
İletişimsel Amaçlar

Alıcı Dil Becerileri

İçerik

(ppppp)	Bir önceki oturum hakkında değerlendirme yapma
(qqqqq)	Ödevlerin kontrolü
(rrrrr)	Bilgi verme
(sssss)	Model olma
(ttttt)	Değerlendirme yapma
(uuuuu)	Öğretim programı hazırlama
(vvvvv)	Öğretim yapma
(wwwww)	Ödev verme
(xxxxx)	Öğretim için gereken araç gereci belirleme
(yyyyy)	Soru-cevap

EK-12. Uygulama Güvenirliği Formu

Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı Alıcı Dil Becerileri Uygulama Güvenirliği Formu

Tarih: Gözlemci: Ortam: Çocuk: Uygulamacı: Gelişim Alanı: Araçlar:		
Beceri Basamakları	**+ / -**	**Açıklamalar**
B. Değerlendirme Yapma Becerisi		
1. Gelişim Becerileri Envanteri'ni bulur.		
2. Alıcı Dil Becerileri kontrol listesini bulur.		
3. Beceri dizisini bulur.		
4. Beceriyi bulur.		
5. Beceri kitabını bulur.		
6. Sayfa numarasını bulur.		
7. Sayfayı bulur.		
8. Nasıl Değerlendirilir? paragrafını bulur.		
9. Nasıl Değerlendirilir? paragrafını okur.		
10. Paragraf doğrultusunda değerlendirme yapar.		
11. Sonuca karar verir.		
12. Gelişim Becerileri Envanteri'ne geri döner.		
13. Sonucu kaydeder.		
B. Öğretim Programı Hazırlama Becerisi		
1. Gelişim Becerileri Envanteri'ni bulur.		
2.Alıcı Dil Becerileri kontrol listesini bulur.		
3. Uzun dönemli amaç belirler.		
4. Kısa dönemli amaç belirler.		
5.Öğretim sırasını oluşturur.		
6. Program listesi oluşturur.		
C. Öğretim Yapma Becerisi		
1. Gelişim Becerileri Envanteri'ni bulur.		
2. Alıcı Dil Becerileri kontrol listesini bulur.		
3. Beceri dizisini bulur.		
4. Beceriyi bulur.		
5. Beceri kitabını bulur.		
6. Sayfa numarasını bulur.		
7. Sayfayı bulur.		
8. Nasıl Öğretilir? paragrafını bulur.		
9. Nasıl Öğretilir? paragrafını okur.		
10. Paragraf doğrultusunda öğretim yapar. (Paragrafın tüm adımlarını tamamlar.)		

Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı İletişim Becerileri Uygulama Güvenirliği Formu

Tarih: Gözlemci: Ortam: Çocuk: Uygulamacı: Gelişim Alanı: Araçlar:		
Beceri Basamakları	**+ / -**	**Açıklamalar**
B. Değerlendirme Yapma Becerisi		
1.İletişim becerileri kitabını bulur.		
2.İletişim becerileri kontrol listesini bulur.		
3. Değerlendirme yapar.		
4. Sonuca karar verir.		
5. Sonucu kaydeder.		
B. Öğretim Programı Hazırlama Becerisi		
1. İletişim becerileri kitabını bulur.		
2. İletişim becerileri kontrol listesini bulur.		
3. Uzun dönemli amaç belirler.		
4. Kısa dönemli amaç belirler.		
5. Öğretim sırasını oluşturur.		
6. Program listesi oluşturur.		
C. Öğretim Yapma Becerisi		
1. İletişim becerileri kitabını bulur.		
2. İletişim becerileri kontrol listesini bulur.		
4. Beceriyi bulur.		
5. Sayfa numarasını bulur.		
6. Sayfayı bulur.		
7. Sayfayı okur.		
8. Sayfa doğrultusunda öğretim yapar. (Sayfanın tüm adımlarını tamamlar.)		

OTURUM DEĞERLENDİRME FORMU

Oturum Sayısı:	Oturum Tarihi/ Saati :
Çocuğun Performansı:	
Aileye Öneriler:	
Araştırmacıya Öneriler:	

Uygulayıcı Gözlemci

Adı Soyadı Adı Soyadı

İmza İmza

EK-13. Aile Bilgi Formu

AİLE BİLGİ FORMU

Bu form Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yürütülmekte olan '***0-3 Yaş Dönemindeki İşitme Yetersizliği Olan Bir Çocuğun Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Küçük Adımlar Erken Eğitim Programının Etkinliğinin İncelenmesi***' hakkında yüksek lisans tezinde bilimsel amaçlı kullanılmak amacıyla yapılmaktadır. Vereceğiniz samimi ve doğru cevaplar için şimdiden teşekkür ederiz.

Kullanım Yönergesi: Form, çocuğun en yakınında bulunan kişilerle (anne,baba) görüşülerek, tezi yürüten kişi tarafından doldurulacaktır.

1.Çocuğun Bilgileri			
Adı-Soyadı :	[redacted]	Doğum Tarihi :	[redacted] 2021
Tıbbi Tanısı :	İY	Boy-Kilo :	90cm/13kg
2. Aile Bilgileri			
Annenin;			
Adı-Soyadı :	[redacted]	Doğum Tarihi :	[redacted] 1999
Eğitim Düzeyi :	Lise	Mesleği / Çalışma saatleri :	Ev Hanımı
Babanın;			
Adı-Soyadı :	[redacted]	Doğum Tarihi :	[redacted] 1994
Eğitim Düzeyi :	Lisans	Mesleği / Çalışma Saatleri :	Teknisyen/ 08:00-18:00
Anne-Babanın Evlilik Durumu :	Birlikte (✓) Ayrı ( ) Koruyucu aile ( )		
Akraba Evliliği/ Yakınlık Derecesi :	Evet ( ) Hayır (✓) ……		
Kaç çocuğunuz var ? Yaşlarını belirtiniz.	1 çocuk var. (2,5 yaş)		
Kalıtsal hastalık öyküsü var mı ? Varsa belirtiniz.	Evet ( ) Hayır (✓) ……		
Ailede engeli olan birey var mı ? Varsa belirtiniz.	Evet (✓) Hayır ( ) …… Annenin dayısında işitme yetersizliği var.		

Evde anne , baba ve çocuklardan başka yaşayan kimse var mı ? Varsa belirtiniz.	Evet (✓) Hayır ( ) ……. Evde babanın anne ve babasıyla beraber yaşıyorlar.		
Çocuğun Doğum Öyküsü			
Annenin hamilelik yaşı :	21 yaşında	Annenin kaçıncı doğumu/ Çocuğun doğum sırası :	Annenin ilk doğumu.
Anne hamilelik sürecinde doktor kontrolü dışına çıkacak bir şey kullandı mı ?	Evet (✓) Hayır ( ) Anne burun spreyi kullandığını belirtti.	Çocuğun doğum haftası :	38 + 2 doğdu.
Doğum sırasında bir komplikasyon gelişti mi?	Evet ( ) Hayır (✓) ……..	Anne çocuğu emzirdi mi? Emzirdi ise süresi :	Evet (✓) Hayır ( ) Hâlâ emiyor.
Çocuk düzenli beslenir mi ? Yeme problemi mevcut mu? Belirtiniz.	Evet (✓) Hayır ( ) Çocuk düzenli beslenir.	Çocuğun geçirdiği ciddi bir hastalık var mı ?	Evet ( ) Hayır (✓) ……..
Çocuğun tıbbi tanısı ilk ne zaman konuldu?	Yenidoğan taramasında	Çocuğun zorunlu doktor kontrolü var mı?	Evet ( ) Hayır (✓) KBB dışında yok
Çocuğun kullanmak zorunda olduğu ilaç var mı ? Varsa belirtiniz .	Evet ( ) Hayır (✓) ……..	Çocuğun gelişim öyküsü ve sağlığına dair belirtmek istediğiniz bir durum mevcut mu ?	Bireye 11 Ekim 2023 tarihinde CI ameliyatı gerçekleşmiştir.
Ev Durumu			
Ev :	Kira ( ) Mülk (✓) Kira ise miktarı ….yok Apartman dairesi ( ) Müstakil (✓) Oda sayısı 2+1		
Evin ısınma durumu :	Doğal gaz	Çocuğun kendisine ait odası var mı ?	Evet ( ) Hayır (✓)

Gelir Durumu			
Ailenin sosyal güvencesi var mı ? Varsa belirtiniz.	Evet ✓ Hayır ( ) ..... Baba [redacted] çalışıyor.		
Ailenin gelir durumu :	[redacted]	Ücretten Fazla ✓	
Diğer gelirler :	yok		
Çocuğun Eğitim Durumu			
Çocuğun ilk cihazlandırma yaşı (işitme yaşı) nedir ? Tarihini belirtiniz.	Çocuk 3 aylıkken kulak arkası cihaz takıldı. 11/10/2018	Çocuğunuzun ilk eğitsel tanılaması ne zaman yapıldı ? Tarihini belirtiniz.	
Çocuğunuz destek eğitim alıyor mu ? Destek eğitim dışında özel ders alıyor mu ? Tarihlerini belirtiniz.	Evet ✓ Hayır ( ) ..... Haftada 1 gün 2 saat bireysel eğitim alıyor. Özel ders yok.	Ekran maruziyeti var mı ? Varsa günde kaç saat ? (Tv, tablet , telefon..vb)	Evet ( ) Hayır ✓ Aile ekrana maruz bırakmıyor.
Evde anadilden başka dil kullanılıyor mu? Belirtiniz.	Evet ( ) Hayır ✓		
Çocuğunuzun gözlemlediğiniz davranış problemi var mı ? Belirtiniz .	Evet ( ) Hayır ✓		
Ailenin Görüş ve Beklentileri			
Çocuğunuzun araştırma sürecinde öncelikli olarak edinmesini istediğiniz dil ve iletişim becerileri nelerdir? Belirtiniz.			
Anne: İşitmesinin, konuşmasının gelişmesi. Baba: Yaşıtlarıyla aynı sesleri algılayıp, aynı konuşma becerilerini edinmesi.			

GÖRÜŞÜLEN KİŞİ

[redacted]

UYGULAYICI

[redacted]

Başak Sezmen DAŞCI

EK-14. Araştırma Bilgilendirme Formu

ARAŞTIRMA BİLGİLENDİRME FORMU

Sayın Veli ,

Öncelikle aşağıda künyesi oluşturulan yüksek lisans tezime değerli vaktinizi ayırdığınız için , bilim dünyasına sizin ve kıymetli çocuğunuzun sağlayacağı katkılardan dolayı teşekkür ederim. Bu form araştırma hakkında sizi bilgilendirmek , sizin ve oğlunuzun gönüllü birer katılımcı olarak haklarınızı tarafınıza iletmek üzere hazırlanmıştır.

Bu araştırmanın amacı erken çocukluk dönemindeki işitme yetersizliği olan bir çocuğun dil becerilerinin geliştirilmesinde Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı'nı uygulamak ve süreci , sürecin sonuçlarını değerlendirmektir.

Bu araştırmada yaklaşık 15 oturum gerçekleştireceğiz. Araştırma boyunca düzenli olarak her hafta , haftada iki saat boyunca evinize ziyaret gerçekleştirilecektir. Araştırmanın geçerlilik ve güvenirliliğinin korunması için görüşmelerimizin ses kaydını , aile eğitimlerinin de video kaydını alacağım. Kayda alınacak veriler ve görüntüler tamamen bilimsel amaçla kullanılacaktır.

Öğretim oturumlarının kayıtları yüksek lisans tez danışmanımla beraber incelenecektir. İstediğiniz zaman çalışmadan ayrılabilirsiniz. Bu durumda tüm kayıtları size teslim edeceğim.

YÜKSEK LİSANS TEZ KÜNYESİ		
Yüksek Lisans Tez Adı	:	0-3 Yaş Dönemindeki İşitme Yetersizliği Olan Bir Çocuğun Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı'nın Etkinliğinin İncelenmesi
Yüksek Lisans Tez Danışmanı	:	Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Engelli Çalışmaları Programı
Yüksek Lisans Öğrencisi	:	Başak SEÇMEN DAŞCI Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Engelli Çalışmaları Programı Yüksek Lisans Öğrencisi Özel Eğitim Öğretmeni
Tezin Amacı	:	Erken çocukluk dönemindeki işitme yetersizliği olan bir çocuğun dil becerilerinin geliştirilmesinde Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı'nı uygulamak ve süreci , sürecin sonuçlarını değerlendirmektir.
Tezin Uygulama Süreci	:	Yaklaşık 15 öğretim oturumu içerir. Her hafta ailenin evinde 2 saat sürer. Video ve ses kaydı alınarak sürdürülür.

Özel Eğitim Öğretmeni
Başak SEÇMEN DAŞCI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU

EK-15. Veli Onay Formu

VELİ ONAY FORMU

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Engelli Çalışmaları Programı kapsamında Prof. Dr. Yeşim FAZLIOĞLU danışmanlığında özel eğitim öğretmeni Başak SEÇMEN DAŞCI tarafından yürütülen '0-3 Yaş Dönemindeki İşitme Yetersizliği Olan Bir Çocuğun Dil Becerilerinin Geliştirilmesinde Küçük Adımlar Erken Eğitim Programı'nın Etkinliğinin İncelenmesi' adlı yüksek lisans tezi hakkında bana bilgi verildi. Bu bilgilerle beraber benimle yapılacak görüşmelerin ses kaydının alınmasını , oğlum ve benim için yapılan aile eğitimi uygulamalarının video kaydının yapılmasını kabul ediyorum . Süreç içerisinde elde edilecek verilerin bilimsel çalışmalarda kullanılacağını biliyorum ve onaylıyorum . İstediğim zaman çalışmadan ayrılma hakkım olduğunu biliyorum. Çalışmadan ayrılma durumunda tüm verilerin tarafıma teslim edilerek çalışmanın sonlandırılacağını biliyorum. Çalışma süreci hakkında varolan koşulları okudum , anladım ve çalışmaya katılmayı kabul ediyorum .

01.../01.../2024

[redacted]

EK-16. Aile Günlükleri

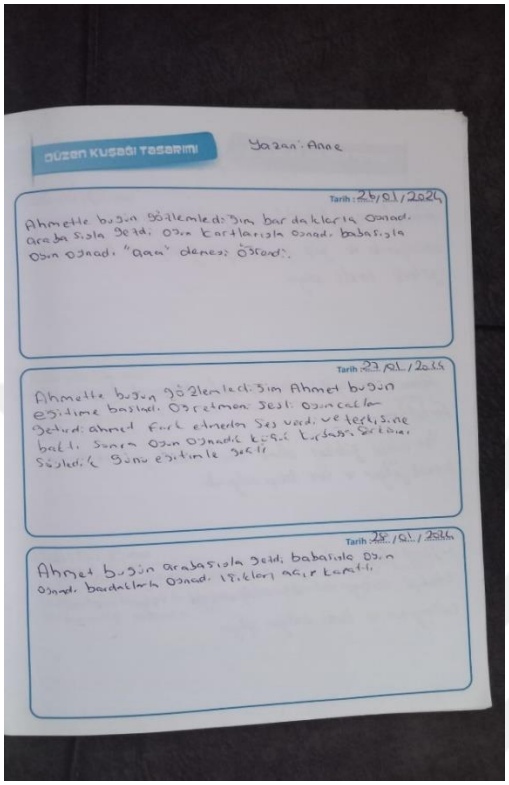

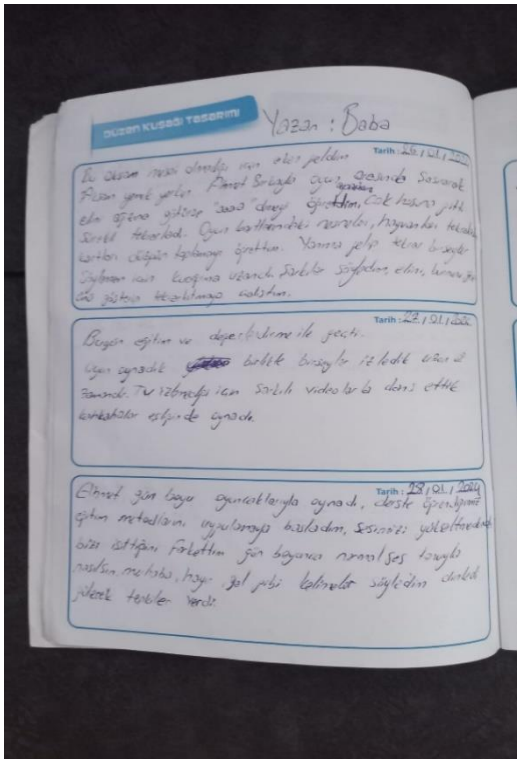

EK-17. Araştırmacının Uygulayıcı Sertifikaları

